

SKRIFTSERIE 4/2004

Eifred Markussen

Nina Sandberg

Bortvalg og prestasjoner

Om 9798 ungdommer på Østlandet, deres vei gjennom, ut av, eller ut og inn av videregående opplæring, og om deres prestasjoner et år etter avsluttet grunnskole

© NIFU Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Brødtekst; Minion 11/14

NIFU Skriftserie 4/20004
ISSN 0808-4572

For en presentasjon av NIFUs øvrige utgivelser, se www.nifu.no

Forord

Dette er den andre underveisrapporten i prosjektet 'Bortvalg og kompetanse'. Prosjektet har et longitudinelt design, og følger 9798 ungdommer ut av grunnskolen og gjennom videregående opplæring. Disse ungdommene gikk ut av grunnskolen våren 2002.

I denne rapporten forteller vi om ungdommenes vandring ut av grunnskolen, inn i, ut og inn av eller tvers gjennom videregående opplæring. Vi beskriver slutmønsteret, definerer ulike sluttergrupper og identifiserer forhold som har betydning for at noen velger bort videregående opplæring mens andre velger å bli. Vi beskriver også ungdommenes prestasjoner på grunnkurs, hvor mange har strøket og hvor mange har bestått, og vi identifiserer noen forhold av betydning for at noen fullfører og består mens andre ikke klarer det.

Ettersom dette er en underveisrapport, har vi ikke lagt vekt på å skrive om det teoretiske rammeverket som prosjektet gjennomføres innenfor, og referansene til annen litteratur er beskjedne. Vi har heller ikke skrevet et eget kapittel hvor vi gjør rede for nasjonal og internasjonal forskning omkring bortvalg. Dette vil vi presentere i en seinere rapport.

Som leseren vil se, gjør vi noen funn i analysene som vi nøyer oss med å beskrive som vanskelige å forklare. I en sluttrapport vil vi gå grundigere til verks. Men nettopp fordi dette er en underveisrapport, kan vi tillate oss å avvende utviklingen blant prosjektelevene, for så å komme tilbake med enda grundigere analyser i senere rapporteringer.

Prosjektet ble satt i gang av Østlandssamarbeidet som ønsket forskning omkring bortvalg av videregående opplæring. Østlandssamarbeidet som er hovedfinansør, har fått økonomisk støtte til prosjektet fra Kommunenes Sentralforbund. Læringscenteret har også gått inn i prosjektet som samarbeidspartner og medfinansør. Det ønsker forskning omkring bortvalg av videregående opplæring blant lærlinger og lære kandidater, og ettersom en del av ungdommene i prosjektet begynner i lære eller på en opplæringsplass sommeren/høsten 2004, eigner prosjektet seg godt for å følge og studere lærlingene og lære kandidatene, deres bortvalgsmønster og kompetanseoppnåelse.

Prosjektet gjennomføres i et godt og nært samarbeid med utdanningsetatene i de sju fylkeskommunene Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Buskerud, Vestfold og Telemark. I hvert av disse fylkene har prosjektet en eller to kontaktpersoner som administrerer prosjektet i den enkelte fylkeskommune. Disse har igjen sine datakyndige hjelpere som bistår når prosjektet skal innhente data i de enkelte fylkene. Ute på de videregående skolene har prosjektet skolekontakter

som bistår ved gjennomføring av spørreundersøkelser og i oppfølgingen av prosjektelevene. Alle disse personene gjør en uvurderlig innsats for dette prosjektet. Uten dette nettverket av gode hjelpere hadde den omfattende datainnsamlingen som skjer i prosjektet, vært umulig. Prosjektet takker dere alle for den innsatsen dere gjør. (Ingen nevnt, ingen glemt).

Ved NIFU gjennomføres prosjektet av forskningsleder Eifred Markussen og forsker Nina Sandberg. De har ført denne rapporten i pennen. Kapitlene 2 og 3 er skrevet av Sandberg og kapitlene 1, 4, 5 og 6 av Markussen.

Oslo, mars 2004

Petter Aasen
Direktør

Eifred Markussen
Forskningsleder

Innhold

1	Om 'Bortvalg og kompetanse'	9
2	Ungdommenes vandringer fra mars 2002 til januar 2004	14
2.1	Søkning til første år i videregående – mars 2002	14
2.2	Etter ett år i videregående – juni 2003	15
2.2.1	Ikke-søkningen til grunnkurs er ingen entydig retningsviser	17
2.3	Søkningen til andre år i videregående – mars 2003	18
2.3.1	Hva søkte ungdommene andre år i videregående opplæring?	18
2.3.2	Fra søkning mars 2003 til elevstatus 1. januar 2004	32
2.4	Januar 2004	34
2.4.1	Ikke-søkningen til annet år er heller ingen god indikator på elevenes veivalg	35
2.5	Vandringer mellom juni 2003 og januar 2004	36
2.5.1	Alle sju fylker samlet	36
2.5.2	Fylkesvise forskjeller?	38
3	Kjennetegn ved søkerne andre år	54
3.1	Karakterer ved søkning til andre år i videregående	54
3.2	Hevede utdanningsambisjoner – men de minst skoleinteresserte er ute	57
3.3	Fortsatt kjønnsstradisjonell søkning	59
3.4	Elevenes studieretningsvalg andre år henger sammen med foreldrenes utdanningsnivå	61
3.5	Valg av studieretning andre år henger sammen med familiesituasjonen	62
3.6	Elevenes vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs	64
3.7	Ekstra hjelp og støtte første år i videregående	68
3.8	Elevenes opplæring foregår i stor grad via tavleundervisning og individuelt arbeid – som i tiendeklasse	68
3.9	Lavest fravær blant de som søkte studieforberedende retninger andre året	70
3.10	Mindre tid brukt på lekser første år i videregående enn siste år på ungdomsskolen	72
3.11	Høy trivsel på grunnkurset	74
3.12	Adferdsvansker på nivå med ungdomsskolen	76
3.13	Fritid og sosialt liv det første året i videregående	79
3.14	Hvorfor søkte de andre år?	81
3.15	Rådgivning på grunnkurs	87
4	Rett ut, ut og inn eller tvers gjennom	93
4.1	Ulike bortvalgsgupper	93
4.1.1	Bortvalgsgupper i de sju fylkene	95
4.1.2	Bortvalgsgupper blant jenter og gutter	97
4.1.3	Bortvalgsgupper blant elever med minoritetsbakgrunn	98

4.1.4	Bortvalgsgrupper blant elever med ulike familiesituasjon	100
4.1.5	Gjennomsnittlig karakternivå fra ungdomsskolen for ulike bortvalgsgrupper	101
4.1.6	Fravær i tiende klasse for ulike bortvalgsgrupper	102
4.1.7	Bortvalg innenfor de enkelte studieretninger	103
4.1.8	Bortvalg innenfor de enkelte studieretninger i de sju fylkene	105
4.2	Bortvalg av videregående – men hva gjør de i stedet?	107
4.3	Hvorfor hadde de sluttet – ungdommenes egne begrunnelser	108
4.4	Hvilke forhold påvirker bortvalg av videregående opplæring?	110
4.5	Er det forskjell på tidligsluttere og overgangssluttere?	120

5	Underveiskompetanse - ungdommenes prestasjoner første år i videregående opplæring	126
5.1	Bestått grunnkurs et år etter avsluttet tiende klasse	126
5.1.1	Fire av fem har fullført og bestått grunnkurs ett år etter tiende klasse	126
5.1.2	Det er fylkesvise forskjeller i andelen som har fullført og bestått .	127
5.1.3	Stor variasjon mellom studieretninger i andel fullført og bestått .	129
5.1.4	Sterk sammenheng mellom karakterer fra grunnskolen og bestått på grunnkurset	131
5.1.5	En liten overrepresentasjon av jenter blant de som har fullført og bestått	132
5.1.6	De som bodde sammen med både mor og far har fullført og bestått i størst grad	132
5.2	Karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs	133
5.2.1	Grunnkurskarakterer for elever som har fullført og bestått grunnkurs et år etter avsluttet grunnskole	134
5.2.2	Karakterene fra tiende klasse i grunnskolen	136
5.2.3	Gjennomsnittlig karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs	138
5.3	Stryk på grunnkurset	144
5.3.1	Hvor mange fag har elevene strøket i?	145
5.3.2	Hvilke fag har elevene strøket i?	146
5.3.3	Strykfag over til vki	147
5.3.4	En utfordring	149
5.4	Forhold som har betydning for å bestå grunnkurs	149
5.4.1	Betydning av bakgrunnsvariabler for å bestå grunnkurs i videregående	149
5.4.2	Betydning av bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler for å bestå grunnkurs i videregående	152
5.4.3	Betydning av bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler for å bestå grunnkurs i videregående	155
5.4.4	Oppsummert om forhold som har betydning for å bestå grunnkurs i videregående opplæring	163

6	Oppsummerende kommentar: Om ballasten hjemmefra og å ta faresignaler på alvor	166
6.1	Vandrings- og sluttermønster gjennom tre semestre	168
6.2	Hvilke forhold har betydning for om ungdom velger å bli eller å slutte i videregående opplæring?	169
6.3	Ungdommenes prestasjoner første år i videregående opplæring	170
6.4	Hvilke forhold har betydning for om ungdommene består grunnkurs?	173
6.5	Om ballasten hjemmefra og å ta faresignaler på alvor	175
	Litteratur.....	178
	Tabell- og figuroversikt	179
	Tabelloversikt	179
	Figuroversikt.....	182
	Vedlegg.....	185

1 Om 'Bortvalg og kompetanse'

Prosjektet som rapporteres her, er en longitudinell studie av et årskull elever. Elevene som har deltatt i undersøkelsen er for de aller flestes del født i 1986, de begynte i grunnskolen som sjuåringer i 1993, midt i grunnskolen møtte de Reform 97 og 'hoppet over' et klassetrinn og skoleåret 2001/2002 gikk de i tiende klasse. Studien startet med en spørreundersøkelse i april 2002, da elevene nærmet seg slutten av tiende klasse. Dette prosjektet gjennomføres på Østlandet, nærmere bestemt i de sju fylkene Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Buskerud, Vestfold og Telemark. Halvparten av de som var elever i tiende klasse i disse fylkene i april 2002, ble valgt ut til undersøkelsen. Når det gjelder utvalg til undersøkelsen viser vi til vedlegg 1 i prosjektets delrapport 1 (Markussen 2003) for mer om dette. De aller fleste av de som inngikk i utvalget har deltatt, (svarprosent 98 beregnet ut fra nettoutvalg og 87.4 prosent beregnet ut fra bruttoutvalg) slik at til grunn for analysene som presenteres i denne rapporten ligger svar fra og opplysninger om 9798¹ ungdommer. Antall deltakere i prosjektet fra hver av de sju fylkene fremgår av tabell 1.1.

Tabell 1.1 Antall deltakende elever fra hvert av fylkene

Fylke	N
Østfold	1196
Akershus	2602
Oslo	1656
Hedmark	984
Buskerud	1238
Vestfold	1312
Telemark	810
Samlet	9798

Som vi ser, var det ulikt antall deltakere i prosjektet fra de forskjellige fylkene. Dette er bare en gjenspeiling av ulik størrelse på årskullene i fylkene, ettersom halvparten av årskullene var med i alle fylkene.

Prosjektet hadde sitt utspring i et ønske i de sju Østlandsfylkene om å danne seg et bilde av bortvalget av videregående opplæring. Hvor stort er det? Når i utdanningsløpet skjer det? Hvem er det som velger bort videregående opplæring? Har de noen spesielle kjennetegn? Kan bortvalget forklares?

¹ Den observante leser vil se at antall deltakere i prosjektet er redusert med 28 elever i forhold til første delrapport. Det skyldes at disse har trukket seg fra undersøkelsen, og derfor ikke lenger inngår i analysene.

Etter hvert som tida går og elevene i prosjektet har gått i videregående en tid, rettes fokus mot elevenes kompetanseoppnåelse. Hvilken kompetanse oppnås? Hvor stor andel oppnår studiekompetanse, yrkeskompetanse eller kompetanse på lavere nivå? Hvilke forhold kan forklare variasjon i kompetanseoppnåelse?

På denne bakgrunn ble det definert to hovedproblemstillinger for prosjektet:

- Hvilke forhold kan bidra til å forklare bortvalg av videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker?

Hvilke forhold kan bidra til å forklare variasjon i kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker? I denne rapporten nærmer vi oss begge problemstillingene, og rapporterer om

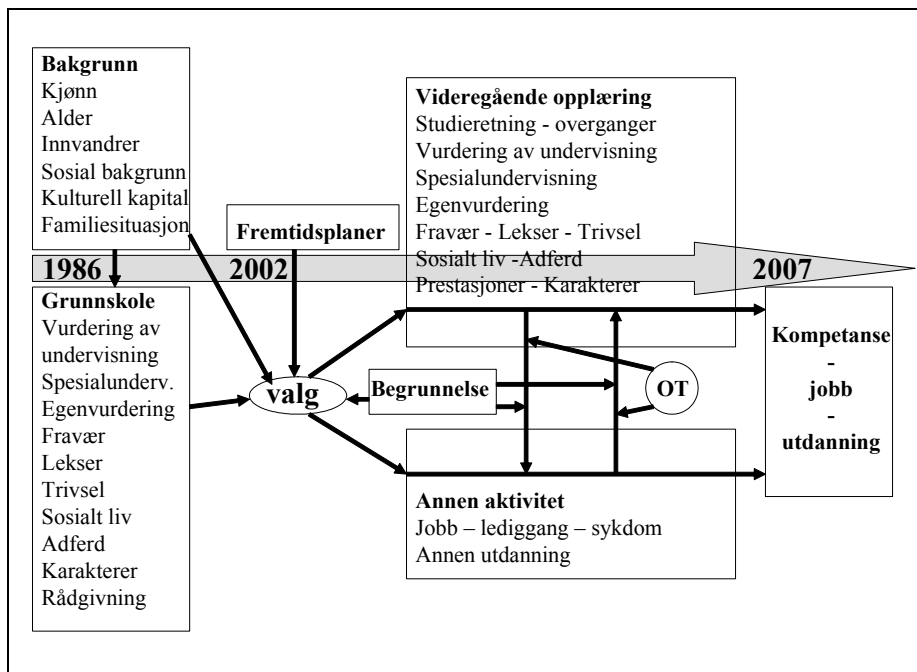
- hvordan elevene har vandret gjennom, ut av eller ut og inn av videregående opplæring fra de søkte om plass i mars 2002 og frem til slutten av tredje semester 1.januar 2004
- kjennetegn ved elevene på grunnkurs sammenlignet med kjennetegn mens de gikk i grunnskolen
- ulike sluttergrupper og slutmønstre og forhold som påvirker bortvalg av videregående opplæring
- underveiskompetanse; hvordan har det gått med elevene etter ett år i videregående

Når dette skrives i februar 2004, er hoveddelen av de som er med i prosjektet halvveis i videregående opplæring, mens mange er kommet kortere. Det gjelder de som skal over i lære eller opplæringsplass fra høsten 2004, men det gjelder også de som har tatt en pause og/eller foretatt omvalg. Det er viktig å understreke at det siste er helt legitimt, og at det i strukturen i videregående opplæring faktisk er lagt til rette for omvalg og venteår.

Prosjektet gjennomføres innenfor en prosjekt- og analysemodell (figur 1.1).

Fordi elevene fortsatt har tid igjen i videregående, vil det bildet som kan tegnes av bortvalgs-problematikken være foreløpig. Etter hvert som tida går vil flere slutte og det komplette bortvalgsbildet kan ikke tegnes før alle er ferdige med videregående opplæring. Men det er grunn til å anta at hoveddelen av de som vil velge bort videregående opplæring i det årskullet dette prosjektet følger, har sluttet nå.

Som leseren allerede bør ha merket seg, benytter vi ordet bortvalg, og ikke de tradisjonelle begrepene frafall og dropout. Ordvalget er bevisst. Slik vi ser det, signaliserer ordene dropout og frafall at det å slutte i skolen er noe viljeløst, man faller bare utenfor, nærmest ved et uhell og uten selv å kunne påvirke situasjo-

Figur 1.1 Bortvalg og kompetanse, prosjekt og analysemodell

nen. Ordet bortvalg signaliserer derimot at eleven foretar et valg. Når eleven velger å fortsette eller slutte i videregående opplæring, så kan han i prinsippet ha foretatt det motsatte valget. Et helt annen forhold er selvsagt spørsmål om hvor fritt eller uavhengig valget er, hvilke forhold som påvirker eller til og med styrer valget. Og det er jo nettopp det dette prosjektet handler om: Hvilke forhold påvirker bortvalg av videregående opplæring?

I denne andre underveisrapporten vil vi i tillegg til begrepet 'bortvalg', også bruke begrepet 'slutte'. Etter vår vurdering er dette også et begrep som signaliserer en beslutning, en aktiv handling og et valg. Vi vil derfor bruke begrepet 'å slutte i videregående opplæring' som synonymt med begrepet 'å velge bort videregående opplæring'. Når vi i rapporten bruker betegnelsen slutter, inkluderer dette ungdom som etter at de var ferdige med grunnskolen, har valgt bort videregående opplæring ved at de enten ikke har begynt eller at de har forlatt videregående opplæring.

Elevenes valg og bortvalg gjennom tiden i videregående opplæring, studeres i forhold til noen utvalgte kjennetegn ved elevene (variabler). Disse variablene kan, som vist i figur 1.1, grupperes. Vi vil studere valget i forhold til

- Bakgrunnsvariabler (elevenes kjønn, minoritetsspråklighet, sosial bakgrunn, kulturell kapital og familiesituasjon)
- Variabler knyttet til elevenes tid i ungdomsskolen og i videregående opplæring (elevenes vurdering av undervisningen, arbeidsformer brukt, spesialundervisning, elevenes egenvurdering, rådgivning, omfang av fravær, tid brukt på lekser, elevadferd, grunnskolekarakterer samt elevenes sosiale liv både på og utenfor skolen)
- Elevenes fremtidsplaner (planer for neste år, høyeste planlagte utdanning, fullføringsplaner for videregående samt hva de tror de gjør om ti år)
- Elevenes egne begrunnelser for det valget de gjør (hvorfor har de (ikke) valgt videregående opplæring, hvorfor har de valgt den studieretningen de har valgt)

Når vi har valgt å studere valget i forhold til disse variablene, så er det fordi tidligere forskning har vist at dette er forhold som kan ha betydning for valg av utdanning.

Etter hvert som elevene fortsetter gjennom videregående opplæring, vil vi bevege oss mot høyre i figur 1.1, både når det gjelder datainnsamling og rapportering. Datainnsamling når det gjelder bortvalg foregår kontinuerlig. Prosjektet er organisert slik at vi via kontaktpersoner i den enkelte fylkeskommune og på den enkelte videregående skole hele tiden har fulgt med bortvalget og registrert elever som sluttet. Når en elev sluttet bidro skolekontakten til at eleven besvarte et slutterskjema. Der ble det stillt spørsmål om hvorfor eleven valgte å ikke gå i videregående opplæring, hva eleven gjorde i stedet og hvilken rolle oppfølgings-tjenesten hadde spilt i forbindelse med bortvalget. I tillegg ble det fortløpende hentet ut data fra fylkeskommunenes registre. Også her fikk vi informasjon om hvem som ikke lenger var elever, og til en viss grad også om hva de gjorde i stedet.

I tillegg til denne kontinuerlige datainnsamlingen gjennomføres det årlige spørreundersøkelser blant de deltakerne som fortsatt er i videregående opplæring. Den første av disse ble gjennomført i mars 2003. Da deltok 7689 elever av det opprinnelige nettoutvalget på 10030. Dvs. at prosjektet har spørreskjemadata samlet inn på grunnkursnivå i videregående opplæring fra 76.7 prosent av de som opprinnelig var utvalgt til undersøkelsen.

Som allerede nevnt har vi spørreskjemadata fra 98 prosent av utvalget mens elevene gikk i tiende klasse. Dette er et helt sentralt poeng når det gjelder datakvaliteten og mulighetene for å gjøre gode analyser av bortvalget blant elevene gjennom hele deres tid i videregående opplæring. Fordi prosjektet gjennomførte en spørreundersøkelse blant elevene allerede mens de gikk i tiende klasse, har vi kjennskap til sentrale bakgrunnsvariable om alle individene som deltar. Det betyr at vi kan gjøre gode analyser av valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse også for de elevene som etter hvert slutter, selv om de ikke har fylt ut de årlige spørreskjemaene eller slutterskjemaene.

I de årlige spørreundersøkelsene blir det, med referanse til figur 1.1, samlet inn data omkring de forhold som er listet i boksen 'Videregående opplæring'.

Etter hvert som elevene beveger seg gjennom videregående opplæring, vil vi begynne å registrere kompetanseoppnåelse. Denne kan registreres ved avslutningen av hvert skoleår. Allerede i denne underveisrapporten vil vi som nevnt rapportere om underveiskompetanse etter første år, med utgangspunkt i elevenes karakterer, stryk og bestått. Etter tredje år vil vi kunne foreta analyser hvor vi sammenholder de som har oppnådd studie- eller yrkeskompetanse med de som har oppnådd kompetanse på lavere nivå. Etter fire år vil vi i tillegg kunne se nærmere på de som har valgt lærlingveien/lærekandidatveien, og sammenligne de som har gått opp til fagprøve og bestått med de som har strøket. Vi vil også kunne sammenligne de som har fått en yrkeskompetanse via et skoleløp med de som har fått denne kompetansen etter læretid i bedrift. Gjennom disse analysene vil vi belyse prosjektets andre hovedproblemstilling om hvilke forhold som kan bidra til å forklare variasjon i kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring.

2 Ungdommenes vandring fra mars 2002 til januar 2004

I dette kapitlet skal vi se på elevenes vandring fra de søkte seg inn til grunnkurs i mars 2002 til situasjonen ved årsskiftet 2003-2004, altså veien inn i videregående og gjennom tre semestre. Vi skal særlig legge merke til de som på et eller annet tidspunkt ikke var elever i fylkeskommunal videregående opplæring. Elevenes posisjon kartlegges på fire tidspunkter: Ved søkningen i mars 2002, status ved slutten av første skoleår i videregående opplæring juni 2003, ved søkning til andre år i videregående opplæring i mars 2003 og status etter tre semestre i videregående opplæring, 1. januar 2004. Ungdommenes vandring i hele dette tidsrommet er fremstilt i figur 2.1. Etter først å ha beskrevet elevenes vandring i alle sju fylkene samlet, ser vi til slutt etter fylkesvise forskjeller.

2.1 Søkning til første år i videregående – mars 2002

Vi starter med tiendeklasseelevenes søkning til grunnkurs i mars 2002. Søkningen er allerede grundig beskrevet og analysert i første delrapport fra dette prosjektet. For en detaljert oversikt over kjennetegn ved søkerne og det faktiske søker mønsteret henviser vi derfor til denne.

Figur 2.1 viser at våren 2002 søkte nær sagt alle, 98.8 prosent av de 9798 tiendeklassingene i utvalget, om plass på grunnkurs i fylkeskommunal videregående opplæring. Kun 117 personer, 1.2 prosent, søkte ikke (figur 2.1).

Et flertall av alle tiendeklassingene, 51.7 prosent, søkte seg til yrkesfaglige grunnkurs i videregående opplæring. 47.7 prosent søkte seg til et av de studieforberedende grunnkursene. Medregnet blant dem som søkte på yrkesfag er da de 1.7 prosent som søkte om opptak på spesielt tilrettelagte grunnkurs (ikke i figur). Disse tallene illustrerer to av hovedfunnene i prosjektets første delrapport fra 2003 når det gjelder søkningen til grunnkurs i 2002: For det første at nesten alle søkte videregående. For det andre at det over tid har skjedd en dreining mot flere søkere til yrkesfaglige og færre søkere til studieforberedende studieretninger, i pakt med Reform 94s målsetninger.

2.2 Etter ett år i videregående – juni 2003

Hvor ble det av tiendeklassingene det første året etter avsluttet ungdomsskole? Figur 2.1 viser i grove trekk hvordan elevene har vandret etter at de søkte våren 2002. Veien de har gått er illustrert med piler. Aktiviteten de har gått til er illustrert med en boks. Slik kan vi i figur 2.1 studere elevenes situasjon ved slutten av første skoleår i videregående opplæring (våren 2003): Av de opprinnelige 9798 tiendeklassingene var

- 8902 av ungdommene (90.9 prosent av alle) elever på grunnkurs i fylkeskommunal videregående opplæring
- 406 av ungdommene (4.1 prosent) elever på annen måte: De gikk på privat videregående skole eller var elever på skole i utlandet.²
- 490 av ungdommene (5 prosent) ikke lenger elever. Sagt på en annen måte, hver tyvende av dem som hadde gått tiende klasse skoleåret i forveien, var utenfor opplæring året etter.

For å gå noe mer i detalj når det gjelder elevstrømmene i løpet av det første skoleåret i videregående opplæring, tar vi figur 2.2 til hjelp.

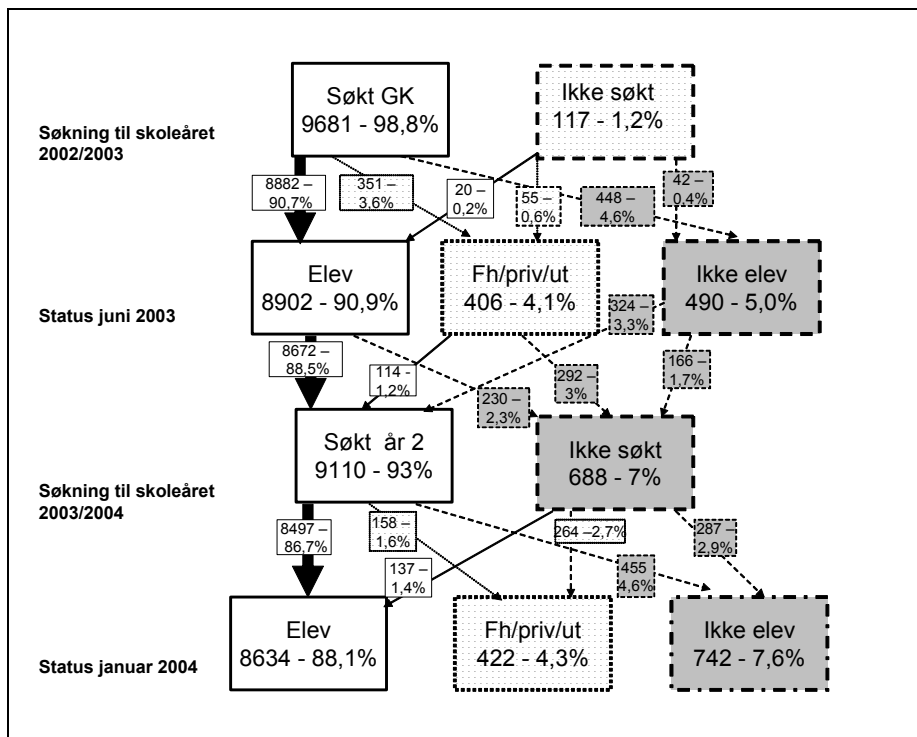
Figur 2.2 er konsentrert om den første vandringen fra søkningen i mars 2002 og fram til juni 2003. Av de 9681 som søkte grunnkurs, var

- 8882 ungdommer (90.7 prosent av alle respondentene) fortsatt elever våren 2003
- 351 ungdommer (3.6 prosent) enten på privat videregående skole eller på skole i utlandet
- 138 ungdommer (1.4 prosent) ikke begynt i videregående
- 277 ungdommer (2.8 prosent) sluttet i løpet av skoleåret
- 33 ungdommer (0.3 prosent) begynt – og sluttet – på privat videregående eller skole i utlandet

Blant de 117 som ikke søkte fylkeskommunal videregående opplæring var

- 20 ungdommer (0.2 prosent av alle respondentene) blitt elev likevel
- 55 ungdommer (0.6 prosent) enten i privat videregående skole eller i utlandet
- 42 ungdommer (0.4 prosent) fortsatt utenfor videregående opplæring.

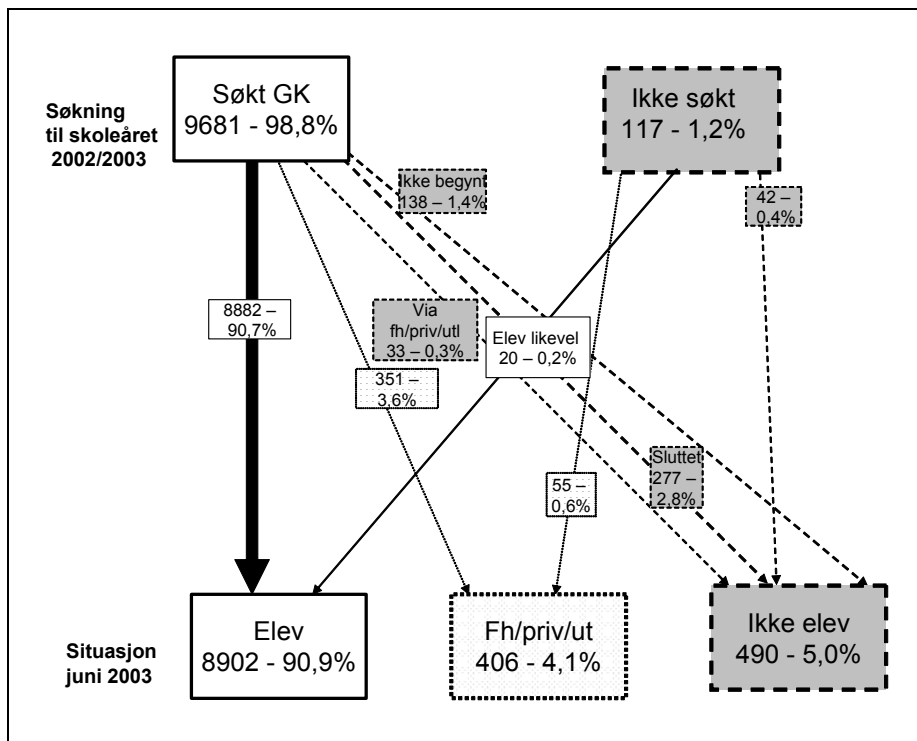
² Noen få var også elever på folkehøgskole, men andelen er såpass liten at vi i det følgende inkluderer disse i gruppen privat videregående opplæring.

Figur 2.1 Fra søkning til skoleåret 2002/2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798.

Figur 2.2 bekrefter dermed den tendensen vi fant i første delrapport fra prosjektet, som kartla vandringene mellom mars 2002 og februar 2003. Så å si alle søker om plass i videregående. Blant de svært få i ungdomsskolen som velger å la være å søke grunnkurs, er likevel de fleste under utdanning året etter. Av de 117 som ikke søkte, var bare 42 ikke elever skoleåret etter. Majoriteten (i alt 75) av ikke-søkerne fra 2002 var under utdanning i juni 2003, enten som elever i fylkeskommunal videregående opplæring, på privat videregående skole eller på skole i utlandet.

Første delrapport viste at bortvalget startet i overgangen til videregående opplæring, for så å fortsette fram mot februar 2003. Vi ser at den samme tendensen fortsetter gjennom hele første skoleåret. 138 elever søkte grunnkurs, men begynte aldri (figur 2.2). Dette tilsvarer 1,4 prosent av alle respondentene. I tillegg kommer de 351 ungdommene (3,6 prosent av alle) som søkte grunnkurs, men i stedet ble elever på privat videregående skole eller skole i utlandet.

Figur 2.2 Fra søkning i mars 2002 til situasjonen i juni 2003. Prosent av N=9798

277 ungdommer (2.8 prosent) begynte på grunnkurs, men sluttet i løpet av første skoleår i videregående opplæring. Endelig var det noen svært få (33 ungdommer, det vil si 0.3 prosent) som var utenfor utdanning våren 2003 etter å ha søkt grunnkurs, begynt på privatskole eller skole i utlandet, og deretter sluttet.

2.2.1 Ikke-søkningen til grunnkurs er ingen entydig retningsviser

Før vi ser på søkningen til andre år i videregående opplæring i mars 2003, vil vi kort bemerke den rollen søkningen til grunnkurs i 2002 spiller som indikator for hvor vi finner igjen elevene.³ Søkningen til grunnkurs våren 2002 predikerer i noen grad situasjonen våren 2003. Vi finner nemlig som oftest søkerne igjen som elever. Av de som søkte grunnkurs våren 2002, var i alt 95.3 prosent under

³ Her er prosentueringsbasis antall personer innen hver av de to gruppene (søkere/ikke-søkere).

utdanning i juni 2003. 91.7 prosent var på fylkeskommunale grunnkurs, 3.6 prosent på private eller utenlandske skoler. 4.6 prosent av dem som hadde søkt grunnkurs var utenfor opplæring våren 2003 (ikke i figur).

Søkningen forteller likevel langt fra hele historien om hvor det blir av elevene: Tar vi i stedet utgangspunkt i de som ikke søkte fylkeskommunal videregående opplæring i mars 2002, er det tydelig at det å la være å søke ikke nødvendigvis innebærer at man ikke blir elev. Tvert i mot, nesten to tredjedeler av de som ikke søkte grunnkurs da de gikk i tiende, 64 prosent, var under utdanning våren 2003. 17 prosent av de som ikke var blant søkerne til fylkeskommunalt grunnkurs var tross dette blitt grunnkurselever. I tillegg var mange, 47 prosent, elever ved enten privatskole eller skole i utlandet. En klar majoritet av ikke-søkerne var altså elever våren 2003. Det betyr samtidig at ikke mer enn en drøy tredjedel, 36 prosent, av de som ikke søkte ikke var elever, verken på fylkeskommunal eller annen type skole (ikke i figur).

2.3 Søkningen til andre år i videregående – mars 2003

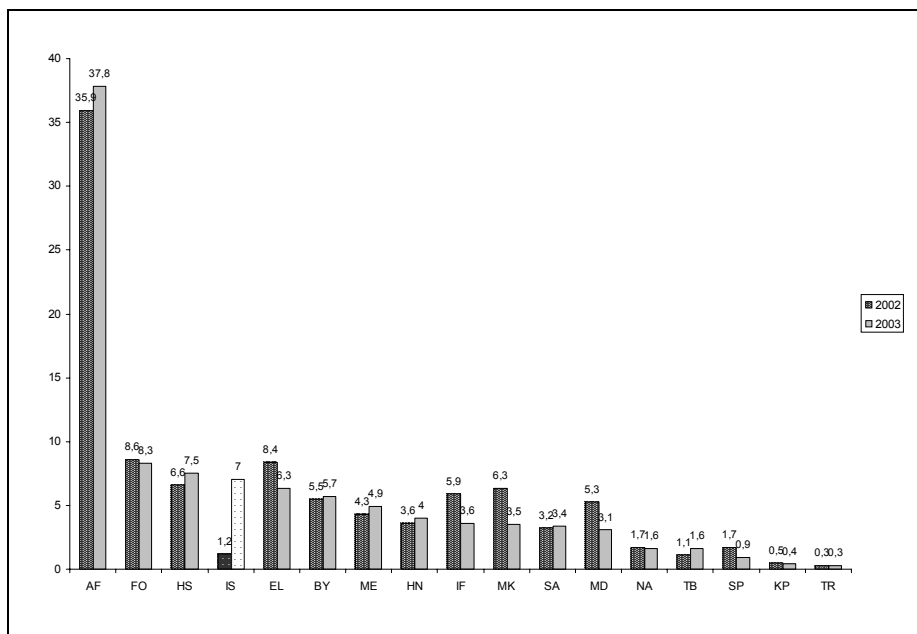
I dette avsnittet skal vi se nærmere på søkningen til andre år i videregående opplæring for ungdommene som er med i prosjektet. Det skal vi gjøre ved at vi først gir en detaljert oversikt over hvilke studieretninger, hvilke kurs og på hvilket nivå i videregående opplæring ungdommene søkte. Deretter ser vi på forholdet mellom søkningen og hvor ungdommene faktisk befant seg ved årsskiftet 2003/2004.

2.3.1 Hva søkte ungdommene andre år i videregående opplæring?

Vi har sett på søkningen til andre år i videregående opplæring i de sju fylkene i prosjektet.

Hvilke studieretninger søkte elevene?

Figur 2.3 viser hvordan elevenes førsteønske fordelte seg på de ulike studieretningene ved søkningen i mars 2002 og mars 2003. Når vi i det følgende omtaler søkning til ulike kurs høsten 2003, er det viktig for leseren å huske at dette dreier seg om Østlandskullet av tiendeklassinger fra våren 2002, og ikke alle søkere til videregående opplæring i disse fylkene.

Figur 2.3 Søkning til fylkeskommunal videregående opplæring i 2002 og 2003. Søkerens førsteønske fordelt på studieretninger. Prosent. N 2002=9826, N 2003=9798.

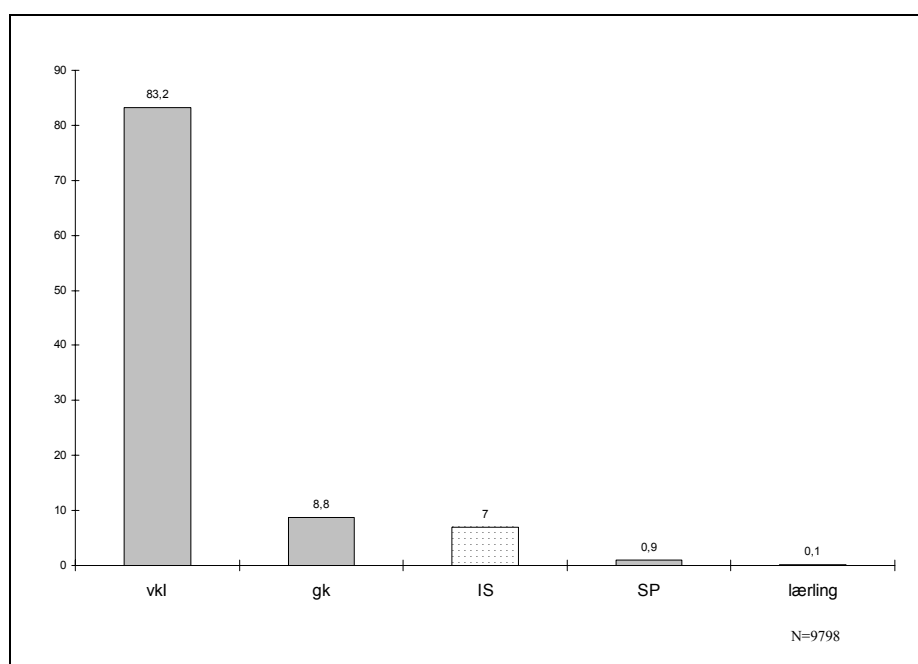
Et viktig poeng i figur 2.3 er at fordelingen på studieretninger⁴ er stabil. Som ventet holder søker mønsteret seg forholdsvis uendret fra første til andre år i videregående opplæring. Vi vet at de fleste søkerne går rett fram i opplæringsløpet, jf figur 4.1 (kapittel 4). Vi ser at andelen som ikke søkte til andre år var større enn første året (7 prosent mot 1.2 prosent). Selv om det er flere som ikke søker andre året, betyr ikke dette at alle disse er utenfor utdanning. Andelen inkluderer nemlig også de som ikke søkte fylkeskommunal videregående opplæring andre året fordi de allerede var elever ved private videregående skoler eller skoler i utlandet.

⁴ AF=Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, IF=studieretning for idrettsfag, MD=studieretning for musikk, dans og drama, MK=studieretning for medier og kommunikasjon, HS=studieretning for helse- og sosialfag, EL=studieretning for elektrofag, ME=studieretning for mekaniske fag, HN=studieretning for hotell- og næringsmiddelfag, NA=studieretning for naturbruk, TB=studieretning for tekniske byggfag, BY=studieretning for byggfag, TR=studieretning for trearbeidsfag, SA=studieretning for salg og service, KP=studieretning for kjemi- og prosessfag, FO=studieretning for formgivningsfag, SP=spesielle ordninger med redusert elevtall, IS=ikke søkt fylkeskommunal videregående opplæring.

Med dette som utgangspunkt skal vi konsentrere oppmerksomheten om søkningen til andre år i videregående opplæring. Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag var i mars 2003 den retningen som hadde klart flest søkere (figur 2.3). 37.8 prosent av alle ungdommene søkte denne studieretningen. De mest populære yrkesfaglige retningene andre året var formgivningsfag (8.3 prosent), helse- og sosialfag (7.5 prosent) og elektrofag (6.3 prosent). Som forventet var det de samme studieretningene som var størst både foran første og andre år i videregående opplæring.

Til hvilket nivå søkte elevene?

Foran andre året fulgte ikke alle ungdommene et løp der de søkte seg til vkI i videregående opplæring. I figur 2.4 ser vi at i alt 16.8 prosent ikke gjorde dette. Det store flertall, 83.2 prosent, søkte om plass på vkI. Av de som ikke fulgte dette løpet var det flest, 8.8 prosent, som søkte om plass på grunnkurs andre år i videregående opplæring. 7 prosent søkte som vi har vist tidligere ikke om plass i fylkeskommunal videregående i det hele tatt. 0.9 prosent søkte tilrettelagte opplegg andre året i videregående og en marginal andel søkte lærlingplass.

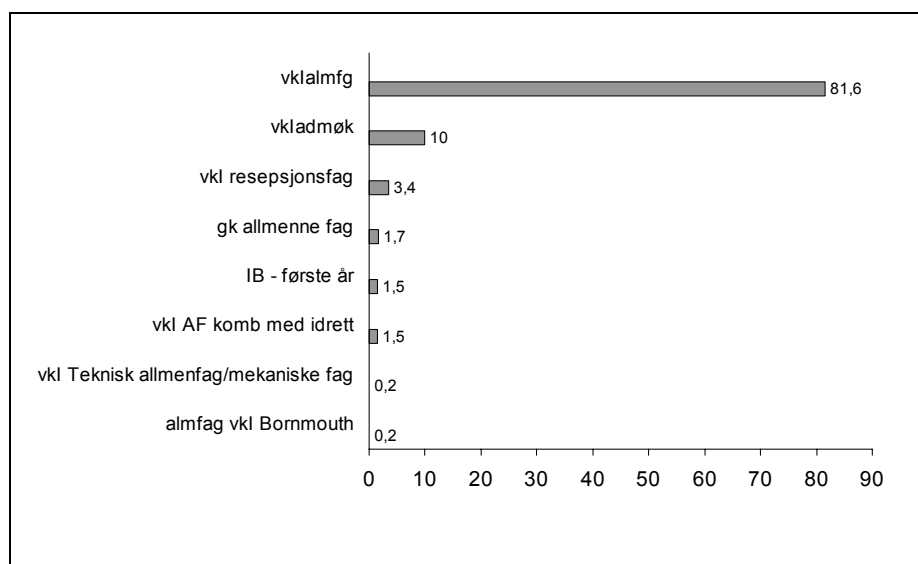

Figur 2.4 Søkning til fylkeskommunal videregående opplæring høsten 2003. Søkernes førsteønske fordelt på nivå. Prosent. N=9798

Det som er spesielt interessant å merke seg her er altså at nesten en av ti benytter seg av retten og muligheten til å foreta omvalg. Dette bør etter vår vurdering ikke oppfattes som negativt, men heller ses som et uttrykk for at omvalgsmuligheten er en positiv del av norsk videregående opplæring. Det er et gode at de som har valgt feil eller har hatt behov for en pause har mulighet til å starte på nytt.

Hvilke kurs søkte ungdommene på vki-nivå?

Vi har tatt utgangspunkt i de enkelte studieretningene ungdommene har søkt seg til og sett på hvilke kurs innenfor den enkelte studieretning som var de mest populære foran andre året i videregående opplæring.

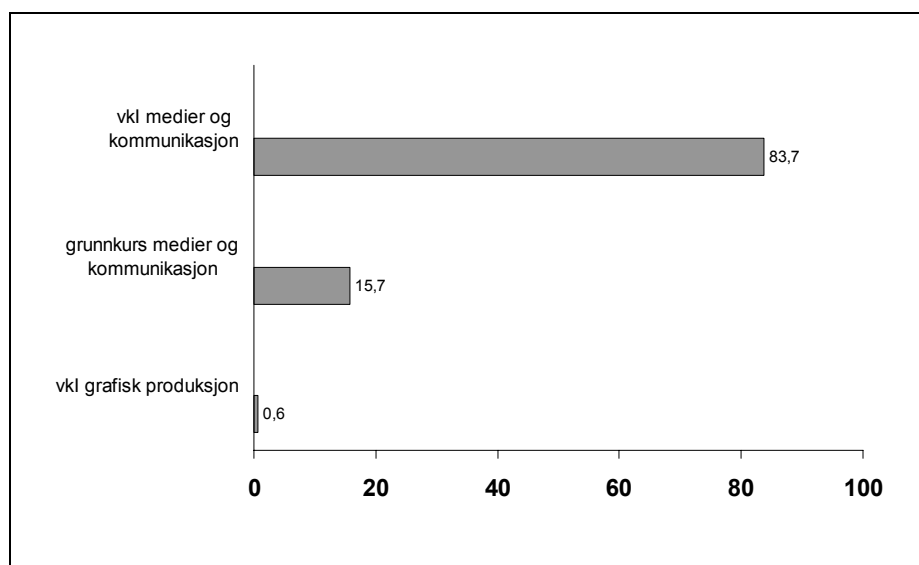

Figur 2.5 Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag. De mest søkte kursene mars 2003. N= 3704

Figur 2.5 viser at flesteparten av de 3704 ungdommene som søkte studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, drøyt 81 prosent, hadde vki allmenne fag som sitt første kursønske. 10 prosent søkte seg til vki administrative og økonomiske fag. 3.4 prosent av søkerne innen denne studieretningen ønsket først og fremst en plass på vki resepsjonsfag. 1.7 prosent skulle ikke ta vki, men i stedet grunnkurs allmenne fag. Figur 2.5 viser de kursene som hadde flest søkere innen studieretning for allmenne, økonomiske og administrative

fag. Vi har slått sammen tre ulike vki-kurs i tre fylker som alle tilbyr allmennfag i kombinasjon med ulike typer idrett. Utelatt fra figuren er til sammen åtte kurs som hadde 0.51 prosent av alle søkerne innen denne studieretningen.

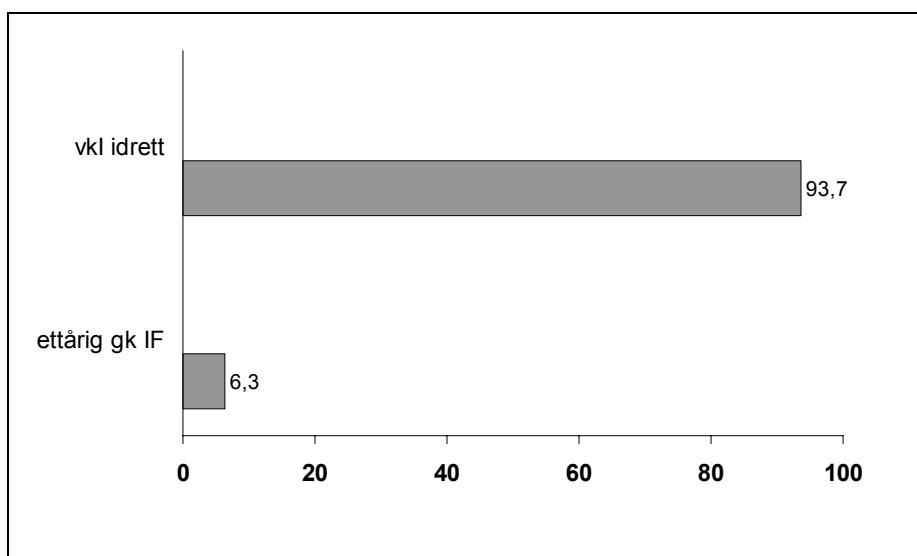
Tyngdepunktet av de 344 som søkte studieretning for medier og kommunikasjon var siktet inn mot vki medier og kommunikasjon (figur 2.6).

Figur 2.6 Studieretning for medier og kommunikasjon. Kurs søkt mars 2003. N= 344

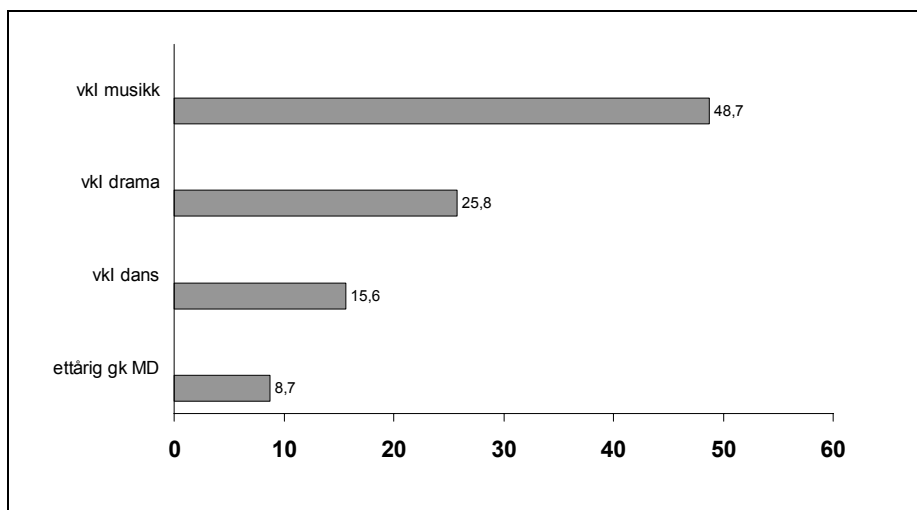
Dette kan tyde på at mange på denne studieretningen har studiekompetanse som mål. Dette får vi et endelig mål på når vi kjenner søkningen til skoleåret 2004-2005. Kun 0.6 prosent søkte vki grafisk produksjon som førstevalg. 15.7 prosent hadde grunnkurs som førsteønske. Det var ikke mange som sluttet på grunnkurs medier og kommunikasjon skoleåret før, jf figur 4.8., kapittel 4. Dette er heller ikke søkere som skal ta grunnkurset over to år. Vi har derfor sett nærmere på hvor denne gruppen av søkere (54 ungdommer) befant seg da første skoleår sluttet. Det viser seg at brorparten av disse søkerne kommer fra andre grunnkurs, fortrinnsvis allmenne fag, formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag, men også andre studieretninger (ikke i figur). Noen var også i arbeid. Den relativt store andelen som søker grunnkurs medier og kommunikasjon andre året i videregående skyldes dermed omvalg.

Nesten samtlige søkere i det kullet vi følger innen studieretning for idrettsfag søkte vkI idrettsfag foran andre år i videregående opplæring (figur 2.7). 6.3 prosent søkte ettårig grunnkurs idrettsfag.

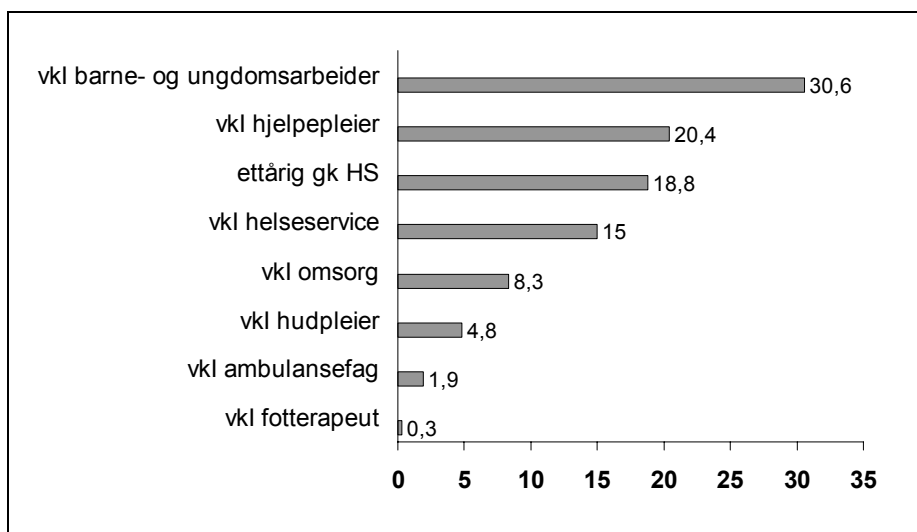

Figur 2.7 Studieretning for idrettsfag. Kurs søkt mars 2003. N= 350

Av figur 2.8 ser vi at vkI musikk var det mest populære enkeltstående kurset blant de 306 ungdommene som søkte studieretning for musikk, dans, drama. 48.7 prosent, det vil si nesten halvparten av søkerne, hadde dette som førstevalg. En drøy fjerdedel av søkerne søkte vkI drama og 15.6 prosent vkI dans. Relativt mange, 7.8 prosent søkte grunnkurs musikk, dans, drama andre år i videregående, og dette var ikke søkere som skulle ta grunnkurs over to år (figur 2.8). Som på studieretning for medier og kommunikasjon søker en del ungdommer grunnkurs musikk, dans, drama etter først å ha vært innom andre studieretninger første år. En nærmere sjekk viste oss at flesteparten av disse søkerne gikk grunnkurs allmenne fag ved slutten av første skoleår (ikke i figur).

Figur 2.8 Studieretning for musikk, dans, drama. Kurs søkt mars 2003. N= 306

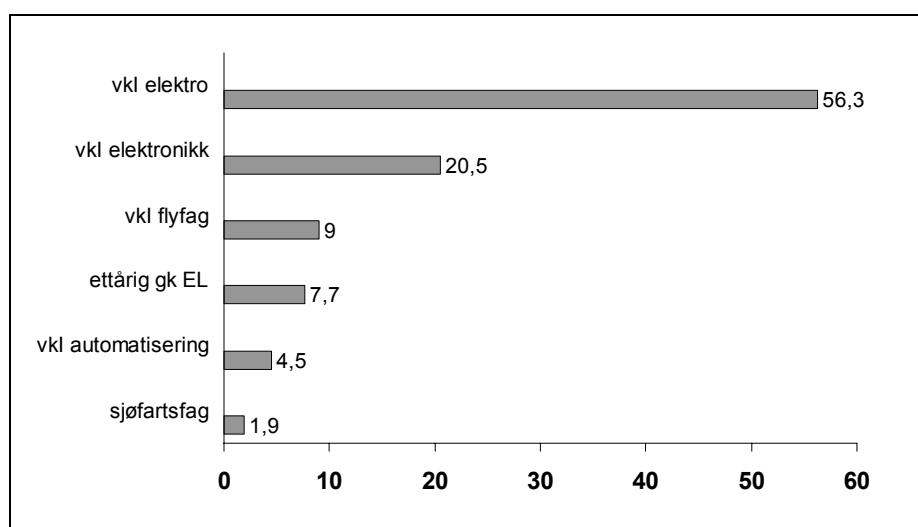

Figur 2.9 Studieretning for helse- og sosialfag. Kurs søkt mars 2003. N= 735

Figur 2.9 avdekker en ganske stor spredning i søkningen til kursene innen studieretning for helse- og sosialfag. Vkl barne- og ungdomsarbeider var det kurset relativt flest av de 735 søkerne til denne studieretningen hadde som førsteønske

våren 2003. 30.6 prosent søkte dette kurset på vkI-nivå. Vkl hjelpepleier var første kursønske for 20.4 prosent av dem, det vil si at hver femte søker til denne retningen valgte et løp mot hjelpepleieryrket. 15 prosent hadde vkI helseservicefaget som førstevalg.

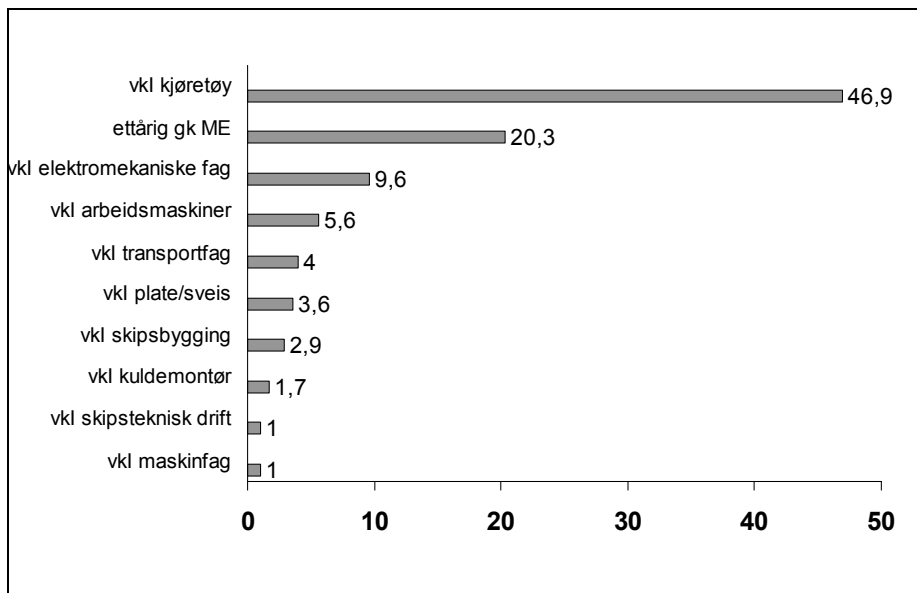
Vi legger merke til at hele 18.8 prosent søkte ettårig grunnkurs. Dette kan nok delvis forklares med at helse- og sosialfag pekte seg ut blant de studieretning-ene der relativt flest elever sluttet skoleåret i forveien (jf figur 4.8). I gruppen som søkte grunnkurs helse- og sosialfag andre året var det da også mange som var midlertidig utenfor opplæringssystemet våren 2003 (ikke i figur).

Figur 2.10 Studieretning for elektrofag. Kurs søkt mars 2003. N=620

Av figur 2.10 ser vi at godt over halvparten (56.3 prosent) av de 620 søkerne til studieretning for elektrofag hadde vkI elektro som sitt førsteønske. 20.2 prosent ønsket plass på vkI elektronikk, og 9 prosent hadde vkI flyfag som førsteprioritet. 7.7 prosent av søkerne til denne studieretningen søkte om plass på ettårig grunnkurs elektrofag.

Innenfor det store kurstilbudet på studieretning for mekaniske fag var vkI kjøretøy mest etterspurt ved søkningen til andre år i videregående (figur 2.11). Av de 478 søkerne til denne studieretningen hadde noe under halvparten, 46.9 prosent, dette kurset som sitt førsteønske. En meget stor andel av søkerne andre året (20.3 prosent, altså hver femte søker) søkte ettårig grunnkurs mekaniske fag. Dette henger sammen med at nettopp studieretning for mekaniske fag har

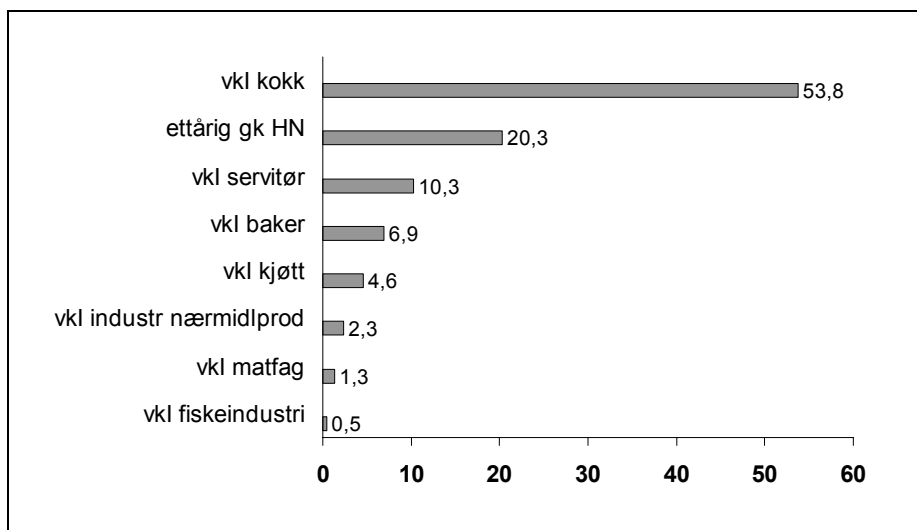
Figur 2.11 Studieretning for mekaniske fag: De mest søkte kursene mars 2003. N= 478

den største andelen elever som sluttet skoleåret før (jf figur 4.8). En ekstra sjekk av disse som søkte grunnkurs mekaniske fag foran sitt andre år i videregående opplæring viser at den største gruppen blant dem var utenfor fylkeskommunal videregående opplæring våren 2003.

Standpunkt karaktergjennomsnittet deres fra grunnkurs våren 2003 var 2.5, det vil si en hel karakter lavere enn det samlede gjennomsnittet for studieretningen for mekaniske fag. Noen av disse søkerne kom fra andre grunnkurs, men størstedelen har trolig søkt seg inn på grunnkurs mekaniske fag på nytt (ikke i figur).

Søkere til vki på denne studieretning har mange valgmuligheter. Det er interessant å merke seg at nesten halvparten av søkerne foretrekker et enkelt av disse kursene, nemlig vki kjøretøy. Figur 2.11 inkluderer de ti mest søkte kursene. I tillegg kommer 8 forholdsvis små kurs som er utelatt fra figuren, disse mottok totalt 3.8 prosent av søkningen til studieretning for mekaniske fag.

Vki kokk var det mest populære kurset blant søkerne til studieretning for hotell- og næringsmiddelfag våren 2003 (figur 2.12). Mange av søkerne, vel 20 prosent, søkte ettårig grunnkurs hotell- og næringsmiddelfag. Akkurat som på studieretning for mekaniske fag er det også på denne studieretningen rimelig å se

Figur 2.12 Studieretning for hotell- og næringsmiddelfag: Kurs søkt mars 2003. N=390

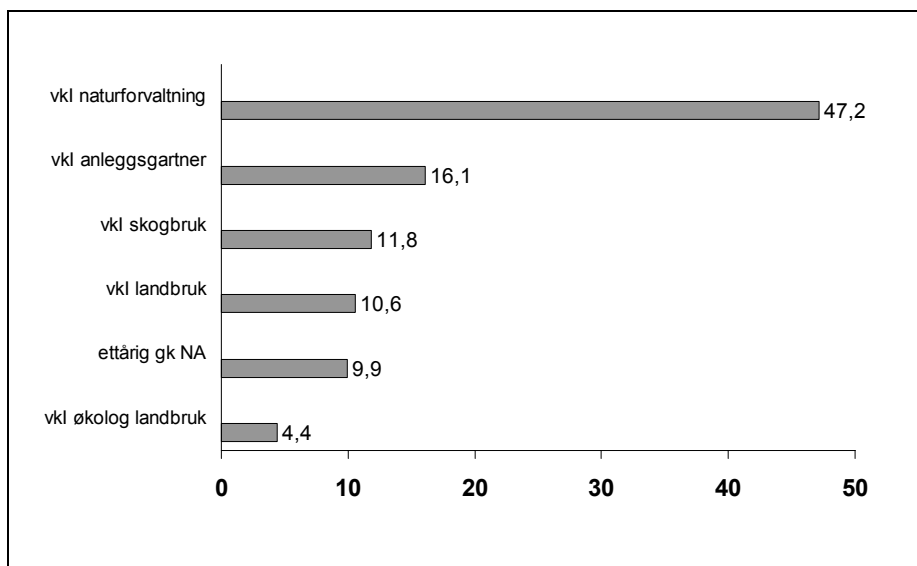
den store søkningen til grunnkursnivå andre året i sammenheng med andelen som slutter på studieretningen. 10.3 prosent hadde vki servitør som første kursønske.

Figur 2.13 viser at nær halvparten (47.2 prosent) av søkerne til studieretning for naturbruk hadde søkt vki naturforvaltning foran andre året i videregående.

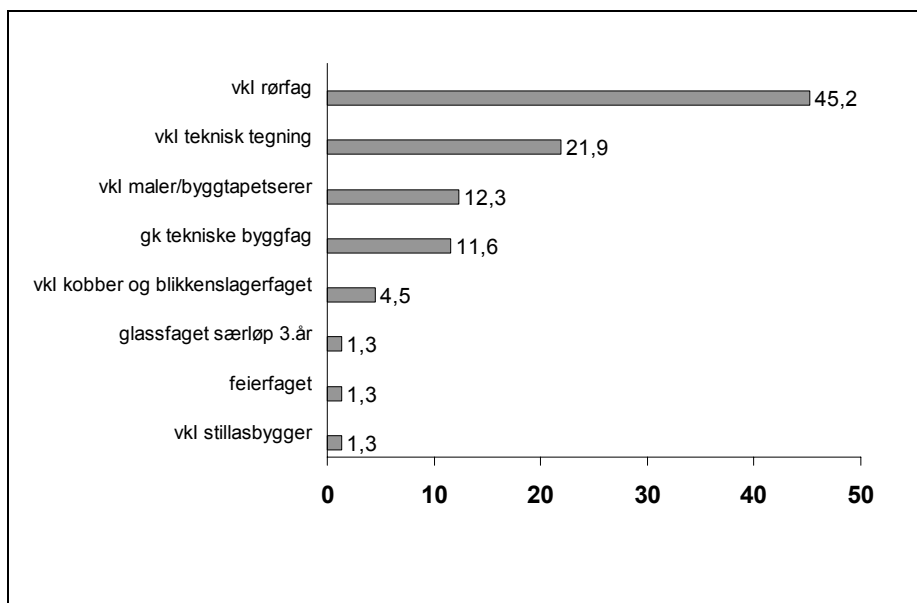
Dette er et vki som kan føre frem mot studiekompetanse etter tre år. Neste års søkning vil vise oss hvor mange av disse som er på vei mot studiekompetanse.

Studieretningen er liten, i alt 161 personer i utvalget søkte denne retningen i mars 2003. Vki anleggsgartner hadde 16.1 prosent av søkerne og vki skogbruk 11.8 prosent. I alt 10.6 prosent søkte vki landbruk (i form av ulike vki kurs som tilbød forskjellige kombinasjoner av landbruk/naturforvaltning og husdyr). 9.9 prosent ønsket plass på ettårig grunnkurs naturbruk (figur 2.13).

Studieretning for tekniske byggfag er liten, og utvalget vårt teller kun 155 søkere til denne retningen. Av disse var det flest (45.2 prosent) som søkte plass på vki rørfag andre år i videregående (figur 2.14). 21.9 prosent hadde vki teknisk tegning som førstevalg. 11.6 prosent søkte grunnkurs tekniske byggfag, og dette rimer godt med at tekniske byggfag var blant studieretningene som hadde de største andelen elever som sluttet skoleåret i forveien. Nok en gang understre-

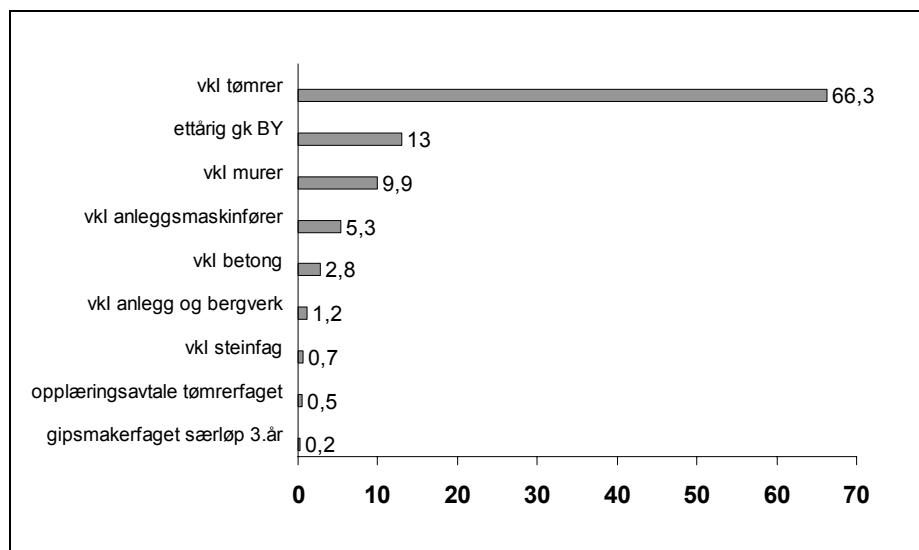

Figur 2.13 Studieretning for naturbruk: Kurs søkt mars 2003. N=161

Figur 2.14 Studieretning for tekniske byggfag: Kurs søkt mars 2003. N=155

ker vi at små grunnlagstall for denne retningen kan gjøre resultatene usikre når materialet brytes ned i mindre grupper i analysene.

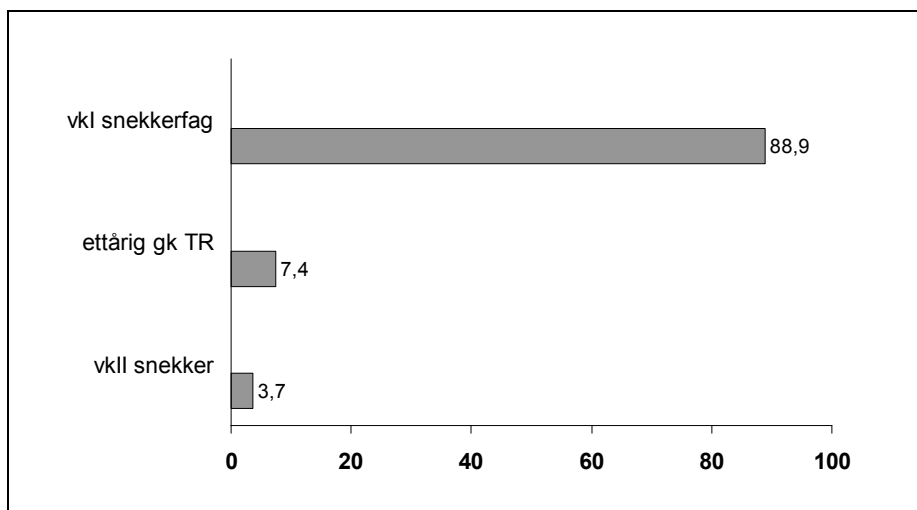
Figur 2.15 Studieretning for byggfag: Kurs søkt mars 2003. N=563

Av figur 2.15 ser vi at opp mot to tredjedeler av søkerne til studieretning for byggfag hadde tenkt seg en plass på vkI tømrer. 13 prosent hadde ettårig grunnkurs byggfag som førsteønske. En av ti søkte vkI murer.

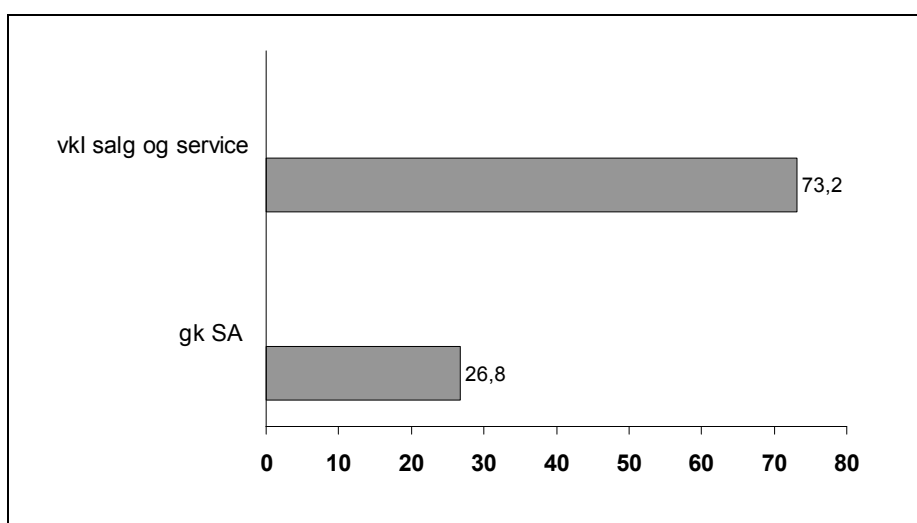
Trearbidsfag er den minste studieretningen i utvalget og inkluderer kun 27 søkere til andre år i videregående. Dette må med i betraktning når trearbidsfag sammenliknes med andre studieretninger. Av de få søkerne til trearbidsfag hadde det overveiende flertall (88.9 prosent) vkI snekkerfag som førsteønske. 7.4 prosent søkte grunnkurs trearbidsfag (figur 2.16).

På studieretning for salg og service var fordelingen av søkerne foran andre år i videregående slik at nær tre fjerdedeler søkte vkI salg og service, mens resten, godt og vel en fjerdedel, søkte grunnkurset også andre året (figur 2.17). En nærmere undersøkelse av denne gruppen viser at de aller fleste av dem, vel 68 prosent, gikk et annet grunnkurs skoleåret før. Bare et fåtall var registrert som grunnkurselever på salg og service. Dette er dermed også en studieretning som har forholdsvis mye søkning som følge av omvalg (ikke i figur).

Studieretning for kjemi- og prosessfag er nest minst i utvalget, målt i antall søkere andre år. Figur 2.18 viser at de få søkerne førstevalg fordelte seg noen-

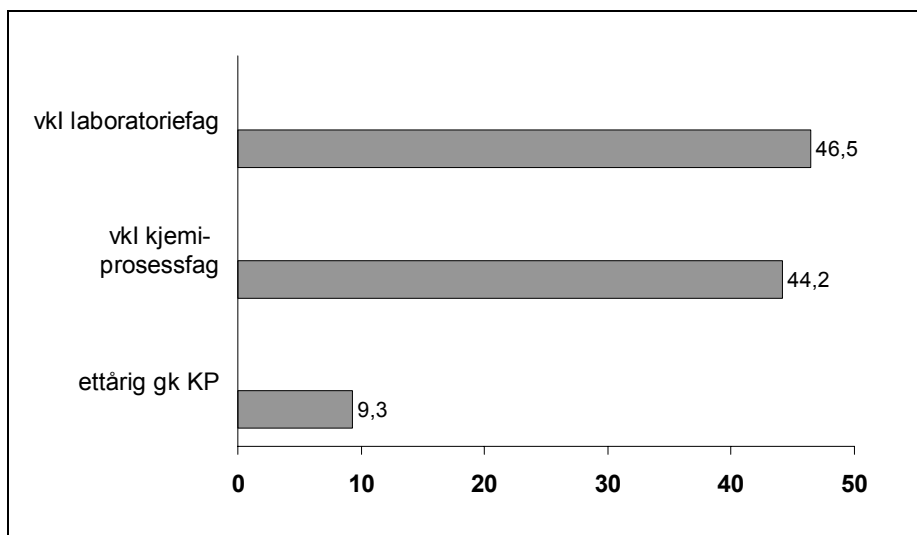
Figur 2.16 Studieretning for trearbeidsfag: Kurs søkt mars 2003. N=27

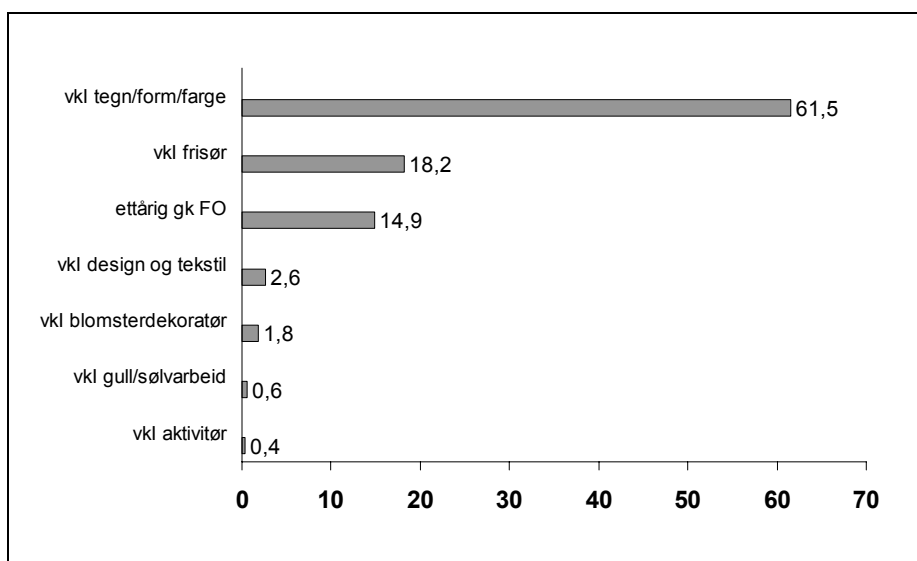
Figur 2.17 Studieretning for salg og service: Kurs søkt mars 2003. N=332

lunde likt mellom vkl laboratoriefag (46.5 prosent) og vkl kjemi- og prosessfag (44.2 prosent). Drøyt 9 prosent søkte grunnkurs andre året.

Flertallet (61.5 prosent) av de 818 søkerne til studieretning for formgivningsfag søkte vkl tegning, form og farge. Dette er et kurs som kan føre videre til et

Figur 2.18 Studieretning for kjemi- og prosessfag: Kurs søkt mars 2003. N=43

Figur 2.19 Studieretning for formgivningsfag: Kurs søkt mars 2003. N=818

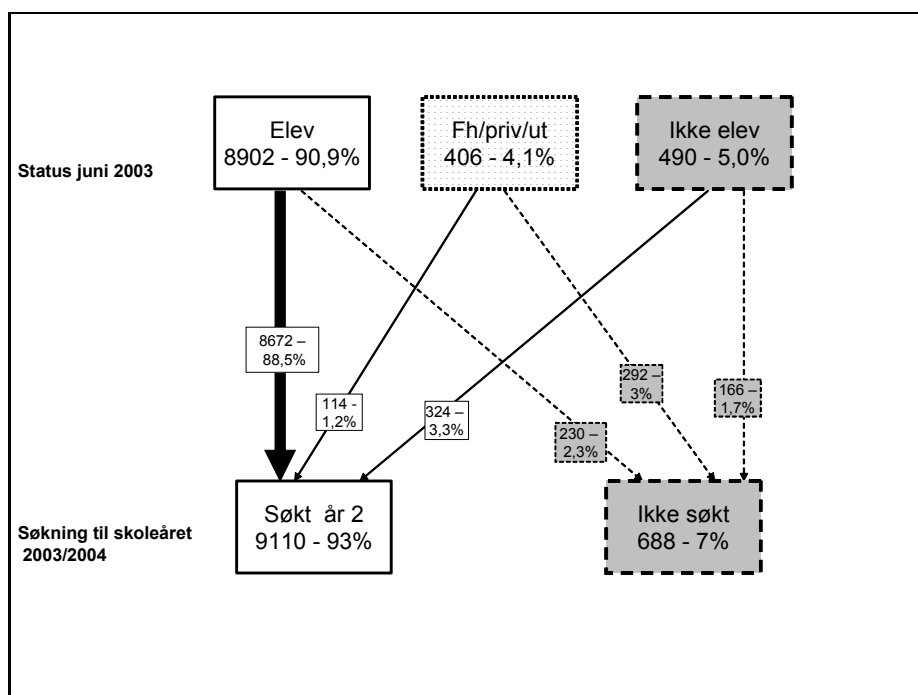
vkII som gir studiekompetanse. Søkingen hit er derfor en indikator på at en god del av elevene på denne yrkesfaglige studieretningen vil ende opp med studiekompetanse. 18.2 prosent av søkerne hadde vkl frisør som førstepreferanse

andre året, mens nesten 15 prosent søkte grunnkurs formgivningsfag (figur 2.19). Blant de 122 ungdommene som søkte grunnkurs andre året, var like under halvparten elever på en rekke forskjellige grunnkurs da første skoleår gikk mot slutten. Resten var utenfor utdanning. Studieretning for formgivningsfag er dermed også en retning en god del elever valgte etter å ha ombestemt seg eller tatt en pause i opplæringen (ikke i figur).

2.3.2 Fra søkning mars 2003 til elevstatus 1. januar 2004

For å få en bredere forståelse av elevenes posisjoner i januar 2004 har vi også sett på søkningen til andre år i videregående opplæring mars 2003 (figur 2.20).

Figur 2.20 viser at våren 2003 søkte 9110 (93 prosent) av de 9798 ungdommene i utvalget, om plass på annet år i fylkeskommunal videregående opplæring. Tallet inkluderer både de som søkte videregående kurs I og grunnkurs (for eksempel de som søkte nytt grunnkurs, eller grunnkurs over to år). 688 personer, 7 prosent av alle, søkte ikke (figur 2.20).

Figur 2.20 Status våren 2003 og søkning til andre år i videregående. Prosent av N=9798.

Vi har tidligere vist at første år i videregående gikk den største strømmen av ungdommer i retning yrkesfag. Også foran andre år i videregående opplæring søker flertallet i utvalget seg til yrkesfaglige studieretninger (ikke i figur). 48.4 prosent av alle søkte yrkesfaglige retninger, inkludert de 0.9 prosent som søkte plass på spesielt tilrettelagte kurs andre år (ikke i figur). 44.5 prosent av alle søkte studieforberedende studieretninger. 7 prosent søkte ikke.

Det er som forventet at elevenes situasjon i juni 2003 henger sammen med hvor de søker seg videre.⁵ 97.4 prosent av dem som gikk fylkeskommunalt grunnkurs våren 2003 søkte seg videre til andre år i videregående opplæring (ikke i figur). 2.6 prosent av grunnkurselevne søkte ikke om slik plass. I gruppen av elever som enten gikk privat videregående eller skole i utlandet, søkte godt over fjerdeparten, 28.1 prosent, elevplass for andre året i fylkeskommunal videregående. Et klart flertall, 71.9 prosent av dem søkte ikke slik plass. Mest sannsynlig er dette fordi de tok sikte på å fortsette der de var, og dermed vil gjenfinnes på privatskole eller skole i utlandet også senere. Hele to tredjedeler av de som ikke var elever ved utgangen av skoleåret 2002/2003 søkte heller ikke om elevplass for neste skoleår. De resterende 34 prosent søkte om plass i fylkeskommunal videregående opplæring (ikke i figur).

For oss er de viktigste funnene i figur 2.20 disse:

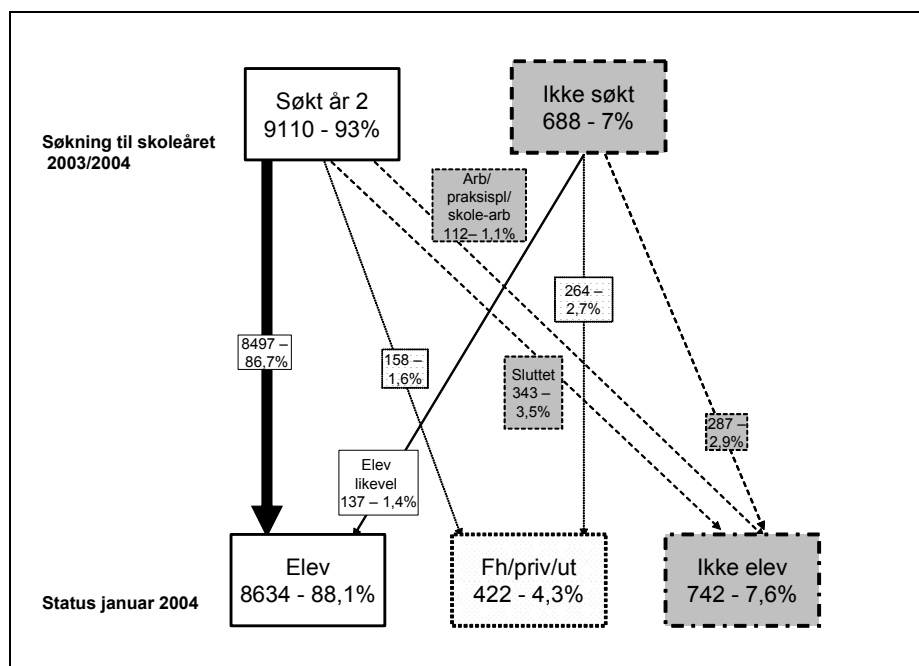
- 230 ungdommer (2.3 prosent av alle) fullførte grunnkurset men søkte ikke om plass andre år i videregående opplæring.
- 324 ungdommer (3.3 prosent) var ikke elever i juni 2003, men ga skolen en ny sjanse ved å søke seg inn til andre år i videregående.
- 292 ungdommer var elever i private eller utenlandske skoler i juni 2003 og søkte heller ikke om opptak i fylkeskommunal videregående opplæring for skoleåret 2003/2004.

Nok en gang vil vi understreke at søkningen ikke forteller hele historien om hvor det blir av elevene. Derfor blir dette først interessant når vi ser hvor disse ungdommene befinner seg i andre skoleår. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

⁵ Prosentueringsbasis er ikke hele utvalget, men antall personer i hver gruppe (elev/ elev på folkehøgskole, privatskole etc/ ikke-elev). Tallene gjenfinnes ikke i figur.

2.4 Januar 2004

Figur 2.21 viser elevenes bevegelsesmønstre fra søkningen i mars 2003 og fram til situasjonen i januar 2004, som er det siste sjekkpunktet så langt.

Figur 2.21 Fra søkning i mars 2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798.

Av de opprinnelige 9798 tiendeklassingene var i januar 2004:

- 8634 ungdommer (88,1 prosent av alle) elever andre år i videregående opplæring på fylkeskommunal skole
- 422 ungdommer (4,3 prosent) elever enten på privat videregående skole eller skole utenlands
- 742 ungdommer (7,6 prosent) ikke lenger elever.

Av de 9110 som søkte om plass andre år i videregående opplæring, var

- 8497 ungdommer (86,7 prosent av alle) fortsatt elever januar 2004
- 158 ungdommer (1,6 prosent) på privat videregående skole eller på skole i utlandet

- 112 ungdommer (1.1 prosent) i jobb, hadde praksisplass eller kombinerte skolegang og arbeid
- 343 ungdommer (3.5 prosent) enten ikke begynt eller sluttet i løpet av skoleåret

Blant de 688 som ikke søkte om plass andre året i videregående var

- 137 ungdommer (1.4 prosent av alle) blitt elev likevel
- 264 ungdommer (2.7 prosent) i privat videregående skole eller på skole i utlandet
- 287 ungdommer (2.9 prosent) personer fortsatt utenfor videregående opplæring.

Mens bare litt over en prosent ikke søkte grunnkurs, var det sju prosent som ikke søkte om plass andre år i videregående. Av de 688 som ikke søkte til andre året var flertallet (i alt 401 personer) likevel under utdanning i januar 2004 (figur 2.21). 264 av dem gikk til private skoler eller utdanning i utlandet. 287 av de som ikke søkte var ikke elever i januar, andre skoleår.

2.4.1 Ikke-søkningen til annet år er heller ingen god indikator på elevenes veivalg

Vi har allerede vist at søkningen til grunnkurs ikke uten videre kunne brukes som pekepinn for elevenes vandring første skoleår. Hvilken rolle spiller søkningen til andre skoleår i videregående opplæring i så måte?⁶

Vi har sett nærmere på hvor det ble av de som søkte og de som ikke søkte, og finner at søkningen til andre år i videregående opplæring er mer usikker retningsviser enn søkningen første året.

Akkurat som søkningen første år sier også søkningen andre året noe om hvor vi kan forvente å finne ungdommene i januar 2004, i den forstand at søkerne som regel blir elever. Dessuten er andelen søkere som ble elever uendret sammenliknet med første året: Av de som søkte om plass andre år i videregående opplæring, var i alt 95 prosent elever i januar 2004. 93.3 prosent var i videregående opplæring, 1.7 prosent på private eller utenlandske skoler. Det betyr at overgangen til alternative typer opplæring er mindre det andre året. Andelen søkere til andre år i videregående som ikke var under utdanning i skoleåret som fulgte er også identisk som etter søkningen i 2002. 5 prosent av dem som hadde

⁶ Prosentueringsbasis er antall personer i hver gruppe.

søkt seg inn andre året i videregående var ikke elever i det hele tatt januar 2004 (ikke i figur).

Når vi retter oppmerksomheten mot de som ikke søker, derimot, finner vi omtrent det samme som vi gjorde første år. Det å la være å søke, betyr i under halvparten av tilfellene at man ikke er under utdanning. Blant de som ikke søkte andre år i videregående, var i alt 58.3 prosent elever i januar 2004. 19.9 prosent hadde elevplass på fylkeskommunal videregående skole, og 38.4 prosent var i alternative utdanninger (privatskole eller skole i utlandet). Godt over halvparten av dem som ikke søkte om plass andre år i videregående var med andre ord under utdanning januar 2004. Motsatt var 41.7 prosent utenfor utdanning. De var verken elever på fylkeskommunale eller de andre typene skoler (ikke i figur).

2.5 Vandringer mellom juni 2003 og januar 2004

Vi har vist at søkning til videregående opplæring for noen av ungdommene kan oppfattes som uttrykk for en intensjon som ikke blir omsatt i praktisk handling. Dette gjelder både for søkere som ikke blir elever og for ikke-søkere som blir elever. For å tegne bildet av ungdommens vandring gjennom videregående opplæring er det derfor helt nødvendig å se på hva de faktisk gjør, og i det følgende vil vi se på hvor de 9798 ungdommene i undersøkelsen befant seg våren 2003 ved slutten av første skoleår og i januar 2004 ved slutten av tredje semester i videregående opplæring. Vi vil først presentere en oversikt for alle sju fylker samlet, for deretter å legge fram ett bilde for hvert av fylkene.

2.5.1 Alle sju fylker samlet

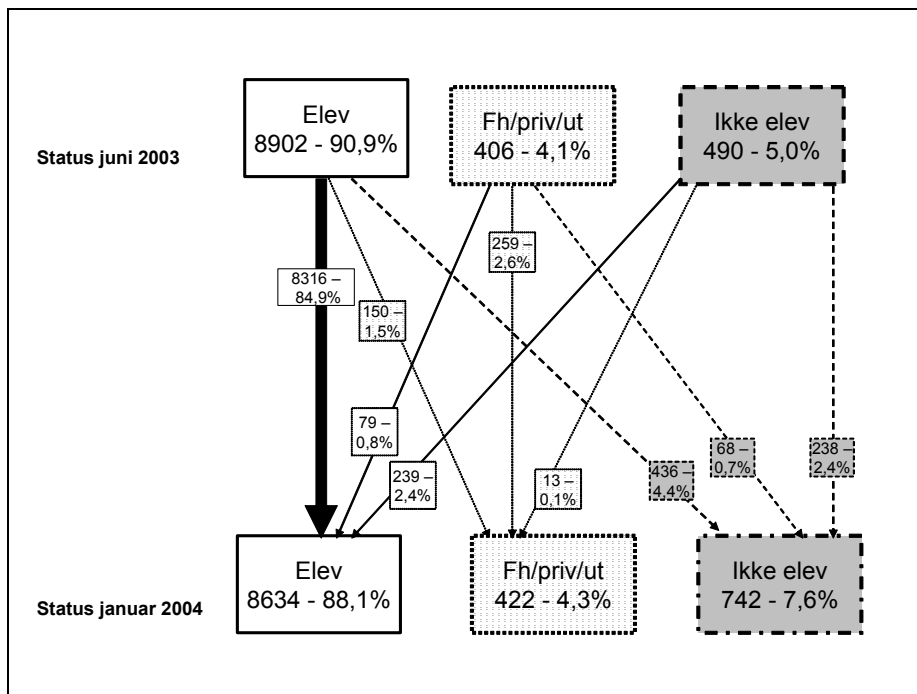
Vi starter med å se på ungdommenes vandring fra slutten av første skoleår i juni 2003 og frem til slutten av tredje semester, 1. januar 2004.

Figur 2.22 viser vandringerne til alle 9798 i utvalget mellom juni 2003 og januar 2004. Av de 8902 som var elever i juni 2003 var

- 8316 ungdommer (84.9 prosent av alle) fortsatt elever januar 2004
- 150 ungdommer (1.5 prosent) elever i privat videregående skole eller på skole i utlandet
- 436 ungdommer (4.4 prosent) utenfor utdanning januar 2004

Blant de 490 som ikke var elever i juni 2003 var

- 239 ungdommer (2.4 prosent av alle) blitt elev likevel

Figur 2.22 Fra situasjonen i juni 2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798.

- 13 ungdommer (0.1 prosent) i privat videregående skole eller på skole i utlandet
- 238 ungdommer (2.4 prosent) fortsatt utenfor videregående opplæring.

406 personer var registrert som elever på privat videregående skole eller skole i utlandet i juni 2003. Av disse var

- 79 ungdommer (0.8 prosent av alle) blitt elever i videregående opplæring
- 259 ungdommer (2.6 prosent) fortsatt på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 68 ungdommer (0.7 prosent) utenfor utdanning.

Hvis vi - i stedet for å prosentuerer ut fra hele utvalget - tar utgangspunkt i undergruppene, finner vi at 4.9 prosent av de som var elever ved utgangen av første skoleår i videregående hadde valgt bort utdanning per januar 2004 (ikke i figur). Det samme gjelder 16.7 prosent av de som i juni 2003 var elever andre steder

(privatskole, utenlands). 48.5 prosent av de som ikke var elever i juni 2003 var det heller ikke i januar 2004. Flertallet (51.5 prosent) av dem var likevel blitt elever. 48.8 prosent av de som ved slutten av første skoleår ikke var registrert som elever, hadde i januar 2004 valgt å begynne i fylkeskommunal videregående opplæring igjen. 2.7 prosent av dem var i utdanning i regi av annet enn fylkeskommunal videregående skole (ikke i figur).

Hvor du er sier altså noe om hvor du går. Drøyt 95 prosent av de som var elever på fylkeskommunale skoler i juni 2003 forble under utdanning. Det samme gjelder 83.2 prosent av de som tok alternativ utdanning.

Unntaket fra denne regelen finner vi blant de som er utenfor utdanning: Når det gjelder de som ikke var elever ved avslutningen av skoleåret 2002/2003, finner vi faktisk over halvparten av disse under en eller annen type utdanning neste skoleår (ikke i figur).

Vi skal se på hvordan vandringene mellom disse to tidspunktene har artet seg innad i de sju fylkene. Følger fylkene hverandre ad i et likt mønster, eller dekker gjennomsnittet for alle fylkene over særegne og ulike gjennomstrømningsmønstre i forskjellige områder av Østlandet?

2.5.2 Fylkesvise forskjeller?

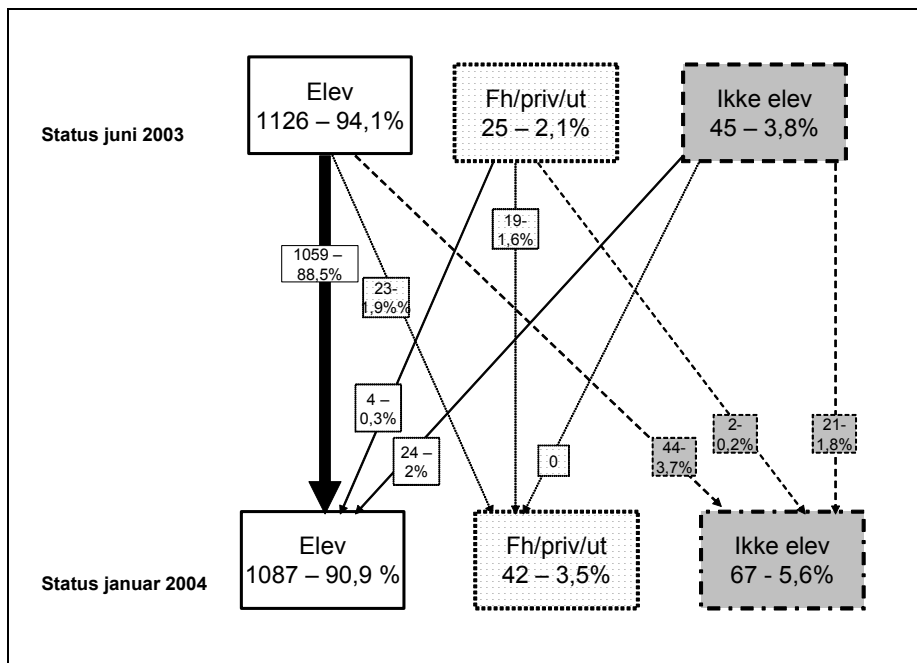
Vi skal se mer detaljert på gjennomstrømmingen i hvert enkelt av de sju fylkene.

Østfold

Figur 2.23 viser Østfold-elevenes bevegelser gjennom og omkring opplærings-systemet mellom juni 2003 og januar 2004.

Ved avslutningen av første skoleår i videregående, var dette situasjonen for de opprinnelige 1196 tiendeklassingene fra Østfold:

- 1126 ungdommer (94.1 prosent av alle fra Østfold, dvs. godt over gjennomsnittet for alle fylkene på 90.9 prosent) var grunnkurselever i fylkeskommunal videregående opplæring
- 25 ungdommer (2.1 prosent av alle, og færre enn gjennomsnittet for alle fylkene på 4.1 prosent) var elever på privat videregående eller skole i utlandet
- 45 ungdommer (3.8 prosent og under gjennomsnittet på 5 prosent) var utenfor utdanning.

Figur 2.23 Østfold: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1196

Fra juni 2003 til januar 2004 vandret ungdommene slik: Av 1126 elever i fylkeskommunal videregående i juni 2003 var

- 1059 ungdommer (88.5 prosent, dvs. klart over gjennomsnittet på 84.9 prosent) fortsatt elever i januar 2004
- 23 ungdommer (1.9 prosent, omtrent som gjennomsnittet på 1.5 prosent) elever på privat videregående eller skole i utlandet
- 44 ungdommer (3.7 prosent, dvs. litt under gjennomsnittet på 4.4 prosent) ikke elever i januar 2004.

Av de 25 elevene som i juni 2003 var på privat videregående eller skole i utlandet var

- 4 personer (0.3 prosent av alle i Østfold, gjennomsnittet for alle fylkene er 0.8 prosent) elever i videregående opplæring i januar 2004
- 19 personer (1.6 prosent, gjennomsnittet er 2.6 prosent) fortsatt elever på ett av disse skoleslagene

- 2 personer (0.2 prosent, gjennomsnittet er 0.7 prosent) ikke lenger elever i januar 2004

Blant de 45 ungdommene som var utenfor utdanning i juni 2003 var

- 24 personer (2 prosent, gjennomsnittet er 2.4 prosent) elever i fylkeskommunal videregående opplæring januar 2004
- Ingen (gjennomsnittet er 0.1 prosent for alle elevene i utvalget) blitt elever på privatskole eller skole utenlands
- 21 personer (1.8 prosent, gjennomsnittet er 2.4 prosent) heller ikke elever i januar 2004

Dermed finner vi i januar 2004 Østfold-elevene fordelt slik:

- 1087 ungdommer (90.9 prosent av alle, i overkant av gjennomsnittet for alle fylkene på 88.1 prosent) var elever i fylkeskommunal videregående
- 42 ungdommer (3.5 prosent av alle, gjennomsnittet er 4.3 prosent) var elever enten på privat videregående skole eller skole utenlands.
- 67 ungdommer (5.6 prosent, gjennomsnittet er 7.6 prosent) var ikke lenger elever.

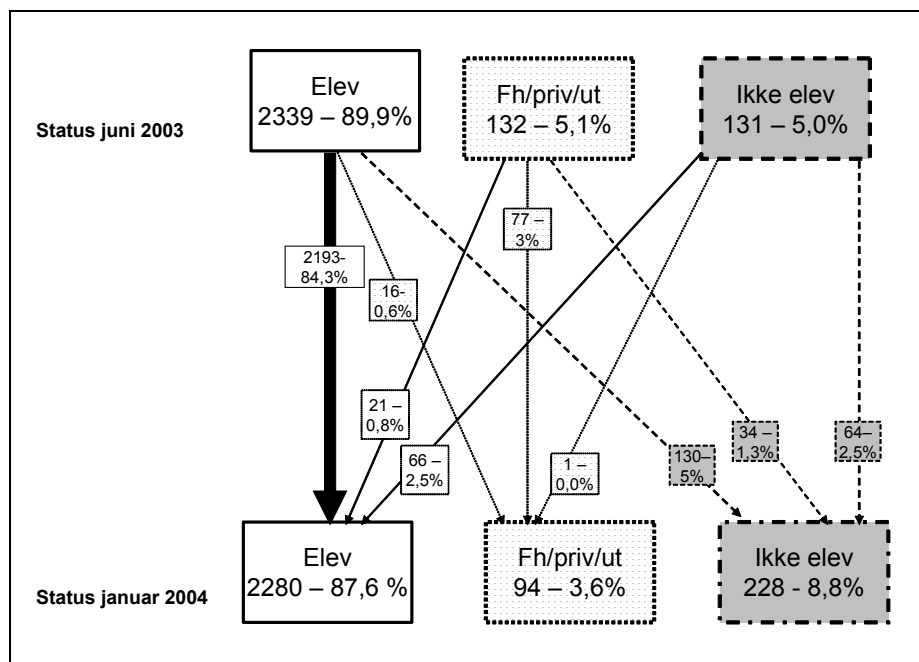
Både i juni 2003 og januar 2004 skiller ungdommene fra Østfold seg fra gjennomsnittet ved at relativt flere av dem er elever i fylkeskommunal opplæring, og det ser ut til at en relativt større andel av disse elevene følger med over fra første til andre år i videregående. I figur 4.2 viser vi også at Østfold er det fylket som har størst andel elever som går rett over fra grunnskolen til videregående opplæring og blir der.

Akershus

I figur 2.24 skisseres vandringene til alle elevene i utvalget fra Akershus fylke mellom juni 2003 og januar 2004.

I Akershus var situasjonen ved slutten av første skoleår i videregående opplæring slik (figur 2.6): Av det totale antall ungdommer (2602) var

- 2339 ungdommer (89.9 prosent av alle, og dermed som gjennomsnittet for alle fylker, 90.9 prosent) elever på grunnkurs i fylkeskommunal videregående opplæring
- 132 ungdommer (5.1 prosent av alle, og flere enn gjennomsnittet på 4.1 prosent) elever enten på privat videregående skole eller skole i utlandet.
- 131 ungdommer (5 prosent, som gjennomsnittet) ikke elever.

Figur 2.24 Akershus: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=2602

Av de 2339 ungdommene som var elever i juni 2003 var

- 2193 ungdommer (84.3 prosent, dvs likt som gjennomsnittet for alle fylker, som var 84.9 prosent) fortsatt elever januar 2004
- 16 ungdommer (0.6 prosent av alle, dvs færre enn gjennomsnittet på 1.5 prosent) elever i privat videregående skole eller skole i utlandet
- 130 ungdommer (5 prosent av alle, dvs flere enn fylkenes gjennomsnitt på 4.4 prosent) utenfor utdanning januar 2004.

Av de 131 ungdommene som ikke var elever i juni 2003 var

- 66 ungdommer (2.6 prosent, dvs som gjennomsnittet for alle respondentene på 2.4 prosent) blitt elev likevel i januar 2004
- 1 person (0.01 prosent, færre enn gjennomsnittet på 0.1 prosent) i privat videregående skole eller skole i utlandet
- 64 ungdommer (2.5 prosent, dvs som gjennomsnittet på 2.4 prosent) ungdommer fortsatt utenfor videregående opplæring i januar 2004.

Av de 132 som i juni 2003 var elever på privat videregående skole eller skole i utlandet, var

- 21 ungdommer (0.8 prosent av alle, dvs som gjennomsnittet) blitt elever i videregående opplæring i januar 2004
- 77 ungdommer (3 prosent, dvs omtrent som gjennomsnittet på 2.6 prosent) fortsatt på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 34 ungdommer (1.3 prosent, dvs flere enn fylkenes gjennomsnitt på 0.7 prosent) utenfor utdanning i januar 2004.

Som resultat var situasjonen i Akershus i januar 2004 at

- 2280 ungdommer (87.6 prosent av alle i utvalget fra Akershus, altså noe færre enn fylkenes gjennomsnitt på 88.1 prosent) var elever andre år i videregående opplæring på fylkeskommunal skole
- 94 ungdommer (3.6 prosent av alle, og færre enn gjennomsnittet på 4.3 prosent) var på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 228 ungdommer (8.8 prosent, og flere enn gjennomsnittet for fylkene på 7.6 prosent) var utenfor utdanning.

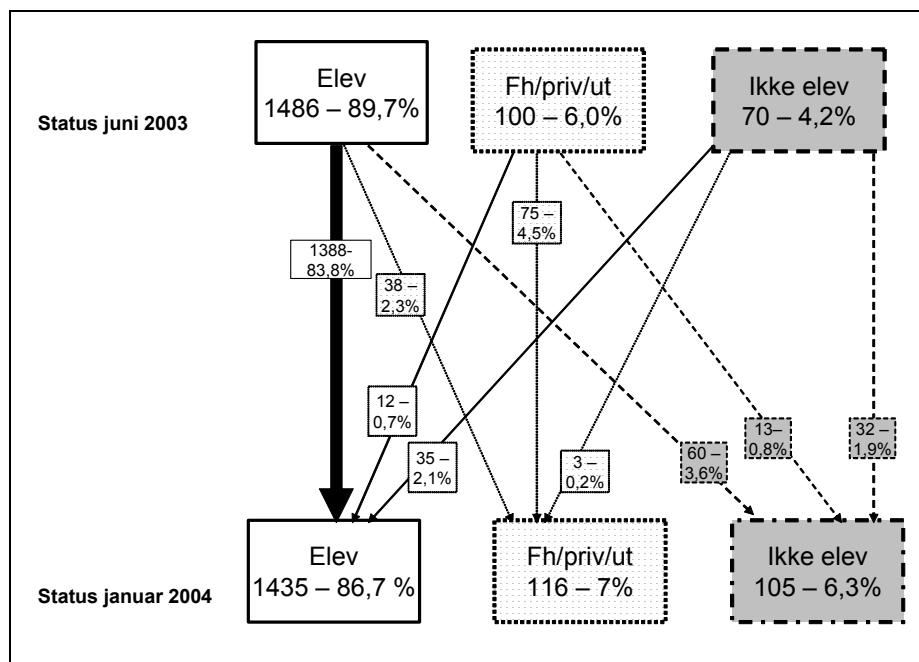
I perioden vi har sett på her, juni 2003 til januar 2004 skiller tiendeklassingene fra Akershus fylkeskommune seg fra gjennomsnittet for alle tiendeklassingene i de sju fylkene. Relativt færre av Akershus-ungdommene går til alternative utdanninger, mens relativt flere velger bort utdanning mellom første og andre år i det videregående opplæringsløpet.

Oslo

Figur 2.25 viser Oslo-elevenes bevegelser mellom juni 2003 og januar 2004.

Ved utgangen av første skoleår i videregående i juni 2003, var dette situasjonen for de opprinnelige 1656 tiendeklassingene fra Oslo:

- 1486 ungdommer var grunnkurselever i fylkeskommunal videregående opplæring (Dette tilsvarer 89.7 prosent av alle Osloungdommer i utvalget, dvs noe færre enn gjennomsnittet for alle fylkene på 90.9 prosent)
- 100 ungdommer (6 prosent, godt over gjennomsnittet på 4,1 prosent) var elever på annen type skole (privat videregående eller skole i utlandet)
- 70 ungdommer (4.2 prosent, altså færre enn gjennomsnittet lik 5 prosent) var ikke lenger elever.

Figur 2.25 Oslo: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1656

Vandringene fra juni 2003 til januar 2004 hadde fulgt disse veiene: Av 1486 elever i fylkeskommunal videregående i juni 2003 var

- 1388 ungdommer (83.8 prosent, dvs like under gjennomsnittet på 84.9 prosent) fortsatt elever i januar 2004
- 38 ungdommer (2.3 prosent, dvs flere enn gjennomsnittet lik 1.5 prosent) elever på privat videregående eller skole i utlandet
- 60 ungdommer (3.6 prosent, dvs noe færre enn gjennomsnittet på 4.4 prosent) ikke elever i januar 2004.

Av de i alt 100 elevene som i juni 2003 var på privat videregående eller skole i utlandet, var

- 12 ungdommer (0.7 prosent av alle, dvs omtrent som gjennomsnittet på 0.8 prosent) elever i videregående opplæring i januar 2004
- 75 ungdommer (4.5 prosent av alle, dvs godt over gjennomsnittet på 2.6 prosent) fortsatt elever på ett av disse skoleslagene

- 13 ungdommer (0.8 prosent, som gjennomsnittet på 0.7 prosent) ikke lenger elever i januar 2004.

Blant de 70 ungdommene som ikke var elever i juni 2003 var

- 35 personer (2.1 prosent, nesten som fylkenes gjennomsnitt på 2.4 prosent) likevel elever i fylkeskommunal videregående opplæring januar 2004
- 3 personer (0.2 prosent, som gjennomsnittet på 0.1 prosent) elever på privatskole eller utenlands
- 32 personer (1.9 prosent, dvs færre enn gjennomsnittet på 2.4 prosent) heller ikke elever i januar 2004

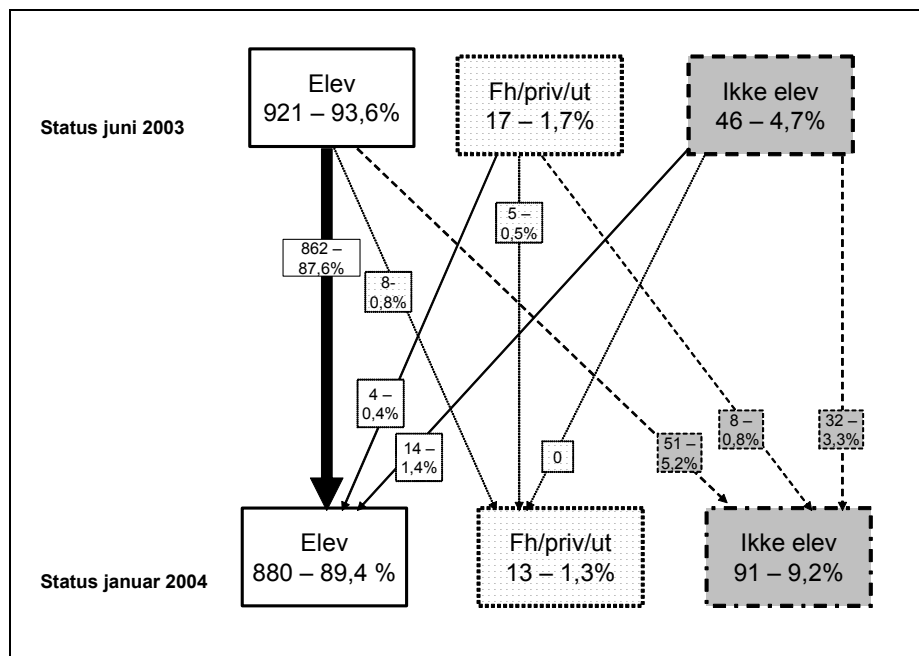
I januar 2004 fordelte Oslo-elevene i utvalget seg dermed slik:

- 1435 ungdommer (86.7 prosent av alle, dvs noe færre enn gjennomsnittet for alle fylkene på 88,1 prosent) var elever på andre året i fylkeskommunal videregående opplæring
- 116 ungdommer (7 prosent av alle og dermed godt over gjennomsnittet på 4,3 prosent) var elever enten på privat videregående eller skole utenlands
- 105 ungdommer (6.3 prosent og færre enn gjennomsnittet på 7,6 prosent) var ikke lenger elever.

Både i juni 2003 og januar 2004 avviker dermed Oslo-elevene fra gjennomsnittet for alle fylkene ved at en større andel av dem er i andre skoler enn den fylkeskommunale videregående skolen. Det er også en større andel av dem som fortsetter i disse alternative skoleslagene det andre året i videregående opplæring. Dette reflekterer antakelig både større tilbud og større etterspørsel av alternativ opplæring i Oslo-området. I tillegg vet vi at når det gjelder søkning til skoler i utlandet, har Oslo landets største andel elever og gradstudenter i utlandet i prosent av befolkningen i aldersgruppen 15 til 29 år (Statens lånekasse for utdanning 2003: 13).

Hedmark

Av figur 2.26 ser vi Hedmark-elevenes gjennomstrømming fra juni 2003 til januar 2004.

Figur 2.26 Hedmark: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=984

Blant de i alt 984 ungdommene i utvalget fra Hedmark var situasjonen i juni 2003 som følger (figur 2.26):

- 921 ungdommer (93.6 prosent av alle, dvs noen flere enn gjennomsnittet for alle fylker, 90.9 prosent) var grunnkurselever på fylkeskommunal videregående skole
- 17 ungdommer (1.7 prosent av alle, og dermed færre enn gjennomsnittet på 4.1 prosent) var elever på privatskole eller i utlandet
- 46 ungdommer (4.7 prosent, omtrent som gjennomsnittet) var ikke elever.

Av de 921 som var elever ved skoleårets avslutning i 2003 var

- 862 ungdommer (87.6, altså flere enn fylkenes gjennomsnitt på 84.9 prosent) fortsatt elever januar 2004
- 8 personer (0.8 prosent av alle, færre enn gjennomsnittet på 1.5 prosent) elever i privat videregående skole eller skole i utlandet
- 51 ungdommer (5 prosent av alle, dvs flere enn fylkenes gjennomsnitt på 4.4 prosent) utenfor utdanning januar 2004.

Av de 46 ungdommene som ikke var elever i juni 2003 var

- 14 personer (1.4 prosent, gjennomsnittet for alle er 2.4 prosent) blitt elev likevel i januar 2004
- 0 personer (gjennomsnittet er 0.1 prosent) i privat videregående skole eller på skole i utlandet
- 32 personer (3.3 prosent, gjennomsnittet er 2.4 prosent) ungdommer fortsatt utenfor videregående opplæring i januar 2004.

Av de 17 som i juni 2003 var elever på privat videregående skole eller skole i utlandet, var

- 4 personer (0.4 prosent av alle, gjennomsnittet er 0.8 prosent) blitt elever i videregående opplæring i januar 2004
- 5 personer (0.5 prosent, gjennomsnittet er 2.6 prosent) fortsatt på privat videregående eller skole i utlandet
- 8 personer (0.8 prosent, på linje med fylkenes gjennomsnitt på 0.7 prosent) utenfor utdanning i januar 2004.

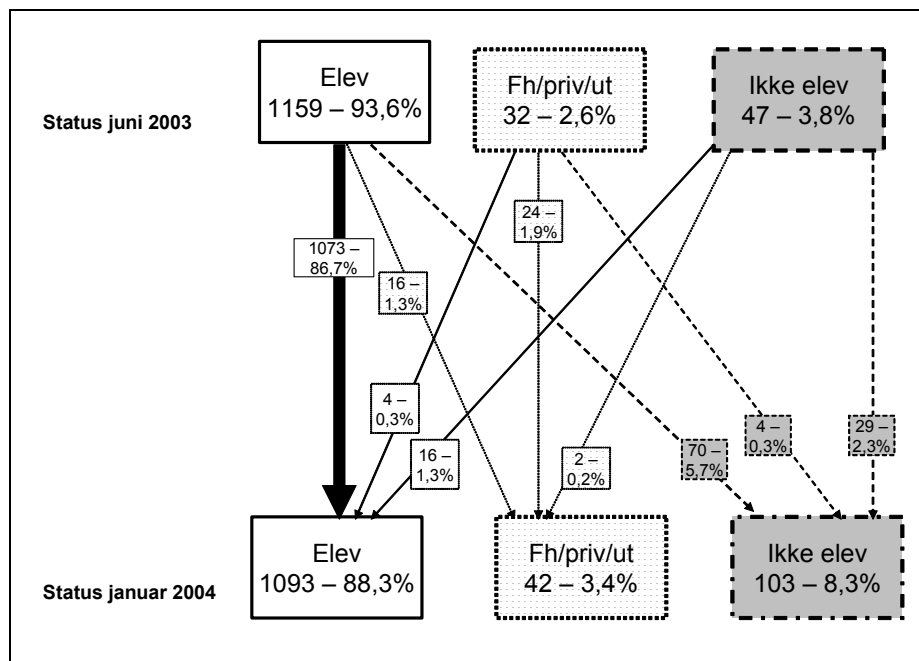
Som resultat var situasjonen i Hedmark i januar 2004 at

- 880 ungdommer (89.4 prosent av alle i utvalget fra Hedmark, litt flere enn fylkenes gjennomsnitt på 88.1 prosent) var elever andre år i videregående opplæring på fylkeskommunal skole
- 13 personer (1.3 prosent av alle, og klart færre enn gjennomsnittet på 4.3 prosent) var på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 91 ungdommer (9.2 prosent, og klart flere enn gjennomsnittet for fylkene på 7.6 prosent) var utenfor utdanning.

I tidsrommet juni 2003 til januar 2004 peker tiendeklassingene fra Hedmark seg ut med den største andel som er utenfor utdanning ved utgangen av perioden. På samme tid er klart færrest av ungdommene fra Hedmark elever på privatskole/skole i utlandet.

Buskerud

Figur 2.27 viser Buskerud-elevenes vandringer mellom juni 2003 og januar 2004.

Figur 2.27 Buskerud: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1238

Blant de 1238 ungdommene i utvalget som hørte hjemme i Buskerud var situasjonen i juni 2003 denne (figur 2.27):

- 1159 ungdommer (93.6 prosent av alle, og dermed en relativt større andel enn gjennomsnittet for alle fylker, 90.9 prosent) var elever på grunnkurs i fylkeskommunal videregående opplæring
- 32 ungdommer (2.6 prosent av alle, altså færre enn gjennomsnittet på 4.1 prosent) var elever på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 47 ungdommer (3.8 prosent, dvs færre enn gjennomsnittet for fylkene lik 5 prosent) var utenfor utdanning.

Av de 1159 ungdommene fra Buskerud som var elever i juni 2003 var

- 1073 ungdommer (86.7 prosent, dvs flere enn utvalgsgjennomsnittet på 84.9 prosent) fortsatt elever januar 2004
- 16 ungdommer (1.3 prosent, dvs omtrent som gjennomsnittet på 1.5 prosent) elever i privat videregående skole eller skole i utlandet

- 70 ungdommer (5.7 prosent av alle, og dermed flere enn gjennomsnittet lik 4.4 prosent) ikke elever januar 2004.

Av de 47 personene som ikke var elever i juni 2003 var

- 16 ungdommer (1.3 prosent, dvs færre enn gjennomsnittet på 2.4 prosent) blitt elev i januar 2004
- 2 ungdommer (0.2 prosent, som gjennomsnittet på 0.1 prosent) i privat videregående skole eller skole i utlandet
- 29 ungdommer (2.3 prosent, dvs som gjennomsnittet på 2.4 prosent) ungdommer fortsatt utenfor videregående opplæring i januar 2004.

Av de 32 som var på privat videregående skole eller skole i utlandet i juni 2003, var

- 4 personer (0.3 prosent av alle, dvs færre enn gjennomsnittet) blitt elever i videregående opplæring i januar 2004
- 24 ungdommer (1.9 prosent, dvs færre enn gjennomsnittet på 2.6 prosent) fremdeles elev på slike skoleslag
- 4 ungdommer (0.3 prosent, dvs like over gjennomsnittet på 0.7 prosent) utenfor utdanning i januar 2004.

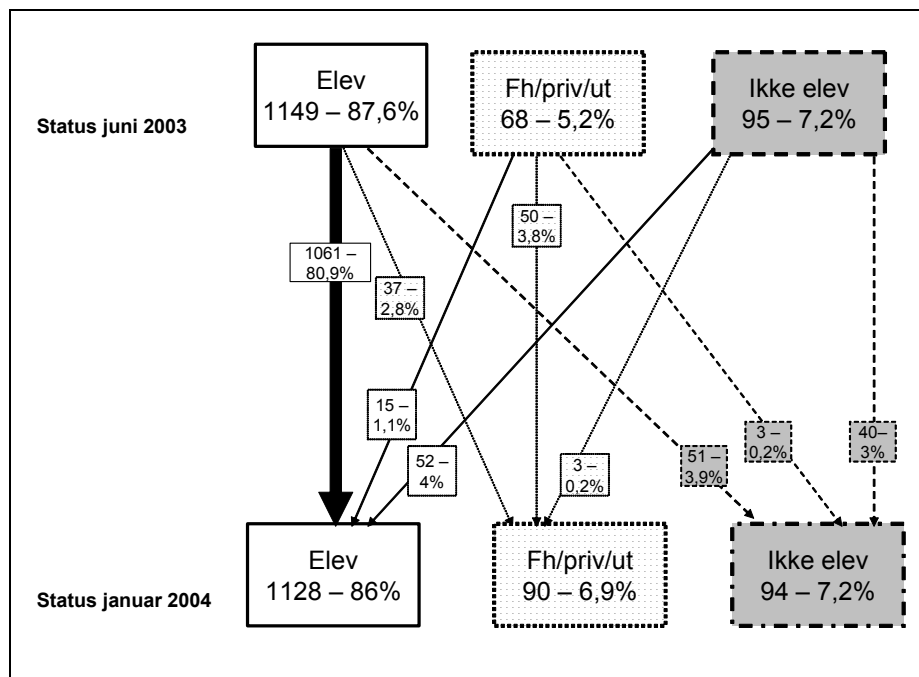
I januar 2004 var dermed situasjonen i Buskerud slik:

- 1093 ungdommer (88.3 prosent, dvs som fylkesgjennomsnittet på 88.1 prosent) var elever i fylkeskommunal videregående
- 42 ungdommer (3.4 prosent av alle, og færre enn gjennomsnittet på 4.3 prosent) var elever på privatskole eller i utlandet
- 103 ungdommer (8.3 prosent, dvs over gjennomsnittet på 7.6 prosent) var ikke elever.

Dette betyr at i det undersøkte tidsrommet ligner det mønsteret vi finner i Buskerud på det vi fant i Akershus. Relativt færre enn i de sju fylkene samlet går til alternative utdanninger, mens relativt flere velger bort utdanning mellom første og andre år i det videregående opplæringsløpet.

Vestfold

I figur 2.28 ser vi gjennomstrømmingen mellom juni 2003 og januar 2004 blant de ungdommene i utvalget som hører hjemme i Vestfold.

Figur 2.28 Vestfold: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N= 1312

I juni 2003 fant vi at de 1312 ungdommene fra Vestfold fordelte seg slik (figur 2.28):

- 1149 ungdommer (87.6 prosent av alle fra Vestfold og litt færre enn i utvalget som sådan, der 89.7 prosent av alle var elever) gikk grunnkurs på fylkeskommunal videregående
- 68 ungdommer (5.2 prosent, litt over gjennomsnittet på 4,1 prosent) var elever på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 95 ungdommer (7.2 prosent og flere enn fylkenes gjennomsnitt på 5 prosent) var ikke elever.

Fra juni 2003 til januar året etter hadde ungdommene vandret på denne måten: Av de 1149 ungdommene som var elever på ordinær videregående skole ved slutten av første skoleår var

- 1061 ungdommer (80.9 prosent av alle og færre enn gjennomsnittet på 84.9 prosent) fortsatt elever i januar 2004

- 37 ungdommer (2.8 prosent og godt over gjennomsnittet på 1.5 prosent) nå elever på privat videregående eller skole i utlandet
- 51 ungdommer (3.9 prosent, dvs like under gjennomsnittet på 4.4 prosent) ikke elever i januar 2004.

Av de 68 ungdommene som gikk privat videregående eller skole i utlandet i juni 2003 var

- 15 personer (1.1 prosent av alle, og dermed på linje med gjennomsnittet på 0.8 prosent) elever i videregående opplæring i januar 2004
- 50 personer (3.8 prosent, og flere enn gjennomsnittet på 2.6 prosent) fortsatt elever i slik alternativ utdanning
- 3 personer (0.2 prosent, færre enn gjennomsnittet på 0.7 prosent) ikke lenger elever i januar 2004.

Av de 95 personene som ikke var elever i juni 2003 var

- 52 ungdommer (4 prosent av alle i Vestfold og flere enn det totale gjennomsnittet på 2.4 prosent) blitt elever i fylkeskommunal videregående opplæring januar 2004
- 3 ungdommer (0.2 prosent, som gjennomsnittet på 0.1 prosent) elever på privatskole eller skole utenlands
- 40 ungdommer (3 prosent, noe flere enn gjennomsnittet på 2.4 prosent) utenfor utdanning også i januar 2004.

Som resultat fant vi for Vestfolds del at i januar 2004 var:

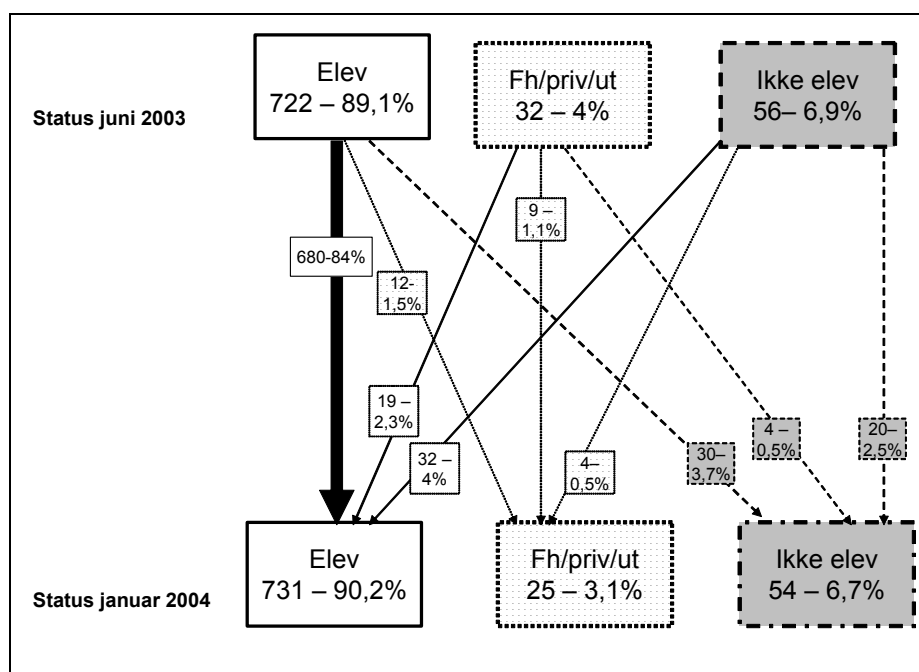
- 1128 ungdommer (86 prosent av alle, altså litt færre enn gjennomsnittet for alle fylkene på 88.1 prosent) elever annet år i fylkeskommunal videregående opplæring
- 90 ungdommer (6.9 prosent og klart over gjennomsnittet på 4.3 prosent) elever på andre skoler enn fylkeskommunal videregående.
- 94 ungdommer (7.2 prosent, som gjennomsnittet på 7.6 prosent) var ikke elever.

I juni 2003 hadde Vestfold en større andel ungdom som var utenfor opplæring i forhold til gjennomsnittet i fylkene. Relativt mange av disse gikk likevel til fylkeskommunal videregående opplæring året etter, slik at andelen utenfor utdanning i Vestfold i januar 2004 likner andelen for alle fylkene. Dette ser vi også i figur 4.2, der det fremgår at det er mange av førsteårsslutterne i Vestfold som returnerer til skolen høsten etter. I tillegg er det en litt høyere tilstrømning til

alternative skoleslag mellom første og annet skoleår, slik at relativt flere av Vestfoldelevene enn elevene som sådan er å finne på private skoler eller utenlands halvveis i annet skoleår, og dermed færre innenfor fylkeskommunale videregående skoler.

Telemark

Figur 2.29 viser Telemark-elevenes vandringer fra juni 2003 til januar 2004.

Figur 2.29 Telemark: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=810

Situasjonen for de i alt 810 ungdommene fra Telemark var denne da første skoleår i videregående gikk mot slutten i juni 2003:

- 722 ungdommer (89,1 prosent av alle fra Telemark, like under fylkenes gjennomsnitt på 90,9 prosent) var elever på grunnkurs i fylkeskommunal videregående opplæring
- 32 ungdommer (4 prosent, som gjennomsnittet, 4,1 prosent) var elever på privat videregående eller skole i utlandet

- 56 ungdommer (6.9 prosent og litt flere enn fylkenes gjennomsnitt på 5 prosent) var ikke elever.

Mellom juni 2003 og januar 2004 hadde ungdommen fulgt disse veiene: Blant de 722 elevene som var under fylkeskommunal opplæring første skoleår var

- 680 ungdommer (84 prosent av alle, som gjennomsnittet på 84.9 prosent) fortsatt elever i januar 2004
- 12 ungdommer (1.5 prosent, nøyaktig som gjennomsnittet) på privat videregående skole eller skole i utlandet
- 30 ungdommer (3.7 prosent, og litt færre enn gjennomsnittet på 4.4 prosent) ikke elever i januar 2004.

Blant de 32 ungdommene som i juni 2003 gikk på privatskole eller skole utenlands var

- 19 personer (2.3 prosent av alle, mens fylkenes gjennomsnitt er 0.8 prosent) elever i videregående opplæring i januar 2004
- 9 personer (1.1 prosent av alle, gjennomsnittet er 2.6 prosent) fortsatt elever på ett av disse skoleslagene
- 4 personer (0.5 prosent, gjennomsnittet er 0.7 prosent) ikke lenger elever i januar 2004.

Av de 56 ungdommene som ikke var elever i juni 2003 var

- 32 personer (4 prosent, fylkenes gjennomsnitt er 2.4 prosent) likevel elever i fylkeskommunal videregående opplæring januar 2004
- 4 personer (0.5 prosent, gjennomsnittet er 0.1 prosent) elever på privatskole eller skole utenlands
- 20 personer (2.5 prosent, gjennomsnittet er 2.4 prosent) ikke elever i januar 2004 heller.

Som resultat fant vi at i januar 2004 var:

- 731 ungdommer (90.2 prosent av alle fra Telemark, og litt flere enn fylkenes gjennomsnitt likt 88,1 prosent) elever i fylkeskommunal videregående
- 25 ungdommer (3.1 prosent og færre enn gjennomsnittet på 4,3 prosent) elever privat videregående eller skole i utlandet
- 54 ungdommer (6.7 prosent og litt færre enn gjennomsnittet på 7,6 prosent) utenfor utdanning.

Telemark avviker ikke mye fra det samlede gjennomsnittet for fylkene, annet enn at det i dette fylket er en noe større andel elever under fylkeskommunal videregående opplæring et stykke ut i andre skoleår i den undersøkte perioden. Det kan se ut som at denne forholdsvis store andelen delvis kan forklares med at Telemark mellom første og annet skoleår får tilbakeført relativt mange som ikke er elever. Dette bekreftes også i figur 4.2, som viser at nettopp Telemark har en stor andel returnerte elever. Dessuten antyder tallene at forholdsvis mange som har vært på privatskole eller skole i utlandet vender tilbake til fylkeskommunal opplæring.

Fylkesvis variasjon i vandringer fra juni 2003 til januar 2004

Når vi sammenlikner med gjennomsnittet for alle sju fylkene fant vi dermed at:

- Østfold har relativt flere av elevene i fylkeskommunale skoler, og en relativt større andel av disse elevene følger med over fra første til andre år i videregående.
- Akershus har relativt færre ungdommer i annen utdanning enn fylkeskommunal videregående opplæring, mens relativt flere velger bort utdanning mellom første og andre år i opplæringsløpet. Etter Hedmark (se under) peker dermed Akershus seg ut med signifikant flest ungdommer utenfor utdanning i januar 2004.
- Oslo har en større andel elever i alternative skoler, og dessuten en større andel elever som fortsetter i disse skoleslagene andre året i opplæringsløpet.
- Hedmark har den signifikant største andel ungdommer som er utenfor utdanning ved utgangen av den undersøkte perioden (januar 2004). I tillegg har Hedmark klart færrest ungdommer på privatskole/skole i utlandet.
- Buskerud ligner på Akershus, ved at relativt færre ungdommer er i annen utdanning enn fylkeskommunal videregående opplæring, mens relativt flere velger bort utdanning mellom første og andre år i opplæringsløpet.
- Vestfold hadde relativt mange elever utenfor videregående opplæring ved slutten av første skoleår, men relativt mange av disse returnerte til fylkeskommunal videregående opplæring innen januar 2004. Fylket hadde også relativt stor tilstrømning til alternative skoleslag mellom første og annet skoleår, og dermed relativt mange i private skoler/ utenlands i januar 2004.
- Telemark skiller seg ut ved en litt større andel elever i fylkeskommunale skoler i januar 2004. Mellom første og andre skoleår har forholdsvis mange ungdommer vendt tilbake til fylkeskommunal opplæring, både de som ikke var elever, og elever fra alternative skoleslag.

3 Kjennetegn ved søkerne andre år

I dette kapitlet ser vi på hva som kjennetegner søkerne til andre år i videregående opplæring. Er det noen forandring fra tiende klasse til første år i videregående opplæring?

3.1 Karakterer ved søkning til andre år i videregående

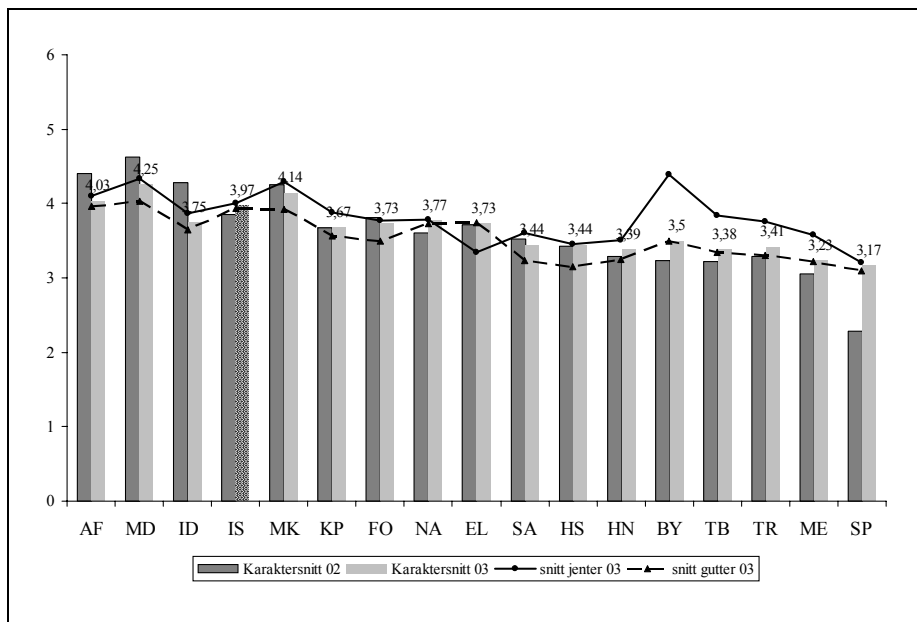
Elevene i undersøkelsen hadde våren 2003 en gjennomsnittlig standpunkt karakter fra grunnkurs på 3.8. Til sammenlikning viste første delrapport fra prosjektet at karaktergjennomsnittet fra grunnskolen var 3.9, med svært små fylkesvise forskjeller i faglige prestasjoner. Karakterutviklingen fra tiendeklasse til grunnkurs er grundig beskrevet i kapittel 5 i denne rapporten.

Vi har undersøkt hvordan karaktergjennomsnittet er i forhold til de studieretningene ungdommene søkte til andre år i videregående opplæring.

Figur 3.1⁷ viser forholdet mellom elevenes karaktergjennomsnitt fra tiendeklasse, deres gjennomsnittlige standpunkt karakter fra grunnkurset og studieretningen de søkte som førsteønske i mars 2003. Vi ser gjennomsnittskarakterer for søkere og ikke-søkere, og dessuten for gutter og jenter.

Akkurat som vi noterte for søkningen til grunnkurs, ser vi også foran andre år i videregående store forskjeller i det faglige prestasjonsnivået mellom søkerne til de ulike studieretningene (jf første delrapport). Studieforbereidende retninger har søkerne med de sterkeste skoleprestasjonene. Mens søkerne til allmenne, økonomiske og administrative fag hadde det høyeste karaktersnittet første år, var det søkerne til musikk, dans, drama som hadde de beste karakterene det andre året. Dessuten legger vi merke til at de som søkte den yrkesfaglige studieretningen for medier og kommunikasjon andre år hadde et karaktersnitt over fire, og på denne måten plasserer seg sammen med de beste studieforbereidende retningene. Vi har i kapittel 2 vist at langt de fleste søkerne her hadde vkl medier og kommunikasjon som førstevalg da de søkte til andre år. Dette kan tyde på at en betydelig andel av søkerne innen den yrkesfaglige studieretningen for medier

⁷ For en forklaring på forkortelsene, se fotnote 4.

Figur 3.1 Karaktergjennomsnitt fra grunnskole og fra grunnkurs, kjønn og valg av studieretning 2003/2004. Oppgitt gjennomsnitt gjelder standpunktkarakter fra grunnkurs 2002/2003. N=8645

og kommunikasjon sikter mot studiekompetanse, som jo denne retningen blant annet kan lede fram til. Senere i prosjektet vil vi få klarhet i dette.

Søkerne til idrettsfag hadde noe svakere karaktergjennomsnitt enn de øvrige studieforberedende retningene.

Videre var de som ikke søkte andre året karaktermessig på høyde med søkerne til studieforberedende retninger, akkurat som foran søkningen til grunnkurs. Dette er ikke overraskende så lenge vi vet at drøyt tre fjerdedeler (76 prosent) av dem som ikke søkte i mars 2002 heller ikke søkte i mars 2003 (ikke vist i figur). I klartekst betyr det at gruppen av ikke-søkere andre år teller mange av de samme individene som ikke søkte til grunnkurs. Mange av dem snur ryggen til fylkeskommunal videregående opplæring fordi de foretrekker andre alternative skoleslag.

På de yrkesfaglige studieretningene varierte ellers karaktergjennomsnittet omtrent som foran første året, med det sterkeste fundamentet blant søkerne til studieretningene naturbruk, formgivningsfag og elektrofag, og det svakeste på studieretning for mekaniske fag.

Ikke overraskende illustrerer dessuten figur 3.1 det vi så ved søkningen til første år i videregående, nemlig at jentene jevnt over har bedre karakterer enn guttene. Med unntak av studieretning for elektrofag har jentene gjennomsnittlig bedre standpunktkarakterer fra grunnkurset uansett studieretning.

Ikke uventet er det de samme studieretningene både første og annet år som – ut fra søkerens preferanser – peker seg ut som typiske jente- og gutteretninger (se figur 3.4, under). Som foran grunnkurset er det videre slik at de få jentene som faktisk velger utradisjonelt andre år overveiende har bedre karakterer enn guttene som søker samme studieretning. Dette gjelder på de utpregede guttestudieretningene byggfag, trearbeidsfag, mekaniske fag og tekniske byggfag. Vi tar forbehold om at få individer i grunnlagsmaterialet gjør konklusjonene usikre her, det mest ekstreme eksempelet er likevel en hel karakter i differanse mellom karaktergjennomsnittet til de få jentene som søkte byggfag (kun 16 individer) og de 580 guttene som søkte samme retning.

Motsatt hadde guttene som søkte de jentedominerte studieretningene helse- og sosialfag og formgivningsfag andre året, altså svakere karaktergjennomsnitt enn jentene. For eksempel stilte de 625 jentene som søkte helse- og sosialfag andre år med et karaktergjennomsnitt fra standpunktkarakterene på grunnkurs lik 3.45, mens de 30 guttene som hadde helse- og sosialfag som førstevalg andre året hadde 3.15 i snitt fra grunnkurs. I noen grad betyr dette at de jentene som velger annerledes enn sine medsøstre vil komme inn som relativt faglig sterke elever i klasser dominert av gutter. Situasjonen for gutter som velger jentefag vil være helt omvendt. De kommer i minoritet med en forholdsvis svakere faglig ballast.

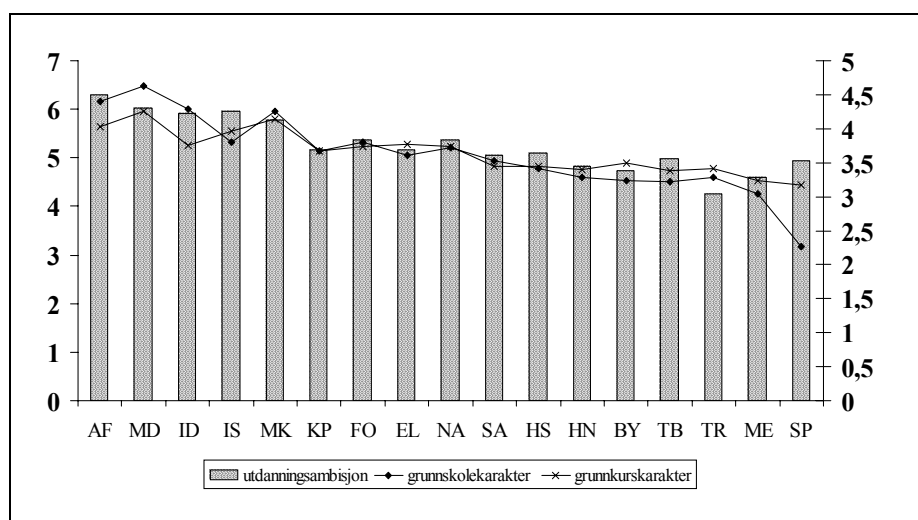
Selv om vi for søkningen til andre år dermed finner nøyaktig det samme mønsteret som ved søkningen til første år, vil vi også i dette tilfelle avslutte med å gjenta hvorfor vi ikke vil trekke konklusjonene for langt. Noen av studieretningene har få søkere, og ikke minst: Det er svært få jenter og gutter som velger utradisjonelt. Når vi må beregne med basis i et fåtall personer, kan resultatene bli usikre.

De som ikke søkte om plass i fylkeskommunal videregående opplæring det andre året har et karaktergjennomsnitt fra grunnkurs på 3.97. Dette må betegnes som høyt, og det er over snittet på alle yrkesfaglige studieretninger så nær som medier og kommunikasjon. Ikke nok med det, karaktergjennomsnittet til ikke-søkerne foran andre år i videregående er dessuten høyere enn snittet til de som unnlot å søke det første året (3.86), som også var prestasjonsmessig på høyde med søkerne til studieforbereende retninger.

Dermed er det tydelig at de som lar være å søke, uansett om det gjelder første eller andre skoleår, ikke kan kalles skoletapere. Snarere tvert imot. Her skal vi selvsagt straks minne om at vel tre av fire av dem som ikke søkte første år heller ikke søkte andre år, slik at gruppen består av mange av de samme ungdommene fra ett år til det neste. Vi har grunn til å regne med at mange av de som aktivt velger bort videregående opplæring ved ikke å søke andre året har klart seg bra på ungdomsskolen, og at de befant seg i andre selvvalgte skoleslag eller sysler da andre skoleår tok til (jf kapittel 2).

3.2 Hevede utdanningsambisjoner – men de minst skoleinteresserte er ute

Både i tiendeklasse og på grunnkurs fikk elevene spørsmålet «Hva er den høyeste utdanning du har tenkt å ta?» i spørreskjemaene. Vi har studert grunnkurselevnes utdanningsambisjoner, det vil si deres høyeste planlagte utdanning.

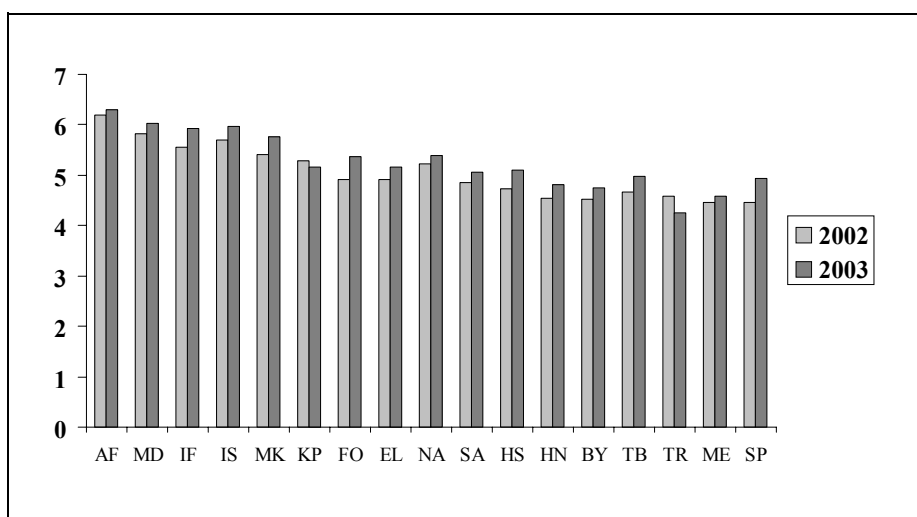
Figur 3.2 Valg av studieretning 2. år, utdanningsambisjoner, gjennomsnittlige grunnskolekarakterer og grunnkurskarakterer. N=7689

Figur 3.2 viser sammenhengen mellom elevenes utdanningsambisjoner, skoleprestasjoner og valg av studieretning foran andre år i videregående. I figuren er utdanningsambisjoner målt som det antall år utdanning elevene sier de har

tenkt å ta. Skoleprestasjoner er målt i form av gjennomsnittskarakterer fra tiende klasse og gjennomsnittlige standpunktskarakterer fra grunnkurs.

Av figur 3.2 kan vi slutte at elevene med det beste karaktergjennomsnittet ikke bare har søkt seg til studieforbereende retninger, men også har de mest langvarige utdanningsplanene. Søkere til yrkesfag legger listen noe lavere når det gjelder hvor lenge de har tenkt å gå på skole.

Et annet viktig poeng i figur 3.2 er at også de som *ikke* søkte om plass i videregående opplæring andre året har et høyt utdanningsambisjonsnivå. Ambisjonene er på linje med utdanningsplanene til de som søkte studieforbereende retninger eller den yrkesfaglige retningen medier og kommunikasjon. Også dette mønsteret likner svært på bildet som framtrer når vi undersøker søkningen til grunnkurs, med den hovedforskjell at ambisjonsnivået er hevet uansett valgt studieretning, jf figur 3.3.

Figur 3.3 Utdanningsambisjoner og valg av studieretning, søkning mars 2002 og mars 2003. N 2002=9826, N=2003=7689

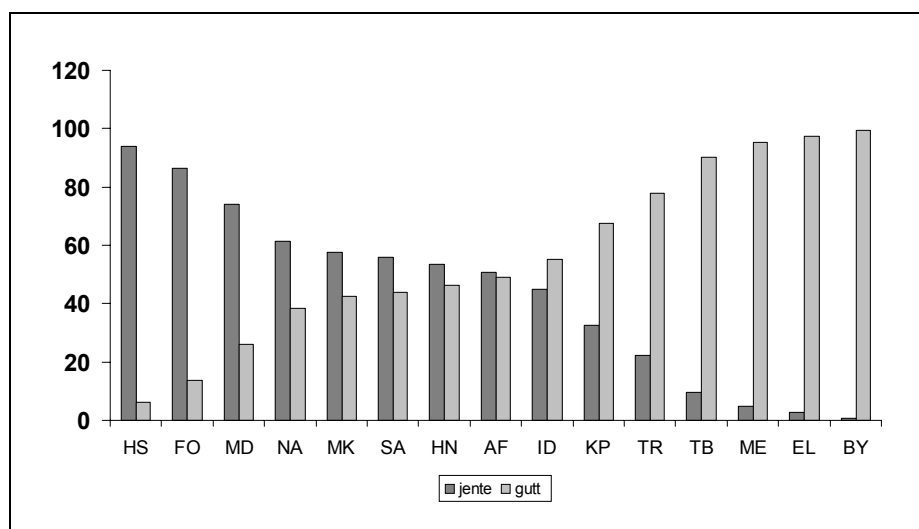
Både i tiende klasse og på grunnkurs fikk elevene likelydende spørsmål om hvor mye utdanning de ville ta. I gjennomsnitt planla ungdommene 5.44 år med utdanning da de ble spurt om dette i tiende klasse, og 5.68 år da de ble spurt på grunnkurs i 2003 (ikke i figur). Av figur 3.3 kan det også se ut til at de elevene vi studerer kan ha endret utdanningsplanene underveis, i retning mer langvarig utdanning. Likevel skal vi huske at sammenlikningsgrunnlaget ikke er helt likt

for de to måletidpunktene. Det er ikke slik at samtlige elever har besvart spørreskjema både i tiendeklasse og på grunnkurs, og dette skyldes for en stor del nettopp bortvalg av videregående opplæring. Vi har grunnlag for å forvente at ungdom med lave utdanningsambisjoner er overrepresentert blant de som var ute av videregående opplæring da undersøkelsen på grunnkurs ble gjennomført. Dermed er det grunn til å regne med at dette bidrar til å trekke opp gjennomsnittet blant de resterende respondentene. Slik kan de hevede utdanningsambisjonene dels være en refleks av at de minst utdanningsambisiøse ungdommene (her i betydningen de med de minst langvarige utdanningsplanene) ikke lenger er med i beregningene.

3.3 Fortsatt kjønnstradisjonell søkning

Utvalget teller 49 prosent jenter og 51 prosent gutter. Alle fylkene har noen flere gutter i forhold til jenter, unntatt Østfold. Der er det 52,5 prosent jenter og resten gutter.

Av figur 3.4 ser vi hvilke studieretninger gutter og jenter søkte til foran skoleåret 2003/2004.

Figur 3.4 Søking til ulike studieretninger blant gutter og jenter, 2. år. N=9798

For det samme kullet av tiendeklassinger viste vi i delrapport 1 at søkningen til grunnkurs i videregående opplæringen var kjønnsbasert. Gutter søkte typiske guttefag, jenter søkte jentefag. Bildet er så godt som uendret når de samme ungdommene søker andre år i videregående opplæring (figur 3.4). Fortsatt kan studieretningene inndeles i tre grupper; guttefag, jentefag og 50-50-fag. Til guttefagene regner vi her alle studieretninger med flere enn 67 prosent gutter blant søkerne, nemlig kjemi- og prosessfag, trearbeidsfag, tekniske byggfag, mekaniske fag, elektrofag og byggfag. Nesten ingen jenter søkte byggfag andre året i videregående, idet det var 99,3 prosent gutter blant søkerne.

Motsatt er de typiske jentefagene musikk, dans, drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag. Sistnevnte hadde 93,9 prosent jenter med blant søkerne.

Naturbruk har fått en jevnere kjønnsfordeling enn ved søkningen til grunnkurs (61.5 prosent jenter i 2003 mot 64.5 prosent i 2002). Tiden vil vise om denne utviklingen vil fortsette.

Ved søkningen inn til andre år skoleåret 2003/2004 var de kjønnsnøytrale studieretningene følgende: Allmenne, økonomiske og administrative fag, hotell og næringsmiddelfag, idrettsfag, salg- og service, medier og kommunikasjon. Disse har omtrent halvparten jenter og halvparten gutter blant søkerne. Noen av disse har en litt mer ujevn fordeling. Medier og kommunikasjon har 57.6 prosent jenter, salg og service 56 prosent jenter, og idrettsfag har en svak overvekt av gutter, 55.1 prosent, blant søkerne.

I tabell 3.1 har vi sammenliknet andelen jenter i hvert fylke som har søkt henholdsvis jentefag, 50-50-fag og guttefag. I første delrapport fra prosjektet dokumenterte vi at hva grunnkurssøkningen angår, skilte først og fremst Oslo og Akershus seg ut med et noe mindre tradisjonsbundet søkermønster enn de andre fylkene. Tabell 3.1 viser at det samme var tilfellet for søkningen til andre år i videregående. Hovedbildet er at valg av studieretning er sterkt kjønnsbasert, og dette finner vi igjen i hvert eneste av de undersøkte fylkene. Når dette er slått fast, er Telemark fylket med mest kjønnsstradisjonell søkning, mens jentene i Oslo og Akershus i noe mindre grad orienterer seg mot rene jenteretninger (tabell 3.1).

Tabell 3.1 Andel jenter som har søkt til gutte-, jente- og 50-50-fag til skoleåret 2003/2004 i sju fylker. N=9798

Fylke	Jentefag	50-50-fag	Guttefag
Østfold	89	54	4
Akershus	81	51	4
Oslo	77	53	7
Hedmark	87	48	2
Buskerud	88	51	4
Vestfold	87	52	3
Telemark	90	53	5
Alle	85	52	4

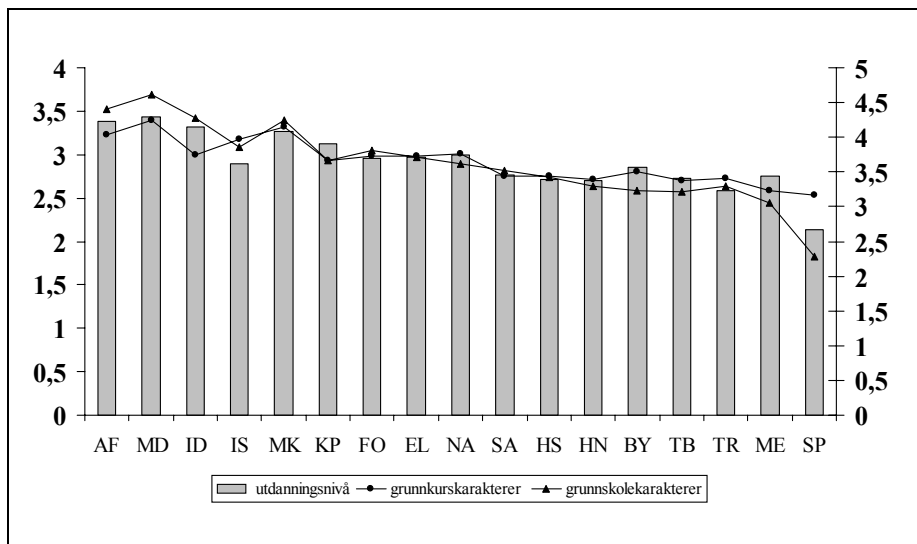
3.4 Elevenes studieretningsvalg andre år henger sammen med foreldrenes utdanningsnivå

Ut fra svarene på spørsmål om mors og fars utdanning har vi laget et samlemål på foreldrenes utdanningsnivå.⁸ I figur 3.5 ser vi hvordan søkning til ulike studieretninger andre år i videregående opplæring er forbundet med det prestasjonsnivå elevene hadde (i grunnskolen og på grunnkurs) og utdanningsnivået til foreldrene.

Som for søkingen til første år (se første delrapport) er det også andre året foreldrene til elever som søker studieforberedende retninger som peker seg ut med det høyeste gjennomsnittlige utdanningsnivået (figur 3.5). Dette betyr at søkere til studieretningene musikk, dans, drama, allmenne, økonomiske og administrative fag og idrettsfag jevnt over har foreldre med mer utdanning enn andre søkere. Søkere til den yrkesfaglige studieretningen medier og kommunikasjon har også foreldre med et utdanningsnivå over videregående. For de andre yrkesfaglige studieretningene varierer foreldrenes gjennomsnittlige utdanningsnivå fra 3.12 for søkere til kjemi- og prosessfag til 2.14 for søkere til spesielle kurs med redusert elevtall i klassene.

Figur 3.5 illustrerer også sammenhengen mellom foreldrenes utdanningsnivå og elevenes skoleprestasjoner målt som gjennomsnittet av standpunktkarakterene på grunnkurs (eta =.29). Vi ser at elevene med det laveste karaktergjennomsnittet også har foreldre med laveste utdanningsnivå, og vise versa: Elever som selv har høyt karaktergjennomsnitt har foreldre med høyt utdanningsnivå.

⁸ Skalaen på denne variabelen går fra 0 til 4, der 0 betyr at vi mangler informasjon om begge foreldre, 1 betyr at ingen av foreldrene har fullført grunnskole, 2 at begge har grunnskole, 3 at begge har videregående skole og 4 at begge har høyskole-/universitetsutdanning.

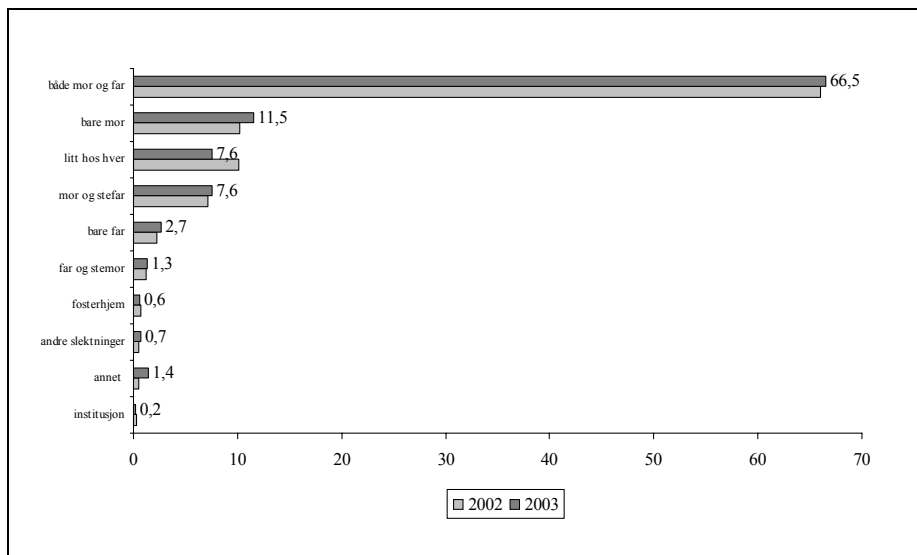
Figur 3.5 Søkt studieretning 2. år, elevenes gjennomsnittlige grunnskolekarakterer og standpunkt karakterer fra grunnkurs, og foreldres gjennomsnittlige utdanningsnivå (skala utdanningsnivå 0-4). N=9798 (N=8645 for variabelen grunnkurs karakterer)

3.5 Valg av studieretning andre år henger sammen med familiesituasjonen

Elevenes familiesituasjon i overgangen fra ungdomsskoletrinnet til videregående opplæring er relativt stabil. I figur 3.6 sammenliknes bosituasjonen da respondentene var 15 år med tilsvarende året etter, da flertallet var i første år av videregående opplæring.

Det er bare små endringer fra tiende klasse til det første året i videregående. Vi ser en fordobling av den for øvrig marginale andelen som oppgir at de har en annen bosituasjon enn de opplistede svaralternativene. Innenfor denne kategorien kommer trolig en del hybel- eller internatboere. Andelen som bor litt hos hver av foreldrene har gått noe ned siden tiende klasse, for øvrig er det ingen endringer verdt å kommentere.

To tredjedeler bodde fortsatt sammen med begge foreldrene i 2003, og rundt en av ti bodde sammen med mor, som den nest mest utbredte familiesituasjonen.

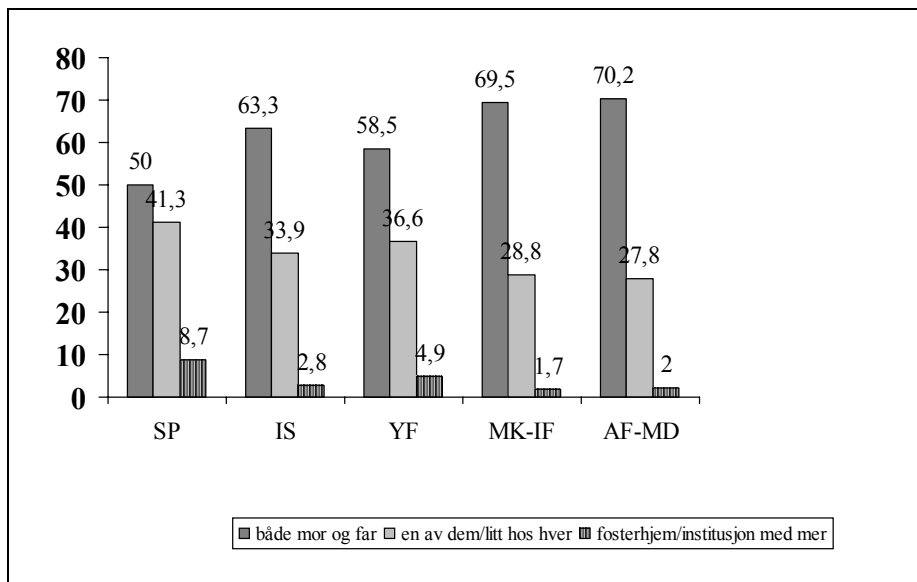
Figur 3.6 Elevenes familiesituasjon 2002 (N=9826) og 2003 (N=7689). Prosent oppgitt for 2003

I figur 3.7 ser vi sammenhengen mellom elevenes familiesituasjon og valg av studieretning andre år.

Figur 3.7 avdekker det samme forhold vi også fant da vi så på grunnkurs søkerne (jf første delrapport): Elevenes familiesituasjon er forbundet med hva eleven søker andre år i videregående opplæring. Vi finner flest som bodde sammen med begge foreldrene sine blant søkerne til de studieforbredende retningene allmenne, økonomiske og administrative fag og musikk, dans, drama, der drøyt 70 prosent av ungdommene sa at de bodde sammen med både mor og far.

I den motsatte enden finner vi søkerne til spesialklasser med redusert elevtall, der halvparten bodde med begge foreldre, og vel 41 prosent bodde med en forelder eller litt hos hver. Søkerne til yrkesfaglige grunnkurs hadde også mindre sannsynlighet for å bo sammen med begge foreldre. Igjen er unntaket søkerne til den yrkesfaglige studieretningen medier og kommunikasjon. Familiesituasjonen til disse søkerne er mer lik den til søkerne til de studieforbredende retningene.

I en mellomstilling mellom yrkesfag og studieforbredende fag finner vi de som ikke søkte om plass i videregående opplæring andre året. Vel 63 prosent av dem bodde med begge foreldrene. I første delrapport fra prosjektet var det 54 prosent av de som ikke søkte grunnkurs i videregående, som bodde med begge

Figur 3.7 Familiesituasjon og søkning til ulike studieretninger 2. år. N=7689

foreldre. Det betyr at ikke-søkerne andre året kjennetegnes av en litt annen familiesituasjon enn de som lar være å søke grunnkurs, og de er foran andre år i videregående mindre på linje med søkerne til yrkesfaglige retninger i dette hen-seende.

Figur 3.7 demonstrerer dermed sammenhengen mellom familiebakgrunn og valg av studieretning: Elever som bor med begge foreldre søker oftere studieforberedende retninger enn elever som bor i eneforelderhusholdninger eller litt hos begge.

3.6 Elevenes vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs

Elevene fikk en rekke spørsmål som dreide seg om hvordan de erfarer og vurderer sin egen situasjon på skolen det første året i videregående opplæring. Vi ba dem ta stilling til et batteri av ulike utsagn, og brukte deretter faktoranalyse til å identifisere noen grunnleggende dimensjoner i elevenes vurdering av skolesituasjonen. Faktoranalyse er en teknikk som brukes til å avdekke eventuelle tendenser til at respondenter som er enige i ett bestemt utsagn systematisk er enige i ett eller flere andre utsagn.⁹ I vårt tilfelle betyr det at vi undersøker om

elevene er bærere av mer grunnleggende holdninger i vurderingene av skolesituasjonen det første året i videregående. I så måte brakte analysen fram fem faktorer:¹⁰

- Lærer og trives¹¹
 - Undervisningen er interessant (+)
 - Jeg lærer mye på skolen (+)
 - Undervisningen er slik at jeg lærer av den (+)
 - Videregående har så langt gitt mersmak på utdanning (+)
 - Det er kjedelig å gå på skolen (-)
- Strever faglig og synes videregående er vanskeligere enn forventet
 - Videregående har vært vanskeligere enn jeg trodde (+)
 - Videregående har krevd mer av meg enn jeg trodde(+)
 - Jeg er flinkere enn de fleste andre i klassen min(-)
 - Jeg har problemer med å forstå mange ord og uttrykk i lærebøkene(+)
- Omgitt av gode og omsorgsfulle lærere
 - Jeg får ros av lærerne mine når jeg gjør noe bra (+)
 - Lærerne mine er interessert i hvordan jeg har det (+)
 - Lærerne bryr seg hvis jeg er uvenn med noen (+)
 - De fleste lærerne mine er flinke (+)
 - Jeg har lærere som gir meg lyst til å lære mer (+)
- Sosialt utilpass/utenfor
 - Det er vanskelig å få nye kamerater på skolen (+)
 - Jeg gleder meg til å møte de andre på skolen hver dag (-)
 - Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen (+)
- Lei av teori og skolegang
 - Det er for mye teori på skolen (+)
 - Mye av tiden på skolen er bortkastet (+)
 - Det er kjedelig å gå på skolen (+)

9 Faktoranalyse viser hvorvidt enkelt svar henger sammen og representerer underliggende, skjulte dimensjoner i materialet. Slik kan vi finne felles komponenter i en stor mengde spørsmål. Ut fra korrelasjonen mellom variablene, etableres en (eller flere) teoretisk underliggende variabel, en såkalt "faktor". Analysen frembringer gjerne flere faktorer, og sorterer dem etter faktorladning. Faktorenes ladninger gjenspeiler innslaget av den felles dimensjonen i de enkelte variablene. Når vi finner flere faktorer indikerer eigenverdien faktorens gjennomslagskraft i forhold til neste faktor. Eigenverdien bør som en tommelfingerregel være 1,0 eller større.

10 Faktorene har eigenverdi >1. Vi har listet opp de enkelte utsagn som har høy grad av positiv eller negativ korrelasjon med faktoren, det vil si utsagn som lader positivt (+) eller negativt (-) på den gitte faktoren.

11 Denne faktoren bidrar mest til den samlede variansen, 22 prosent.

Med utgangspunkt i de enkelte utsagn som bidrar til de forskjellige faktorene har vi laget fem nye variabler, i form av såkalte indekser. Disse fem additive indeksene har verdier som spenner fra 1 til 4. 1 er laveste verdi (=helt uenig) og 4 er høyeste verdi (=helt enig). Gjennomsnittlig skår på hver av de fem indeksene er vist i tabell 3.2.

Tabell 3.2 Gjennomsnittlig skår på noen indeksvariable knyttet til skolesituasjonen på grunnkurs. N=7689

Dimensjon/indeks	Gjennomsnittlig skår
Lærer og trives	2.83
Gode lærere	2.74
Skolelei	2.61
Strever faglig	2.41
Sosialt utenfor	1.72

Tabell 3.2 gir et inntrykk av at det er lite sprik i elevenes vurdering av situasjonen på grunnkurs. I det vesentlige er de gjennomsnittlige skårene på indeksene verken spesielt høye eller lave. I den grad vi kan snakke om ytterpunkter, er disse representert ved indeksen for at man har utbytte av opplæringen og trives på skolen på den ene side, og indeksen for sosial eksklusjon på den andre. Sagt på en annen måte er det relativt mange av elevene som er tilfredse og positive i sin vurdering av situasjonen på grunnkurs. Den gjennomsnittlige skåren på indeksen for læring og trivsel er over middels (2.83). Slik uttrykker en hel del av elevene at de finner undervisningen på videregående interessant, at de lærer og ikke har det kjedelig på skolen.

I motsatt ende skårte elevene lavest på indeksen for å føle seg sosialt utilpass og utenfor på skolen.

Vi har undersøkt om disse fem indeksene for elevenes erfaring med skolesituasjonen henger sammen innbyrdes (tabell 3.3). Slik kan vi avdekke eventuelle tegn til en polarisering av elevmassen, det vil si hvorvidt elevene inngår i grupperinger med helt ulike oppfatninger av eller erfaringer med hvordan det er å gå i videregående opplæring. Er det slik at de som skårer positivt på en av indeksene systematisk skårer positivt (eller negativt) på en av de andre?

Tabell 3.3 gjengir de bivariate korrelasjonene (Pearson's r) mellom par av indekser. Positivt fortegn betyr at det er en tendens til at de samme elevene skårer høyt på begge indeksene. Negativt fortegn betyr at de som skårer høyt på den ene indeksen er tilbøyelige til å skåre lavt på den andre.

Tabell 3.3 Sammenheng mellom ulike mål på elevenes vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs. Pearson's r. $p=.000$. $N=7689$

	Strever faglig	Gode lærere	Sosialt utenfor	Skolelei
Lærer og trives	-.24	.60	-.33	-.67
Strever faglig		-.14	.13	.22
Gode lærere			-.22	-.37
Sosialt utenfor				.28

I forhold til de dimensjonene vi har kartlagt her, kan vi da se at det er systematiske forskjeller mellom grupper av elever i kullet. Vi ser av tabell 3.3 at det er en sterk positiv korrelasjon mellom det å oppleve skolen som et meningsfylt sted hvor man lærer og har det gøy, og det å oppleve seg omgitt av gode og engasjerte lærere ($r=.60$). På den annen side identifiserer vi en elevgruppe som føler seg sosialt utenfor og utilpass i den videregående skolen, og som i tillegg har en tendens til å erfare fagene som vanskelige og være mindre fornøyd med lærerne. Resultatene i tabell 3.3 antyder dermed at det finnes elevgrupper med svært forskjellig opplevelse av skolehverdagen. Tallene sier imidlertid ikke noe om slike undergruppers relative størrelse.

Vi har sett etter mulige forskjeller mellom søkere til forskjellige studieretninger foran andre år og deres vurdering av skolesituasjonen på grunnkurset (tabell 3.4).

Tabell 3.4 Vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs i forhold til søkningen til 2. år. Gjennomsnittlig skår. (* $p=.000$). $N=7689$

	SP	YF	IS	SF	Alle	Eta
Lærer og trives	2.94	2.85	2.83	2.81	2.83	.04
Strever faglig	2.54	2.41	2.26	2.41	2.41	.04
Gode lærere	3.15	2.85	2.80	2.63	2.74	.19*
Sosialt utenfor	2.02	1.77	1.71	1.66	1.72	.10*
Skolelei	2.43	2.61	2.63	2.61	2.61	.02

Vi fant at gjennomsnittsskårene på de fem indeksene ikke varierer i noen nevneverdig grad, uansett hvor elevene hadde søkt seg (tabell 3.4). Likevel vil vi peke på to små unntak der vi fant signifikante forskjeller mellom søkergruppene. For det første er det forholdsvis flest som føler seg omgitt av gode og engasjerte lærere som bryr seg størst blant de som da de gikk grunnkurs søkte spesielle tilrettelagte kurs til andre året i videregående. Forskjellen er ikke stor, men statistisk signifikant ($p=.000$). For det andre fant vi en svak tendens til at de som

søkte spesielle kurs jevnt over skåret litt høyere enn de andre på indeksen for å være sosialt ekskludert i skolesammenheng.

3.7 Ekstra hjelp og støtte første år i videregående

Vi har kartlagt om elevene har ekstra hjelp og støtte på grunnkurset, ved hjelp av dette spørsmålet: «Har du for tiden ekstra hjelp og støtte i tillegg til den vanlige undervisningen som hele klassen din får?» Slik får vi elevens oppfatning av situasjonen, uten at vi dermed måler den eksakte fordelingen av spesialundervisning etter enkeltvedtak, tildeling av ekstra ressurser og så videre. I utvalget var det 13.3 prosent som sa at de i tiende klasse hadde ekstra hjelp og støtte i tillegg til den vanlige undervisningen (jf første delrapport fra prosjektet). På grunnkurset oppga 8 prosent av elevene at de hadde ekstra hjelp og støtte (i april 2003). Det er mange som ikke har besvart spørsmålet, disse er utelatt fra beregningene.

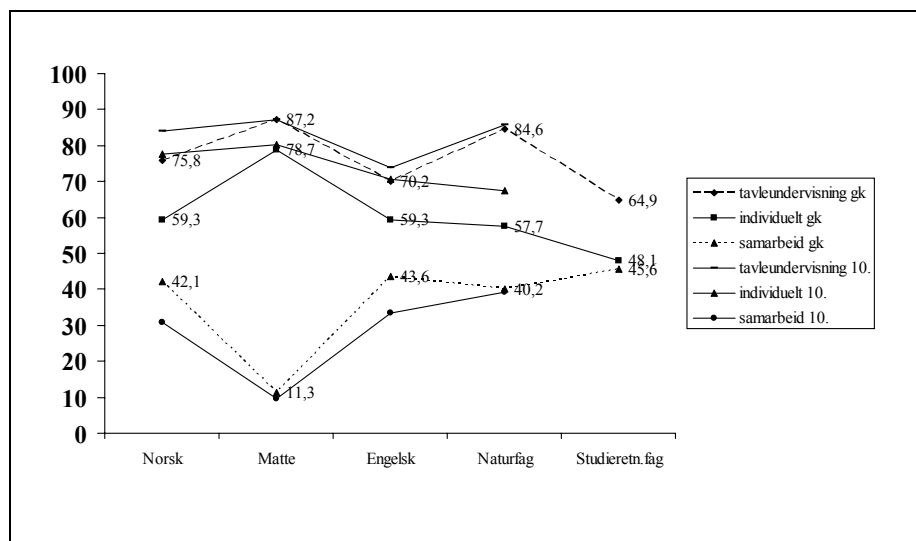
Andelen vi måler blant alle respondentene er dermed på nivå med andelen på landsbasis, der omfanget på spesialundervisning ofte beregnes til mellom 8 og 10 prosent av årskullene (Markussen 2000).

3.2 prosent hadde bare hatt hjelp og støtte i matematikk. Dette er det enkeltfag relativt flest hadde hatt hjelp til. 1.1 prosent hadde hatt ekstra hjelp og støtte i et annet fag enn basisfagene norsk, engelsk eller matematikk. 1 prosent hadde hatt hjelp i enten bare norsk eller bare engelsk. Ellers fordeler respondentene seg på flere kombinasjoner av fag. Det er ingen signifikante forskjeller mellom fylkene når det gjelder hvilke fag elevene oppgir å få ekstra hjelp og støtte i. Dette gjelder også matematikkfaget, der Oslo pekte seg ut med en relativt stor andel med ekstra hjelp da elevene gikk i tiendeklasse (jf første delrapport).

3.8 Elevenes opplæring foregår i stor grad via tavleundervisning og individuelt arbeid – som i tiendeklasse

Elevene fikk spørsmål om bruken av ulike arbeidsformer i klassen. I figur 3.8 ser vi hvordan elevenes svar fordeler seg når det gjelder hvor ofte forskjellige arbeidsformer praktiseres. Vi skiller mellom tre typer arbeidsformer: Lærerdominerte (i form av for eksempel tavleundervisning, forelesning, gjennomgang av lærebøker og lignende), individuelle (løse oppgaver, lese bøker, fremskaffe stoff

selv eller lignende) og samarbeid (elevene arbeider sammen med gruppearbeid, prosjektarbeid eller lignende).

Figur 3.8 Prosentandeler som bruker ulike arbeidsformer svært eller ganske ofte, tiendeklasse og grunnskurs. Oppgitt andel fra grunnskurs 2002/2003. N=9798

Figur 3.8 viser at arbeidsformene på grunnskurs i videregående opplæring først og fremst er lærerdominerte og dernest preget av individuelt arbeid. Dette gjelder uansett fag vi har spurt om; norsk, engelsk, matematikk, naturfag eller studieretningsfag. På det jevne sier et klart flertall av elevene at de ofte eller ganske ofte jobber på den måten at læreren snakker, bruker tavle, eller gjennomgår bøker i plenum. Over halvparten sier også at de ofte arbeider individuelt (unntaket er studieretningsfag, der denne andelen er 48.1 prosent).

I figur 3.8 viser vi også resultatene fra spørreundersøkelsen i tiendeklasse, der elevene fikk samme spørsmål. Sammenlikner vi med disse, ser vi at det ikke skjer noen større forandringer i overgangen fra ungdomsskoletrinnet til videregående opplæring. Tvert i mot, figur 3.8 gir et bilde av at det er liten forskjell på arbeidsformene første året i videregående og i tiendeklasse. Med unntak av at den relative mengden individuelt arbeid ser ut til å avta noe på grunnskurs, er hovedinntrykket fra dette materialet at arbeidsformene varierer lite mellom disse nivåene i opplæringsystemet. I videregående opplæring videreføres i stor grad tradisjonelle formidlingsformer som elevene er vant med fra grunnskolen.

I lys av dette vil vi til sist fremheve hvordan figur 3.8 illustrerer at matematikk er et fag der det nesten ikke samarbeides mellom elevene i undervisningssituasjonen. Også her er situasjonen i videregående helt på linje med den på ungdomsskoletrinnet.

På grunnkurs var det nesten ingen variasjon mellom fylkene når det gjaldt måten læringsarbeidet ble praktisert på. Det samme ser ut til å gjelde for arbeidsformene på grunnkursnivå i videregående opplæring (ikke vist i figur). Forskjellene i utbredelse av de ulike arbeidsformene er svært små, og statistisk signifikante for under halvparten av fagene.

3.9 Lavest fravær blant de som søkte studieforberevende retninger andre året

Vi har kartlagt grunnkurselevens fravær ved å oppgi antall dager og timer de hadde vært borte fra skolen første termin høsten 2002. Elevene har ikke svart ut fra egen hukommelse. De har i stedet fått hjelp av lærerne, som på dette punktet i spørreskjemaet har gitt dem opplysninger om deres fravær fra skolens fraværsprotokoll.

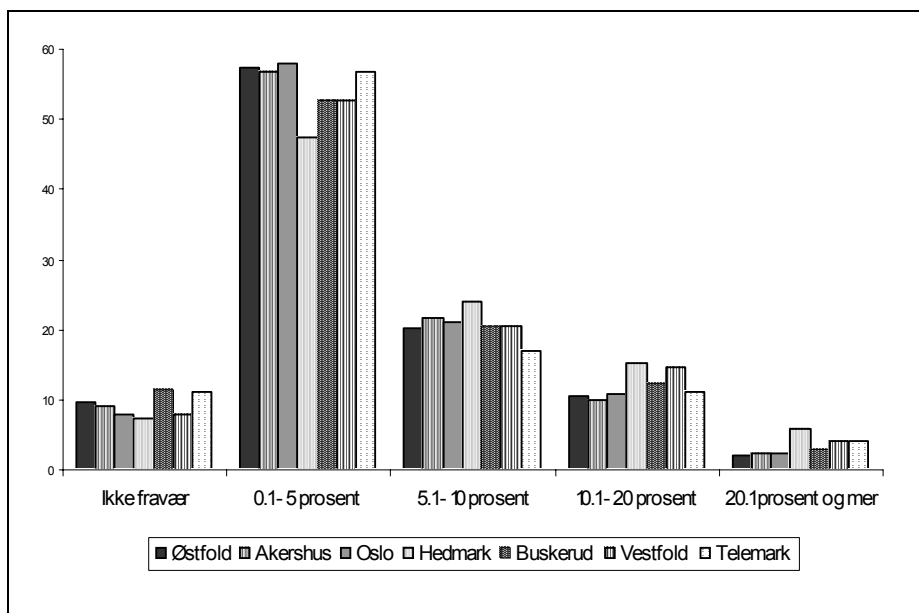
Gjennomsnittlig fravær for alle elevene i utvalget var 5.4 prosent, som vi betegner som lavt. Til sammenlikning var det gjennomsnittlige fraværet noe høyere den første terminen i tiendeklasse, nemlig 5.8 prosent (delrapport 1).

I figur 3.9 ser vi hvordan fraværet fordeler seg i de sju fylkene.

Likheten på tvers av fylker er mest iøynefallende i figur 3.9. Blant elevene er det i gjennomsnitt mellom 7.4 (i Hedmark) og 11.5 prosent (i Buskerud) som ikke har fravær. Jevnt over hadde i overkant av halvparten av elevene, uansett fylke, et fravær under 5 prosent. Unntaket var Hedmark, der 47.5 prosent av elevene hadde såpass lite fravær. Til gjengjeld skiller Hedmark seg fra de andre fylkene med en større andel av elevene med mye fravær.

Det er dessuten signifikant variasjon i fraværet på grunnkurset alt etter hvilken studieretning elevene søkte foran andre år i videregående (tabell 3.5). Mest fravær hadde de som søkte spesielle ordninger med redusert elevtall, i gjennomsnitt 8,4 prosent fravær. Dessuten hadde søkerne til hotell- og næringsmiddel-fag, helse- og sosialfag, mekaniske fag og formgivningsfag en fraværsprosent godt over snittet for samtlige studieretninger.

I det motsatte ytterpunktet, med lavt fravær, var søkerne til kjemi- og prosess-fag (retningen har få søkere slik at tallgrunnlag er usikkert). Fravær under gjennomsnittet hadde også søkerne til de tre studieforberevende retningene, i sær

Figur 3.9 Fravær på grunnkurs videregående opplæring, første semester 2002/2003, sju fylker. N=7689

idrettsfag og allmenne, økonomiske og administrative fag. Dette gjelder dessuten søkerne til de yrkesfaglige studieretningene medier- og kommunikasjon og elektrofag (tabell 3.5)

Tabell 3.5 Gjennomsnittlig fraværspersent første semester grunnkurs 2002/2003, etter søkt studieretning mars 2003. ($p=.000$, $\eta^2=.20$). N= 7689

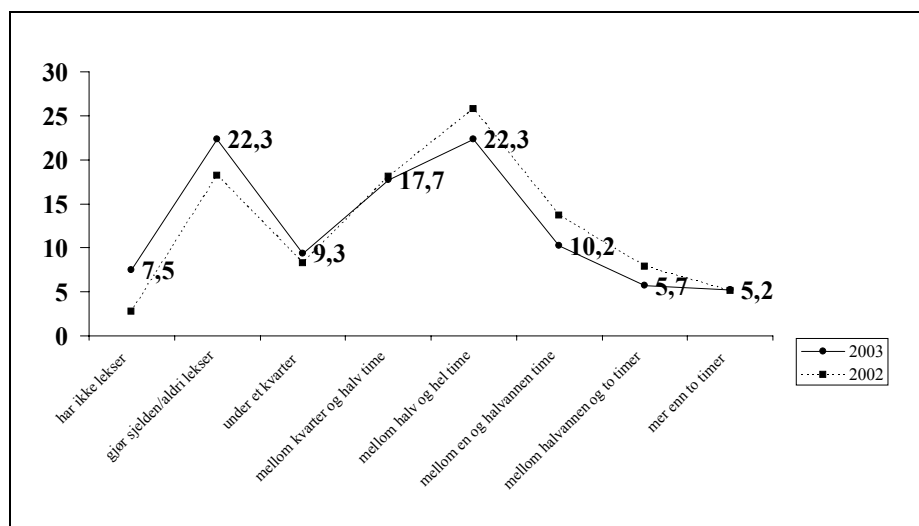
Søkt retning	Fraværspersent	(N)	Søkt retning	Fraværspersent	(N)
SP	8,36	46	TR	5,86	18
HN	7,78	309	Ikke søkt	5,58	180
HS	7,70	608	MD	4,90	261
ME	7,27	372	EL	4,75	512
FO	7,05	664	MK	4,74	255
SA	6,94	260	AF	4,18	3223
TB	6,49	117	ID	4,07	304
NA	6,32	121	KP	4,02	38
BY	6,00	401	Alle	5,39	7689

3.10 Mindre tid brukt på lekser første år i videregående enn siste år på ungdomsskolen

I gjennomsnitt gjorde elevene det første året i videregående lekser i overkant av en halv time per dag. Det ser dermed ikke ut til at elevene brukte mer tid til lekser på grunnkurs enn da de fikk samme spørsmål om leksearbeid i tiendeklasse.

Figur 3.10 viser tid brukt på lekser når alle fylkene ses under ett. Vi har sammenliknet med den tilsvarende svarfordelingen fra undersøkelsen gjennomført i tiendeklasse.

Nesten 30 prosent av elevene sa at de aldri eller sjelden gjorde lekser første år i videregående, litt over ni prosent gjorde lekser i mindre enn ett kvarter. Alt i alt innebærer dette at vel 39 prosent av elevene etter eget utsagn nesten ikke gjør lekser i det hele tatt (figur 3.10).

Figur 3.10 Tid brukt på lekser i tiendeklasse (N=9826) og grunnkurs (N=7689). Prosent oppgitt for grunnkurs skoleåret 2002/2003

I alt 40 prosent av elevene gjorde lekser i mellom et kvarter og en time per dag.

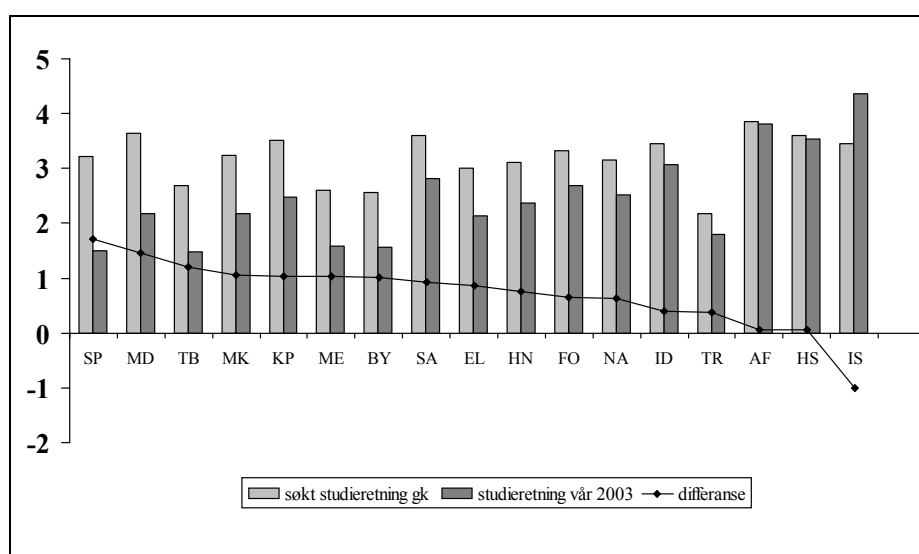
Slår vi sammen med de som nesten ikke gjør lekser, gjør med andre ord over tre fjerdedeler (79 prosent) av alle elevene mindre hjemmearbeid enn en time daglig. Den tilsvarende andel blant tiendeklassingene lå på 73.2 prosent.

15.9 prosent sa at de gjorde lekser mellom en og to timer om dagen, mens 5.2 prosent gjorde lekser i mer enn to timer. I tiendeklasse var det i alt 21.6 prosent

som svarte at de arbeidet med lekser mellom en og to timer, og 5.1 prosent i mer enn to timer.

Hovedkonklusjonen fra figur 3.10 er dermed at flertallet av elevene bruker lite tid på lekser. Ikke nok med det, elevene oppgir faktisk at de bruker mindre tid på lekser første år i videregående enn siste år på ungdomsskolen.

Vi har derfor sett nærmere på hvordan leksearbeidet utvikler seg fra elevene gikk i tiendeklasse til de gikk grunnkurs første år i videregående. Uviklingen i tid brukt til lekser ses i forhold til studieretning (figur 3.11).

Figur 3.11 Gjennomsnittlig tid elevene brukte på lekser pr studieretning søkt i tiendeklasse (N=9826) og studieretning de gikk på i juni 2003 (N=7689). (Skala 0-9)

Figur 3.11¹² bekrefter at elevene jevnt over oppga å bruke mer tid på lekser på ungdomsskolen enn på grunnkurset. Men forskjellen fra tiendeklasse til grunnkurs er større på noen studieretninger enn andre. Vi ser at de tiendeklassingene som søkte til den studieforbereidende retningen musikk, dans, drama la ned mest arbeid i lekser sammenliknet med hva elevene på grunnkurset musikk, dans, drama gjorde ved avslutningen av første skoleår. Det er også relativt stor

12 Skalaen for lekselesing går fra 0 til 9, hvor 0=eleven har ikke lekser, 1=gjør sjelden eller aldri lekser, 2=gjør lekser under et kvarter, 3=et kvarter til ½ time, 3,10 (gjennomsnitt)=ikke svart, 4=½ til 1 time, 5=1 til 1 ½ time, 6=1 ½ til 2 timer, 7=2 til 2 ½ time, 8=2 ½ til 3 timer, 9=3 timer eller mer.

forskjell mellom lekseinnnsatsen til de som søkte og de som kom inn på de yrkesfaglige studieretningene tekniske byggfag og kjemi- og prosessfag. Begge studieretningene er såpass små at vi ikke vil kommentere dette nærmere. Derimot ser vi at medier og kommunikasjon peker seg ut ved at de som søkte dette grunnkurset i tiendeklasse brukte mye tid på lekser, mens grunnkurselevne på denne studieretningen bruker sammenligningsvis lite tid på lekser. Differansen er minst på helse- og sosialfag og på allmenne, økonomiske og administrative fag. I noen grad indikerer altså figur 3.11 at elevene møter andre lekseregimer når de begynner i videregående opplæring. Søkerne til grunnkursene medier og kommunikasjon og musikk, dans, drama arbeider i gjennomsnitt mye med lekser mens de går på ungdomsskolen, men når de først kommer inn på grunnkurset, går lekseaktiviteten ned (figur 3.11).

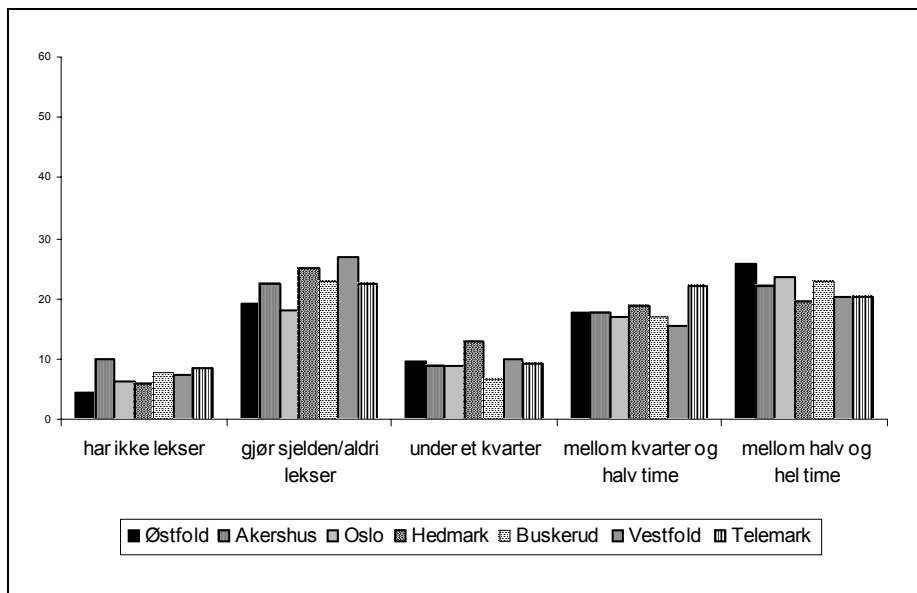
I første delrapport fra prosjektet fant vi at det var en klar sammenheng mellom hvor mye tid tiendeklassingene brukte på lekser og hvilke karakterer de fikk. Tross dette var det begrenset hvor mye det lønte seg å jobbe mye med lekser; idet de som arbeidet mye med lekser ikke hadde radikalt bedre karaktergjennomsnitt enn de som arbeidet bare et kvarter om dagen.

Sammenlikningsgrunnlaget når det gjelder karakterer krever en avsluttende kommentar. Når det gjelder hjemmearbeid kan vi forvente at teoritunge studieforbereidende retninger finnes rangert i toppen, og enkelte yrkesfaglige retninger lavere ned. Det er ikke de samme krav til lekselesing og egeninnsats på alle studieretningene. Disse strukturelle forskjellene bidrar selvsagt til at differansen mellom elevenes tidsbruk på lekser mellom enkelte studieretninger kan bli stor, uten at dette nødvendigvis sier alt om elevenes innstilling til skolearbeidet.

Figur 3.12 gjengir fordelingen av tid brukt på lekser innen hvert fylke. Vi ser at det ikke er noen store geografiske variasjoner i elevenes innsats. Dette bekreftes når vi ser på gjennomsnittlig tid brukt til lekser, hvor det er små avvik fra gjennomsnittet for alle fylkene. Med dette utgangspunkt er det elevene i Oslo og Østfold som bruker relativt mest tid, mens elevene fra Hedmark bruker relativt minst tid (ikke i figur).

3.11 Høy trivsel på grunnkurset

Vi spurte grunnkurselevne om hvordan de trivdes på skolen og i klassen. Figur 3.13 fremstiller svarfordelingen på disse spørsmålene. I tillegg presenteres svarene fra tiendeklasse, da elevene fikk likelydende spørsmål.

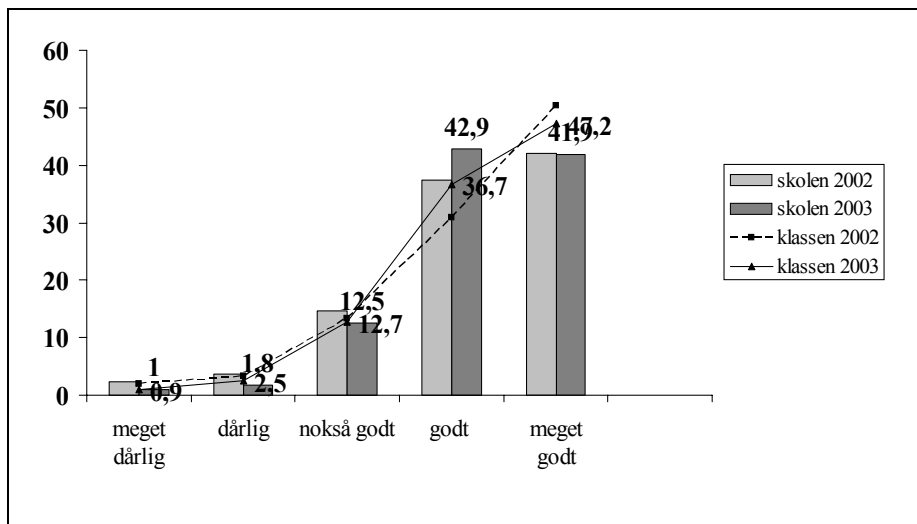
Figur 3.12 Tid brukt på lekser per fylke. Prosent. N=7689

De aller fleste trives godt første året i videregående. I overkant av 80 prosent av grunnkurselevne sier at de trives godt eller meget godt, uansett om det gjelder skole eller klasse. Mens tiendeklassingene jevnt over anga høyere trivsel i sin egen klasse enn på skolen, er dette mer utjevnet på videregående. Det er faktisk flere som oppgir at de trives godt eller svært godt på skolen enn ditto for klassen (figur 3.13).

Flertallet liker seg altså godt på skolen og i klassen, og dette gjelder på bred front, uansett hvor skolen befinner seg. Vi fant nemlig bare ubetydelige fylkesvise variasjoner når det gjaldt elevenes trivsel på skolen og i klassen (ikke vist i figur).

I all hovedsak trives dessuten elevene like godt på skolen uansett studieretning. Heller ikke da vi tok utgangspunkt i den studieretning elevene gikk på ved første skoleårs avslutning fant vi noen nevneverdige svingninger i trivselsnivået. Det kom ikke fram noen større forskjeller mellom elever som hadde valgt ulike studieretninger i forhold til hvor godt de trivdes på skolen (ikke vist i figur).

I den grad det er i det hele tatt fortjener å kommenteres så lenge det er så stor konsentrasjon rundt gjennomsnittet, fant vi imidlertid litt variasjon i hvor godt elevene rapporterte å trives i klassene (jf tabell 3.6). Skalaen på trivselsvariabelen går fra 1 til 5 med 1 som laveste skår (trives meget dårlig), 5 som høyeste (trives

Figur 3.13 Trivsel i skolen og klassen, tiendeklasse (N=9826) og grunnkurs (N=7689)

meget godt). Avvikene i gjennomsnittsskår på trivsel i klassen er små, men signifikante. Lavest trivsel i klassen rapporterer elever som gikk grunnkurset salg og service eller spesielt tilrettelagte kurs på grunnkursnivå ved skoleårets avslutning. Høyest trivselsskår hadde elever som gikk grunnkurs kjemi- og prosessfag (nok en gang med forbehold om at retningen teller få søkere), og elever på de to grunnkursene musikk, dans og drama og idrettsfag (tabell 3.6). Vi vil likevel legge vekt på at dette bare representerer små variasjoner i et hovedbilde som er preget av utbredt trivsel blant elevene det første året i videregående, både på skole- og i klassene.

3.12 Adferdsvansker på nivå med ungdomsskolen

Elevene ble både i tiendeklasse og på grunnkurs bedt om å ta stilling til et sett utsagn som dreide seg om adferd i klassen og på skolen. Faktoranalyse av materialet fra spørreundersøkelsen fra grunnkurs avdekket noen grunnleggende adferdsmønstre eller dimensjoner. Dimensjonene henger sammen med enkeltut-sagnene på denne måten:

- Pliktoppfyllende

Tabell 3.6 Trivsel i klassen og studieretning elevene gikk på i juni 2003 (p=.000, eta=.10). Gjennomsnitt. Skala 1-5. N=7689

Studieretning første år	Snitt	N	Studieretning første år	Snitt	N
KP	4,47	36	HS	4,23	592
MD	4,46	246	ME	4,22	391
ID	4,38	394	HN	4,21	320
TR	4,35	23	TB	4,21	87
BY	4,35	375	utland-privat	4,18	67
EL	4,34	603	NA	4,06	127
FO	4,32	677	SP	4,03	97
MK	4,29	233	SA	4,03	248
AF	4,26	3173	Total	4,27	7689

- Jeg sier fra eller ber om hjelp når det er noe jeg ikke skjønner
- Jeg har med meg det jeg trenger på skolen
- Jeg gjør alle leksene mine
- Innadvendt
 - Jeg føler meg ensom på skolen
 - Jeg er lei meg og deprimert på skolen
 - Jeg er sammen med andre elever i friminuttene (-)
- Forstyrrende adferd
 - Jeg er trøtt og uopplagt i timene
 - Jeg blir lett distraherert i timene
 - Jeg fullfører ikke oppgaver som skal løses i timene
 - Jeg drømmer meg bort og tenker på andre ting i timene
 - Jeg sier negative ting om skolen og undervisningen
 - Jeg snakker med medelever eller bråker når det er meningen at det skal være stille
 - Jeg gjør ting uten å tenke meg om først
 - Jeg følger ikke de beskjedene lærerne gir
 - Jeg hører ikke etter når andre snakker
 - Jeg forstyrrer andre elever når de jobber i timene
 - Jeg kommer for seint til timene
- Alvorlig avvikende adferd
 - Jeg krangler med andre elever på skolen
 - Jeg slåss med andre elever på skolen
 - Jeg svarer tilbake når læreren irettesetter meg
 - Jeg blir fort sint når jeg er på skolen

- Jeg er ekstra bråkete overfor lærere jeg ikke liker
- Jeg prater høyt og finner på tull når det lærerne snakker om er kjedelig eller vanskelig
- Svært alvorlig avvikende adferd
 - Jeg har stjålet ting fra andre elever
 - Jeg har stjålet ting som tilhører skolen
 - Jeg har med vilje ødelagt ting som tilhører andre elever
 - Jeg har hatt med kniv eller slagvåpen på skolen
 - Jeg har mobbet truet eller plaget andre elever

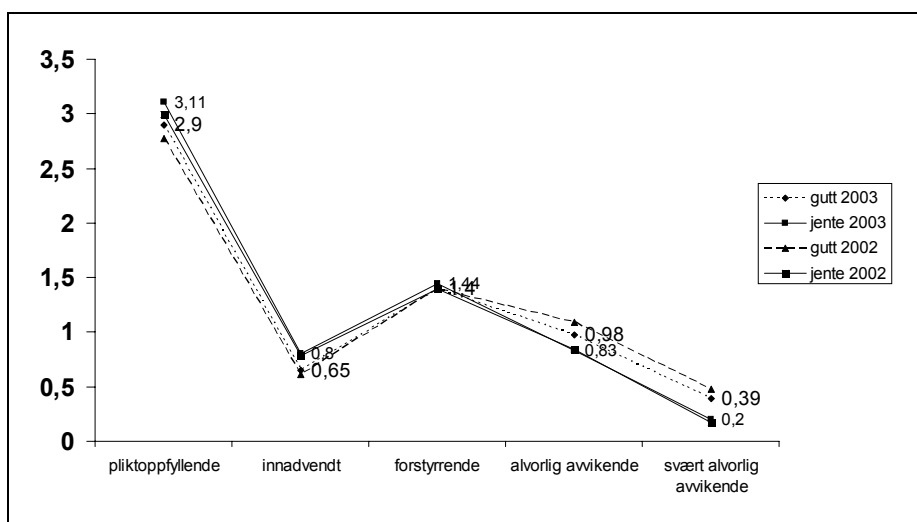
Enkeltutsagnene som bidro til de ulike dimensjonene ble brukt til å lage sju nye indeksvariabler. Indeksvariablenes verdier spenner fra 0 (=helt uenig) til 4 (=helt enig). I tabell 3.7 ser vi gjennomsnittlig skår på disse sju indeksvariablene. Tabellen inkluderer gjennomsnitt for tiendeklassingene (2002) og grunnkurs (2003).

Tabell 3.7 Gjennomsnittlig skår på indeksvariablene knyttet til adferd, 2002 og 2003. Skala 0-4.

Dimensjon/indeksvariabel	Gjennomsnitt 2002	Gjennomsnitt 2003
Pliktoppfyllende adferd	2,88	3,00
Innadvendt adferd	0,69	0,73
Forstyrrende adferd	1,40	1,42
Alvorlig avvikende adferd	0,97	0,91
Svært alvorlig avvikende adferd	0,33	0,29
N	9826	7689

Tabell 3.7 viser en ganske høy gjennomsnittsskår på pliktoppfyllende adferd. På begge måletidspunktene var det altså forholdsvis mange elever som oppfattet seg selv som pliktoppfyllende. Samtlige adferdsindekser viser stabilitet over tid, gjennomsnittsskårene i 2002 og 2003 ligger omtrent likt. Som i første delrapport basert på spørreundersøkelsen på ungdomsskoletrinnet ser vi dermed at en liten andel av elevene skårer høyt på innadvendt adferd, og at enda færre tenderer til svært alvorlig avvikende adferd. En annen konklusjon som kan utleses av tabellen, er at polariseringen av elevmassen er et fenomen både i tiendeklasse og første år på grunnkurset. Den brede majoritet av elevene tilpasser seg og følger reglene der de er, mens noen mindre grupper av elever har en adferd som i varierende grad avviker fra majoriteten.

I figur 3.14 har vi undersøkt om det er forskjeller mellom gutters og jenters skår på adferdsindeksene. Nok en gang sammenlikner vi resultatene fra tiendeklasse og grunnkurs.

Figur 3.14 Adferd hos jenter og gutter, tiendeklasse og grunnkurs. Gjennomsnittlig skår på indeksvariabler for adferd og adferdsavvik. (N 2002= 9826, N 2003= 7689)

Vi ser at forskjellen mellom kjønnene består i at guttene har en noe større tendens enn jentene til å skåre høyt på de alvorlige og svært alvorlige adferdsavvikene, mens jenter skårer høyere på indeksene for henholdsvis pliktoppfyllende og innadvendt adferd. Dette gjelder både i tiendeklasse og på grunnkurs. På samlemålet for forstyrrende adferd er nivået uendret fra det ene skoletrinnet til det neste, og gutter og jenter har omtrent samme gjennomsnittsskår (jentene på grunnkursnivå skårer svakt høyere enn de andre gruppene).

3.13 Fritid og sosialt liv det første året i videregående

Som i tiendeklasse ba vi ungdommene på grunnkurs om å ta stilling til noen utsagn om hvordan de tilbringer fritiden sin. Svarene herfra ble analysert via fak-

toranalyse, og ut fra denne identifiserte vi fire typer elever etter hvilket forhold de hadde til bestemte fritidsaktiviteter¹³:

- Den vennekjære
 - Jeg er sammen med venner hjemme hos meg eller hos dem (+)
 - Jeg er på byen for å treffe venner (+)
 - Jeg er hjemme alene eller sammen med familie hele kvelden (-)
 - Jeg er på fritidsklubb (+)
- Datafriken
 - Jeg spiller dataspill eller pc-spill (+)
 - Jeg er på Internett (+)
- Den organiserte
 - Jeg er på møte i organisasjon, forening, lag eller lignende (+)
 - Jeg trener eller deltar i idrettskonkurranse (+)
- Den kulturelle
 - Jeg leser en bok (+)
 - Jeg hører på musikk (+)
 - Jeg er på øvelse i korps, band, kor, teatergruppe eller lignende (+)

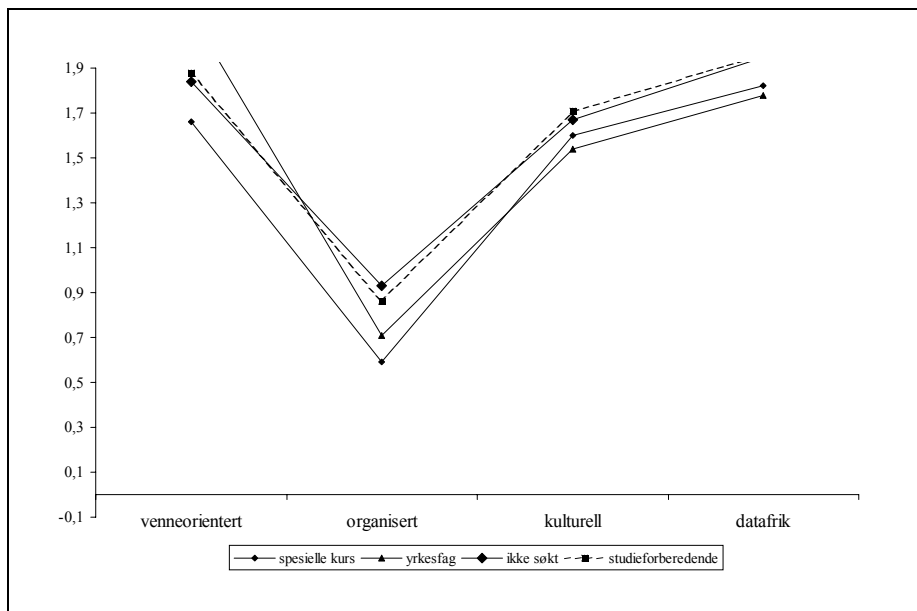
Sammenhengene mellom disse elevtypene og hva ungdommene søkte seg til det andre året i videregående opplæring framgår av figur 3.15

Figur 3.15 viser det samme trekket som ungdomsforskningen ellers har fremhevet som typisk for ungdom over hele landet, nemlig at det er langt mellom de organiserte ungdommene (jf for eksempel Engelstad og Ødegård 2003). Vi gjorde samme analysen for tiendeklassekullet, og bildet er relativt uendret. Som i tiendeklasse er de vi har valgt å betegne som henholdsvis vennekjære, datafriker og kulturelle omtrent like vanlige i ungdomskullet.

Som i ungdomsskolen er det elevene som har søkt spesielle ordninger som i minst grad er sammen med venner og sjeldnest deltar på organiserte fritidsaktiviteter. Søkerne til yrkesfaglige retninger er klart mest orientert mot sosialt liv sammen med vennene, og er minst (fin)kulturelt aktive på fritiden. De som søkte studieforberevende retninger var mest organiserte og mest kulturelt orienterte.

De som ikke søkte andre år i videregående var omtrent så datainteresserte og kulturelt orienterte som de som søkte studieforberevende retninger (fig 3. 15).

13 Faktorene består av enkeltutsagn som lader positivt eller negativt på den gitte faktoren/dimensjonen. Vi har listet opp alle utsagn som lader på hver dimensjon.

Figur 3.15 Sammenheng mellom ulike fritids-elevtyper og valg av retning første år i videregående opplæring, skoleåret 2002/2003. N=7689

3.14 Hvorfor søkte de andre år?

Både foran første og andre året i videregående ble elevene bedt om å begrunne egen søkning til videregående opplæring ved å ta stilling til et sett av ferdig formulerte utsagn. Grunnkurselevenes svarfordeling gjengis i tabell 3.8.

Tabell 3.8 Hvorfor har du søkt videregående opplæring? N=7689. Prosent.

	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig	Ikke svart
Fordi det er nødvendig med utdanning for å komme videre i livet	3,4	1,4	11,1	81,3	2,8
Fordi jeg har lyst til å gå mer på skole	17,5	20,9	35,6	21,5	4,5
Fordi det ikke er noen andre muligheter	28,3	32,3	26,3	8,7	4,4
Fordi vennene mine skal begynne	38,1	26,6	24,8	5,9	4,6
Fordi foreldrene mine ikke vil ha meg hjemme uten noe å gjøre	41,4	20,5	22,2	11,3	4,6
Fordi jeg ikke får meg jobb	55,8	20,4	11,1	8,2	4,6

Ni av ti av ungdommene var litt eller helt enige i at de søkte videregående opplæring fordi det var *nødvendig med utdanning* for å komme videre i livet. Denne nytteorienterte begrunnelsen er dermed den klart flest stilte seg bak. Hele 81 prosent var *helt enige* i dette. Til sammen var godt og vel halvparten (57 prosent) enige i at de hadde lyst til å gå mer på skole. Denne mer lystorienterte begrunnelsen var dermed nest viktigst av de framsatte. Samtidig var det 38 prosent som var litt eller helt uenig at de valgte videregående fordi de hadde lyst å gå mer på skole.

Tre av begrunnelsene er mer passivt orienterte. Disse oppleves som lite relevante av mer enn 60 prosent av ungdommene: I alt 61 prosent var uenige i at de hadde søkt plass i videregående opplæring fordi de ikke så noen andre muligheter. 65 prosent var uenige i at vennenes valg hadde påvirket dem, og 61 prosent var uenige i at valg av videregående hang sammen med at foreldrene deres ikke ville ha dem uvirksomme hjemme. Om vi snur perspektivet og ser på hvor mange som er helt enige i disse begrunnelsene, noterer vi at drøyt 8 prosent søkte av mangel på alternativer, at vel 11 prosent søkte fordi foreldrene ikke ville ha dem hjemme, og at nær 6 prosent søkte slik som vennene.

I det store og hele er svarfordelingen nærmest identisk med den vi fikk ut da ungdommene fikk samme spørsmål i tiendeklasse, med ett unntak: Lyst til å gå mer på skole ser ut til å ha blitt viktigere over tid. I tiendeklasse var 45 prosent enige i at de hadde søkt fordi de hadde lyst, på grunnkurs var andelen steget til 57 prosent.

Siden tiendeklasse er et nytt svaralternativ lansert som begrunnelse for å fortsette med utdanning; nemlig å søke fordi man ikke får jobb. Mer enn tre fjerdedeler sa seg helt eller litt uenige i at det var derfor de søkte. Samtidig oppga så mange som 19.2 prosent at manglende jobbmuligheter telte med.

Stillingtaken til utsagnene kan være motstridende, og svarene herfra gir oss ikke en enkelt hovedårsak til at ungdommene velger som de gjør. Vi har konstruert en additiv indeks for å undersøke hvordan de ulike begrunnelsene henger sammen.

Indeksen er et samlemål, etablert som et gjennomsnitt av de seks variablene fra tabell 3.8. Indeksen er tildelt verdiene 1 til 5. En lav gjennomsnittsskår (nær 1) innebærer at eleven er lavt indre motivert for å søke videregående opplæring. Eleven vil typisk si seg *helt uenig* i å ha søkt videregående opplæring fordi det var nødvendig for å komme videre i livet og fordi han/hun hadde lyst til å gå mer på skole, og vil dessuten ha erklært seg *helt enig* i å ha søkt videregående opplæring fordi det ikke var noen andre muligheter, fordi vennene skulle begynne, fordi han/hun ikke fikk jobb og fordi foreldrene ikke ville ha han/henne gående

hjemme. Elever som har svart motsatt vil få toppskår (verdien 5). Disse vil ha søkt ut fra nytte eller lyst, og mindre ut fra hva omverdenen mente eller i mangel på jobbmuligheter. Vi har gruppert motivasjonsskår i fire grupper. Elevenes fordeling på disse gruppene fremgår av tabell 3.9.

Tabell 3.9 Hvorfor har elevene søkt videregående skole 2. år? Fordeling på ulike skår på samlevariabel for motivasjon. 1=Svært lite motivert for å fortsette, ytre krefter har presset eleven inn. 5=Svært motivert for å fortsette, søkt ut fra nytte- og lystprinsipp. N=7689.

	Andel
Skår 1 – 2.49	1.3
Skår 2.5 – 3.49	27.2
Skår 3.5 – 4.49	62.7
Skår 4.5 – 5.0	8.8

En svært liten andel av ungdommene var svært lite motivert for å fortsette i videregående. Det er bare vel en prosent som har laveste motivasjonsskår. En god fjerdedel, 27 prosent, skårer rundt midten på skalaen, som går fra 1 til 5. En helt klar majoritet av grunnkurselevne, 70.8 prosent gir på denne måten uttrykk for å være godt motivert for å fortsette i videregående opplæring.

I første delrapport fra dette prosjektet brukte vi den samme fremgangsmåten som her til å utarbeide en tilsvarende samlevariabel for motivasjonen for å søke til første år i videregående opplæring (tabell 15, delrapport 1). Når vi sammenlikner grunnkurselevnes og tiendeklassingenes skår på de respektive indekserne, får vi inntrykk av at den indre motivasjonen (pull) har blitt en relativt sterkere drivkraft over tid. (Dette gjelder derimot ikke om vi i indeksen for grunnkurs utelater den nye variabelen «Fordi jeg ikke får jobb»). 60 prosent av tiendeklassingene plasserte seg i toppen av motivasjonsindeksen, mens dette gjelder 70 prosent av elevene på grunnkurs. Flere av tiendeklassingene enn av grunnkurselevne var dessuten svært lite motivert for å søke.

Grunnkurselevnes motivasjonsnivå varierte ikke mye mellom de sju fylkene (ikke vist i tabell). Det var heller ikke forskjell avhengig av foreldrenes utdanning og heller ikke avhengig av elevens familiesituasjon. Vi fant minimale forskjeller avhengig av hvilken studieretning ungdommene hadde søkt. Også mellom gutter og jenter var det små forskjeller.

Vi fant derimot forskjell i motivasjon avhengig av hvilke karakterer ungdommene hadde med seg fra ungdomsskolen. Dette fremgår av tabell 3.10.

Tabell 3.10 Gjennomsnittlig motivasjonsskår avhengig av standpunktkarakterer fra grunnkurs. $p=.000$, $\eta^2=.26$ $N=7689$.

Gjennomsnitt standpunktskarakter grunnkurs	Skåre
Ikke søkt videregående opplæring	2.82
Under 1.5	2.44
1.5 – 2.49	2.53
2.5 – 3.49	2.68
3.5 – 4.49	2.82
4.5 – 5.49	2.94
5.5 – 6	3.09
Snitt for alle	2.79

Det er en klar sammenheng mellom hva som begrunner søkning til andre år og elevenes gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra første år i videregående ($\eta^2=.26$). Tabell 3.10 demonstrerer tydelig hvordan indre motivasjon øker med prestasjonsnivået. Jo bedre karakterer, jo mer sannsynlig er det at elevene oppgir å ville fortsette med videregående opplæring fordi de har lyst til å gå mer på skole eller fordi det er nyttig. Et annet viktig poeng fra tabell 3.10 er at de som ikke søkte fylkeskommunal videregående opplæring andre år hadde en motivasjonsskår for å fortsette med utdanning som var relativt høyt sammenlignet med de andre gruppene. Dette er interessant og støtter opp om inntrykket av at det er en ressurssterk gruppe som velger bort fylkeskommunal videregående opplæring til fordel for andre skoleslag.

Ut fra det vi fant da vi analyserte svarene fra undersøkelsen i tiendeklasse, forventet vi at grunnkurselevenes motivasjon for å fortsette i videregående har sammenheng med deres endelige utdanningsambisjoner. Sammenhengen illustreres i tabellene 3.11 og 3.12 under. I tabell 3.11 er ungdommenes fremtidige utdanningsplaner målt i form av spørsmålet om hva de trodde var den høyeste utdanningen de ville komme til å ta. I tabellen ser vi disse utdanningsplanene i forhold til gjennomsnittlig motivasjonsskår og gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra grunnkurs. Tabell 3.11 viser et tydelig mønster: Motivasjonen for å fortsette i videregående stiger med økende utdanningsambisjoner. Dessuten er det en sterk positiv sammenheng mellom skoleprestasjoner og utdanningsambisjoner. De høyeste utdanningsambisjonene har elevene med det sterkeste faglige prestasjonsnivået fra grunnkurset ($\eta^2=.47$).

Tabell 3.11 Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til ungdommenes tanker om hvor mye utdanning de tror de kommer til å ta.

Høyeste utdanning de tror de kommer til å ta	Motivasjon for å søke videregående	Grunnkurs-karakterer
Ikke svart	2.33	3.52
Mindre enn ett år på videregående	2.19	3.01
Ett år på videregående	2.39	2.99
To år på videregående	2.61	3.11
Tre år eller mer på videregående	2.68	3.41
Fagbrev/svennebrev	2.71	3.54
Studere 2-4 år	2.83	3.97
Studere mer enn fire år	2.94	4.3
Snitt	2.79	3.83
N	7689	7524
P	.000	.000
Eta	.21	.47

Vi spurte også ungdommene hva de ville gjøre neste skoleår dersom de fikk velge fritt. I tabell 3.12 er dette spørsmålet sett i forhold til motivasjon og grunnkurskarakterer.

Tabell 3.12 Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til hva ungdommene helst ville gjort påfølgende skoleår dersom de fikk velge fritt.

Hva de helst ville gjøre dersom de fikk velge fritt	Motivasjon for å søke videregående	Grunnkurs-karakterer
Ikke svart	2.21	3.48
Ta et friår	2.46	3.44
Få jobb	2.47	3.29
Gå på folkehøgskole	2.70	3.67
Reise eller være et år i utlandet	2.76	3.89
Fortsette i videregående opplæring	2.87	3.91
Snitt	2.79	3.83
N	7689	7524
P	.000	.000
Eta	.23	.22

Tabell 3.12 gjengir den samme forbindelsen mellom fremtidstanker, motivasjonsnivå og skoleprestasjoner som vi avdekket når det gjaldt mer konkrete ut-

danningsplaner (tabell 3.11). Ungdom som ville fortsette i videregående neste år dersom de fikk velge fritt, var mer motiverte (ut fra nytte og lyst) enn de som aller helst ville valgt annerledes ($\eta = .23$). Et tilsvarende mønster fant vi når det gjaldt snittkarakterene fra første året i videregående. Ungdommer med beste standpunktskarakterene var mest tilbøyelige til å foretrekke videregående opplæring dersom de hadde fritt valg ($\eta = .22$).

Et siste spørsmål om syn på fremtidig utdanning er vist i tabell 3.13. Her relateres ungdommenes motivasjonsnivå og prestasjoner til hvorvidt de trodde de kom til å fullføre videregående opplæring.

Tabell 3.13 Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktskarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til tanker om fullføring av videregående opplæring.

Tanker om fullføring av videregående	Motivasjon for å søke	Grunnkurskarakterer
Ikke svart	2.17	3.46
Kommer ikke til å fullføre	2.34	2.82
Vil fullføre på vanlig tid, men med noen stryk	2.52	3.30
Vil fullføre med ståkarakter i alle fag	2.66	3.65
Vil fullføre med middels karakter i alle fag	2.82	3.84
Vil fullføre med gode karakter i de fleste fag	2.96	4.55
Snitt	2.79	3.83
N	7689	7524
P	.000	.000
Eta	.25	.65

Vi ser at det er en særlig sterk sammenheng mellom hvordan ungdommene selv tenker at de skal greie seg i videregående og det prestasjonsnivået de har opparbeidet på grunnkurs ($\eta = .65$). Jo bedre standpunktskarakterer fra grunnkurs, jo større tro har elevene på at de skal fullføre og gjøre det bra faglig. Videre er det de med høyest motivasjon som har mest tillit til at de vil klare seg bra gjennom opplæringsløpet (tabell 3.13).

Oppsummerende har vi funnet

- svak eller ingen sammenheng mellom ungdommenes bakgrunn (klassiske bakgrunnsvariable som kjønn, hvem de bodde sammen med, foreldrenes utdanning) og deres motivasjon for å søke videregående opplæring andre år.
- ubetydelig sammenheng mellom rammefaktorer (som hvilket fylke elevene gikk på skole i, og hvilken studieretning de gikk på ved slutten av første skoleår) og motivasjonen for å søke seg videre.

- sammenheng mellom ungdommenes motivasjon for å søke videregående opplæring andre år og de karakterene de oppnådde i løpet av grunnkurset.
- sammenheng mellom motivasjonen for å fortsett i videregående og tre ulike mål på ambisjoner.
- sterk sammenheng mellom faglige prestasjoner på grunnkurs og ungdommenes ambisjoner.

Dette mønsteret gjenkjenner vi fra det vi observerte da elevene gikk i tiendeklasse; nemlig at ungdommenes skoleprestasjoner påvirker motivasjonen for å søke videregående og dessuten virker inn på utdanningsambisjonene generelt. Også i tiendeklasse var det helst elevene med de beste karakterene som begrunnet valg av videregående opplæring med at de hadde lyst til å gå mer på skole eller at de oppfattet det som nødvendig med videregående for å komme seg videre i livet, og motivasjonen og ambisjonene hang sammen (jf delrapport 1).

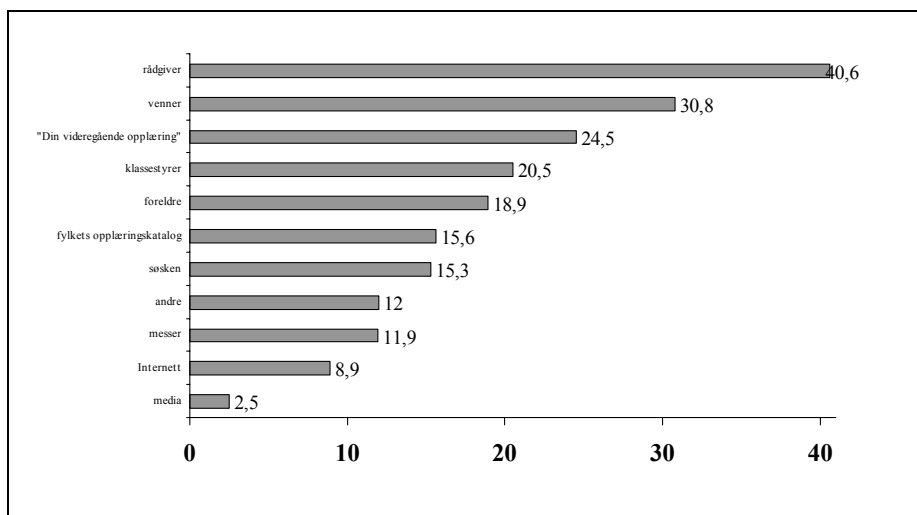
Vi har dermed fått styrket antakelsen om at ungdommenes ervervede egenskaper i form av kunnskaper og ferdigheter (målt med karakterer) betyr mer for deres motivasjon og ambisjoner, enn forhold i ungdommens bakgrunn eller omgivelser ellers. Uten at dette blir dokumentert i dette avsnittet, er det likevel slik at ungdommenes faglige prestasjoner påvirkes av deres sosiale bakgrunn. Forhold som for eksempel familiesituasjon og kulturell kapital vil dermed indirekte kunne bidra til å avgjøre motivasjon og ambisjonsnivå.

3.15 Rådgivning på grunnkurs

Elevene fikk noen spørsmål om rådgivning foran det andre året i videregående opplæring, nemlig om hvor de hadde fått informasjon om videregående opplæring, hvilken form for rådgivning og veiledning de hadde fått, og hva de syntes om rådgivningen. I figur 3.16 viser vi fra hvilke kilder ungdommene selv mente at de fikk vite mest om andre år i videregående opplæring.

Av svarfordelingen i figur 3.16 ser vi at det er rådgiverne på skolene som flest elever peker ut som den viktigste kilden til informasjon da de skulle søke andre år i videregående opplæring. Sammenliknet med klassestyreren er det tydelig at rådgiveren er en klart viktigere informasjonskilde. Omtrent dobbelt så mange vurderte rådgiveren som viktig.

I tillegg oppga mange at vennekretsen hadde spilt en rolle i valget. Foreldre ser ikke ut til å erfares som like betydningsfulle informasjonskilder i forhold til søkningen inn til andre året, som da elevene gikk i tiendeklasse (jf figur 21, delrapport 1). Det later ikke til at skriftlig informasjonsmaterieell har særlig gjen-

Figur 3.16 Fra hvilke kilder fikk ungdommene vite mest om andre år i videregående opplæring. Summen overstiger 100 prosent, ettersom en kunne oppgi de to kildene der en fikk vite mest om andre år i videregående opplæring. N=7689.

nomslagskraft på grunnkurset. En fjerdedel av elevene mente at heftet 'Din videregående opplæring' hadde vært en viktig kilde, 16 prosent mente det samme om fylkets opplæringskatalog.

Ungdommene ble spurt om hvilke typer rådgivning de hadde fått om andre år i videregående. Dette fremgår av tabell 3.14.

Tabell 3.14 Andeler som har fått ulike former for rådgivning i sju fylker. N=7689. Prosent.

	Ø	A	O	H	B	V	T	Alle
Snakket alene med rådgiver	39	32	38	27	35	26	27	33
Vært på åpen skole	33	26	25	32	33	28	44	30
Vært på utd. - eller yrkesmesser	32	30	30	36	37	48	59	37
Orientering fra faglærere i vidr.	65	65	62	66	61	63	67	64
Snakket alene med klassestyrer	20	22	18	22	23	20	20	21
Orient. fra skolens rådgiver i klassen	64	62	64	60	61	56	64	61
Orient. fra klassestyrer i klassen	42	46	38	46	47	43	46	44

Tabell 3.14 viser først og fremst et temmelig ensartet bilde på tvers av de sju fylkene. Noen små statistisk signifikante geografiske forskjeller kan likevel nevnes:

- I Hedmark, Vestfold og Telemark var det mer uvanlig at elevene hadde hatt enesamtaler med rådgiver (slik var det også da elevene gikk i tiendeklasse, jf tabell 20 delrapport 1).
- Besøk på åpen videregående skole var vanligere i Telemark enn i de andre fylkene (som i tiendeklasse).
- Besøk på utdannings- og yrkesmesser var mer uvanlig i Akershus, Oslo og Østfold enn i de andre fylkene (Dette gjaldt også for Akershus i tiendeklasse).
- Fellesorientering om andre år i videregående av klassestyrer var minst vanlig i Oslo.

Råd om andre år i videregående gis oftest i form av orientering fra faglærere i videregående, eller via rådgivere som orienterer klassene (tabell 3.14). De minst utbredte rådgivningstypene er enesamtaler med henholdsvis klassestyrer og rådgivere, og dessuten åpen skole. Som i grunnskolens tiendeklasse er dermed individuell rådgivning om yrkes- og utdanningsvalg heller ingen sentral oppgave for klassestyrerne i videregående. Elevene pekte selv ut rådgiverne på skolene som viktigste instans for å få opplysninger om det andre året i videregående (jf figur 3.16). Slik sitter vi igjen med et inntrykk av at veiledningen av elevene utover i det videregående opplæringsløpet er et profesjonalisert ansvar som primært ivaretas av skolens rådgivere.

Dette betyr likevel ikke at rådgivning er mer utbredt på grunnkurs i videregående enn i ungdomsskolen. Sammenlignet med mengden rådgivning i ulike former som elevene fikk i tiendeklasse, er det med et par unntak betydelig mindre hjelp å få (alternativt: færre som benytter seg av tilbud om rådgivning) det første året på grunnkurs. I første delrapport var det slående hvor store andeler av tiendeklassingene - på tvers av fylker - som hadde fått rådgivning i form av de fleste variantene vi spurte om (jf tabell 20, delrapport 1). De unntakene vi finner er for det første den formen for rådgivning der klassene får samlet orientering fra skolens rådgivere, hvor andelen som har fått slik rådgivning i alle fylkene er omtrent like stor som i ungdomsskolens siste år. Over halvparten av grunnkurselevne i alle fylker har fått denne formen for rådgivning. Videre er andelen som har blitt orientert om andre året i videregående av klassestyrer i klassene omtrent som i ungdomsskolen.

For å studere omfanget av rådgivningen opprettet vi en ny indeks. I indeksen tildeles elevene ett poeng for hver av rådgivningsaktivitetene i tabell 3.14 som de

hadde deltatt på. Høyest mulige skår på indeksen er dermed 7 (mottatt alle typer rådgivning), laveste er 0 (ikke fått noen av formene for rådgivning). I tabell 3.15 gjengis gjennomsnittlig skår på rådgiverindeksen i de sju fylkene. I tabell 3.16 ser vi hvordan elevene i de sju fylkene samlet fordeler seg på de ulike verdiene på rådgiverindeksen.

Tabell 3.15 Rådgiverindeks. Gjennomsnittlig skår i de sju fylkene, 2002 og 2003.

	2002	2003
Østfold	4.23	2.43
Akershus	3.84	2.08
Oslo	4.08	2.05
Hedmark	3.63	2.35
Buskerud	4.21	2.48
Vestfold	4.02	2.34
Telemark	4.36	2.59
Total	4.02	2.27
Eta	.12	.10
P=	.000	.000
N	9826	7689

Tabellene 3.15 og 3.16 støtter opp om inntrykket av at grunnkurselevne ikke fikk så mange ulike former for rådgivning om andre året i videregående som da de i tiendeklasse ble informert om mulige valg av videregående opplæring. Dette er et rimelig funn, tatt i betraktning av at rådgivningsbehovet nok er noe større for tiendeklassingene. De er i en situasjon der de må velge om de i det hele tatt skal gå videre med utdanning, og i så fall på hvilken type skole og på hvilket grunnkurs. På grunnkursnivå er valget mer begrenset; retningsvalget på grunnkurs styrer valgmulighetene på vkl.

Tabell 3.15 viser at elevene i gjennomsnitt fikk litt over to typer rådgivning. Gjennomsnittet i tiendeklasse var fire måter (jf tabell 21 i delrapport 1). Videre viser tabell 3.15 at elevene i Oslo oppgir å ha mottatt rådgivning i minst omfang, mens elevene fra Telemark har vært eksponert for gjennomsnittlig flest rådgivningsaktiviteter.

I tillegg til å kartlegge fra hvilke kilder ungdommene fikk rådgivning og omfanget av rådgivningen, spurte vi ungdommene om hvordan de vurderte rådgivningen. Dette fremgår av tabell 3.17.

Tabell 3.16 Rådgiverindeks. Fordeling. Prosent 2002 og 2003.

	2002	2003
0 = ingen rådgivning	6.2	28.5
1	3.6	9.3
2	6.8	15.4
3	15.2	19.7
4	25.7	14.2
5	24.9	8.3
6	11.7	3.1
7 = mye rådgivning	6.0	1.6
N	9826	7689

Tabell 3.17 Ungdommenes vurdering av rådgivningen i videregående. Prosent innenfor hvert utsagn. N=7689

	Helt uenig	Litt uenig	Litt Enig	Helt enig	Ikke svart
1. Jeg synes skolen min har vært god til å informere om det andre året	14.2	27.1	38	17.8	3
2. Jeg synes rådgiveren vet mye om mulighetene andre år	9.2	18.7	38.2	29.8	4
3. Orienteringen om andre år i videregående har gitt meg svar på det jeg ville vite	11.8	26.5	38.4	19.4	3.8
4. Jeg synes lærerne mine vet mye om mulighetene andre år	9.9	25	43.7	16.7	4.7
5. Orienteringen om andre år har vært helt unødvendig for meg, for jeg hadde allerede bestemt meg	18.9	21.7	29.4	26.3	3.7

56 prosent av elevene var helt eller litt enige i at skolen deres hadde vært god til å informere om det andre året i videregående opplæring (utsagn 1, tabell 3.17). Godt over to tredjedeler (68 prosent) syntes rådgiverne på egen skole visste mye om mulighetene det andre året i videregående (utsagn 2). Vi må tolke dette slik at de fleste er fornøyd med rådgivningen de har fått på grunnkurset, også fordi 58 prosent mente at orienteringen om andre året hadde gitt dem svar på det de ville vite (utsagn 3).

60 prosent syntes at lærerne deres visste mye om mulighetene det andre året (utsagn 4). Slik rangerte elevene skolens rådgivere over lærerne når det gjelder kjennskap til alternativene i videregående.

Over halvparten av elevene (56 prosent) sa at de hadde bestemt seg allerede, slik at rådgivning for dem var unødvendig (utsagn 5)

Oppsummerende har vi funnet at:

- På grunnkurset fikk ungdommene betydelig mer begrenset rådgivning om andre år i videregående, enn da de fikk råd om studie- og yrkesvalg i tiende klasse.
- Flertallet synes fornøyd med rådgivningen de har fått.
- Råd og veiledning om andre år i videregående skjer primært ved at rådgivere eller faglærere orienterer klassene.
- Klassestyrere gir i liten grad råd til grunnkurselevne sine om veivalg videre, og rådgivere er de viktigste informasjonskildene for elevene.

4 Rett ut, ut og inn eller tvers gjennom

Vi har i kapittel 2 sett på elevenes vandringsmønster fra innsøkning til videregående opplæring skoleåret 2002/2003 og gjennom tre semestre frem til årsskiftet 2003/2004. Perspektivet har vært hele kullet, og vi har sett på hvordan elevene har beveget seg mellom ulike posisjoner i forhold til fire ulike sjekkpunkter.

I det følgende skal vi anlegge et litt annet perspektiv, og rette blikket mot ulike bortvalgsgrupper i forhold til når de har sluttet, og i forhold til om de har returnert igjen etter først å ha valgt bort videregående opplæring.

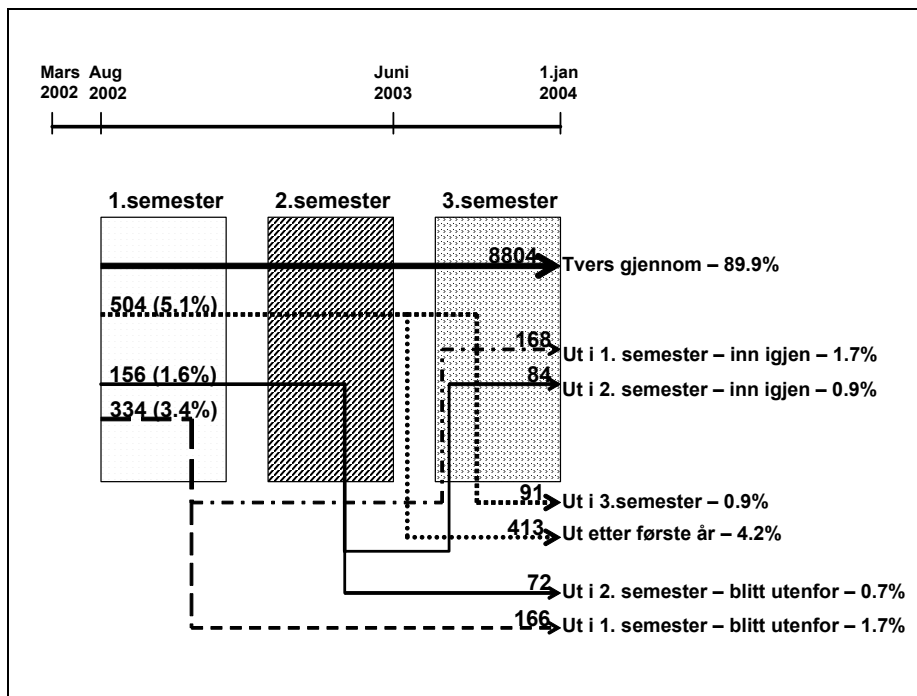
4.1 Ulike bortvalgsgrupper

Elevene kan, med utgangspunkt i når de sluttet, om de returnerte igjen og hvor de befant seg ved slutten av tredje semester, deles i seks ulike bortvalgsgrupper. Dette viser vi i figur 4.1.

Vi har i dette prosjektet introdusert begrepet 'bortvalg', og bevisst valgt å bruke dette i stedet for de mer tradisjonelle begrepene 'drop-out' og 'frafall'. Dette har vi gjort for å signalisere at vi ser på det å ikke møte eller å slutte i videregående opplæring, som resultat av et valg. Men som vi skriver i første kapittel i denne rapporten, så kan det å velge seg bort fra videregående skole være mer eller mindre bevisst, og det kan være en rekke ulike forhold som påvirker dette valget. En sentral oppgave for dette prosjektet er å identifisere forhold som påvirker bortvalg av videregående opplæring.

Som redegjort for i kapittel 1 vil vi bruke begrepet 'å slutte i videregående opplæring' som synonymt med begrepet 'å velge bort videregående opplæring'. Når vi i det følgende bruker betegnelsen slutter, inkluderer dette ungdom som etter at de var ferdige med grunnskolen, har valgt bort videregående opplæring ved at de enten ikke har begynt eller at de har forlatt videregående opplæring. De seks slutter-/bortvalgsgruppene er:

- a Første semester-sluttere som ga skolen en ny sjanse. Disse utgjør 1.7 prosent av det Østlands-kullet elever som vi følger
- b Andre semester-sluttere som ga skolen en ny sjanse. Disse utgjør 0.9 prosent av kullet.
- c Første semester-sluttere som forble utenfor. Disse utgjør 1.7 prosent av kullet.

Figur 4.1 Rett ut, ut og inn eller tvers gjennom. Ulike bortvalgsgrupper blant ungdomsskolekullet fra våren 2002. Bortvalgs- og returnemønstre i perioden mars 2002 til januar 2004. N=9798

- d Andre semester-sluttere som forble utenfor. Disse utgjør 0.7 prosent av kullet.
- e Etter første år-sluttere. Disse utgjør 4.2 prosent av kullet.
- f Tredje semester-sluttere. Disse utgjør 0.9 prosent av kullet.¹⁴

Vi merker oss følgende interessante bevegelsesmønstre:

- Ni av ti ungdommer (89.9 prosent) **går rett frem**. De har gått ut av grunnskolen, over i videregående skole¹⁵, og er der fortsatt.

¹⁴ For lesere som vil sammenligne figur 4.1 med figur 2.22, klargjøres følgende:

Summen (a+b+c+d)=490 elever. Det er de samme som ved status juni 2003 i figur 2.22 ikke var elever.
 Summen (c+d+e+f)=742 elever. Det er de samme som ved status januar 2004 i figur 2.22 ikke var elever.
 Summen (a+b)=252. De er summen av de 239 som ikke var elev juni 2003, men som er elev i fylkeskommunal videregående skole januar 2004 og de 13 som ikke var elev juni 2003, men som er elev i privat videregående skole eller skole i utlandet januar 2004.

¹⁵ Inklusive elever i privat videregående skole eller skole i utlandet.

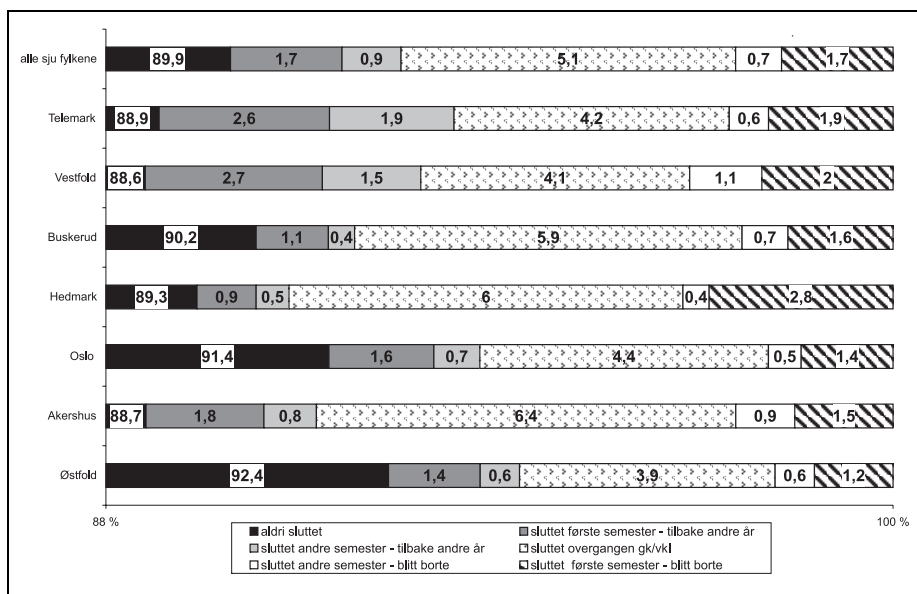
- Én av førti ungdommer (2.6 prosent) sluttet i løpet av første skoleår, men **ga skolen en ny sjanse** ved første mulighet
- Én av førti ungdommer (2.6 prosent) fant ut at **dette er ikke noe for meg**, sluttet i løpet av første skoleår, og kom ikke igjen
- Én av tjue ungdommer (5.1 prosent) fant noe seinere ut at **dette er ikke noe for meg**, sluttet etter første skoleår og før fjerde semester startet.

I det følgende skal vi se nærmere på disse sluttergruppene i forhold til

- ulike fylker
- blant jenter og gutter
- blant elever med minoritetsbakgrunn
- blant elever med ulik familiesituasjon
- grunnskolekarakterer
- fravær i tiende klasse
- studieretning

4.1.1 Bortvalgsgrupper i de sju fylkene

Variasjon i omfang av de ulike sluttergruppene i de sju fylkene fremgår av figur 4.2.

Figur 4.2 Bortvalgsgrupper i de sju fylkene

Av figur 4.2 ser vi at andelen som har gått rett frem, varierer fylkene i mellom. I Østfold finner vi den største andelen rett-frem-elever; 92.4 prosent av elevene her har gått rett over fra ungdomsskolen inn i videregående opplæring og blitt der. Også i Oslo og Buskerud har over nitti prosent av kullet gått rett frem.

Lavest andel rett-frem-elever finner vi i Vestfold og Akershus, med henholdsvis 88.6 og 88.7 prosent. Også i Hedmark og Telemark hadde under nitti prosent av eleven gått rett frem.

Ser vi på de som har gitt skolen en ny sjanse, finner vi tydelig variasjon fylkene imellom. I Telemark og Vestfold er det store andeler - henholdsvis 4.5 og 4.2 prosent av kullet - som sluttet første år, men som vi gjenfinner som elever ved slutten av tredje semester. Lavest andeler med returnerte elever finner vi i Hedmark og Buskerud, med henholdsvis 1.4 og 1.6 prosent. I Østfold, Oslo og Akershus var det henholdsvis 2.0, 2.3 og 2.6 som sluttet i første semester og senere returnerte til skolen.

I figur 4.2 ser vi at i Hedmark og Oslo var det henholdsvis 1.8 og 1.9 prosent av kullet som forlot videregående skole første skoleår og som ikke kom tilbake i andre. I Buskerud, Akershus og Telemark gjaldt dette 2.3-2.5 prosent av kullet og i Vestfold og Hedmark var det henholdsvis 3.1 og 3.2 prosent av kullet som sluttet og ble borte.

Tallene i de to forrige avsnittet blir særlig interessante når vi sammenligner dem med hverandre, fylke for fylke. Da ser vi at de som ga skolen en ny sjanse andre år og fortsatt var elever ved slutten av tredje semester, utgjorde 52 prosent av de som sluttet første skoleår i de sju fylkene samlet, og i de enkelte fylker følgende andeler:

- Telemark: 64 prosent
- Vestfold: 58 prosent
- Oslo: 55 prosent
- Østfold: 53 prosent
- Akershus: 52 prosent
- Buskerud: 39 prosent
- Hedmark: 30 prosent

Vi ser altså at det er stor variasjon fylkene imellom når det gjelder andelen av første års sluttet som returnerer til skolen andre år, og størst er forskjellen mellom Telemark og Hedmark. I Telemark er det mer enn dobbel så stor andel av de som sluttet første år som har returnert året etter som i Hedmark.

Den siste gruppen sluttere er de som har valgt bort videregående opplæring ved overgangen fra første til andre år i videregående. Disse har enten sluttet i sommerferien etter første år, dvs. at de fullførte første skoleår, men aldri begynte igjen høsten 2003, eller de har sluttet etter først å ha fortsatt inn i sitt andre år i videregående høsten 2003. Den første av disse gruppene er den største og utgjør 4.2 prosent av kullet (se figur 4.1), mens den andre gruppen bare utgjør 0.9 prosent av kullet. Dette betyr at blant de som valgte seg bort fra videregående opplæring i overgangen mellom første og andre år så var den gruppen som forsvant i sommerferien 4-5 ganger større enn de som forsvant i løpet av høsten 2003. Vi har sammenlignet disse to gruppene, og har sett (dette viser vi ikke i denne rapporten) at de ligner hverandre i forhold til en rekke sentrale variabler. Vi velger i det følgende derfor å behandle dem som én gruppe, og vi vil kalle dem overgangssluttere.

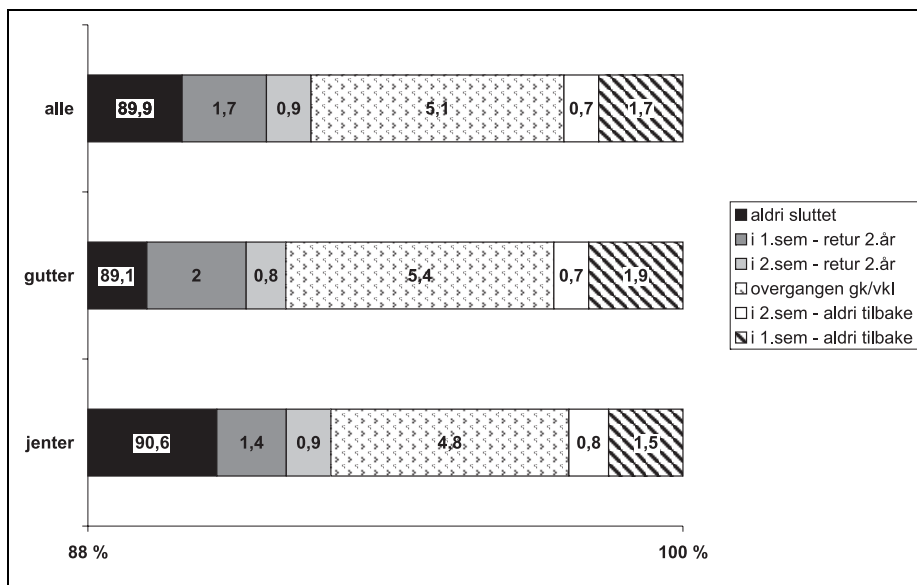
Av figur 4.2 ser vi at det er flest overgangssluttere i Akershus (6.4 prosent av kullet), men i Hedmark (6 prosent) og Buskerud (5.9 prosent) er det nesten like store andeler. I de øvrige fylkene er andelen lavere, varierende fra 3.9 prosent i Østfold til 4.4 prosent i Oslo.

Dersom vi slår sammen de som har gått rett frem med de som sluttet første år og siden har returnert, vil summen utgjøre de som er elever (inkludert de på privat videregående skole eller skole i utlandet) per 1.januar 2004. Summerer vi de som sluttet første skoleår uten å komme tilbake i det andre, med de som sluttet ved overgangen mellom første og tredje år, får vi antallet som er utenfor videregående opplæring per 1.januar 2004.

Vi kan da sammenligne andelen innenfor med andelen utenfor i de sju fylkene. Da ser vi at Østfold hadde lavest andel (5.7 prosent) av tiendeklassingene fra våren 2002 utenfor videregående opplæring tre semestre etter at kullet startet i videregående opplæring. Også Oslo (6.3 prosent) og Telemark (6.6 prosent) hadde nesten like lave andeler utenfor. Vestfold hadde noe høyere andel (7.3 prosent) utenfor enn Oslo. Høyest andeler utenfor finner vi i Buskerud (8.2 prosent), Akershus (8.8 prosent) og Hedmark (9.2). I alle fylkene samlet er det 7.6 prosent av elevene som er utenfor utdanning 1.januar 2004. (Prosent-andelene i dette avsnittet er de samme som vi finner i boksen 'Ikke elev' nederst til høyre i figurene 2.23-2.29 foran).

4.1.2 Bortvalgsgrupper blant jenter og gutter

Vi har sett på hvordan guttene og jentene fordeler seg på de ulike sluttergruppene. Dette fremgår av figur 4.3.

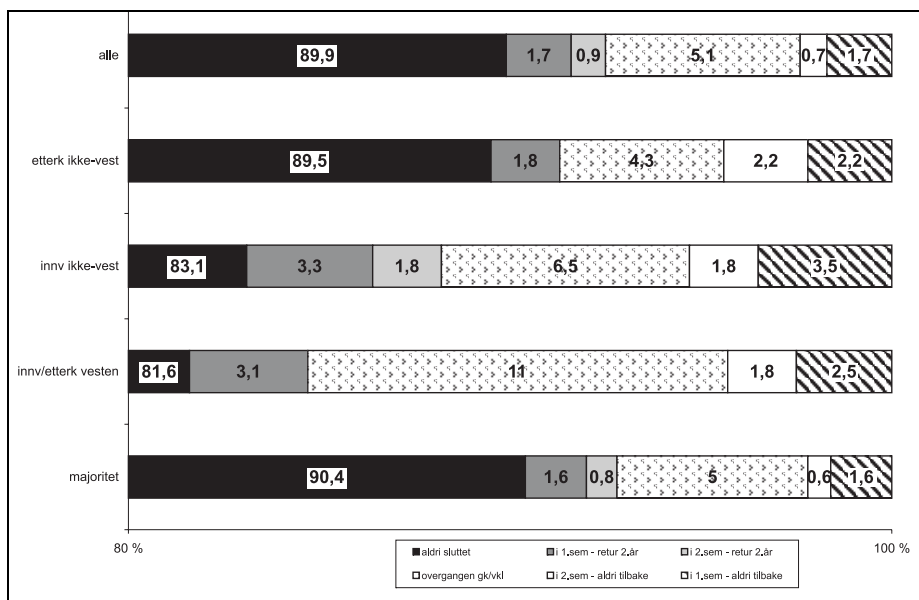
Figur 4.3 Gutteres og jenters fordeling på ulike bortvalgsgupper. N=9798
 p=.026 (kvikvadrartest)

Vi ser i figur 4.3 at det er litt større andel sluttet blant guttene enn jentene. Dette gjelder blant de som sluttet første år – både de som returnerte høsten andre år og de som ble utenfor – og blant de som sluttet i overgangen mellom første og andre år. Forskjellene mellom gutter og jenter er imidlertid svært små, slik at dette funnet bør ikke tillegges for stor vekt.

4.1.3 Bortvalgsgupper blant elever med minoritetsbakgrunn

Vi har sett på hvordan ulike grupper elever med minoritetsbakgrunn fordeler seg på de ulike sluttergruppene. Dette fremgår av figur 4.4.

Av figur 4.4 ser vi at i alle minoritetsgruppene er andelen som har gått rett frem mindre enn blant majoritetsgruppen. Aller lavest er andelen som har gått rett frem blant innvandrere og etterkommere med vestlig bakgrunn. I denne gruppen ser vi også at det er få av de som har sluttet som har returnert til videregående opplæring; det er faktisk ingen returnerte andre semester-sluttet i denne gruppen. Det er også i denne gruppen av minoritetsspråklige vi finner færrest sluttet første skoleår som ikke har kommet tilbake til skolen. Men det vi også finner i denne gruppen er den største andelen av sluttet i overgangen mellom første og andre år.

Figur 4.4 Ulike grupper elever med minoritetsbakgrunns fordeling på ulike bortvalgsgrupper. N=979

Sluttermønsteret i denne gruppen, innvandrere og etterkommere med vestlig bakgrunn, kan muligens forklares med at noen innenfor denne gruppen har vært i Norge på ikke-permanent basis (for eksempel diplomatbarn eller barn av andre som arbeider i Norge en periode) har fullført ett år i videregående opplæring før de har forlatt landet. Dette kan forklare den høye andelen overgangssluttere og at ingen av de som sluttet i andre semester har begynt igjen høsten etter. Dette er i tråd med konklusjonen i en artikkel av Tysse og Keilmann (1997). At det er relativt få i denne gruppen som har sluttet i første skoleår uten å vende tilbake, kan forklares med at dette er en skoleflink gruppe elever (de har et høyere karaktersnitt (4.1) enn alle (3.9) og enn majoritetsgruppen (4.0)).

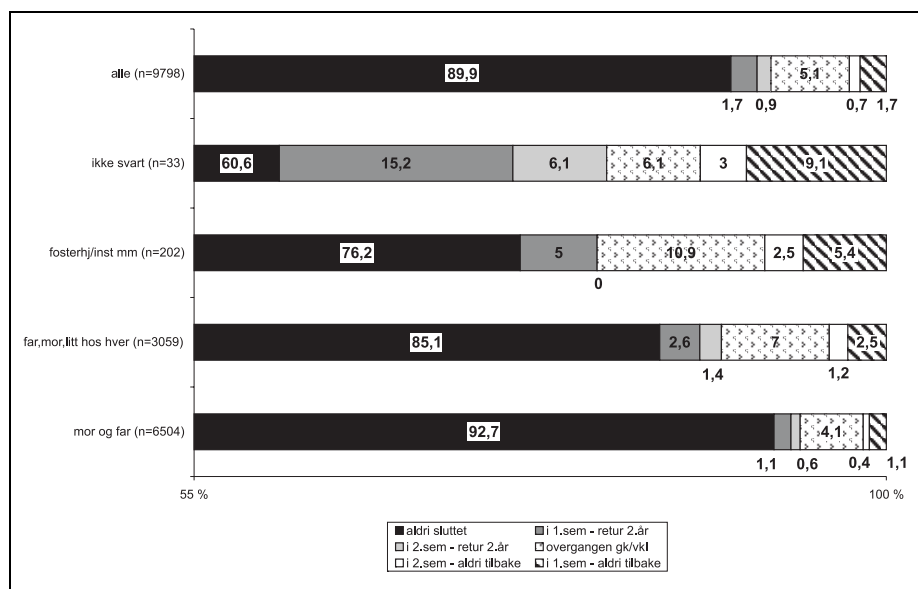
Ser vi på de to gruppene med ikke-vestlig bakgrunn, ser vi at bortvalget av videregående opplæring er betydelig større blant innvandrere enn blant etterkommere. Etterkommerne har et sluttermønster som ikke er identisk med, men ligner på sluttermønsteret til majoritetsungdom. Dette kan forklares med at etterkommerne (også kalt andre generasjons innvandrere) er født i Norge, oppvokst her, har lært seg språket fra fødsel av (parallelt med at de har lært seg sitt eget morsmål) og har tilegnet seg og tilpasset seg norsk kultur og skolesystem.

Dette har som konsekvens at de faktisk har en adferd i forhold til skolen som minner om den som majoritetsungdommen har.

Ikke-vestlige innvandrere derimot er født utenfor Norge, mange av dem har kommet hit sent, slik at de har hatt store deler av sin oppvekst andre steder. Derfor vil de i mindre grad beherske språket og ha tilpasset seg norsk kultur og det norske skolesystemets krav og forventninger. Dette kan ha som konsekvens at de slutter i større grad enn majoritetsungdom, innvandrere og etterkommere med vestlig bakgrunn og etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn.

4.1.4 Bortvalgsgrupper blant elever med ulik familiesituasjon

Vi har sett på hvordan ulike grupper elever med ulik familiesituasjon fordeler seg på de ulike sluttergruppene. Dette fremgår av figur 4.5.

Figur 4.5 Ulike grupper elever med ulik familiesituasjons fordeling på ulike bortvalgsgrupper. N=979

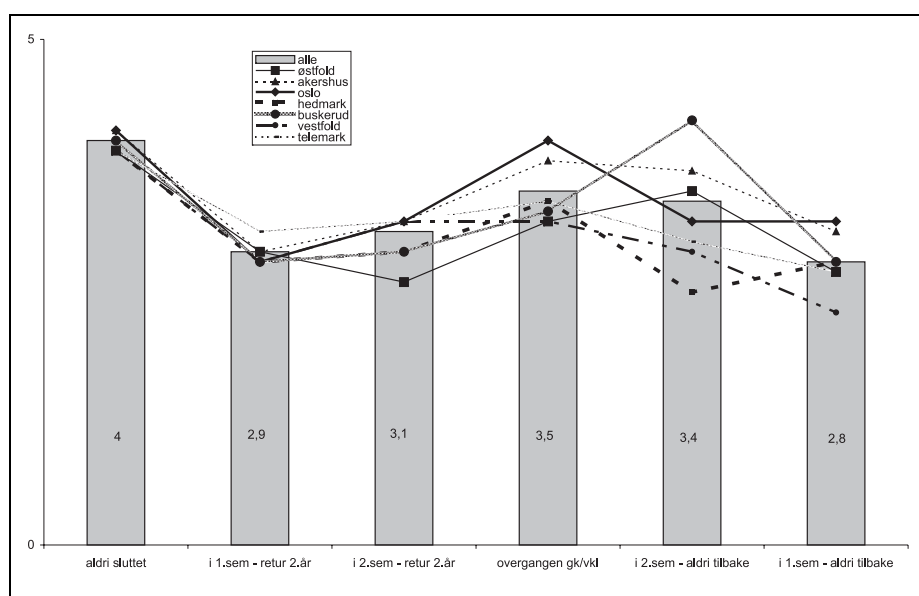
Figur 4.5 viser en tydelig sammenheng mellom slutting og familiesituasjon (hvem ungdommene bodde sammen med som 15-åring). Vi ser at ungdom som bodde sammen med begge foreldrene sluttet i langt mindre grad enn ungdom som ikke gjorde det. Videre ser vi tydelig at sluttingen øker – i så godt som

alle sluttergruppene - jo lengre bort fra den tradisjonelle kjernefamilien vi kommer.

Dette funnet peker i samme retning som funn presentert i prosjektets første delrapport. Der viste vi at det å ikke bo sammen med både far og mor var et forhold knyttet til individet som økte sannsynligheten for å velge bort videregående opplæring. Og her ser vi altså også, at når ungdommen ikke bor sammen med foreldre i det hele tatt – sammen eller litt hos hver – da er det størst andeler som velger bort videregående opplæring.

4.1.5 Gjennomsnittlig karakternivå fra ungdomsskolen for ulike bortvalgsgrupper

I figur 4.6 viser vi hvilke gjennomsnittskarakterer fra ungdomsskolen elevene i de enkelte sluttergruppene hadde, både i alle fylkene samlet (søyler) og for hvert av de sju fylkene (linjer).

Figur 4.6 Gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen for ulike bortvalgsgrupper. Samlet for sju fylker (søyler) og separat for hvert av de sju fylkene (linjer). $N=9798$ $p=.000$, $\eta^2=.28$

Figur 4.6 viser at når vi ser de sju fylkene samlet så hadde elevene i alle sluttergruppene lavere gjennomsnittskarakterer fra ungdomsskolen enn de som hadde

gått rett frem. Vi ser også en tendens til at jo tidligere ungdommene valgte å forlate videregående opplæring, jo lavere gjennomsnittskarakterer hadde de med seg fra ungdomsskolen. De som sluttet første semester hadde et karaktersnitt på 2.8-2.9, og det gjelder både de som har blitt utenfor og de som har returnert til videregående opplæring høsten 2003. De som sluttet andre semester hadde et snitt som var noe høyere enn dette, henholdsvis 3.1 for de som vendte tilbake om høsten og 3.4 for de som ble utenfor. Høyest snitt blant sluttergruppene hadde de som forlot videregående opplæring sist, i overgangen mellom første og andre år i videregående.

Karaktersnittet i sluttergruppene innenfor hvert av de sju fylkene, viser at det er bemerkelsesverdig liten variasjon fylkene i mellom. Kurvene for det enkelte fylke følger hverandre, og vi finner stort sett samme forhold mellom gjennomsnittskarakterene for de ulike sluttergruppene innen de ulike fylkene.

Dette faller sammen med det vi så i første delrapport, at det er en sterk sammenheng mellom elevenes skolefaglige ferdigheter målt med karakterer og bortvalg av videregående opplæring.

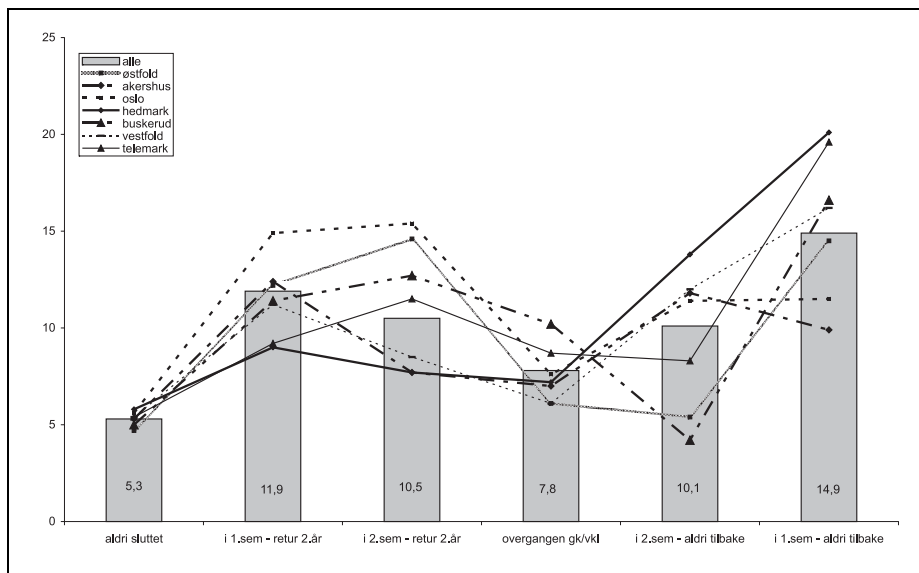
4.1.6 Fravær i tiende klasse for ulike bortvalgsgrupper

Vi har sett på elevenes fravær første semester i tiende klasse i ungdomsskolen i forhold til ulike bortvalgsgrupper. Dette går frem av figur 4.7.

Når vi ser på de sju fylkene samlet, ser vi at fraværet er høyere i alle bortvalgsgrupper enn blant de som aldri har sluttet. Videre ser vi også at jo tidligere ungdommene valgte bort videregående skole, jo høyere fravær hadde de hatt mens de gikk i ungdomsskolen. Høyest tiendeklassefravær – 14.9 prosent – finner vi blant de som valgte bort videregående skole allerede den første høsten og som senere ikke har returnert. Nest høyest fravær i tiende klasse – 11.9 prosent – finner vi blant den andre gruppen som sluttet første semester, de som senere ga skolen en ny sjanse ved å begynne igjen høsten 2003.

Deretter ser vi at de som sluttet andre semester hadde et fravær like i overkant av 10 prosent, og dette gjaldt både de som ikke kom tilbake og de som ble utenfor. Sluttergruppen med lavest fravær fra ungdomsskolen er de som holdt ut lengst, de som ikke forlot videregående skole før etter at de hadde fullført hele det første året.

Det er noe variasjon i fraværsmønsteret mellom sluttergruppene de enkelte fylkene i mellom. Det ser vi av kurvene for de sju fylkene i figur 4.7, men hovedinntrykket når vi studerer variasjon mellom fylkene, er likevel det bemerkelsesverdige sammenfall i fraværsmønster fra fylke til fylke.

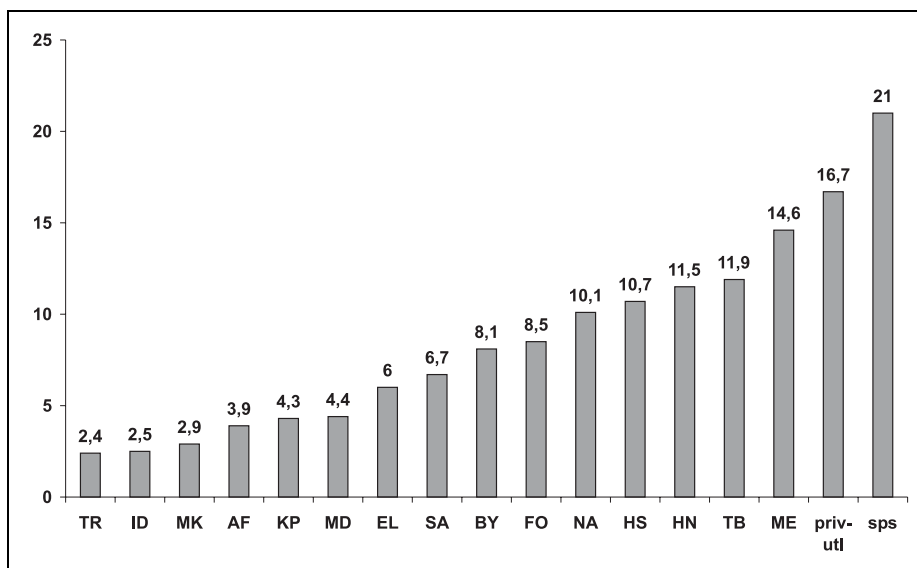
Figur 4.7 Gjenomsnittlig fravær 1.semester i tiende klasse for ulike bortvalgsgrupper. Samlet for sju fylker (søyler) og separat for hvert av de sju fylkene (linjer). N=9798

4.1.7 Bortvalg innenfor de enkelte studieretninger

I dette avsnittet skal vi se nærmere på bortvalg av videregående opplæring innenfor de ulike studieretningene. Vi starter med å se på de sju fylkene samlet, før vi studerer dette for de enkelte fylker.

Figur 4.8 viser hvor store andeler innenfor hver studieretning som hadde valgt bort videregående opplæring ved utgangen av tredje semester. Studieretnings-tilhørigheten er bestemt ut fra hvilken studieretning elevene enten gikk på skoleåret 2002/2003, eller, dersom de ikke hadde begynt i videregående, den studieretningen de hadde fått tilbud om plass på, eller, dersom vi verken kjenner til hva de hadde fått plass på eller hvor de gikk høsten 2003, den studieretningen de søkte foran skoleåret 2002/2003. Elever hvor vi ikke har noen av disse opplysningene (N=52) er ikke inkludert i denne analysen.

Av figur 4.8 ser vi at det er lavt bortvalg både innenfor studieretning for trearbeidsfag og studieretning for kjemi- og prosessfag. Det er imidlertid svært få elever som har tilknytning til disse studieretningene, slik at det skal svært lite til av ytterligere bortvalg, før prosentene for disse studieretningene endres. Det er én elev som utgjør 2.4 prosent av de 42 trearbeidselevne i undersøkelsen, og to elever som utgjør 4.3 prosent av de 47 kjemi-prosess-elevne. Dette viser at det

Figur 4.8 Andeler som ikke lenger var elev i videregående skole ved slutten av tredje semester. Beregnet med utgangspunkt i den studieretning elevene hadde tilknytning til ved oppstart i videregående opplæring høsten 2003. N=974

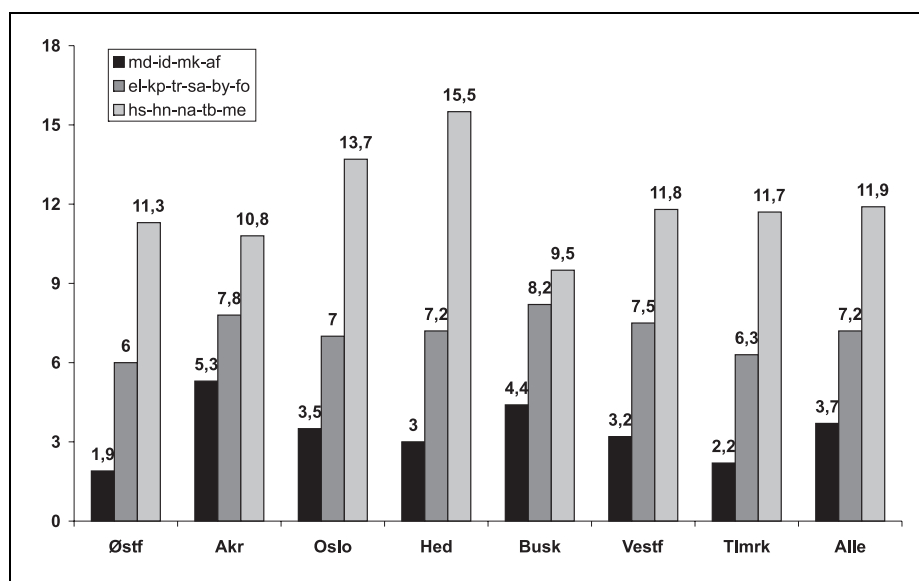
te funnet må tolkes med stor varsomhet, men samtidig kan vi ikke underslå at det faktisk har sluttet svært få elever på disse studieretningene.

Ser vi bort fra disse to studieretningene ser vi at bortvalget er lavest på de tre studieforberedende retningene idrettsfag, allmenne fag og musikk, dans og drama i tillegg til studieretning for medier og kommunikasjon, en studieretning hvor vi i prosjektets første delrapport har vist at elevene bærer mange av de samme kjennetegnene som elevene på de tre studieforberedende retningene.

Vi ser altså (med unntak av de to nevnte yrkesfaglige studieretningene) at bortvalget er større på yrkesfag enn på studieforberedende retninger. Innenfor de ordinære grunnkursene, er bortvalget størst på studieretning for mekaniske fag. Videre ser vi at bortvalget er større på private videregående skoler/ skoler i utlandet enn på den yrkesfaglige studieretningen med størst bortvalg. En del av forklaringen på dette kan være at en del elever har valgt et ett-årig opplegg på en privat videregående skole før de har valgt å ikke fortsette med utdanning.

4.1.8 Bortvalg innenfor de enkelte studieretninger i de sju fylkene

Etter å ha vist bortvalget på de enkelte studieretningene for de sju fylkene samlet, skal vi nå se på bortvalget innenfor de ulike studieretninger innenfor hvert av fylkene. Når de 9798 elevene i undersøkelsen fordeler seg på 15 studieretning i sju fylker vil det bli få elever per studieretning pr fylke. Særlig for noen av de yrkesfaglige studieretningene vil det bli svært få. Det vil bli så få at det ikke vil være meningsbærende å presentere tall for bortvalget pr studieretning pr fylke; prosentangivelsene ville kunne bli svært misvisende. For å løse dette har vi slått sammen flere studieretning til studieretningsgrupper. Denne grupperingen er foretatt etter nøye inspeksjon av bortvalgsmønsteret innenfor den enkelte studieretning og i det enkelte fylke, slik at vi har slått sammen studieretninger hvor omfanget av bortvalget er noenlunde likt. I figur 4.9 viser vi bortvalget per 1.januar 2004 for tre studieretningsgrupper. Vi har ikke tatt med elever på skole i utlandet eller på privat videregående skole og heller ikke elever på særskilte kurs. Det skyldes at i disse gruppene var det i mange fylker så få elever at en sammenligning fylker imellom ikke er meningsbærende.

Figur 4.9 Andel av tiendeklasseelevne fra våren 2002 som var utenfor all utdanning 1.januar 2004. N=9140

Figur 4.9 viser oss et bemerkelsesverdig likt bortvalgsmønster blant elevene i de sju fylkene. Vi ser at i samtlige fylker er bortvalget lavest innenfor gruppen av studieforbereidende retninger (inklusive medier og kommunikasjon), varierende mellom 1.9 prosent i Østfold og 5.3 prosent i Akershus. Videre har vi slått sammen de seks yrkesfaglige studieretningene med lavest bortvalg, og vi ser at også innenfor denne gruppen er det en relativt stor stabilitet fylkene i mellom, varierende fra 6 prosent sluttet i Østfold til 8.2 prosent i Buskerud.

Den siste gruppen er de fem yrkesfaglige retningene med størst bortvalg. Her er variasjonen fylkene imellom noe større, men ikke dramatisk. Størst andel bortvalg innenfor denne gruppen finner vi i Hedmark med 15.5 prosent og lavest i Buskerud med 9.5 prosent av kullet som ikke lenger var under utdanning ved årsskifte 2003/2004.

Når vi foretar slike grupperinger som vi har gjort her, å slå sammen flere studieretninger og beregne bortvalget innenfor hver av gruppene, da vil vi skjule særlig store utslag for noen studieretninger i noen fylker. For at ikke disse variasjonene skal forbli borte og urapporterte, har vi sett nøyer på forskjellene mellom bortvalget fra enkeltstudieretninger i de sju fylkene, og vi vil nedenfor peke på noen særlige variasjoner (dette er ikke vist i figur):

- Innenfor studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag varierte bortvalget fra 1.9, 2.0 og 2.2 prosent i henholdsvis Telemark, Østfold og Vestfold til 6.4 prosent i Akershus (i forhold til 3.9 prosent for alle sju fylkene).
- Innenfor studieretning for medier og kommunikasjon varierte bortvalget fra 1.0 prosent i Akershus til 5.6 prosent i Oslo (i forhold til 2.9 prosent for alle sju fylkene).
- Innenfor studieretning for helse- og sosialfag varierte bortvalget fra 4.5 prosent i Buskerud til 15.8 og 16.5 prosent i henholdsvis Telemark og Hedmark (i forhold til 10.7 prosent for alle sju fylkene).
- Innenfor studieretning for mekaniske fag varierte bortvalget fra 9.4 og 10.9 prosent i henholdsvis Telemark og Buskerud til 19.2 og 20.3 prosent i henholdsvis Hedmark og Vestfold (i forhold til 14.9 prosent i alle sju fylkene).
- Innenfor studieretning for hotell- og næringsmiddelfag varierte bortvalget fra 4.2 prosent i Telemark til 13.6 prosent i Vestfold (i forhold til 11.5 prosent i alle fylkene).
- Innenfor studieretning for formgivningsfag varierte bortvalget fra 5.1 prosent i Østfold til 11.3 prosent i Telemark (i forhold til 8.5 prosent i de sju fylkene samlet).

4.2 Bortvalg av videregående – men hva gjør de i stedet?

Ved slutten av tredje semester var altså 7.6 prosent av kullet på Østlandet utenfor utdanning. Vi har sett nærmere på hva disse ungdommene gjorde i stedet for å være elev i videregående skole. Dette fremgår av tabell 4.1.

Tabell 4.1 Hva gjør ungdom som er utenfor utdanning? Prosent. N=742.

Aktivitet	Andel
I arbeid	14.6
Praksisplass	5.7
Kombinerer skole og arbeid	4.2
Omsorg for eget barn	0.7
Aktivitet ukjent	74.8
Sum	100

Tabell 4.1 viser at aktiviteten til en av fire ungdommer er kjent. Disse er alle i arbeid eller arbeidslignende forhold. I tillegg til de som er i arbeid – fast eller midlertidig, kan aktiviteten både til de som kombinerer skole med arbeid eller har en praksisplass karakteriseres som arbeid i varierende grad.

Vi ser også av tabell 4.1 at vi mangler informasjon om aktivitet for en stor majoritet av de som ikke var under utdanning tre semestre etter at de forlot tiende klasse.

Prosjektets har to kilder for informasjon om aktivitet blant de som er utenfor utdanning. Den ene kilden er fylkeskommunenes administrative system for søkning og oppfølging av elever, VIGO, og den andre er dette prosjektets egne spørreskjemaer til ungdom som enten ikke møtte eller sluttet i videregående opplæring.

VIGO inneholder en kode som forteller hvilket kurs den enkelte elev befinner seg på til enhver tid. Når en ungdom ikke lenger er elev, skal VIGO inneholde en egen kode som forteller hva eleven gjør, for eksempel om eleven er i arbeid. For alle de elevene hvor vi mangler informasjon om aktivitet per 1.januar 2004, inneholder VIGO kun administrative koder, som for eksempel at eleven fortsatt er under oppfølging, at eleven har sagt nei til plass, at eleven ikke har søkt plass osv.

Prosjektet har lagt opp til at alle prosjektelever som velger bort videregående opplæring skal fylle ut et enkelt spørreskjema. Antall slike utfylte skjemaer blant de som har valgt bort videregående opplæring fremgår av tabell 4.2.

Tabell 4.2 Besvarte bortvalgsskjemaer i ulike bortvalgsgrunder. Horisontal prosenttuering. N=742

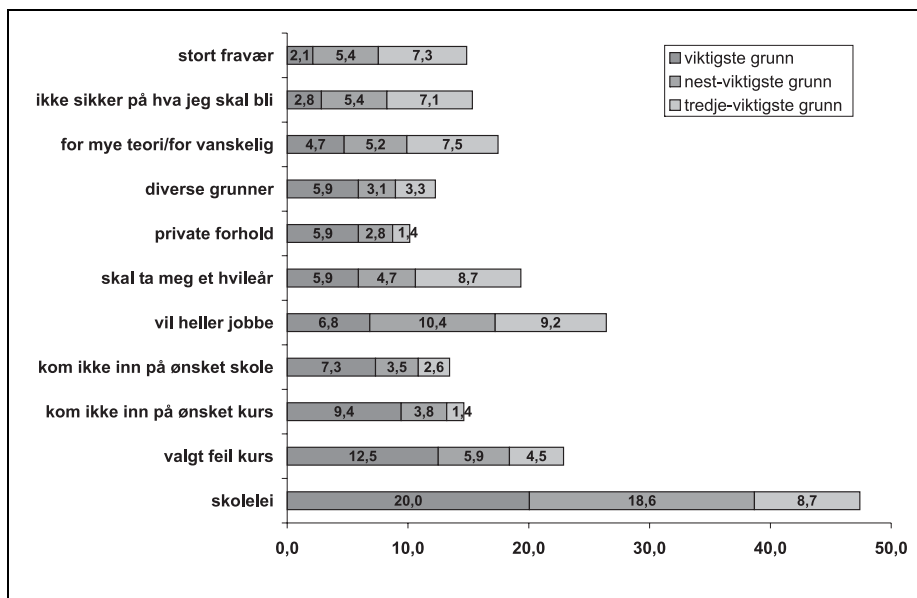
	Nei		Ja		Alle
	N	Andel	N	Andel	N
Sluttet første semester – blitt borte	70	42.2	96	57.8	166
Sluttet andre semester – blitt borte	48	66.7	24	33.3	72
Sluttet etter første år	337	81.6	76	18.4	413
Sluttet i tredje semester	68	74.7	23	25.3	91
Alle	523	70.5	219	29.5	742

Som tabell 4.2 viser, har bare tre av ti av de som var utenfor utdanning etter tre semestre besvart spørsmål omkring bortvalg av videregående opplæring. Dette betyr at prosjektet ikke har lyktes med å få sluttet til å besvare disse spørsmålene som planlagt, og her ligger hovedårsaken til at vi ikke kjenner aktiviteten til tre av fire av de som var utenfor utdanning 1.januar 2004.

4.3 Hvorfor hadde de sluttet – ungdommenes egne begrunnelser

Som omtalt over skulle alle prosjektdeltakere som valgte bort videregående besvare et eget spørreskjema med noen få spørsmål omkring sitt bortvalg. Som figur 4.1 viser har til sammen 10.1 prosent eller 994 elever sluttet i videregående opplæring etter at de forlot tiende klasse. 252 av disse sluttet i løpet av første år, og har vendt tilbake til skolen igjen høsten 2003. 205 av disse 252 har svart på skjemaet om bortvalg av videregående. I tillegg ser vi av tabell 4.2 at 219 av de som var utenfor videregående ved årsskiftet 2003/2004 har besvart dette spørreskjemaet. Alt i alt har derfor 424 ungdommer, eller 42.7 prosent av de i alt 994 som sluttet i løpet av de tre første semestrene svart på spørsmål blant annet om hvorfor de har sluttet i videregående opplæring. Selv om noen av disse senere har valgt å gi skolen en ny sjanse, vil vi nedenfor inkludere alle disse i analysene av hvilke begrunnelser ungdommene selv har oppgitt for å slutte i videregående opplæring.

Av figur 4.10 fremgår hvilken grunn ungdommene selv oppga som den viktigste, den nest-viktigste og den tredje-viktigste for at de valgte å slutte i videregående. Vi ser at det de oppga som viktigste grunn var at de var skolelei, dernest at de hadde valgt feil kurs og videre at de ikke hadde kommet inn på ønsket kurs eller skole. Vi merker oss at de som sier at de sluttet av faglige grunner, dvs at skolen var for vanskelig, ikke utgjør flere enn 4.7 prosent.

Figur 4.10 Ungdommenes egne begrunnelser for hvorfor de sluttet i videregående opplæring. Separat for viktigste, nest-viktigste og tredjeviktigste grunn. Prosent beregnet av antall elever som har besvart spørsmål om bortvalg. N=424

Når vi studerer nest-viktigste grunn for å slutte, ser vi at bildet endres noe. Fortsatt er skolelei den grunnen som oppgis hyppigst, men den som oppgis nest-hyppigst nå er at ungdommen heller vil jobbe, fulgt av de som sier at de har valgt feil kurs. De som oppgir at de sluttet av faglig grunner utgjør 5.2 prosent blant nest-viktigste grunn til å slutte i videregående opplæring.

Blant de som har oppgitt tredjeviktigste grunn, ser vi at det hyppigst forekommende svaret er de som sier at de heller vil jobbe. De som oppgir at de sluttet av faglig grunner utgjør 7.5 prosent blant tredjeviktigste grunn til å slutte i videregående opplæring.

Samlet ser vi at den desidert hyppigst forekommende begrunnelsen for å slutte er å være skolelei, deretter følger det å heller ville jobbe. Den eneste rent skolefaglig begrunnelsen, at skolen er for vanskelig, oppgis av 17.4 prosent.

De ulike begrunnelsene kan grovt grupperes i tre typer begrunnelser, push-begrunnelser (begrunnelser hvor ungdommen sier at det er forhold ved skolen som skyver han/henne ut), pull-begrunnelser (begrunnelser hvor ungdommen sier at det er forhold utenfor skolen som trekker han/henne ut) og til slutt diver-

se begrunnelser som ikke er knyttet direkte til skolen. Vi ser at ungdommene når de har blitt bedt om å krysse av for ulike begrunnelser, har valgt push-begrunnelser i langt større utstrekning enn pull-begrunnelser. Det er bare begrunnelsen om at de heller vil jobbe som kan karakteriseres som en ren pull-begrunnelse. Dette betyr at ungdommene, i følge sine egne begrunnelser, i større grad ønsker å slutte i videregående pga forhold ved videregående som de vil slippe unna, enn de ønsker å slutte fordi det er noe der ute som er mer attraktivt.

4.4 Hvilke forhold påvirker bortvalg av videregående opplæring?

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvilke forhold som har betydning for om ungdom velger bort videregående opplæring eller ikke. Vi anvender her en multivariat analysemetode, logistisk regresjon (logit). Denne analysemetoden forutsetter en todelt avhengig variabel. Vår avhengige variabel i denne analysen er elevstatus per 1.januar 2004, og variabelen skiller ungdommene som gikk ut av tiende klasse våren 2002 i to grupper: de som var elev i videregående opplæring ved starten av fjerde semester januar 2004 og de som ikke var det. Vi har tidligere vist at 7.6 prosent av disse ungdommene var utenfor videregående opplæring på dette tidspunkt.

Som vi har vist foran er det noen ungdommer – 2.6 prosent av kullet – som sluttet i videregående opplæring i løpet av første skoleår, men som var tilbake som elever i tredje skoleår. Disse er i denne analysen inkludert blant elevene, slik at vi her ikke undersøker hvilke forhold som har betydning for det å slutte, men hvilke forhold som har betydning for elevstatus ved starten av fjerde semester.

Vi vil presentere en analyse i to ledd. I den første analysen introduserer vi bare bakgrunnsvariable, dvs. forhold knyttet til elevene ved fødsel og gjennom oppvekst i en familie. I den andre analysen introduserer vi variable knyttet til eleven i grunnskolen og helt i starten av videregående opplæring, men vi vil i analysene her ikke introdusere forhold knyttet til eleven i videregående opplæring.¹⁶

Bakgrunnsvariablene som inngikk i den første analysen er redegjort for i tabell 4.3.

Vi vil kommentere en av bakgrunnsvariablene spesielt. Vi har definert elevenes karakterer fra grunnskolen som en bakgrunnsvariabel. Det kan hevdes at dette er et forhold som er knyttet til elevene gjennom deres tid i grunnskolen, og kun et mål på elevens prestasjoner i ungdomsskolen. Vi vil argumentere for

Tabell 4.3 Bakgrunnsvariable i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.

Variabel	Beskrivelse
Kjønn	Gutt=1, jente=0
Innvandrerstatus	Majoritetsungdom som referansekategori, sammenlignet med vestlige innvandrere/etterkommere, ikke-vestlige innvandrere og ikke-vestlige etterkommere.
Fars utdanning	Videregående eller høyere (1), lavere enn videregående (0)
Mors utdanning	Videregående eller høyere (1), lavere enn videregående (0)
Far i arbeid	0=nei, 0.5=usikker, 1=ja
Mor i arbeid	0=nei, 0.5=usikker, 1=ja
Familiesituasjon	Bodde eleven sammen med begge foreldre i tiende klasse? 1=ja, 0=nei
Familieøkonomi	Samlemål på familiens økonomiske situasjon basert på opplysning om bolig, hytte, bil og ferievaner. -1.25=lavt, 0=middels, 1.5=høyt
Grunnskolekarakterer	Gjennomsnittlig karakterer fra grunnskolen
Kulturell kapital	<ul style="list-style-type: none"> - Foreldreholdninger (indeksvariable) - Positiv holdning til skole. 0=svært neg., 4=svært pos. - Negativ holdning til skole 4=svært neg, 0=svært pos. - Allmennfagorienterte 0=svært lite, 4=svært mye - Grad av kontroll. 0=stor grad, 4=liten grad - Følger opp barna. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad - Kjøper ikke alt barna vil ha. - 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad

at grunnskolekarakterene også kan betraktes som et uttrykk for og en indikator på elevenes forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper, lærdom og ferdigheter, og at de derfor kan anvendes som bakgrunnsvariabel.

16 Vi kan ikke analysere dette bortvalgt i forhold til variable knyttet til eleven i på grunnkurs i videregående opplæring, ettersom vi studerer bortvalg allerede fra dag én i videregående og da er disse forholdene ennå ikke knyttet til eleven. Forhold knyttet til eleven på grunnkurs har vi spurt ungdommene om mens de var grunnkurselever. De som hadde valgt bort videregående opplæring allerede i førets semester og i første halvdel av annet semester, har ikke besvart dette spørreskjemaet, og vi har derfor ikke informasjon om deres vurderinger av videregående opplæring spesielt, utdanning generelt, fritid og familieforhold gitt mens de var elever på grunnkurs i videregående opplæring. Dette forhold var en helt sentral begrunnelse for å foreta den første datainnsamling blant elevene i undersøkelsen allerede mens de gikk i grunnskolen. Da har prosjektet sikret seg verdifulle data også om elevenes vurderinger av utdanning generelt, fritid og familieforhold. Dette er riktignok data samlet inn i grunnskolen, men som analysene i kapittel 3 i denne rapporten viser, så er det for de elever der vi har spørreskjemadata både fra grunnskolen og grunnkurs i videregående opplæring, relativt stort sammenfall på en lang rekke variable hvor vi har spurt elevene om det samme mens de gikk i grunnskolen og på grunnkurs i videregående opplæring. Forhold knyttet til eleven gjennom første år i videregående opplæring, vil vi først introdusere når vi i delrapport 3 våren 2005 skal analysere bortvalget i hele andre år i videregående opplæring.

Analysen gjennomføres ved at alle variablene i tabell 4.3 introduseres samtidig, og analysen identifiserer uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på den avhengige variabelen. Eller sagt på en annen måte: Analysen identifiserer forhold som har betydning for om ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002 fortsatt var elever i videregående opplæring ved årsskiftet 2003/2004 eller ikke.

Ikke alle variablene som var inkludert i analysen hadde signifikant direkte effekt på elevstatus, og i tabell 4.4 viser vi hvilke variable som hadde effekt.

Tabell 4.4 Bakgrunnsvariabler med signifikant direkte effekt på det å fortsatt være elev i videregående opplæring 1.januar 2004. Ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Logistisk regresjon. N= 9798

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Vestlig innvandrер/etterkommer	-.874	.002	.229	14.555
Far har videregående eller høyere	.240	.012	.095	6.375
Mor har videregående eller høyere	.415	.000	.098	17.875
Mor arbeider	.202	.053	.104	3.747
Eleven bodde sammen med begge foreldre i tiende klasse	.473	.000	.081	33.752
Elevens grunnskolekarakterer	.494	.000	.042	135.190
Foreldrene har positiv holdning til utdanning	.148	.004	.052	8.105
Foreldrene har liten grad av kontroll	-.093	.044	.046	4.062
Konstant	-.496	.026	.223	4.971

Tabellkommentar:

Modellen predikerer 0,1 prosent av de som ikke ble elever, 99,9 prosent av de som ble elever og 92,3 prosent av alle. -2-log-likelihood=4842.302 forbedres med 413.619. Dette betyr at pseudo-forklart varians, Pseudo R²=8,5%.

B=estimert ustandardisert stigningskoeffisient i regresjonen. S.E.=standardfeil på estimatet

Sign=signifikansnivå. Wald-koeffisienten er kjikvadratfordelt og angir kvadratet av forholdstallet mellom den ustandardiserte koeffisienten (B) og standardfeilen på koeffisienten (S.E.) når det er en frihetsgrad. Wald kan leses som et mål på de uavhengige variablenes styrkeforhold. Høy verdi på Wald indikerer at denne variabelen har større betydning for variasjonen på den avhengige variabelen enn variabler som har lav verdi på Wald.

Analysen viser at:

- Når eleven er innvandrер eller etterkommer av vestlig opprinnelse reduseres sannsynligheten for fortsatt å være elev ved fjerde semesters oppstart, alt annet likt. Dette har vi foran, der vi så på det bivariate forholdet mellom bortvalg og ulike grupper med minoritetsbakgrunn (4.1.3), forklart med at noen innenfor denne gruppen har vært i Norge på ikke-permanent basis (for ek-

sempel diplomatbarn eller barn av andre som arbeider i Norge en periode) og derfor har forlatt videregående opplæring etter en periode.

- Hjemmeforhold har stor betydning. Vi ser at jo høyere utdanning både far og mor har, jo mer positive til utdanning generelt foreldrene er, jo større grad av kontroll med hva avkommet driver med, at mor er i arbeid og at eleven bodde sammen med begge foreldrene som 15-åring har positiv effekt på sannsynligheten for å forbli elev. Dette funnet er en bekreftelse på det vi fant i første delrapport da vi studerte bortvalget i første semester av videregående opplæring. Dette er også funn som stemmer overens med omfattende tidligere utdanningsforskning.
- Elevens egne forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper, lærdom og ferdigheter påvirker sannsynligheten for at ungdommen forblir i utdanning; jo bedre grunnskolekarakterer eleven har, jo større er sannsynligheten for å bli. Også dette er en bekreftelse på tidligere funn i dette prosjektet og sammenfallende med omfattende tidligere forskning.

Det vi har vist nå er hvilke bakgrunnsforhold som har betydning for om ungdommene blir i videregående opplæring eller ikke. Men modellen har svak forklaringskraft ved at den bare forklarer 8.5 prosent av variasjonen i den avhengige variabelen. Dette betyr at det er en lang rekke andre forhold som også påvirker sannsynligheten for å forbli elev i motsetning til å velge bort videregående opplæring. I neste steg av analysen skal vi introdusere en rekke forhold knyttet til ungdommenes tid i tiende klasse, for å se om noen av disse kan vise seg å ha betydning for om elevene blir i videregående eller ikke, om de kan svekke betydningen av noen av bakgrunnsvariablene og om modellens forklaringskraft kan økes. Tiendeklassevariablene er redegjort for i tabell 4.5.

Tabell 4.5 Tiendeklassevariabler i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.

Variabel	Beskrivelse
Elevers syn på skole og utdanning	
Undervisningen er god med godt utbytte	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Det er for mye teori på ungdomsskolen	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Undervisningen er nyttig for fremtiden	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad

Tabell 4.5 Tiendeklassevariabler i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.

Variabel	Beskrivelse
Eleven har hatt en stabil lærersituasjon	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Elevens vurdering av skolesituasjon	
Grad av samarbeid i klassen	Indeksvariabel. 0=svært lite, 5=svært mye
Grad av individuelt arbeid i klassen	Indeksvariabel. 0=svært lite, 5=svært mye
Grad av lærerdominert undervisning	Indeksvariabel. 0=svært lite, 5=svært mye
Ekstra hjelp og støtte i tiende klasse	0=nei, 1=ja
Ulike former for ekstra hjelp og støtte	0=nei, 1=ja
Fraværsprosent høsten	0=ikke noe. Høyeste verdi 83.33%
Andel av fraværet som var skulk	0=ikke noe. Høyeste verdi 100%
Tid brukt på lekser	0=ikke lekser, 1=gjør sjelden eller aldri lekser, 2=under et kvarter, 3=et kvarter til en halv time, 4=en halv til en hel time, 5=en til en og en halv time, 6=en og en halv til to timer, 7=mer enn to timer
Elevens vurdering, faglig miljø i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Elevens vurdering, sosialt miljø i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Trives i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Trives på skolen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Eleven har sosial vansker på skolen	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Eleven er flink på skolen	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Eleven er sosial og finner seg til rette	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Eleven lærer av å samarbeide	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 4=mye
Eleven lærer av å jobbe på egenhånd	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 4=mye
Eleven lærer av tavleundervisning	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 4=mye

Tabell 4.5 Tiendeklassevariabler i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.

Variabel	Beskrivelse
Adferd og adferdsavvik	
Pliktoppyllende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Innadvendt adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Forstyrrende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Avvikende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Svært avvikende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Elevenes egenvurdering	
Språklig anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Praktisk anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Matematisk og teoretisk anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Skipptaksmenneske	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Jobber jevnt og trutt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Egen begrunnelse for valg av retning	
Er praksisorientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Valgte på bakgrunn av råd fra andre	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Vil komme raskt i jobb og tjene penger	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Valgte ut fra interesse	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Dyttet eller dratt ved oppstart i videregående	-2.00=sterk grad av push, 0=midt i mellom, 2=sterk grad av pull

Tabell 4.5 Tiendeklassevariabler i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.

Variabel	Beskrivelse
Fremtidsplaner	
Høyest planlagte utdanning	0=grunnskolen, 1=ett år i videregående opplæring eller folkehøgskole, 2=to år i videregående opplæring, 3=tre år i videregående opplæring, 4=fagbrev, 5=studere 2-4 år, 6=studere mer enn fire år
Planer innenfor videregående opplæring	0=nei, 1=på vanlig tid, men med noen stryk, 2=ja og med ståkarakter i alle fag, 3=ja og med middels karakter i alle fag, 4=ja og med gode karakterer i alle fag
Fritidsbruk	
Venneorientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Dataorientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Organisert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Kulturelt orientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Inntatt første ønske til grunnkurs	1=ja, 0=nei
Studieretningstilknytning august 2002	En av 15 ordinære studieretninger (1-15), spesialundervisning (16) eller privat videregående skole/skole i utlandet (17)

I analysen introduserer vi både bakgrunnsvariablene fra første steg i analysen og skole-erfarings-variablene. Resultatet av analysen fremgår av tabell 4.6.

Analysen viser at noen av bakgrunnsvariablene fortsatt har signifikant direkte effekt på det å være elev etter tre semestre etter at vi har introdusert skole-erfarings-variablene i modellen. Det å være vestlig innvandrer/etterkommer har fortsatt en negativ effekt, og vi ser at den positive effekten av mors utdanning, det å bo sammen med begge foreldre og elevens forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper og lærdom opprettholdes. I analysens første trinn, som bare omfatter bakgrunnsvariable, fant vi at fars utdanning hadde effekt. Denne effekten finner vi ikke i denne analysen. Dette, sammen med at effekten av mors utdanning opprettholdes samtidig som vi også ser at det at mor er i jobb har effekt (riktignok på 10-prosent-nivå) i begge analysene, peker i retning av at når mor har høy utdanning og er i jobb, så øker dette sannsynligheten for avkommet skal forbli i utdanning.

Tabell 4.6 Uavhengige bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å fortsatt være elev i videregående opplæring 1.januar 2004 blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Logistisk regresjon. N= 9798.

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Vestlig innvandrer/etterkommer	-.850	.001	.245	12.048
Mor har videregående eller høyere	.386	.000	.097	15.898
Mor arbeider	.197	.075*	.111	3.172
Eleven bodde sammen med begge foreldre i tiende klasse	.357	.000	.087	17.034
Elevens grunnskolekarakterer	.352	.000	.062	32.254
Mye samarbeid i tiende klasse	-.100	.031	.046	4.660
Eleven lærer av samarbeid	.074	.040	.036	4.200
Eleven vurderer seg selv som flink på skolen	-.110	.014	.045	5.993
Eleven er sosial og finner seg til rette	.103	.011	.041	6.443
Eleven er skippertaksmenneske	.236	.000	.051	21.232
Eleven arbeider jevnt og trutt	.142	.004	.049	8.439
Tid brukt på lesker	.064	.015	.026	5.873
Eleven har lettere forstyrrende atferd	-.247	.004	.081	9.348
Eleven har svært alvorlig atferdsavvik	.243	.002	.083	8.566
Fravær 1.semester tiende klasse	-.027	.000	.004	40.197
Valgt retning fordi orientert mot jobb og lønn	-.147	.003	.050	8.545
Valgt retning ut fra interesse	.164	.003	.055	8.848
Høye utdanningsambisjoner	.140	.000	.035	15.801
Inntatt førsteønske på grunnkurs	.566	.000	.101	31.300
Fylke der eleven søkte videregående.				
<u>Referansefylke er Østfold</u>				
Søkt grunnkurs i Akershus	-.504	.001	.156	10.452
Søkt grunnkurs i Hedmark	-.484	.008	.181	7.127
Søkt grunnkurs i Buskerud	-.421	.018	.177	5.641
Søkt studieretning				
<u>Referanseretning er mekaniske fag</u>				
Allmenne, økonomiske og administrative fag	.527	.004	.181	8.430
Medier og kommunikasjon	.873	.023	.383	5.188
Idrettsfag	.748	.031	.347	4.654
Elektrofag	.467	.028	.213	4.819
Byggfag	.425	.047	.214	3.949
Trearbeidsfag	2.346	.023	1.033	5.156
Salg og service	.552	.046	.277	3.976
Privat videregående eller skole i utlandet	-.882	.000	.212	17.304
Konstant	-.901	.019	.386	5.459

Tabellkommentar: Modellen predikerer 2.6 prosent av de som ikke ble elever, 99.7 prosent av de som ble elever og 92.7 prosent av alle. -2-log-likelihood 4312.032 forbedres med 702.890, noe som betyr pseudo-forklart varians Pseudo R²=16.3%. *Mor arbeider, signifikant på 10-prosent-nivå

Når det gjelder skole-erfarings-variablene, ser vi at elever som sier at de samarbeidet mye i tiende klasse, har sluttet i større grad enn de som ikke samarbeidet mye. Dette er et funn i motsetning til hva man kunne forvente og er vanskelig å forklare på en god måte. Vi registrerer ytterligere ett resultat av analysen som er det motsatte av hva en kunne forvente, elever som vurderer seg selv som flink på skolen (de er helt enig i at de er flinkere enn de andre i klassen og de er helt uenig i at det er mange fag på skolen som er vanskelig), har sluttet i større grad enn de som vurderte seg som mindre flink. Også dette funnet er vanskelig å tolke og forklare.

I store analysemodeller som dette, med mange variable inkludert, er det ikke uvanlig at slike uventede effekter som er vanskelige å forklare dukker opp. Utfordringen da er å gå dypere inn i datamaterialet for å se om disse funnene likevel lar seg forklare på en fornuftig måte. Ettersom dette er en underveisrapport i et prosjekt som pågår over flere år, kan vi tillate oss å la dette uventede funnet stå uforklart i denne omgang, men med sikte på å undersøke dette grundigere i kommende rapporteringer fra prosjektet.

Vi ser også at elever som sier at de er arbeidsomme, enten ved at de tar et skippertak når det trengs eller at de arbeider jevnet og trutt, velger å bli i større grad enn de som er mindre arbeidsomme. Videre ser vi at jo mer tid ungdommene bruker på lekser, jo større er sjansen for at de blir. Altså: Det å legge inn-sats i skolearbeidet på grunnskolen, er et forhold som predikerer at ungdommene forblir elever i videregående opplæring.

Analysene viser også at ungdommenes atferd henger sammen med sannsynligheten for å bli eller forlate. Ungdom som har moderat forstyrrende atferd, har større sjanse for å slutte enn andre. Dette er et rimelig funn; utagerende atferd kan være et uttrykk for de ikke finner seg til rette og da øker, som vi allerede har vist, sannsynligheten for at man velger seg bort fra skolen. Det andre funnet knyttet til atferdsproblematikk, nemlig at ungdom med de alvorligste utagerende atferdsproblemene blir i større grad enn andre, kan synes mindre sannsynlig. Men vi tror dette lar seg forklare. Disse ungdommene har så alvorlige atferdsavvik at det blir satt i verk tiltak for å regulere atferden eller å dempe effektene. Dermed får de ekstra ressurser knyttet til seg, de får ekstra oppmerksomhet og de blir passet på. Dette ekstra fokuset gjør at det ikke er så lett for disse ungdommene å kunne slutte; skulle de forsøke, så trer apparatet rundt dem i funksjon og sørger for at de fortsetter som elever.

Også et annet funn knyttet til atferd har betydelig effekt på sannsynligheten for å bli eller å slutte, og det er elevens fravær i tiende klasse. Vi ser at jo høyere fravær eleven hadde i tiende klasse, jo større er sannsynligheten for at de for-

svinner fra videregående opplæring. Stort fravær fra den obligatoriske tiende klasse må vurderes som et signal om at ungdommen ikke ønsker å være i skole. Når ungdommen så begynner i et nytt skoleslag, som faktisk er frivillig, vil mange av de som tidligere har vært lite på skolen, rimeligvis velge å forlate skolen helt.

Vi finner også at elevenes motivasjon for å søke akkurat den retningen de har søkt i videregående opplæring har betydning for om de blir eller slutter. De som har hatt det å komme raskt ut i jobb for å begynne å tjene penger som motivasjon, har sluttet i større grad enn de som sier at de har valg retning ut fra interesser. Det kan altså se ut som om ekte interesse betyr mer enn kunstig motivasjon når det gjelder å holde ungdommen i utdanning.

Et annet funn er et de som melder om de høyeste ambisjonene innenfor utdanningssystemet, de som har planer om en langvarig utdanning, de blir i større grad enn de som ikke har planer om langvarig utdanning. Dette er et rimelig funn, for dersom du planlegger en langvarig høyere utdanning, så er det nødvendig at du fullfører videregående opplæring.

De som har kommet inn på førsteønske da de begynte på sitt første år i videregående opplæring, har også forblitt elever i større grad enn de som ikke har fått innfridd førsteønske. Dette er også høyst rimelig. Dersom du har et ønske om å komme inn på en bestemt studieretning eller en bestemt skole, og ikke får dette ønsket oppfylt, da er det rimelig at sjansen er større for at du slutter enn om du hadde fått oppfylt førsteønsket ditt.

Vi har også undersøkt om det er større sannsynlighet for å fullføre i noen av fylkene enn andre. Når vi skulle undersøke dette, valgte vi et referansefylke, dvs. et fylke som vi kunne ha som sammenligningsgrunnlag. Vi valgte da det fylket som i den bivariate sammenligningen av bortvalg og fylker (avsnitt 4.1.1), hadde størst andel av kullet i utdanning per 1.januar 2004, nemlig Østfold. Analysen viser da at det er signifikant mindre sannsynlighet for å være elev etter tre semestre i Akershus, Hedmark og Buskerud enn i Østfold, alt annet likt. I forhold til de andre fylkene, Oslo, Vestfold og Telemark fant vi ingen forskjell i sannsynligheten. Dette stemmer overens med den bivariate analysen i avsnitt 4.1.1.

Til slutt peker analysen ut noen studieretninger med større sannsynlighet for å forbli elev. Vi har her tatt utgangspunkt i elevenes studieretningstilhørighet ved skolestart i august 2002. Denne tilhørigheten er bestemt som beskrevet i avsnitt 4.1.7. Også her har vi valgt en referansestudieretning, og vi har da valgt den ordinære studieretningen med høyest andel utenfor utdanning ved overgangen mellom tredje og fjerde semester, nemlig mekaniske fag. Analysen viser da at

det er signifikant større sannsynlighet for å forbli elev på studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag, medier og kommunikasjon, elektrofag, byggfag, trearbeidsfag og salg og service. Blant elevene på privat videregående skole eller skole i utlandet er det signifikant større sannsynlighet for å slutte enn på mekaniske fag.

Vi har nå vist hvilke forhold som påvirker sannsynligheten for at elever fra tiende-klasse-kullet på Østlandet fra våren 2002 fortsatt skal være under utdanning ved inngangen til sitt fjerde semester i videregående opplæring i januar 2004. Hvilket bilde er det vi har tegnet? Hvilke elever er det vi har identifisert? Kort oppsummer kan vi si at

- De kommer fra trygge hjemmeforhold hvor foreldrene bor sammen, hvor mor (og sannsynligvis også far) har utdanning på videregående nivå eller høyere.
- De har gode forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper, lærdom og ferdigheter, og har følgelig oppnådd gode grunnskolekarakterer.
- De har funnet seg til rette i grunnskolen og har oppført seg rimelig bra, med unntak av noen få som til tross for svært alvorlig avvikende atferd har forblitt elever, sannsynligvis fordi de har fått svært tett oppfølging.
- De har vist god arbeidsinnsats, gjort lekser og hatt lite fravær.
- De har kommet inn på førsteønske, har høye utdanningsambisjoner og har valgt retning ut fra interesse og ikke ut fra muligheter for senere jobb og lønn.
- De var i større grad elever i Østfold enn i Akershus, Hedmark og Buskerud.
- De gikk i større grad på studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag, medier og kommunikasjon, elektrofag, byggfag, trearbeidsfag og salg og service enn på mekaniske fag.

4.5 Er det forskjell på tidligsluttere og overgangssluttere?

Ungdommene som har valgt bort videregående opplæring, har gjort dette til ulike tidspunkter. Som det fremgår av figur 4.1 sluttet noen i første semester, noen i andre, noen mellom andre og tredje, og til slutt noen i tredje semester.

Vi har foran vist hvilke forhold knyttet til ungdommene som bidrar til at de velger bort videregående opplæring. Men når vi ser at ungdommene slutter til

ulike tidspunkter, er det grunn til å spørre om ungdommene bærer ulike kjen-
netegn avhengig av om når i løpet de slutter. Vi har stilt to spørsmål:

- Hvilke forhold har betydning for om elevene slutter i første eller andre se-
mester? For å besvare spørsmålet har vi gjennomført en logistisk regresjons-
analyse blant alle som hadde tilknytning til videregående opplæring i august
2002 og som sluttet i løpet av skoleåret 2002/2003. Vi har inkludert alle som
sluttet, også de som vendte tilbake til utdanning høsten 2003. Avhengig va-
riabel er 'tid for slutting' (første eller andre semester), og antall ungdommer
inkludert i analysen er 477.
- Hvilke forhold har betydning for om elevene er tidligsluttere (sluttet første
skoleår) eller overgangssluttere (sluttet etter første skoleår eller i tredje
semester)? For å besvare spørsmålet har vi gjennomført to logistiske regre-
sjonsanalyser. Begge inkluderer overgangsslutterne, og i den ene inkluderte
vi alle tidligslutterne (også de som ga skolen en ny sjanse andre år), mens vi
i den andre analysen bare inkluderte tidligslutterne som ble ute for godt
(dvs. ikke de som ga skolen en ny sjanse andre år). Avhengig variabel er 'tid
for slutting' (tidligslutter eller overgangsslutter) og antall ungdommer
inkludert i de to analysene er henholdsvis 942 og 696.

I alle tre analysene introduseres i utgangspunktet alle de uavhengige variablene
som er redegjort for i tabellene 4.3 og 4.5. I resultatet av de tre analysene presen-
teres bare uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på 'tid for slut-
ting'. Vi starter med å presentere analysen hvor vi sammenligner første og andre
semesters sluttere. Analyseresultatet viser vi i tabell 4.7.

Tabell 4.7 Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent
nivå på det å være andre-semester-slutter i forhold til å være første-semester-
slutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse
våren 2002. Logistisk regresjon. N= 477

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Eleven kom inn på førsteønske til grunnkurs	.942	.000	.219	18.506
Mor arbeider	.582	.030	.268	4.723
Eleven er praksisorientert	-.375	.001	.117	10.265
Eleven har valgt studieretning ut fra interesse	.287	.020	.123	5.414
Eleven hadde alvorlige atferdsavvik i tiende klasse	-.420	.002	.138	9.284
Konstant	-1.456	.005	.520	7.848

Tabellkommentar: Modellen predikerer 94 prosent av de som sluttet første semester, 20 prosent av de som
sluttet andre semester og 74.2 prosent av alle. -2-log-likelihood 525.975 forbedres med 56.620, noe som betyr
pseudo-forklart varians Pseudo R²=10.8%.

Analysen viser at det er få av de forhold vi har opplysning om som har betydning for om elevene forlater videregående opplæring første eller andre semester. Den lave forklaringskraften (10.8 prosent) viser også at det må være en rekke andre forhold som har betydning. Vi har imidlertid identifisert fem ulike forhold som skiller første og andre semesters sluttere.

Vi ser at blant elever som er praksisorienterte (de liker å jobbe praktisk og er ikke så glade i teori) er sannsynligheten større for å slutte i første enn andre semester. Videre ser vi at elever som har hatt alvorlige atferdsavvik i tiende klasse lettere slutter i første enn andre semester. Dette er rimelige funn; ungdom som heller vil jobbe praktisk og ungdom som ikke makter å tilpasse seg skolens krav, velger å slutte og de gjør det tidligere enn de som ikke har disse kjennetegnene.

Videre viser analysen at ungdom som enten har kommet inn på førsteønske, eller har en mor som er i jobb eller har valgt studieretning ut fra interesse, blir i videregående opplæring noe lenger før de slutter, enn ungdom som ikke bærer disse kjennetegnene. Også dette er rimelige funn: Har du kommet inn der du helt vil eller har du valgt å gå på et grunnkurs som interesserer deg, så er sjansen tilstede for at du, selv om du har lyst å slutte av andre grunner, holder ut lengre om du ikke hadde disse kjennetegnene. Det at mor arbeider kan være et uttrykk for stabilitet hjemme og påvirkning hjemmefra som bidrar til at ungdommen holder ut noe lengre enn ellers.

I den neste analysen så vi på tidligsluttere i forhold til overgangssluttere, og vi inkluderte også tidligsluttere som ga skolen en ny sjanse høsten 2003. Resultatet av analysen viser vi i tabell 4.8.

Før vi kommenterer resultatet av denne analysen vil vi også presenterer en tilsvarende analyse hvor vi sammenligner tidligsluttere og overgangssluttere, men i denne analysen har vi ikke inkludert de som returnerte til skolen igjen høsten 2003 etter først å ha sluttet.

Begge disse analysene har relativt sterk forklaringskraft, 30.7 og 31.7 prosent. Analysene viser også at det i all hovedsak er de samme forhold som har signifikant direkte effekt på å være overgangsslutter fremfor tidligslutter, enten de som sluttet første år og ga skolen en ny sjanse var inkludert i analysene eller ikke. Begge analysene viser at det er sannsynlig at ungdom blir overgangssluttere fremfor tidligsluttere

- dersom eleven kom inn på sitt førsteønske ved søkning til grunnkurs
- jo bedre karakterer eleven hadde fra grunnskolen
- jo lavere fravær eleven hadde hatt i tiende klasse
- dersom elevens mor hadde utdanning på videregående nivå eller høyere
- eleven er plikttoppfyllende

Tabell 4.8 Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å være overgangsslutter i forhold til å være tidligslutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Også tidligsluttere som vendte tilbake til videregående opplæring høsten 2003 er inkludert. Logistisk regresjon. N= 942.

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Minoritetspråklig bakgrunn				
Referansekategori er majoritetsungdom				
Innvandrerelever med ikke-vestlig bakgrunn	-.651	.030	.300	4.695
Mor har utdanning på videregående nivå eller høyere	.165	.000	.171	22.131
Foreldrene har positiv holdning til skole og utdanning	-.274	.011	.108	6.492
Grunnskolekarakterer	.514	.000	.125	16.941
Fravær i tiende klasse	-.030	.000	.008	14.368
Eleven mener selv å være språklig anlagt	-.183	.030	.085	4.685
Eleven er pliktoppfyllende	.298	.003	.101	8.703
Fylke der eleven søkte videregående.				
<u>Referansefylke er Østfold</u>				
Søkt grunnkurs i Vestfold	-.914	.004	.317	8.342
Søkt grunnkurs i Telemark	-1.020	.004	.350	8.490
Søkt studieretning				
<u>Referanseretning er mekaniske fag</u>				
Idrettsfag	-1.709	.009	.659	6.737
Eleven kom inn på førsteønske til grunnkurs	.767	.000	.176	19.060
Konstant	-1.742	.003	.581	8.992

Tabellkommentar: Modellen predikerer 71.8 prosent av de som sluttet første semester, 72.5 prosent av de som sluttet andre semester og 72.2 prosent av alle. -2-log-likelihood 990.575 forbedres med 313.615, noe som betyr pseudo-forklart varians Pseudo R²=31.7%.

Dette er rimelige funn i tråd med hva vi kunne forvente. De som har kommet inn på sitt førsteønske, de som fikser skolen best faglig og sosialt, de som har vært lite borte i grunnskolen holder ut lengre enn de som ikke har disse kjennetegnene. De føler seg sannsynligvis fortrolig med skolen, den er dem ikke fremmed, og det er trolig en barriere som må brytes for at de skal forlate utdanningssystemet. At de som har en mor med høy utdanning også utsetter sluttingen er rimelig. Hun ønsker kanskje at avkommet skal fullføre, er selv fortrolig med utdanningssystemet og holder igjen så lenge som mulig.

Tabell 4.9 Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å være overgangsslutter i forhold til å være tidligslutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Tidligsluttere som vendte tilbake til videregående opplæring høsten 2003 er ikke inkludert. Logistisk regresjon. N= 696.

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Minoritetsspråklig bakgrunn				
<u>Referansekategori er majoritetsungdom</u>				
Innvandrerelev med ikke-vestlig bakgrunn	-.770	.027	.349	4.874
Etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn	-1.267	.020	.546	5.378
Mor har utdanning på videregående nivå eller høyere	.722	.000	.206	12.344
Foreldrene har positiv holdning til skole og utdanning	-.321	.016	.133	5.821
Grunnskolekarakterer	.426	.005	.153	7.788
Fravær i tiende klasse	-.037	.000	.009	18.631
Eleven er pliktoppfyllede	.241	.051	.124	3.795
Søkt studieretning				
<u>Referanseretning er mekaniske fag</u>				
Idrettsfag	-1.935	.010	.754	6.589
Eleven kom inn på førsteønske til grunnkurs	.855	.000	.215	15.788
Konstant	-0.763	.165	.549	1.932

Tabellkommentar: Modellen predikerer 90 prosent av de som sluttet første semester, 45.4 prosent av de som sluttet andre semester og 76.9 prosent av alle. -2-log-likelihood 645.624 forbedres med 198.161, noe som betyr pseudo-forklart varians Pseudo $R^2=30.7\%$.

Analysen pekte også ut noen forhold som reduserte muligheten for å bli overgangsslutter fremfor å bli tidligslutter. Ikke-vestlig ungdom som slutter i løpet av de tre første semestrene har større sjanse for å slutte tidlig enn seint. Dette ser vi av at innvandrerelev med ikke-vestlig bakgrunn hadde signifikant effekt på den avhengige variabelen i begge analysene, mens etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn hadde signifikant effekt i den ene analysen. Den analysen som inkluderte de som ga skolen en ny sjanse blant tidligslutterne, viste også at de som mener at de er språklig anlagt slutter tidligere enn de som ikke mener dette. Dette kan ha en sammenheng med å være minoritetsspråklig. Datamaterialet i undersøkelsen viser nemlig at alle grupper minoritetsspråklige mener at de er språklig anlagt i større grad enn majoritetsungdommen. Forskjellen er signifikant.

I begge analysene fant vi også signifikant negativ effekt på sannsynligheten for å bli overgangsslutter av det å gå på idrettsfag sammenlignet med det å gå på mekaniske fag. Dette betyr at studieretningstilhørighet ikke har mye å si for

sannsynligheten for tid for slutting, men vi ser altså at idrettsfagelevne slutter tidligere enn elevene på mekaniske fag. Vi fant også at de som hadde foreldre med en positiv holdning til skole og utdanning, sluttet tidligere enn de som ikke hadde det. Dette er et funn som strider mot det vi skulle forvente, og er ikke lett å forklare. Analysen som inkluderte de som ga skolen en ny sjanse blant tidligslutterne, viste også at sluttere i Vestfold eller Telemark sluttet tidligere enn slutterne i Østfold.

Vi har nå vist hvilke forhold som påvirker sannsynligheten for at elever som har valgt bort videregående opplæring i løpet av de tre første semestrene blir overgangssluttere fremfor tidligsluttere. Vi har sett at elever som er innvandrere og etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn blir tidligsluttere i større grad enn majoritetsungdommen. De som har kommet inn på sitt førsteønske, er pliktoppfyllende, hadde best karakterer og lavest fravær har holdt ut lengre enn de som bar de motsatte kjennetegnene. Når ungdom slutter er det de som føler seg mest fortrolig med skolen som venter lengst med å bryte den barrieren det er å velge bort videregående opplæring.

5 Underveiskompetanse - ungdommenes prestasjoner første år i videregående opplæring

I dette avsnittet skal vi se på hvordan ungdommene som gikk ut av tiende klasse i ungdomsskolen våren 2002 gjorde det i sitt første år i videregående opplæring. Vi skal se på følgende:

- Bestått grunnkurs et år etter avsluttet tiende klasse
- Karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs
- Stryk på grunnkurset

5.1 Bestått grunnkurs et år etter avsluttet tiende klasse

I dette avsnittet ser vi nærmere på hvor store andeler blant ungdommene som har bestått grunnkurs et år etter at de gikk ut av tiende klasse. Vi ser på dette i forhold til hvilket fylke elevene gikk på videregående skole i, studieretning de valgte på grunnkurs, grunnskolekarakterer, familiesituasjon og om det var forskjell på jenter og gutter.

5.1.1 Fire av fem har fullført og bestått grunnkurs ett år etter tiende klasse

Vi har sett på hvor store andeler av elevene som har fullført og bestått grunnkurset et år etter avsluttet tiende klasse. Dette fremgår av tabell 5.1.

Tabell 5.1 viser at rundt tre fjerdedeler av årskullet i de sju østlandsfylkene har fullført og bestått et grunnkurs i videregående opplæring et år etter at de gikk ut av tiende klasse. I tillegg er 4.1 prosent av ungdommene i dette kullet elever i privat videregående skole eller tar utdanning i utlandet. Vi vet fra tidligere (se første delrapport fra dette prosjektet) at de fleste av disse elevene presterer godt på skolen og har høye utdanningsambisjoner. Vi kjenner ikke karakterene for disse elevene, men det er rimelig å anta at de aller fleste av disse fullfører og består en utdanning på videregående nivå. Når vi forutsetter dette, kan vi konkludere med at til sammen fire av fem (80.4 prosent) av tiende-klasse-kul-

Tabell 5.1 Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse.
N=9798. Prosent.

	Antall	Prosent
Sluttet i videregående opplæring i løpet av første skoleår	490	5.0
Fullført første skoleår, men ikke bestått pga at elevene ikke har karakter i alle fag	480	4,9
Fullført første skoleår, men ikke bestått pga stryk i ett eller flere fag	949	9.7
Fullført og bestått grunnkurs	7473	76.3
Privat videregående skole/skole i utlandet	406	4.1
Alle	9798	99.9

let på Østlandet fra våren 2002 har fullført og bestått første år i videregående opplæring et år senere.

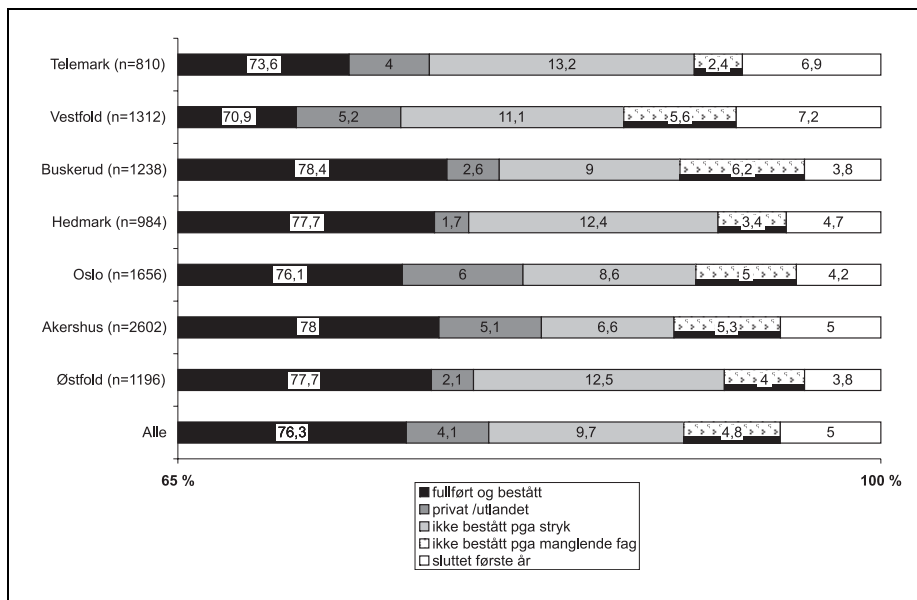
Videre ser vi at om lag ti prosent av alle har fullført, men ikke bestått første år i videregående opplæring, fordi eleven har stryk i et eller flere fag. Vi ser også at 4.8 prosent ikke har bestått fordi de mangler karakter i ett eller flere fag, noe som kan skyldes for eksempel for lavt oppmøte eller at de ikke har hatt faget. Dette kan bl.a. gjelde elever med spesialundervisning. Til slutt kjenner vi igjen de fem prosent av elevene som har sluttet i videregående opplæring før de hadde gjennomført det første året, og som følgelig heller ikke har fullført og bestått grunnkurset.

5.1.2 Det er fylkesvise forskjeller i andelen som har fullført og bestått

Vi har undersøkt om det er noen fylkesvis variasjon i andelen elever som har bestått grunnkurset etter et år. Dette går frem av figur 5.1.

Av figur 5.1 (leseren bes merke seg at skalaen starter på 65 prosent, slik at størstedelen av søylen for de som har bestått ikke vises i figuren) ser vi at det er en viss fylkesvis variasjon i hvordan ungdommene har gjort det i sitt første år i videregående. De sju fylkene plasserer seg i to grupper. Den ene gruppen er de fem fylkene Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark og Buskerud, hvor andelen som har fullført og bestått grunnkurset etter et år varierer mellom 76.1 og 78.4 prosent. Den andre gruppen er de to fylkene Vestfold og Telemark, hvor dette gjelder henholdsvis 70.9 og 73.6 prosent av ungdommene.

Vi har foran vurdert det som sannsynlig – med utgangspunkt i kjennetegn knyttet til disse ungdommene – at den alt overveiende del av de som går på privat videregående skole eller tar utdanning i utlandet vil fullføre utdanningen på normal tid og med bestått i alle fag. Oslo, Vestfold og Akershus er fylkene med

Figur 5.1 Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse i ulike fylker. Prosent innen hvert fylke p=.000 (kjikvadaratatest)

relativt flest elever i privat videregående skole eller skole i utlandet. Dersom vi ser på summen av de som har bestått og de som går på privat videregående skole eller skole i utlandet, ser vi at de to gruppene sammen utgjør størst andel i Akershus (83.1 prosent) og lavest i Vestfold (76.1 prosent). De øvrige fem fylkene plasserer seg mellom disse, noe som betyr at andelen som består første år i videregående skole eller går på privat videregående skole eller tar utdanning i utlandet varierer mellom 76 og 83 prosent i de sju fylkene.

De som har fullført grunnkurset, men ikke har bestått kan deles i to grupper. Det er de som har strøket i ett eller flere fag og de som mangler karakterer i et eller flere fag.

Figur 5.1 viser oss at andelen som har strøket i et eller flere fag og derfor ikke har bestått grunnkurset, varierer sterkt de sju fylkene i mellom. Lavest er andelen med stryk i Akershus. Her var det 6.6 prosent av elevene som fullførte grunnkurset med stryk i et eller flere fag. Dette er bare halvparten så stor andel som i fylket med størst strykprosent. Telemark, hvor 13.2 prosent strøk i et eller flere fag. Også i Vestfold, Hedmark og Østfold var det mellom 11 og 12.5 prosent av ungdommene som strøk i et eller flere fag. I Oslo og Buskerud var andelen under 10 prosent, henholdsvis 8.6 og 9 prosent.

Vi finner også en gruppe elever i alle fylker som ikke har bestått fordi de enten ikke har hatt alle fagene som må til for å gjøre grunnkurset komplett, eller de mangler karakter i fag de har hatt; bl.a. kan dette gjelde elever som har hatt spesialundervisning. Denne gruppen varierer fra 2.4 prosent av elevene i Telemark til 6.2 prosent av elevene i Buskerud.

Den siste gruppen blant de som ikke har bestått og fullført, er de som har valgt å slutte før skoleåret var omme. Disse er grundig omtalt foran (kapittel 4), og vi går derfor ikke nærmere inn på denne gruppen her.

5.1.3 Stor variasjon mellom studieretninger i andel fullført og bestått

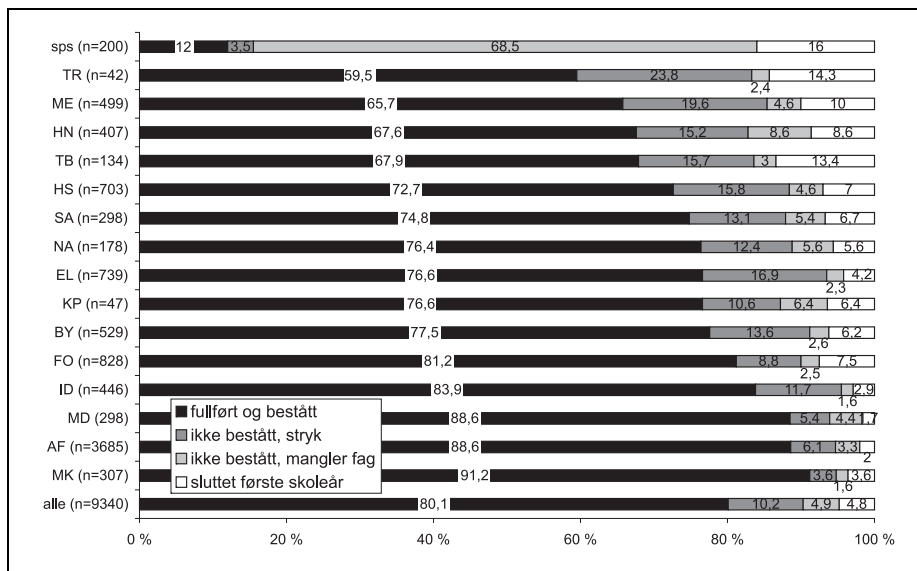
Vi har sett på hvor mange som har fullført og bestått et grunnkurs etter første år i videregående innenfor de ulike studieretningene. Studieretningstilhørigheten er her bestemt ut fra hvilken studieretning elevene enten gikk på skoleåret 2002/2003, eller, dersom de ikke hadde begynt i videregående, den studieretningen de hadde fått tilbud om plass på, eller dersom vi verken vet hva de hadde fått plass på eller hvor de gikk høsten 2003, den studieretningen de søkte foran skoleåret 2002/2003. Elever hvor vi ikke har noen av disse opplysningene (N=52), og elever på private videregående skole eller som tok utdanning i utlandet (N=406), er ikke inkludert i denne analysen. Andelen som har fullført og bestått innenfor ulike studieretninger fremgår av figur 5.2.

Vi ser at det er stor variasjon studieretningene i mellom i andelen elever som har fullført og bestått grunnkurs ett år etter avslutningen av tiende klasse. Med grunnlag i figur 5.2 kan vi dele inn studieretningene i fem grupper:

- Studieretningene for medier og kommunikasjon, allmenne, økonomiske og administrative fag og musikk, dans og drama hvor om lag ni av ti har fullført og bestått
- Studieretningene for idrettsfag og formgivningsfag hvor om lag åtte av ti har fullført og bestått
- Studieretningene for byggfag, elektrofag, naturbruk, salg og service og helse- og sosialfag hvor om lag tre av fire har fullført og bestått¹⁷
- Studieretningene for byggfag, hotell- og næringsmiddelfag, mekaniske fag hvor om lag to av tre har fullført og bestått¹⁸

17 Også på kjemi- og prosessfag har om lag tre av fire fullført og bestått, men det er så få elever på denne studieretningen med i undersøkelsen (N=47), at vi må være varsomme med tolkingen av dette funnet

18 Også trearbeidsfag har en lav andel fullført og bestått (60 prosent). Også her er det svært få elever med i undersøkelsen (N=42), slik at vi må være forsiktig med å trekke konklusjoner.

Figur 5.2 Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse i ulike studieretninger. Prosent innen hver studieretning. N=9340 p=.000 (kjikvadaratetest)

- Elever på spesielt tilrettelagte kurs hvor 12 prosent har fullført og bestått.

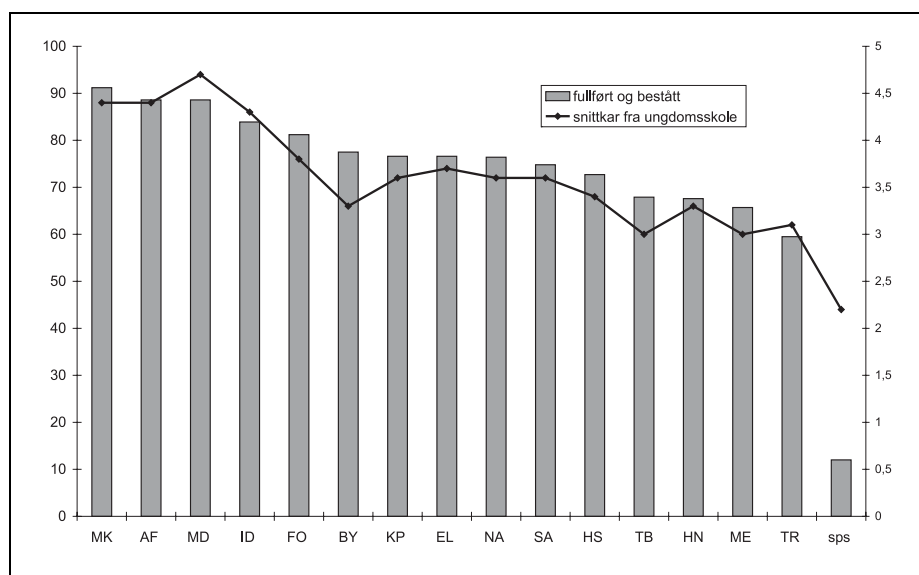
Andelen som har strøket varierer sterkt. Noen studieretninger har meget lav andel stryk, slik som for eksempel studieretning for medier og kommunikasjon hvor dette bare gjelder 3.6 prosent. Også på studieretningene for musikk, dans og drama, allmenne, økonomiske og administrative fag og formgivningsfag er andelen med stryk relativt lav og under snittet for alle elevene. På den andre enden av skalaen finner vi noen studieretninger som har en betydelig andel stryk. Vi ser for eksempel at på studieretning for mekaniske fag har en av fem elever stryk i et eller flere fag. Også på studieretningene for elektrofag, helse- og sosialfag, tekniske byggfag og hotell- og næringsmiddelfag finner vi at over 15 prosent av elevene ikke har fullført og bestått grunnkurset fordi de har strøket i et eller flere fag.

Vi kan slå fast at det går et skille mellom studieforberevende retninger og yrkesfaglige retninger når det gjelder andeler som består grunnkurset. Unntakene er de to yrkesfaglige retningene, medier og kommunikasjon og formgivningsfag. Men det hører med til bildet at for noen av elevene er dette studieforberevende retninger, ettersom det innenfor disse finnes treårige, rettlinjede løp som

fører direkte frem til studiekompetanse. Noen av elevene her er dermed inne i studieforberedende løp.

5.1.4 Sterk sammenheng mellom karakterer fra grunnskolen og bestått på grunnkurset

Vi skal senere i rapporten se på hvilke forhold som påvirker sannsynligheten for å bestå grunnkurset, men allerede her vil peke på et forhold som er av stor betydning: Elevenes faglige ferdigheter. Vårt mål på dette er elevenes grunnskolekarakterer. I figur 5.3 viser vi sammenhengen mellom gjennomsnittlig grunnskolekarakter og andelen som har bestått innenfor hver enkelt studieretning. Studieretningstilhørigheten er bestemt på samme måte som i avsnitt 5.1.3.

Figur 5.3 Sammenhengen mellom gjennomsnittlig grunnskolekarakter blant elevene på de ulike studieretningene og andelen som har bestått innenfor hver enkelt studieretning. $N=9340$ $p_{kar}=.000$, $\eta^2=.62$, $p_{studret}=.000$ (kji-kvadrattest)

Figur 5.3 illustrerer en meget sterk sammenheng mellom prestasjonene fra grunnskolen målt med grunnskolekarakterene og andel bestått på grunnkurset i videregående opplæring. Vi ser tydelig at det er på de studieretningene hvor eleven har hatt de høyeste gjennomsnittskarakterene fra grunnskolen at andelen bestått er størst. Dette tyder på at elevenes prestasjoner fra grunnskolen har

større betydning for hvordan de gjør det på grunnkurset, enn hvilken studieretning de går på.

5.1.5 En liten overrepresentasjon av jenter blant de som har fullført og bestått

Vi har sett på om det er noen variasjon i andelen gutter og jenter som har fullført og bestått grunnkurset et år etter avsluttet grunnskolen. Dette fremgår av tabell 5.2.

Tabell 5.2 Fullført og bestått blant jenter og gutter. N=9798

	Jenter	Gutter
Sluttet i videregående opplæring første år	44.5	55.5
Fullført første år, ikke bestått pga manglende fag	46.9	53.1
Fullført første år, ikke bestått pga stryk i ett eller flere fag	39.7	60.3
Privat videregående skole eller utdanning i utlandet	52.7	47.3
Fullført og bestått	50.4	49.6
Alle	49.0	51.0

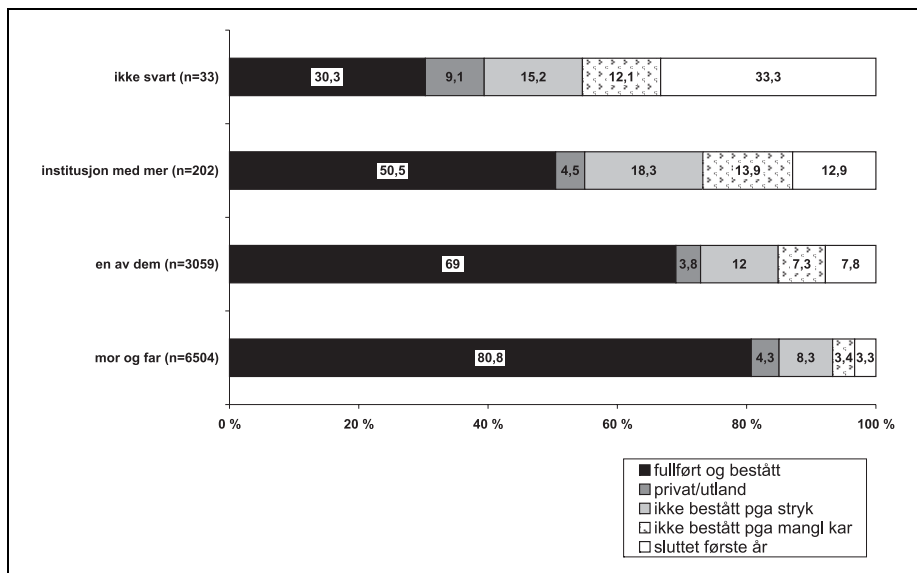
$p=.000$ (kjikvadaratetest)

Tabell 5.2 viser oss er det er en viss overrepresentasjon av gutter blant de som ikke fullfører og består grunnkurset, både blant de som sluttet, blant de som manglet karakter og blant de som strøk. Vi ser også en liten, men signifikant, overrepresentasjon blant jentene i andelen som har fullført og bestått. Dette tyder på at jenter har litt større sannsynlighet enn guttene for å gå rett gjennom og bestå første år i videregående.

5.1.6 De som bodde sammen med både mor og far har fullført og bestått i størst grad

Vi har undersøkt sammenhengen mellom elevenes familiesituasjon (hvem de bodde sammen med som 15-åring) og om de har fullført og bestått grunnkurset. Dette fremgår av figur 5.4.

Figur 5.4 viser en tydelig sammenheng mellom elevenes familiesituasjon og andelen som har fullført og bestått grunnkurset. Blant de som bodde sammen med både mor og far var det i overkant av 80 prosent som fullførte og besto, mens det blant de som bodde hos en av foreldrene eller litt hos hver var knapt 70 prosent. Blant de som bodde i institusjon eller lignende, var andelen enda lavere; bare halvparten av disse fullførte og besto. Og til slutt ser vi at blant de 33

Figur 5.4 Sammenheng med familiesituasjon ved 15 års alder og om elevene har fullført og bestått grunnkurset. N=9798 p=.000 (kjikvadaratetest)

ungdommene der vi ikke kjenner familiesituasjonen var andelen bestått grunnkurs etter et år i videregående opplæring enda lavere, 30 prosent.

5.2 Karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs

I dette avsnittet skal vi se nærmere på karakterutviklingen fra tiende klasse til grunnkurs for de elevene som har fullført og bestått et grunnkurs et år etter avsluttet grunnskolen. Vi starter med å beskrive karakterene disse elevene oppnådde på grunnkurset. Deretter ser vi på hvilke karakterer de hadde med seg fra tiende klasse, før vi ser på utviklingen fra tiende klasse til grunnkurs.

Ikke alle elevene som er med i undersøkelsen vil inngå i presentasjonen her. Følgende grupper inngår ikke i analysene i dette avsnittet:

- De 490 elevene som sluttet i løpet av første år i videregående skole og som derfor ikke har oppnådd noen karakterer fra grunnkurs.
- De 406 ungdommene som gikk på privat videregående skole eller tok utdanning i utlandet skoleåret 2002/2003. Her kjenner vi karakterene bare

til et fåtall av elevene, slik at det ikke er naturlig å analysere karakteroppnåelse for disse.

- De 473 ungdommene som har fullført et år i videregående opplæring, men hvor vi ikke har karakteropplysninger (319) eller hvor elevene mangler karakter i ett eller flere fag (161)
- De 949 elevene som har fullført grunnkurset med stryk i ett eller flere fag.

De som inngår i analysene i dette avsnittet er:

- De 7473 ungdommene som har fullført og bestått grunnkurset

5.2.1 Grunnkurskarakterer for elever som har fullført og bestått grunnkurs et år etter avsluttet grunnskole

Først i dette avsnittet skal vi se på hvilke karakterer ungdommene oppnådde på grunnkurset. De vi studerer her er de 7473 elevene som har fullført og bestått grunnkurs i en fylkeskommunal videregående skole i eget fylke et år etter avsluttet grunnskole. Vi har beregnet gjennomsnittlig standpunktkarakter for de av disse elevene som hadde tilknytning til et ordinært grunnkurs i eget hjemfylke våren 2003 (N=7428), avhengig av i hvilket fylke de var elever i og hvilken studieretning de fullførte og fikk karakter fra våren 2003. Dette går frem av tabell 5.3.

Av tabell 5.3 ser vi at de elevene som har bestått grunnkurset har et relativt høyt gjennomsnittlig karakternivå. Særlig merker vi oss at på de tre studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, medier og kommunikasjon og musikk, dans og drama er snittkarakteren over 4 i alle fylkene (med unntak for et snitt på 3.9 for MK i Vestfold). Også innenfor idrettsfag er snittet høyt, 4 i de sju fylkene samlet, og over 4 i fire av fylkene.

Også på de to yrkesfaglige studieretningene formgivningsfag og elektrofag ser vi et høyt snitt; 3.9 i alle fylkene samlet og varierende mellom 3.8 og 4 i de enkelte fylkene. Innenfor studieretningene naturbruk og kjemi- og prosessfag har eleven et snitt på dette nivået, 3.9 og 3.8. For disse studieretningene har vi ikke oppgitt snitt i de enkelte fylkene pga det lave antall elever.

På et mellomnivå blant de yrkesfaglige retningene finner vi salg og service, byggfag og helse- og sosialfag med et snitt på 3.7, varierende fra 3.4 til 3.8 i de sju fylkene. Lavest snitt blant de yrkesfaglige retningene finner vi innenfor studieretningene hotell- og næringsmiddelfag og mekaniske fag, med henholdsvis 3.6 og 3.5 for alle sju fylkene samlet. Også elevene på tekniske byggfag og trearbeidsfag hadde et snitt på dette laveste nivået i de sju fylkene samlet.

Tabell 5.3 Gjennomsnittlig karakter fra ulike studieretninger i sju fylker våren 2003 for elever som har bestått grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole.
N=7428

	østfold	akersh	oslo	hedmark	buskerud	vestfold	telemark	alle	N
MD	4,2	4,4	4,5	4,5	4,4	4,3	4,2	4,4	263
MK	4,4	4,5	4,1	4,8	4,5	3,9	4,1	4,3	272
AF	4	4,2	4,2	4	4,1	4,2	4,1	4,1	3258
ID	3,7	4,1	4,1	4,1	4,2	3,7	3,7	4	373
EL	3,8	3,9	4	3,8	3,9	3,9	3,9	3,9	566
FO	3,8	3,9	4	3,9	3,9	3,8	3,8	3,9	672
SA	3,6	3,8	3,8	3,8	3,6	3,8	3,6	3,7	222
BY	3,4	3,7	3,8	3,7	3,9	3,7	3,9	3,7	410
HS	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	3,7	510
HN	3,4	3,7	3,9	3,6	3,7	3,5	3,9	3,6	275
ME	3,3	3,6	3,8	3,4	3,4	3,4	3,5	3,5	327
KP								3,8	36
TR								3,5	25
TB								3,6	91
NA								3,9	128

p=.000, eta=.32

Denne gjennomgangen kan oppsummeres i tre punkter når det gjelder de som har bestått grunnkurset et år etter avsluttet tiende klasse:

- De har et relativt høyt gjennomsnittlig karakternivå på grunnkurset
- De kan grupperes i fire basert på gjennomsnittlig standpunktkarakter:
 - Elever på AF, ID, MD og MK med et snitt på 4 eller høyere
 - Elever på FO, EL, TR og KP med et snitt på like under 4
 - Elever på SA, BY og HS med et snitt på 3.7
 - Elever på HN, TB, ME og TR med et snitt på 3.5 -3.6
- Det er et bemerkelsesverdig likt mønster fra fylke til fylke.

Men: Output er ikke interessant dersom vi ikke kjenner input. Sagt på en annen måte: Disse karaktergjennomsnittene blir først interessante dersom vi ser dem i forhold til hvilke karakterer disse ungdommene hadde med seg fra tiende klasse og inn i videregående skole. For å kunne studere utviklingen av karakterer fra tiende klasse til grunnkurs, må vi også kjenne karakterene fra grunnskolen. Disse presenteres derfor i det følgende.

5.2.2 Karakterene fra tiende klasse i grunnskolen

I dette avsnittet ser vi på hvilke karakterer de samme 7473 elevene som vi studerte i forrige avsnitt, oppnådde da de gikk ut av tiende klasse. Dette viser vi i tabell 5.4.

Tabell 5.4 Gjennomsnittlig karakter fra tiende klasse i grunnskolen for elever som har bestått grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole. Gruppert etter bestått grunnkurs og skolefylke. N= 7428

	østfold	akersh	oslo	hedmark	buskerud	vestfold	telemark	alle	n
MD	4,7	4,8	4,8	4,9	4,7	4,6	4,7	4,8	263
MK	4,2	4,7	4,2	5	4,7	4,2	4,3	4,5	272
AF	4,5	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,5	4,5	3258
ID	4,3	4,5	4,4	4,6	4,7	4,2	4,3	4,4	373
EL	3,9	3,9	3,8	3,9	3,9	3,9	3,8	3,9	566
FO	4	4	4,1	4	4	3,9	3,9	4	672
SA	3,7	3,9	3,5	3,9	3,9	3,8	3,7	3,8	222
BY	3,3	3,4	3,4	3,5	3,6	3,5	3,4	3,5	410
HS	3,6	3,5	3,5	3,7	3,8	3,7	3,7	3,6	510
HN	3,4	3,7	3,6	3,7	3,6	3,5	3,7	3,6	275
ME	3,2	3,2	3,5	3,1	3,3	3,1	3,2	3,2	327
KP								3,8	36
TR								3,5	25
TB								3,3	91
NA								3,8	128

Tabell 5.4 viser at de med bestått grunnkurs på en av studieretningene musikk, dans og drama, allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag eller medier og kommunikasjon hadde et meget høyt karaktersnitt fra tiende klasse. For de sju fylkene samlet, varierte snittet mellom 4.4 og 4.8. Innenfor hver av disse fire studieretningene var det noe større variasjon de enkelte fylkene i mellom, og størst innenfor studieretning for medier og kommunikasjon med et snitt på 4.2 i Vestfold og Oslo mot et snitt på 5 i Hedmark.

Også på de fem yrkesfaglige retningene elektrofag, formgivningsfag, salg og service, kjemi- og prosessfag og naturbruk hadde elevene som ett år senere besto grunnkurs et relativt høyt snitt, varierende fra 3.8 til 4. Her ser vi (med unntak for de to retningene som har med få elever til at vi oppgir karakter for hvert fylke) meget liten variasjon mellom de sju fylkene innenfor hver studieretning.

For elevene som besto grunnkurs på studieretningene byggfag, helse- og sosialfag, hotell- og næringsmiddelfag og trearbeidsfag var karaktersnittet de had-

de med seg inn fra grunnskolen noe lavere; 3.5 – 3.6. Også her noterer vi meget liten variasjon fylkene i mellom innenfor hver enkelt studieretning.

De to studieretningene hvor elever som har bestått grunnkurs hadde det laveste karaktersnittet med seg fra grunnskolen, var studieretningene for mekaniske fag og tekniske byggfag. Her var snittet henholdsvis 3.2 og 3.5 for all sju fylkene samlet. Også innenfor studieretning for mekaniske fag, der vi oppgir fylkesvise karakterer, ser vi relativt liten variasjon mellom fylkene. For tekniske byggfag oppgir vi ikke fylkesvise karakterer fordi det er så få elever på denne studieretningen.

Etter å ha sett på karaktersnittet fra grunnskolen for de som har bestått et grunnkurs og som også har karakterer i alle fag, vil det være svært interessant å sammenligne karaktersnittet fra ungdomsskolen for de som har fullført og bestått med noen grupper som ikke har fullført og bestått. Dette fremgår av tabell 5.5.

Tabell 5.5 Karaktersnitt fra grunnskolen for ulike elevgrupper i forhold til fullført og bestått-situasjonen et år etter avsluttet grunnskole. N=9798

	Snitt	N
Privat videregående skole/videregående skole i utlandet	4,2	406
Fullført og bestått	4,1	7473
Fullført men ikke bestått pga stryk	3,2	949
Sluttet i videregående skole i løpet av første år	3,0	490
Fullført, men ikke bestått pga manglende fag	2,9	480

$p=.000$, $\eta=.49$

Tabell 5.5 viser at elevene i undersøkelsen - når vi ser på forholdet mellom grunnskolekarakterer og hvorvidt de har fullført og bestått et grunnkurs i videregående opplæring eller ikke - grovt kan deles i to grupper. De som har bestått og som har et karaktersnitt fra grunnskolen i overkant av 4 og de som ikke har bestått og som har et karaktersnitt fra grunnskolen på rundt 3. Dette indikerer en meget sterk sammenheng mellom grunnskolekarakterene og det å ha bestått et grunnkurs et år seinere, en sammenheng som også bekreftes av den høye korrelasjonskoeffisienten ($\eta=.49$).

Men vi må understreke at dette ikke betyr at elever med et karaktersnitt fra ungdomsskolen på rundt 3 ikke har muligheter til å bestå et grunnkurs i videregående opplæring. Som vi har vist over (i tabell 5.4) er snittkarakteren 3.2 fra tiende klasse for de som har bestått grunnkurs innenfor studieretning for meka-

niske fag, og bak de gjennomsnittlige karakterene vi har vist over, skjuler det seg elever med lave karaktersnitt innenfor alle studieretninger.

Om karakterer fra tiende klasse i ungdomsskolen for elever som et år seinere har bestått et grunnkurs kan vi oppsummere:

- De har et relativt høyt gjennomsnittlig karakternivå med seg inn fra tiende klasse
- De kan grupperes i fire:
 - Elever som tok grunnkurs AF, ID, MD eller MK hadde et karaktersnitt fra ungdomsskolen mellom 4.4 og 4.8
 - Elever på FO, EL, KP, KP og NA hadde snitt varierende fra 3.8 til 4
 - Elever på BY, HS, HN og TR hadde snitt på 3.5 -3.6
 - Elever på TB og ME hadde et snitt på 3.5 og 3.2
 - Det er et bemerkelsesverdig likt mønster fra fylke til fylke.
 - De som ikke består, enten de stryker eller mangler karakterer, har et betydelig lavere snitt enn de som består
 - De som var elever på privat videregående skole eller på skole i utlandet hadde et høyere snitt med seg inn fra tiende klasse enn de som besto grunnkurs i fylkeskommunal videregående skole, noe som indikerer at majoriteten av disse har bestått første års utdanning etter tiende klasse.

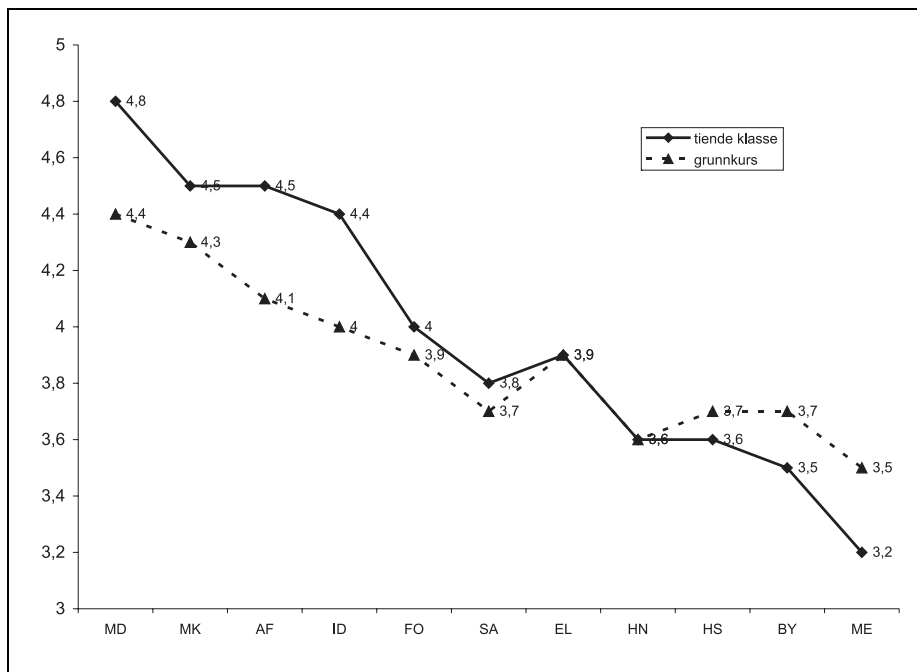
5.2.3 Gjennomsnittlig karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs

Vi starter med å se på karakterutviklingen for alle sju fylkene samlet for 11 av studieretningene. Dette fremgår av figur 5.5. Studieretningene KP, TR, TB og NA er utelatt fordi det er så få elever med fra disse samlet, og dermed svært få innen hvert fylke, noe som gjør gjennomsnittskårene svært upålitelige.

I figur 5.5 ser vi at når den heltrukne linjen som representerer karakterene fra tiende klasse ligger over den stiplede linjen som representerer karakterene fra grunnkurs, da har det vært en reduksjon i gjennomsnittlig karakternivå for den aktuelle gruppen. Motsatt der linjene har byttet plass, da har det vært en positiv utvikling av gjennomsnittskarakterene. Og der linjene faller sammen, er det gjennomsnittlige karakternivået uforandret fra grunnskolen til grunnkurs.

Figur 5.5 viser oss derfor at når vi ser på de sju fylkene samlet, så har det vært

- en reduksjon i det gjennomsnittlige karakternivået på studieretningene musikk, dans og drama, allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag, medier og kommunikasjon, formgivningsfag og salg og service.

Figur 5.5 Karakterutvikling for 11 studieretninger i sju fylker. N=7148

- en økning i det gjennomsnittlige karakternivået på studieretningene helse- og sosialfag, byggfag og mekaniske fag.
- uforandret gjennomsnittlige karakternivå på studieretningene elektrofag og hotell- og næringsmiddelfag.

Etter å ha sett på karakterutviklingen for alle sju fylkene samlet er det også av interesse å undersøke denne utviklingen innen for hver studieretning innen det enkelte fylke.

Med gjennomsnittlig karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs mener vi endring av gjennomsnittlig standpunkt karakter fra det ene skoleåret til det neste.¹⁹ Negativ verdi betyr at karakteren er dårligere på grunnkurset enn den var i tiende klasse, positiv verdi at den er bedre og null betyr at den er uforandret.

Karakterutviklingen for de elevene som har bestått et grunnkurs våren 2003 et år etter at de gikk ut av grunnskolen fremgår av tabell 5.6.

¹⁹ Målet på endring fremkommer ved følgende subtraksjon: (karakter fra grunnkurs - karakter tiende klasse).

Tabell 5.6 Karakterutviklingen for elever som har bestått et grunnkurs våren 2003 et år etter at de gikk ut av grunnskolen. Variasjon mellom studieretninger og fylker. 11 av 15 studieretninger. (KP, TR, TB og NA utelatt pga lav N) N=7148.

	Østfold	akers	oslo	hedmrk	buskr	vestfld	telemrk	alle	N
MD	-0,5	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	263
MK	0,2	-0,2	-0,1	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	272
AF	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	3258
ID	-0,6	-0,4	-0,3	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,4	373
EL	-0,1	0	0,2	-0,1	0	0	0,1	0	566
FO	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	672
SA	-0,1	-0,1	0,3	-0,1	-0,3	0	-0,1	-0,1	222
BY	0,1	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,2	410
HS	0	0,1	0,1	0	-0,1	0,1	0,1	0,1	510
HN	0	0	0,3	-0,1	0,1	0	0,2	0	275
ME	0,1	0,4	0,3	0,3	0,1	0,3	0,3	0,3	327

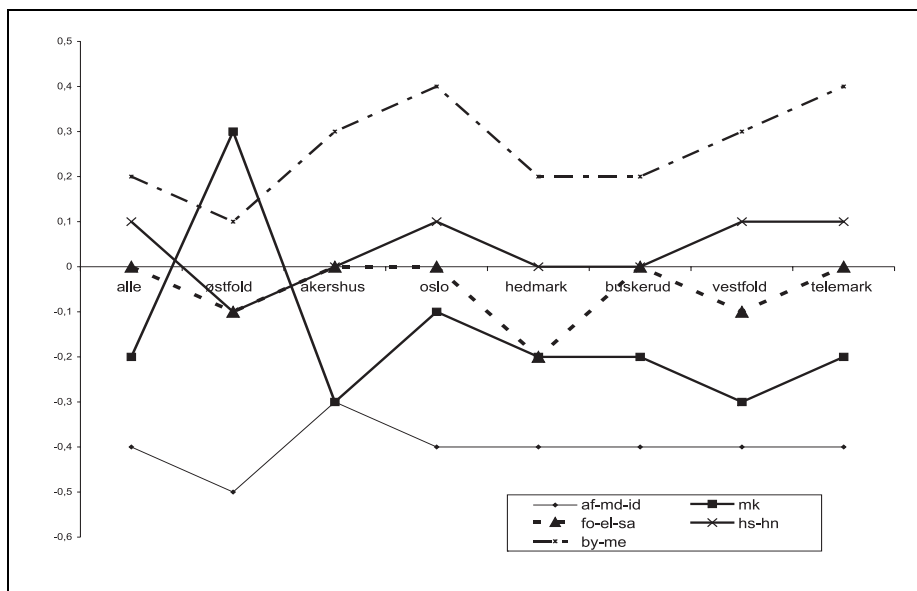
Av tabell 5.6 ser vi at det i så godt som alle fylker er elever som har fullført og bestått grunnkurs på en av studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag, medier og kommunikasjon eller musikk, dans og drama som har hatt den sterkeste reduksjonen i gjennomsnittlig karakter fra grunnskolen til grunnkurs i videregående skole. Reduksjonen er noe svakere for studieretning for medier og kommunikasjon enn for de andre tre retningene. Dette samsvarer med det bildet for alle de sju fylkene som vi så i figur 5.5.

Vi ser også to grupper av studieretninger med relativt små endringer. Det er for det første de tre studieretningene formgivningsfag, elektrofag og salg og service, hvor vi ser en svak tendens til en negativ karakterutvikling.

Dette samsvarer også med bildet for alle fylkene samlet i figur 5.5, hvor vi ser at linjene for disse to studieretningene ligger nært hverandre (og også faller sammen når det gjelder elektrofag). For det andre er det de to studieretningene helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag, hvor det i hovedsak er en svak positiv karakterutvikling. Også dette samsvarer med bildet for alle sju fylkene i figur 5.5.

Til slutt observerer vi i tabell 5.6 at de to studieretningene som har den største gjennomsnittlige positive karakterutviklingen er studieretningene mekaniske fag og byggfag. Dette samsvarer også med bildet i figur 5.5.

På grunnlag av observasjonene i tabell 5.6, har vi gruppert studieretningene i fem ulike grupper avhengig av karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs. Karakterutviklingen for disse fem gruppene illustreres i figur 5.6.

Figur 5.6 Karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs for ulike studieretninger, gruppert. N=7148

Av figur 5.6 ser vi at:

- Den mest positive gjennomsnittlige karakterutviklingen fra tiende klasse til grunnkurs har elevene som har bestått grunnkurs på studieretningene for mekaniske fag og studieretning for byggfag hatt
- Den mest negative gjennomsnittlige karakterutviklingen fra tiende klasse til grunnkurs har elevene som har bestått grunnkurs på studieretningene for allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag og musikk, dans og drama hatt.
- Også studieretning for medier og kommunikasjon har hatt en betydelig negativ karakterutvikling (når vi ser bort fra Østfold hvor det bare er 15 individer bak gjennomsnittsskåren, og som derfor er noe usikker)
- Studieretningene formgivningsfag, elektrofag og salg og service har hatt en svak negativ karakterutvikling.
- Studieretningene helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag har hatt en svak positiv karakterutvikling.

Denne gjennomgangen av gjennomsnittlig karakterutviklingen fra tiende klasse til grunnkurs for de som har bestått et grunnkurs våren 2003 viser et interessant mønster. Det er slik at

- Elevgrupper med de beste gjennomsnittlige karakterene fra grunnskolen (og med de beste gjennomsnittlige karakterene på grunnkurset) har hatt den største negative karakterutviklingen.
- Elevgrupper med middels gjennomsnittlige karakterer fra grunnskolen (og med gjennomsnittlige grunnkurskarakterer på et middels nivå) har relativt liten karakterutvikling fra tiende klasse til grunnskolen.
- Elevgrupper med de svakeste gjennomsnittlige karakterene fra grunnskolen (og med de svakeste gjennomsnittlige karakterene på grunnkurset) har hatt den største positive karakterutviklingen.

Hvordan kan dette forklares? Her elevenes faglige ferdigheter endret seg i løpet av et år? Har arbeidsvaner og arbeidsinnsats endret seg dramatisk etter at elevene begynte i videregående opplæring? Vi tror ikke dette er forklaringen, og vil i stedet forklare dette med at det stilles ulike krav til elevene innenfor tre ulike systemer.

Ungdomsskolen er relativ teoritung, og teori- og lesefag utgjør sju av de elleve fagene hvor ungdommene får karakter som grunnlag for søkning til videregående opplæring. For å oppnå gode karakterer er det for de fleste nødvendig med stor innsats og hardt arbeid, og ofte i fag de ikke liker og ikke mestrer, men tvert om syns er vanskelige og uinteressante. Konkurransen om plassene på videregående kan også påvirke elevenes innsats, slik at mange legger inn en ekstra innsats i tiende klasse for å gjøre noen 4'ere om til 5'ere, for dermed å kunne velge den studieretningen man helst vil.

Også et annet forhold kan bidra til at gjennomsnittskarakterene fra tiende klasse er noe høyere enn prestasjonene skulle tilsi. Elevene skal søke seg til videregående opplæring og mange er avhengig av gode karakterer for å komme inn på den studieretningen de aller helst vil. Dette er også en del av lærernes bevissthet, og det er ikke umulig at noen ubevisst lar tvilen komme tiltalte til gode, for eksempel ved man i tvil mellom karakteren 4 eller 5 velger 5. Denne hypotesen underbygges ved at de gjennomsnittlige standpunktkarakterene var noe bedre enn eksamenskarakterene for alle de elevene i denne undersøkelsen som var oppe til skriftlig eksamen våren 2002 i fagene norsk hovedmål, norsk sidemål, engelsk og matematikk. Dette vises i tabell 5.7.

Tabell 5.7 Standpunkt karakterer og eksamens karakterer i noen fag våren 2002

	Norsk hovedmål	Norsk sidemål	Engelsk	Matematikk
Standpunkt	3,77	3,50	3,71	3,46
Eksamen	3,58	3,22	3,53	3,30
N	2195	2011	4051	3322

Når elevene kommer over i videregående skole vil de – avhengig av om de begynner på en yrkesfaglig eller en studieforbereidende retning - møte to ulike verdener med hensyn til fagsammensetning og krav for å oppnå gitte karakterer. Kravene til gitte karakterer er ikke de samme på de studieforbereidende og på de yrkesfaglige retningene. En sammenligning av fagsammensetningen på grunnkurs på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag og studieretning for mekaniske fag kan illustrere poenget. Dette er vist i boks 5.1.

Boks 5.1 Fagsammensetning grunnkurs AF og ME

Studieretning for allmenne,

økonomiske og administrative fag-

Felles allmenne fag

5 t engelsk

5 t matematikk

5 t naturfag

5 t økonomi og

informasjonsbehandling 4 t B-språk

eller C-språk

4 t norsk

2 t kroppsøving

Studieretning for mekaniske fag

Felles allmenn fag

2 t engelsk

3 t matematikk

2 t naturfag

2 t norsk

2 t kroppsøving

Studieretningsfag

5 t elektronikk med elektriske styringer

5 t montering og reparasjonsteknikk

5 t sammenføyingsmetoder

5 t sponfraskillende bearbeiding

2 t tegning

(Kilde: PEDLEX Norsk Skoleinformasjon. Din videregående opplæring 2004-2005)

For elever som kommer fra en relativt teoritung ungdomsskole og over på en yrkesfaglig studieretning, kan kravene på den nye skolen oppleves som lettere å innfri enn de var i tiende klasse. Det er færre timer i teorifagene matematikk, norsk, engelsk, og naturfag, og en elev som har hatt 4 i norsk i tiende klasse vil

lettere oppnå en 5'er i 2-timersfaget norsk på en yrkesfaglig studieretning enn i 5-timersfaget norsk på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag. I tillegg har elevene på de yrkesfaglige retningene rundt 20 timer studieretningsfag. Dette er fag de sannsynligvis er mer interessert i og motivert for enn en del av fagene de hadde på ungdomsskolen. Resultatet kan være økt innsats og gode karakterer i studieretningsfagene.

For elever som begynner på en studieforberedende retning (AF, MD eller ID) kan nok overgangen fortone seg annerledes. Her vil elevene møte en rekke teoritunge fag og kravene for å oppnå de gode karakterene er høye. Dette kan bidra til den negative gjennomsnittlige karakterutviklingen.

Vi vet også at en del av de som går på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, ikke går der fordi det var det de aller helst ville. To mekanismer er i funksjon. For det første er det flere elever som har hatt andre grunnkurs som sitt primærvalg som havner på denne studieretningen fordi de ikke kommer inn der de helst ville. For det andre påvirkes en del unge av sine foresatte til å velge denne studieretningen, og dette gjelder også noen som ut fra sine forutsetninger burde valgt noe annet. Begge disse mekanismene gjør at en del ungdommer som ikke burde møtt de faglige utfordringene studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag representerer, likevel gjør det. Dette er også et fenomen som kan bidra til en negativ karakterutvikling ved overgangen fra grunnskolens tiende klasse til grunnkurs i videregående skole.

5.3 Stryk på grunnkurset

I dette avsnittet skal vi se nærmere på de som har fullført et grunnkurs i fylkeskommunal videregående skole, men som ikke har bestått fordi de har strøket i et eller flere fag. Som tabell 1.1 viser, gjelder dette 949 ungdommer i vårt utvalg, eller 9.7 prosent av årskullet i de sju fylkene i undersøkelsen.

Vi har i avsnitt 5.1 allerede vist at:

- Andelen som har strøket i ett eller flere fag varierer mellom fylkene, fra 6.6 prosent i Akershus til det dobbelte, 13.2 prosent i Telemark (se avsnitt 5.1.2)
- Andelen som har strøket i ett eller flere fag varierer mellom studieretninger, og er i større grad et fenomen på yrkesfaglige enn på studieforberedende retninger, med unntak av studieretningene for formgivningsfag og medier og kommunikasjon (se avsnitt 5.1.3)
- Det er meget sterk sammenheng mellom grunnskolekarakterer og det å fullføre og bestå et grunnkurs; det er på studieretningene der eleven har hatt de

høyeste gjennomsnittskarakterene fra grunnskolen at andelen bestått er størst (se avsnitt 5.1.4).

- Guttene er overrepresentert blant de som har strøket i ett eller flere fag (se avsnitt 5.1.5).
- Andelen som har strøket i ett eller flere fag er lavere blant de som bodde sammen med både mor og far som 15-åringer enn de som ikke gjorde dette (se avsnitt 5.1.6).

Nedenfor skal vi se nærmere på:

- Hvor mange fag har elevene strøket i?
- Hvilke fag har elevene strøket i?
- Hvor stor andel av elevene har med seg strykfag over til vkt og hvor mange og hvilke strykfag tar de med seg?

5.3.1 Hvor mange fag har elevene strøket i?

Vi starter dette avsnittet med å vise antall stryk elevene har i forhold til hvilken studieretning de gikk på. Dette fremgår av tabell 5.8.

Tabell 5.8 Antall strykfag blant elever som har strøket i et eller flere fag på grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole. N=949

Antall stryk	af-md-id-mk-fo		øvrige yf-retninger		alle	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
Ett fag	74.0	279	56.5	323	63.4	602
To fag	15.4	58	22.6	129	19.7	187
Tre fag eller mer	10.6	40	21.0	120	16.9	160
Alle	100.0	377	100.0	572	100	949

p=.000 (kji-kvadrattest)

Av tabell 5.8 ser vi at blant alle som strøk, strøk 64.3 prosent i ett fag, 19.7 prosent i to fag og 16.9 prosent i tre fag eller mer. Innenfor de studieforbereende retningene (her inklusive FO og MK) er fordelingen 74 prosent stryk i et fag, 15.4 prosent i to fag og 10.6 prosent i tre fag eller mer.

Innenfor de øvrige yrkesfaglige retningene er fordelingen 56.5 prosent stryk i et fag, 22.6 prosent i to fag og 21 prosent i tre fag eller mer.

Dette viser at elevene som stryker på de studieforbereende retningene i større grad stryker i bare et fag enn elever på yrkesfaglig retninger, og motsatt;

elever på de yrkesfaglige retningene (unntatt MK og FO) er overrepresentert blant de som har strøket i to fag eller mer.

Vi har også undersøkt om det er noen variasjon fylkene i mellom med hensyn til antall stryk Vi finner at mønsteret innen hvert av fylkene følger mønsteret for de sju fylkene samlet, med unntak av følgende (ikke vist i tabell):

- I Akershus er det en noe lavere andel som har strøket i to fag eller mer enn de andre fylkene (29 prosent mot 37 for alle fylkene samlet).
- I Telemark er det en noe større andel som har strøket i to fag eller mer enn i de andre fylkene (45 prosent mot 37 for alle fylkene samlet).
- I Buskerud er det blant de som har strøket i to fag eller mer en noe lavere andel som har strøket i tre fag eller mer enn i de andre fylkene (8 prosent mot 17 prosent for alle fylkene samlet).

5.3.2 Hvilke fag har elevene strøket i?

Vi har sett på hvilke fag eleven har strøket i. Dette fremgår av tabell 5.9.

Tabell 5.9 Hvilke fag har elevene strøket i? N=949

Fag	Andel	Antall
Matematikk	49	465
Studieretningsfag	46.3	439
Naturfag	18.9	179
Engelsk	10.2	97
Andre språkfag	6.1	58
Norsk	5.1	48
Kroppsøving	4.4	42
Valgfag	1.3	12

Merk at den totale andelen er mer enn 100 prosent, ettersom 37 prosent av de med stryk har stryk i flere fag (jf tabell 5.8)

Som det fremgår av tabellene 5.8 og 5.9 har 37 prosent av strykerne strøket i to fag eller mer. I tabell 5.10 viser vi stryk i enkeltfag og kombinasjoner av enkeltfag.

Både tabell 5.9 og tabell 5.10 viser at matematikk er det enkeltfaget som flest har strøket i, av tabell 5.9 ser vi at så godt som halvparten (49 prosent) av de som har strøket har stryk i matematikk.

Av disse 465 elevene som har strøket i matematikk har 272 elever (59 prosent) strøket bare i matematikk, mens de øvrige 41 prosent har strøket også i et eller flere andre fag, i hovedsak studieretningsfag (ikke vist i tabell).

Tabell 5.10 Stryk i enkeltfag og i kombinasjoner av fag. Prosent. N=949

	Andel
bare i matematikk	28,7
bare i studieretningsfag	28,0
matematikk og/eller studieretningsfag og et eller flere andre fag	26,4
norsk, engelsk eller annet språkfag	9,6
andre fag	7,3
Total	100,0
N	949

Blant de 465 elevene som har strøket i matematikk har 364 elever (78 prosent) strøket bare i standpunkt, 27 elever (6 prosent) både i standpunkt og til eksamen skriftlig eksamen, 71 elever (15 prosent) bare til skriftlig eksamen og tre elever (1/2 prosent) har strøket bare til muntlig eksamen (ikke vist i tabell).

Vi ser også av tabell 5.9 at nesten halvparten av elevene (439 elever=46.3 prosent) med stryk fra grunnkurset har strøket i studieretningsfag. 60 prosent av disse (266 elever) hadde bare stryk i studieretningsfag (hvorav 39 elever hadde stryk i to studieretningsfag og 21 elever i tre eller flere studieretningsfag). 40 prosent av de 439 elever med stryk i studieretningsfag hadde stryk også i et eller flere andre fag, som oftest i kombinasjon med matematikk (ikke vist i tabell).

Videre ser vi at nesten hver femte av de som strøk, strøk i naturfag. Hver fjerde (48 av 179) av naturfag-strykerne strøk bare i naturfag, de øvrige 73 prosent strøk i tillegg til et eller flere andre fag, da som oftest matematikk eller et studieretningsfag.

Oppsummert ser vi at stryk på grunnkurs i stor utstrekning gjelder de felles allmenne fagene matematikk og naturfag i tillegg til ulike studieretningsfag.

5.3.3 Strykfag over til vki

Av de 949 elevene som hadde fullført og bestått grunnkurset, men med stryk i et eller flere fag, var det 643 elever (68 prosent) som var elever på ordinære vki tredje semester i skoleåret 2003/2004. 80 prosent av elevene som gikk i tiende klasse på Østlandet skoleåret 2001/2002 gikk i vki andre skoleår i videregående opplæring. Disse 643 elevene som gikk på vki og som hadde med seg et eller flere stryk fra grunnkurset, utgjør 8.6 prosent av disse igjen, eller 6.6 prosent av det Østlands-årskullet som dette prosjektet følger. Vi har sett nærmere på disse 643 elevene.²⁰

Det første vi har sett på er hvor mange strykfag elevene har med seg over til vki, og vi fant da at 70 prosent hadde med seg et strykfag, 20 prosent hadde med

seg to, mens 10 prosent hadde med seg tre strykfag eller mer (ikke vist i tabell). Sammenligner vi dette med tabell 5.8 ser vi at en større andel av de med stryk i et fag har fortsatt over i vkI enn de med stryk i to fag eller mer.

Videre har vi sett på hvilke strykfag elevene bærer med seg over i vkI og inn i de ulike studieretningene. Dette viser vi i tabell 5.11.

Tabell 5.11 Strykfag på ulike studieretninger. Elever som har stryk i et eller flere fag på grunnkurs, men som likevel befinner seg på vkI i andre skoleår. Vertikal prosentuering. N=643.

	af	md-mk-id	elektro	øvrige yf	alle
bare i matematikk	42,1	46,3	9,5	29,3	32,6
bare i studieretningsfag	16,3	11,9	69,8	29,0	27,1
matematikk og/eller studieretningsfag og et eller flere andre fag	20,8	22,4	14,3	25,1	22,9
norsk, engelsk eller annet språkfag	17,4	19,4	1,6	6,3	10,4
andre fag	3,4		4,8	10,4	7,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	178	67	63	335	643

p=.000 (kji-kvadrattest)

Vi ser at alle grupper av strykfag er representert innenfor alle grupper av studieretninger. Innenfor de studieforbereende retningene (her inkludert studieretning for medier og kommunikasjon) er det overrepresentasjon av strykere som har med seg stryk i matematikk og språkfag inn i vkI, og underrepresentasjon av strykere som har med seg stryk i studieretningsfag.

Studieretning for elektrofag skiller seg fra både de studieforbereende retningene og de øvrige yrkesfaglige retningene ved en betydelig overrepresentasjon av strykere som har med seg stryk i studieretningsfag inn i vkI, og en like betydelig underrepresentasjon av strykere som bringer med seg stryk i matematikk og språkfag inn i vkI.

20 Vi vil kort nevne en annen gruppe elever; de som gikk ut av tiende klasse våren 2002, og som et år senere hadde fullført første skoleår, men ikke bestått fordi de ikke hadde karakter i alle fag. Vi har foran (tabell 5.1) vist at dette gjelder 4.9 prosent av elevene. Hver sjettede (16 prosent) av disse elevene finner vi igjen som elever på et ordinært vkI skoleåret 2003/2004. Dette er altså elever uten et fullstendig grunnkurs som kommer i tillegg til de som har med seg stryk fra grunnkurs over i vkI.

5.3.4 En utfordring

I dette avsnittet har vi vist at 8.6 prosent av elevene som gikk i tiende klasse skoleåret 2001/2002 og som skoleåret 2003/2004 går i vkI, har med seg ett eller flere stryk over fra grunnkurs. Dette tilsvarer 6.6 prosent av alle elever på Østlandet som gikk i tiende klasse skoleåret 2001/2002. Tre av ti blant disse elevene har med seg stryk i to fag eller mer. De dominerende strykfagene er matematikk, studieretningsfag og naturfag. I tillegg kommer den gruppen elever som har fortsatt over i vkI uten å ha karakter i alle fag. Disse utgjør 0.7 prosent av det kullet dette prosjektet undersøker.

Det er vår vurdering at det som er dokumentert her må representere en betydelig utfordring for videregående skole og for den enkelte elev som har med seg stryk fra grunnkurs til vkI. For å fullføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse kreves det at eleven består i alle fag.²¹ Å sørge for at alle som mangler karakter i et eller flere fag fra grunnkurs, eller har med seg stryk i et eller flere fag over i videregående kurs I, skal få sin studie- eller yrkeskompetanse, vil være et krevende arbeid som fordrer en ekstra innsats fra videregående opplærings side, men ikke minst fra den enkelte elev.

5.4 Forhold som har betydning for å bestå grunnkurs

Vi skal nå presentere tre analyser hvor vi ønsker å identifisere noen forhold som har betydning for om elever består grunnkurs i videregående opplæring.

- En analyse hvor vi ser på betydningen av noen bakgrunnsvariabler
- En analyse hvor vi i tillegg til bakgrunnsvariablene tar utgangspunkt i forhold knyttet til elevene før de begynte i videregående opplæring.
- En analyse hvor vi også inkluderer forhold knyttet til eleven i løpet av tiden i videregående opplæring.

5.4.1 Betydning av bakgrunnsvariabler for å bestå grunnkurs i videregående

Vi skal nå se nærmere på hvilke forhold knyttet til eleven før de begynte i videregående opplæring som kan ha betydning for om de består grunnkurs eller ikke. Dette gjør vi i tre trinn. Vi vil starte med å se på betydningen av noen bak-

²¹ Det eksisterer riktignok en unntaksbestemmelse i §4-23 i forskrift til Opplæringslova som sier at det i særskilte tilfeller kan utstedes vitnemål også til elever som ikke har bestått i inntil to av de felles allmenne fagene, men dette er en bestemmelse som anvendes i liten grad

grunnsvariable: Kjønn, fødselsmåned, innvandrerstatus, foreldres utdanning, familiesituasjon, kulturell kapital og grunnskolekarakterer. Dette er forhold som også kan oppfattes å være knyttet til eleven allerede før han eller hun begynte i grunnskolen. Selv om familiesituasjon (hvem eleven bor sammen med) er målt ved 15-års alder, kan dette oppfattes som et mål på stabilitet og trygghet i oppveksten. Også kulturell kapital, her målt med foreldres holdning til utdanning og oppdragelse, betrakter vi her som en bakgrunnsvariabel. Foreldrenes verdsettelse og praksis i forhold til utdanning og oppdragelse er med på å forme barnet og dermed danne grunnlag for barnets holdninger og praksis i forhold til utdanning. Og selv om karakterene fra grunnskolen er målt ved utgangen av tiende klasse og strengt tatt bare er et mål på prestasjoner i ungdomsskolen, er det vår vurdering at de også kan fungere som et uttrykk for og en indikator på elevenes forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper, lærdom og ferdigheter.

For å finne ut hvilken betydning disse bakgrunnsvariablene²² har hatt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs i videregående et år etter avsluttet grunnskole, har vi foretatt en multivariat analyse (logistisk regresjon).²³

52 ungdommer som ikke søkte og som ikke hadde tilknytning til videregående opplæring høsten 2002 er ikke inkludert i denne analysen. Det er heller ikke de 406 ungdommene som våren 2003 gikk i privat videregående skole eller skole i utlandet. Selv om vi foran har forutsatt at de fleste av disse har bestått første års utdanning etter avsluttet tiende klasse, er dette en forutsetning som ikke kan legges til grunn i denne og de to påfølgende multivariate analysene. Disse analysene sier derfor noe om forhold som har betydning for å bestå grunnkurs innenfor fylkeskommunal videregående opplæring. Resultatet av den første analysen er presentert i tabell 5.12.

Vi ser av tabellen at det er elevenes grunnskolekarakterer som har klart størst betydning for om elevene skal bestå grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet tiende klasse. Har de gjort det godt i grunnskolen, er sjansen stor for at de består grunnkurset. Videre ser vi at familiesituasjon også er av betydning. Det å bo sammen med begge foreldrene øker sannsynligheten for at ungdommen klarer grunnkurset. Dette funnet suppleres med at det er positivt for sjansen til å bestå, at de foresatte er nære og grensesettende. Når vi også finner at det at både mor og far har høyere utdanning har betydning, ser vi at det er av stor betydning for hvordan det går i videregående skole at ungdommene har trygge og støttende hjemmeforhold. Men vi gjør også et funn som peker i retning av at støtten kan være for god. Når vi finner at ungdom med allmennfago-

22 For en presentasjon av bakgrunnsvariablene, se tabell 4.3

23 For omtale av logit, se avsnitt 4.4.

rienterte foreldre har lavere sannsynlighet for å bestå et grunnkurs, kan det tolkes som et tegn på at noen allmennfagorienterte foreldre styrer avkommet inn på studieretning for allmenne fag eller andre studieforbereidende retninger, uten at gutten eller jenta har forutsetninger for å innfri de kravene som stilles på disse studieretningene.

Tabell 5.12 Bakgrunnsvariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiende-klasserkullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=9340

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Gutter	.182	.005	.065	7.926
Minoritetsspråklig bakgrunn				
<u>Referansekategori er majoritetsungdom</u>				
Innvandrer/etterkommer, vestlig bakgrunn	-.425	.078*	.241	3.098
Innvandrererelev med ikke-vestlig bakgrunn	-.599	.000	.121	24.447
Etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn	-.325	.056	.171	3.640
Far har videregående eller høyere	.172	.025	.076	5.052
Mor har videregående eller høyere	.344	.000	.079	19.163
Eleven bodde sammen med begge foreldre i tiende klasse	.434	.000	.065	45.210
Elevens grunnskolekarakterer	1.726	.000	.052	1122.363
Foreldrene er allmennfagorienterte	-.112	.000	.027	16.732
Foreldrene som er nære og grensesettende	.083	.038	.040	4.321
Konstant	-5.564	.000	.195	817.317

Tabellkommentar: Modellen predikerer 40.5% av de som ikke har bestått grunnkurs, 95.6% av de som har bestått grunnkurs og 84.6% av alle. -2log-likelihood 6697.478 forbedres med 2650.039. Det betyr pseudo-forklart varians, Pseudo R²=39.6% (Greene 1993). For koeffisientforklaring, se tabell 4.4. * signifikant på 10 prosent nivå

Vi observerer også at det å ha minoritetsspråklig bakgrunn, reduserer sjansen for å bestå grunnkurset. Vi ser av koeffisientene blant elevene med ikke-vestlig bakgrunn at effekten er sterkere for innvandrerene enn for etterkommere. Men vi registrer også at det å være etterkommer/innvandrer med vestlig bakgrunn er i nærheten av å være signifikant på 5 prosent nivå (sign=.078). Dette kan forklares slik vi forklarte forskjellen i bortvalg for disse gruppene; det handler antagelig om grad av tilegnelse av norsk kultur, språk og tenkesett og forståelse for norsk utdanning og skole, og hvilke krav og forventninger skolen stiller.

Oppsummert: De som består grunnkurset bærer flere kjennetegn som viser at de er 'på parti med skolen'. De er skoleflinke, de har foreldre med høy utdan-

ning (som betyr at de har fått seg formidlet utdanningens betydning gjennom år), og de har trygge oppvekstvilkår med nære og grensesettende voksne. De som består i mindre grad er ungdomsgrupper som i mindre grad er fortrolige med skolens verdier og krav.

5.4.2 Betydning av bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler for å bestå grunnkurs i videregående

Etter å ha undersøkt hvordan noen bakgrunnsvariabler påvirker sjansen for å bestå grunnkurset, har vi gjort en lignende multivariat analyse hvor vi i tillegg til bakgrunnsvariablene også har introdusert en rekke tiendeklassevariabler.²⁴ Denne analysen er presentert i tabell 5.13.

Vi ser av tabell 5.13 at etter at vi innførte tiendeklassevariabler i analysen, så har fortsatt de samme bakgrunnsvariablene (med unntak av to, se tabell 5.16) effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs. Dette tyder på at kjennetegn som er knyttet til elevene før de begynte i grunnskolen, familiesituasjon, utdanningsorientering og egne forutsetninger for å lære og tilegne seg kunnskaper, er forhold som er motstandsdyktige i forhold til skolens innsats. Relativt upåvirket av hva skolen har satt inn av virkemidler og hvordan ungdommene har opplevd det å være elev i ungdomsskolen, fortsetter disse bakgrunns-kjennetegnene å ha stor betydning for utfallet. Vi ser av størrelsen på Wald-koeffisienten i tabell 5.13 at det forhold som utvetydig har mest å si for hvordan det går på grunnkurs, er hvordan eleven har gjort det tidligere, målt med grunnskolekarakterer, altså elevene egne ferdigheter og forutsetninger for å lære og tilegne seg kunnskap. Likedan ser vi at skolen ikke klarer å kompensere for ikke-vestlig bakgrunn. Både etterkommere og innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn har fortsatt lavere sannsynlighet for å bestå grunnkurs, alt annet likt.

Men tabell 5.13 viser oss også at det er en rekke forhold knyttet til elevene mens de var i ungdomsskolen, som har betydning for hvordan det har gått på grunnkurset. Tiende klasse-variablene øker analysens forklaringskraft (Pseudo R^2) fra 39.6 til 43.7 prosent. Dette illustrerer bakgrunnsvariablenes store betydning.

Det første vi registrerer når det gjelder forhold knyttet til tiende klasse, er at stort fravær høsten dette skoleåret reduserer sjansen for å bestå grunnkurset betydelig. Det å være mye borte er et signal om at man ikke finner seg til rette i skolen, noe som senere forplanter seg til arbeidsinnsats og dermed også resultater.

²⁴ For en presentasjon av disse, se tabell 4.5

Tabell 5.13 Bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=9340

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Bakgrunnsvariabler				
<u>Minoritetsspråklig bakgrunn</u>				
<u>Referansekategori er majoritetsungdom</u>				
Innvandrerelev med ikke-vestlig bakgrunn	-.552	.000	.126	19.114
Etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn	-.354	.044	.176	4.040
Far har videregående eller høyere	.188	.015	.078	5.884
Mor har videregående eller høyere	.349	.000	.080	18.922
Eleven bodde sammen med begge foreldre i tiende klasse	.366	.000	.065	31.206
Foreldrene er allmennfagorienterte	-.088	.004	.088	8.261
Elevens grunnskolekarakterer	1.395	.000	.059	557.265
Tiendeklassevariabler				
Fravær høsten i tiende klasse	-.031	.000	.004	53.950
Ekstra hjelp og støtte i tiende klasse	-.308	.000	.086	12.873
Ekstra hjelp og støtte gitt inne i klassen av ekstra lærer eller assistent	-.328	.012	.131	6.284
Elever som samarbeider mye i læringsarbeidet i tiende klasse	-.089	.006	.089	6.266
Trives på skolen i tiende klasse	.089	.006	.033	7.414
Eleven mener selv å være språklig anlagt i tiende klasse	-.091	.009	.035	6.850
Eleven mener selv å være matematisk-teoretisk anlagt i tiende klasse	.114	.000	.032	12.904
Eleven mente at det faglige miljøet i egen ungdomsskoleklasse var godt	-.103	.009	.040	6.727
Eleven var pliktoppfyllende i tiende klasse	.201	.000	.043	22.066
Eleven var orientert mot venner på fritida i tiende klasse	-.096	.043	.048	4.092
Eleven har søkt retning i videregående ut fra å være praksisorientert	.081	.038	.081	4.290
Eleven har søkt retning i videregående ut fra et ønske om å komme i jobb og tjene penger	.074	.024	.033	5.064
Eleven har planer om å gjøre det godt i videregående opplæring	.077	.035	.036	4.437
Konstant	-4.592	.000	.310	219.409

Tabellkommentar: Modellen predikerer 42.8% av de som ikke har bestått grunnkurs, 95.8% av de som har bestått grunnkurs og 85.2% av alle. -2log-likelihood 6506.291 forbedres med 2841.226. Det betyr pseudo-forklart varians, Pseudo R²=43.7.1% (Greene 1993). For koeffisientforklaring, se tabell 4.4.

Videre ser vi at elever som har spesialundervisning i tiende klasse har redusert sannsynlighet for å bestå grunnkurs i videregående opplæring. Og vi ser at dette også gjelder de som har fått ekstra hjelp og støtte inne i klassen. Når vi tolker dette siste funnet skal vi huske at her sammenlignes de som har hatt slik hjelp med alle, og ikke bare med andre elever med spesialundervisning. Dette kan dermed bare tolkes som at elever med spesialundervisning i tiende klasse har lavere sjanse enn alle andre til å bestå grunnkurs, alt annet likt.

Elever som trivdes i tiende klasse, vurderte seg selv som matematisk-teoretisk anlagt og som var plikttoppfyllende, hadde større sannsynlighet for å bestå grunnkurs enn elever uten disse kjennetegnene. Dette er kjennetegn som vitner om at ungdommene har tilknytning til og identifiserer seg med skolen, og er dermed rimelige funn.

Vi finner fire forhold knyttet til eleven i tiende klasse med negativ effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurset. Dette gjelder elever som sier de har samarbeidet mye i læringsarbeidet i tiende klasse og elever som sier at det faglige miljøet i tiende klasse var godt. Dette er funn som er motsatt av hva en kunne forvente, og de er vanskelige å forklare.

Videre ser vi at elever som mener de er språklig anlagt har redusert sjanse for å bestå grunnkurs. Dette kan, som vi tidligere har kommentert i forbindelse med analysene av bortvalg i kapittel 4, ha sammenheng med at elever med minoritetsspråklig bakgrunn mener de er språklig anlagt i større grad enn majoritetsungdommen. Dette kan derfor være nok et mål på at noen grupper blant minoritetsspråklig ungdom har reduserte sjanser for å bestå grunnkurs.

Også det å være orientert mot venner har negativ effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs. Dette kan tolkes som at disse elevene, som har fokus på det å være sammen med venner på fritida, er mindre orientert mot skolen, og at dette får betydning for resultatet av skolearbeidet.

Til slutt finner vi tre forhold knyttet til ungdommenes begrunnelse for valg av studieretning og deres ambisjoner for videregående opplæring som har positiv effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs: Det å ha søkt studieretning videregående ut fra å være praksisorientert, ut fra et ønske om å komme i jobb og tjene penger, og det å ha planer om å gjøre det godt i videregående opplæring. Dette illustrerer at det å ha mål og ambisjoner med utdanningen øker sannsynligheten for å gjøre det bra.

Oppsummert: I tillegg til bakgrunnsvariablenes betydning for å bestå grunnkurs, har vi også vist at en rekke forhold knyttet til eleven i ungdomsskolen også har betydning, selv om vi bare ser en svak forbedring av forklaringskraften når disse variabelen innføres i analysen. I hovedsak viser analysen at elever som fø-

ler seg knyttet til og identifiserer seg med skolen (trivsel, være matematisk-teoretisk anlagt, å ha mål og ambisjoner med utdanningen) har større sannsynlighet for å bestå grunnkurset enn elever som har en svakere tilknytning og ikke identifiserer seg med skolen i samme grad (høyt fravær, spesialundervisning, være språklig anlagt, være venneorientert).

5.4.3 Betydning av bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler for å bestå grunnkurs i videregående

Til slutt i arbeidet med å identifisere forhold av betydning for om elever består grunnkurs et år etter avsluttet ungdomsskolen, introduserer vi en rekke forhold knyttet til elevene i tiden som elev på grunnkurs i videregående opplæring. Disse grunnkursvariablene er presentert i tabell 5.14, og denne informasjonen er samlet inn gjennom et spørreskjema til elevene mens de gikk første år i videregående.

Tabell 5.14 Grunnkursvariabler i logistisk regresjonsanalyse.

Variabel	Beskrivelse
Elevers syn på skole og utdanning	
Elevene synes videregående er vanskelig	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Det er for mye teori og for lite praksis	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Utdanning er nyttig for fremtiden	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Elevene synes de har flinke lærere	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Eleven har få venner på skolen	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Skolen er en god faglig og sosial arena	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Elevers vurdering av skolesituasjon	
Individuelt arbeid i teorifag	Indeksvariabel. 0=i liten grad, 5=i stor grad
Samarbeid i norsk og engelsk	Indeksvariabel. 0=i liten grad, 5=i stor grad
Tavleundervisning i teorifag	Indeksvariabel. 0=i liten grad, 5=i stor grad
Samarbeid i naturfag og studieretningsfag	Indeksvariabel. 0=i liten grad, 5=i stor grad
Tavleundervisning og individuelt arbeid i studieretningsfag	Indeksvariabel. 0=i liten grad, 5=i stor grad

Tabell 5.14 Grunnkursvariabler i logistisk regresjonsanalyse.

Variabel	Beskrivelse
Ekstra hjelp og støtte i tiende klasse	0=nei, 1=ja
Ulike former for ekstra hjelp og støtte	0=nei, 1=ja
Går i spesialklasse	0=nei, 1=ja
Fraværsprosent høsten	0=ikke noe. Høyeste verdi 100%
Andel av fraværet som var skulk	0=ikke noe. Høyeste verdi 100%
Tid brukt på lekser	0=ikke lekser, 1=gjør sjelden eller aldri lekser, 2=under et kvarter, 3=et kvarter til en halv time, 4=en halv til en hel time, 5=en til en og en halv time, 6=en og en halv til to timer, 7=mer enn to timer
Elevens vurdering, faglig miljø i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Elevens vurdering, sosialt miljø i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Trives i klassen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Trives på skolen	Indeksvariabel. 0=svært dårlig, 4=svært bra
Elevene i klassen er trygge på hverandre	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Eleven lærer av å samarbeide	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 3=mye
Eleven lærer av å jobbe på egenhånd	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 3=mye
Eleven lærer av tavleundervisning	Indeksvariabel. 0=ikke noe, 3=mye
Fast utplassering i arbeidslivet som en del av undervisningen	0=nei, 5=flere enn to dager i uka
Adferd og adferdsavvik	
Pliktoppfyllende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Innadventd adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Forstyrrende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Avvikende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Svært avvikende adferd	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 4=svært stor grad
Elevenes egenvurdering	
Språklig og kunstnerisk anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Praktisk anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Matematisk og teoretisk anlagt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad

Tabell 5.14 Grunnkursvariabler i logistisk regresjonsanalyse.

Variabel	Beskrivelse
Skippertaksmenneske	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Jobber jevnt og trutt	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeidergodt i alle fag	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeider godt bare i de fagene jeg liker	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeidsinnsatsen min er jevnt over dårlig	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeider godt bare når jeg liker læreren	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeider godt bare når vi skal ha prøve	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Arbeider godt bare når jeg blir presset til det	Indeksvariabel. 0=svært liten grad, 3=svært stor grad
Motivasjon for søkning	
Etter råd eller fordi venner er der	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Gode mulighet fro jobb og lønn	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Gode muligheter for å komme raskt i jobb	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Utdanningen har et godt rykte	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Valgte feil i fjor og vil bytte	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Lite motivert for å fortsette med utdanning andre år i videregående	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Mye motivert for å fortsette med utdanning andre år i videregående	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 3=i svært stor grad
Fremtidsplaner	
Høyest planlagte utdanning	0=mindre enn ett år i videregående opplæring eller folkehøgskole, 1=ett år i videregående opplæring 2=to år i videregående opplæring, 3=tre år i videregående opplæring, 4=fagbrev, 5=studere 2-4 år, 6=studere mer enn fire år

Tabell 5.14 Grunnkursvariabler i logistisk regresjonsanalyse.

Variabel	Beskrivelse
Planer innenfor videregående opplæring	0=nei, 1=på vanlig tid, men med noen stryk, 2=ja og med ståkarakter i alle fag, 3=ja og med middels karakter i alle fag, 4=ja og med gode karakterer i alle fag
Fritidsbruk	
Venneorientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Orientert mot data og internet	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Orientert mot organisert virksomhet	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Kulturelt orientert	Indeksvariabel. 0=i svært liten grad, 4=i svært stor grad
Antall timer tv-seeing per dag	0=ingen, 10 =10 timer eller mer
Lønnet arbeid ved siden av skolen	0=nei, 1=ja
Inntatt første ønske til grunnkurs	1=ja, 0=nei
Studieretningstilknypning august 2002	En av 15 ordinære studieretninger (1-15), spesialundervisning (16) eller privat videregående skole/skole i utlandet (17)

Som vi har redegjort for var det 7689 elever som besvarte dette spørreskjemaet. For de som ikke har besvart spørreskjemaet har vi ingen grunnkursvariabler, og de kan derfor ikke inngå i denne analysen. Ettersom vi analyserer hva som påvirker det å bestå et grunnkurs, inngår heller ikke de som ikke hadde tilknytning til videregående opplæring da skoleåret begynte, enten det var fordi de var utenfor eller de gikk i privat videregående skole eller skole i utlandet. Totalt er derfor 7622 elever inkludert i den analysen som presenteres i tabell 5.15.

I tabell 5.15 ser vi at selv etter at vi har introdusert grunnkursvariablene i analysen, er det noen bakgrunnsvariabler som fortsatt har betydning for om elevene består grunnkurset. Både gode grunnkurskarakterer og det å ha bodd sammen med begge foreldrene som 15 åring har betydning. Vi ser (av verdien på Wald-koeffisienten) at karakterene fra grunnkurs er det enkeltforhold som har størst betydning for om elevene består grunnkurs. Og fortsatt har det å ha ikke-vestlig bakgrunn negativ effekt, og fortsatt er det slik at innvandrere stiller svakere enn etterkommere.

Tabell 5.15 Bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=7622

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Bakgrunnsvariabler				
Minoritetspråklig bakgrunn				
Referansekategori er majoritetsungdom				
Innvandrererelev med ikke-vestlig bakgrunn	-.801	.000	.171	21.990
Etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn	-.487	.043	.241	4.103
Bodde sammen med begge foreldre i 10. kl	.299	.001	.094	10.120
Elevens grunnskolekarakterer	1.332	.000	.083	260.329
Tiendeklassevariabler				
Fravær høsten i tiende klasse	-.019	.003	.006	8.947
Ekstra hjelp og støtte i tiende klasse	-.266	.021	.115	5.318
Samarbeider mye i læringsarb. i 10.klasse	-.116	.003	.039	8.753
Eleven har alvorlige atferdsavvik i 10. klasse	-.183	.025	.082	5.037
Eleven har søkt videregående opplæring fordi det oppleves som attraktivt	-.178	.007	.066	7.286
Grunnkursvariabler				
Eleven har gått i spesialklasse	-.900	.000	.252	12.705
Vurderer klassens faglige miljø som godt	-.285	.000	.077	13.643
Fast utplassert som en del av undervisninga	-.136	.000	.033	17.529
Eleven er språklig og kunstnerisk anlagt	-.271	.000	.073	13.948
Eleven er teoretisk/matematisk anlagt	.299	.000	.071	17.768
Eleven arbeider godt i alle fag	.244	.000	.067	13.208
Eleven arbeider godt bare foran prøver	.143	.006	.052	7.667
Fravær første termin skoleåret 2002-2003	-.029	.000	.005	27.651
Eleven synes videregående er vanskelig	-.484	.000	.089	29.828
Vurderer skolen som god faglig/sosial arena	.410	.000	.109	14.183
Foreldrene betaler for skolebøkene	-.097	.030	.045	7.692
Eleven har moderat forstyrrende atferd	.305	.000	.086	12.558
Eleven er pliktoppfyllende	.132	.079*	.075	3.086
Eleven har svært alvorlige atferdsavvik	.234	.029	.107	4.778
Eleven har høye utdanningsambisjoner	.105	.017	.044	5.742
Eleven har planer om å fullføre videregående	.445	.000	.057	60.481
Tar denne utdanningen fordi den gir gode muligheter på arbeidsmarkedet i fremtida	.163	.032	.076	4.610
Tar denne utd. fordi den har et godt rykte	-.145	.049	.073	3.877
Tar denne utdanningen fordi jeg valgte feil i fjor og vil bytte til noe bedre	-.418	.000	.059	49.952

Tabell 5.15 Bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=7622

Variabel	B	Sign	S.E.	Wald
Eleven er praktisk anlagt	-.137	.040	.066	4.236
Arbeidsinnsatsen er jevnt over dårlig	-.122	.022	.053	5.267
Fylke der eleven tar videregående opplæring				
<u>Referansefylke: Østfold</u>				
Akerhus	.506	.001	.154	10.837
Studieretning der eleven gikk første år				
<u>Referansestudieretning: Mekaniske fag</u>				
Allmenne fag	-.683	.001	.211	10.442
Idrettsfag	-1.189	.000	.269	19.534
Elektrofag	-1.045	.000	.206	25.705
Naturbruk	-.669	.042	.329	4.134
Trearbidsfag	-1.358	.016	.564	5.809
Salg og service	-.531	.042	.262	4.121
Spesielle kurs	-3.261	.000	.451	52.330
Konstant	-3.388	.000	.518	42.730

Tabellkommentar: Modellen predikerer 45.2% av de som ikke har bestått grunnkurs, 97.5% av de som har bestått grunnkurs og 90.6% av alle. -2log-likelihood 3541.490 forbedres med 2805.886. Det betyr pseudo-forklart varians, Pseudo R²=67.9% (Greene 1993). For koeffisientforklaring, se tabell 4.4. *Sign på 10-prosent nivå

Vi ser at det er langt færre grunnskole-forhold som har betydning etter at vi har introdusert grunnkursvariablene i modellen. (for en sammenligning av hvilke variabler som hadde effekt i de tre analysene, se tabell 5.16). Alle de grunnskoleforhold som hadde positiv effekt har nå ikke lenger effekt, mens tre av variablene med negativ effekt fortsatt har effekt. Vi ser blant annet at det å ha hatt stort fravær i tiende klasse, og det å ha hatt spesialundervisning i tiende klasse er forhold som påvirker sannsynligheten for å bestå grunnkurs i negativ retning. Det er også interessant å observere at fravær målt på grunnkurs og det å ha gått i spesialklasse på grunnkursnivå har negativ effekt på sannsynligheten for å bestå. Vi observerer her to forhold som kan sies å ha en negativ additiv effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs.

Tabell 5.16 En sammenligning av analysene i tabellene 5.12, 5.13 og 5.15.
Signifikante variabler i de tre analysene

Variabel	1	2	3
Bakgrunnsvariabler			
Minoritetsspråklig bakgrunn			
Referansekategori er majoritetsungdom			
Innvandrer/etterkommer, vestlig bakgrunn	X		
Innvandrerelev med ikke-vestlig bakgrunn	X	X	X
Etterkommer med ikke-vestlig bakgrunn	X	X	X
Far har videregående eller høyere	X	X	
Mor har videregående eller høyere	X	X	
Eleven bodde sammen med begge foreldre i tiende klasse	X	X	X
Elevens grunnskolekarakterer	X	X	X
Foreldrene er allmennfagorienterte	X	X	
Foreldrene som er nære og grensesettende	X		
Grunnskolevariabler			
Fravær høsten i tiende klasse		X	X
Ekstra hjelp og støtte i tiende klasse		X	X
Ekstra hjelp og støtte gitt inne i klassen av ekstra lærer/assistent		X	
Elever som samarbeider mye i læringsarbeidet i tiende klasse		X	X
Trives på skolen i tiende klasse		X	
Eleven mener selv å være språklig anlagt i tiende klasse		X	
Eleven mener selv å være matematisk-teoretisk anlagt i 10.klasse		X	
Eleven mente at faglig miljø i egen ungdomsskoleklasse var godt		X	
Eleven var pliktoppfyllende i tiende klasse		X	
Eleven var orientert mot venner på fritida i tiende klasse		X	
Har søkt retning i videregående ut fra å være praksisorientert		X	
Søkt retning i vidr ut fra ønske om å komme i jobb og tjene penger		X	
Eleven har planer om å gjøre det godt i videregående opplæring		X	
Eleven har alvorlige atferdsavvik i 10. klasse			X
Eleven har søkt videregående opplæring fordi det oppleves som attraktivt			X
Grunnkursvariabler			
Eleven har gått i spesialklasse			X
Vurderer klassens faglige miljø som godt			X
Fast utplassert som en del av undervisninga			X
Eleven er språklig og kunstnerisk anlagt			X
Eleven er teoretisk/matematisk anlagt			X
Eleven arbeider godt i alle fag			X
Eleven arbeider godt bare foran prøver			X
Fravær første termin skoleåret 2002-2003			X
Eleven syns videregående er vanskelig			X

Tabell 5.16 En sammenligning av analysene i tabellene 5.12, 5.13 og 5.15.
Signifikante variabler i de tre analysene

Variabel	1	2	3
Vurderer skolen som god faglig/sosial arena			X
Foreldrene betaler for skolebøkene			X
Eleven har moderat grad av forstyrrende atferd			X
Eleven er pliktoppfyllende			X
Eleven har svært alvorlige atferdsavvik			X
Eleven har høye utdanningsambisjoner			X
Eleven har planer om å fullføre videregående			X
Tar denne utdanningen fordi den gir gode muligheter på arbeidsmarkedet i fremtida			X
Tar denne utd. fordi den har et godt rykte			X
Tar denne utd. fordi jeg valgte feil i fjor og vil bytte til noe bedre			X
Eleven er praktisk anlagt			X
Arbeidsinnsatsen er jevnt over dårlig			X
Fylke der eleven tar videregående opplæring			
<u>Referansefylke: Østfold</u>			
Akerhus			X
Studieretning der eleven gikk første år			
<u>Referansestudieretning: Mekaniske fag</u>			X
Allmenne fag			X
Idrettsfag			X
Elektrofag			X
Naturbruk			X
Trearbeidsfag			X
Salg og service			X
Spesielle kurs			X

Også andre grunnkursforhold som kan være uttrykk for at elevene ikke identifiserer seg med skolen, finner vi har negativ effekt. Elever som har vært fast utplassert deler av skoletida, elever som vurderer seg selv som språklig anlagt, elever som sier at de synes videregående er for vanskelig, elever som sier om sin egen arbeidsinnsats at den er jevnt over dårlig og elever som gir uttrykk for å være praktisk anlagt har redusert sjans for å bestå grunnkurs.

På samme måte ser vi en del grunnkursforhold som kan være uttrykk for at elevene identifiserer seg med skolen, forhold som har positiv effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs. Dette gjelder elever som er teoretisk/matematisk anlagt, elever som selv mener å jobbe godt i alle fag, elever som jobber godt bare foran prøver, elever som opplever skolen som en faglig og sosial arena og elever som er pliktoppfyllende (det siste forholdet riktignok på 10 prosent nivå).

Videre ser vi en del forhold knyttet til ambisjoner og mål som har betydning. Elever som har høye utdanningsambisjoner, både innenfor videregående opplæring spesielt og innenfor utdanningssystemet generelt, samt de som har valgt retning i videregående med tanke på fremtidig jobb, har høyere sjanser for å bestå enn andre. Det å ha valgt retning fordi den har et godt rykte eller fordi man skal prøve seg på nytt etter feilvalg, har sammenheng med redusert sannsynlighet for å bestå grunnkurset.

Også i denne analysen gjør vi noen funn som er det motsatte av hva vi kunne forvente. Som vi også kommenterte i tilknytning til et par slike funn i analysen av hva som påvirker bortvalg av videregående opplæring, er det da en utfordringen å gå dypere inn i datamaterialet for å se om disse funnene likevel lar seg forklare på en fornuftig måte. Men vi velger altså, siden dette er en underveisrapport i et prosjekt som pågår over flere år, å la disse uventede funnet stå uforklart i denne omgang, men med sikte på å undersøke dette grundigere i kommende rapporteringer fra prosjektet.

Analysen har også sett på om det er noen forskjell fylker imellom når det gjelder sannsynligheten for å bestå grunnkurs. Vi har valgt Østfold som referansefylke, og har da funnet at det er signifikant større sannsynlighet for å bestå grunnkurs i Akershus enn i Østfold, alt annet likt. I forhold til de andre fylkene var det ingen signifikant forskjell i sannsynligheten.

Til slutt har vi sett på sannsynligheten for å bestå grunnkurs på ulike studieretninger. Vi valgte studieretning for mekaniske fag som referanse, og fant da at under betingelsen alt annet likt, så er sjansen mindre – sammenlignet med mekaniske fag - for å bestå grunnkurs på allmenne fag, idrettsfag, elektrofag, naturbruk, trearbeidsfag, salg og service og spesielle kurs. Dette kan synes underlig, ettersom vi vet at elevene på mekaniske fag har dårligere snittkarakterer enn på alle de andre studieretningene og at det er større andel stryk her enn på mange studieretninger. Derfor er det viktig å huske at dette gjelder under betingelsen alt annet likt. Et tenkt eksempel kan forklare dette: En elev med 4 i snitt fra grunnskolen vil ha større sannsynlighet for å klare seg på studieretning for mekaniske fag enn på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag.

5.4.4 Oppsummert om forhold som har betydning for å bestå grunnkurs i videregående opplæring

De tre analysene foran viser tydelig at ungdommenes forutsetninger for å lære og å tilegne seg kunnskaper (målt med karakterer fra grunnskolen) er det enkeltforhold som har aller størst betydning for om de består grunnkurs i videre-

gående opplæring. Også elevenes familiesituasjon, hvem de bodde sammen med som 15-åringer, har stor betydning. Det å bo sammen med både mor og far er en viktig ressurs i forhold til resultater av skolegang. Videre har vi sett at det å ha ikke-vestlig bakgrunn ikke er noen fordel med tanke på prestasjoner i norsk videregående skole, og det er slik at innvandrere stiller svakere enn etterkommere. Alt dette er forhold som synes upåvirket av det som skjer i skolen og ungdommenes opplevelser av dette. Når vi gjennomfører analyser hvor vi også introduserer forhold knyttet til eleven i dennes tid i tiende klasse og første år i videregående opplæring, ser vi at effekten av grunnskolekarakterer, familiesituasjon og ikke-vestlig bakgrunn opprettholdes.

Også at mor og far har utdanning på videregående eller høyere nivå og at foreldrene er allmennfagorienterte, er bakgrunnsvariabler som hadde effekt når vi analyserte bare bakgrunnsvariable, og de motsto også 'angrepet' fra tiendeklassevariablene. Når vi innførte grunnkursvariablene i analysen, målte vi ikke lengre noen direkte effekt av disse forholdene. Det betyr at når elevene er kommet i gang med videregående skole, formidles betydningen av foreldrenes utdanning gjennom elevenes egen atferd, prestasjoner og erfaringer i videregående opplæring.

Av tiende klasse-variablene er det få som overlever 'angrepet' fra grunnkursvariablene. Bare det at eleven har hatt stort fravær og at eleven har hatt spesialundervisning i tiende klasse har fortsatt betydning. At også fravær og spesialundervisning på grunnkurs har negativ effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs, understreker betydningen av disse to forhold.

Vi ser at en rekke forhold knyttet til elevenes situasjon på grunnkurset har betydning for hvordan det går. I hovedsak er det slik at forhold som er uttrykk for at elevene har tilknytning til og identifiserer seg med skolen, har positiv effekt. De finner seg til rette og ser skolen som sin arena, både faglig og sosialt, og de ser at skolen er et nyttig redskap for å ny utdanningsmessige og yrkesmessige ambisjoner.

Motsatt er det for forhold som indikerer at ungdommene ikke identifiserer seg med skolen og ser den som sin arena - de syns skolen er vanskelig, de syns ikke de jobber godt og de har høyt fravær - da reduseres sjansen for at de vil bestå grunnkurs.

Det er også interessant at de fleste skolerelaterte forhold knyttet til tiende klasse mister sin effekt når vi også inkluderer skolerelaterte forhold knyttet til grunnkurset. Da er det i stedet en rekke grunnkurs-relaterte forhold som får betydning. Og det som også er interessant er at grunnkursrelaterte forhold med effekt ofte erstatter tilsvarende tiendeklasseforhold. For eksempel ser vi at effek-

ten av å være matematisk-teoretisk anlagt på grunnkurset erstatter effekten av å være matematisk-teoretisk anlagt i tiende klasse når grunnkursvariablene inkluderes i modellen. Flere slike eksempler kunne vært nevnt. Vi finner altså noen skolerelaterte forhold som har effekt både når de måles i tiende klasse og på grunnkurset. Dette kan tyde på at disse forholdene har gjennomgående effekt, de er forhold som vi klarer å identifisere når vi spør elevene på ulike tidspunkter i skolekarrieren. De skolerelaterte forholdenes betydning kan illustreres av at forklaringskraften er økt fra 39.6 prosent når vi bare inkluderte bakgrunnsvariabler i analysen, til 67.9 prosent når både tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler er inkludert.

Men selv om vi finner en rekke skolerelaterte forhold med effekt, kan ikke dette overskygge det faktum at det som har aller størst betydning for om ungdommene skal bestå grunnkurs i videregående opplæring, er deres egne ferdigheter til å lære og til å tilegne seg kunnskap og lærdom.

6 Oppsummerende kommentar: Om ballasten hjemmefra og å ta faresignaler på alvor

I prosjektet Bortvalg og kompetanse følger vi 9798 elever på Østlandet gjennom videregående opplæring. Vi startet med å følge disse elevene – som nesten alle er født i 1986 - da de gikk i tiende klasse vårsemesteret 2002. Det betyr at når dette skrives i februar 2004, vil majoriteten av disse elevene være inne i sitt fjerde semester i videregående opplæring.

Prosjektets to hovedproblemstillinger er:

- Hvilke forhold kan bidra til å forklare bortvalg av videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker?

Hvilke forhold kan bidra til å forklare variasjon i kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker? Prosjektet bruker bevisst begrepene 'bortvalg' og 'slutting', da disse begrepene signaliserer et valg hos ungdommene, i motsetning til 'drop-out' og 'frafall', som etter vår vurdering signaliserer at noe bare skjer med ungdommene, nærmest utenfor deres kontroll.

Gjennom de to årene prosjektet har vart, har vi samlet inn opplysninger om ungdommene en rekke ganger. Vårsemesteret 2002, mens disse ungdommene gikk i tiende klasse, gjennomførte vi en stor spørreundersøkelse blant dem, med en svarprosent på 98. Året etter, da de nærmet seg slutten på sitt første år i videregående opplæring, gjennomførte vi en ny spørreundersøkelse blant de av ungdommene som fortsatt var elever i videregående opplæring. Denne gangen svarte 77 prosent av det opprinnelige utvalget. Vi har også samlet inn opplysninger fra fylkeskommunene om disse ungdommene, slik at vi vet hvilke studieretninger og kurs de har gått på, vi vet hvilke karakterer de har fått og om de har bestått grunnkurs våren 2003, og vi vet hvem av dem som har valgt bort videregående opplæring.

I mars 2003 forelå prosjektets første delrapport. Hovedkonklusjonene var:

- Det har skjedd en endring i søkermønsteret til videregående opplæring over åtteårsperioden 1994-2002, men en tydelig dreining bort fra studieforberevende og over mot yrkesfaglige retninger. Særlig observeres en sterk reduksjon i søkningen til studieretning for allmenne fag. En forklaring på dette er at Reform 94 gjorde alle yrkesfaglige studieretninger til reelle veier frem til en yrkeskompetanse. Dermed er det å velge yrkesfag - i motsetning til slik det

var før Reform 94 - blitt et likeverdig alternativ til de studieforbredende retningene. For det andre har ungdommene skjønt at det fins andre - kanskje mer morsomme og interessante - veier frem til studiekompetanse enn den tradisjonelle allmennfaglige veien.

- Det er fortsatt slik at sosial bakgrunn har betydning for valg av utdanning. De som søker de studieforbredende retningene har større sannsynlighet for å ha foreldre med høy utdanning, foreldre som er opptatt av utdanning og foreldre som bor sammen, de har bedre karakterer fra grunnskolen og har høyere utdanningsambisjoner enn yrkesfagsøkerne.
- Nesten alle i tiende klasse søker seg inn i videregående opplæring. Bare 1.2 prosent av tiendeklasseelevne våren 2002 søkte ikke.
- Etter et semester i videregående opplæring var om lag 4 prosent av kullet utenfor all utdanning.
- Ungdom som bor sammen med begge foreldrene og hvor begge foreldre er i jobb, ser ut til å ha lavere sannsynlighet for bortvalg av videregående, enn ungdom med motsatte kjennetegn. Ungdom som behersker skolen som en faglig og sosial arena ser ut til å ha lavere sannsynlighet for bortvalg av videregående, enn ungdom med motsatte kjennetegn. Et sentralt signal når det gjaldt mistilpassning til skolen var et betydelig fravær i tiende klasse.

Vi har nå fulgt ungdommene et år lengre, og rapporterer om:

- hvordan elevene har vandret gjennom, ut av eller ut og inn av videregående opplæring fra de søkte om plass i mars 2002 og frem til slutten av tredje semester 1.januar 2004
- kjennetegn ved elevene på grunnkurs sammenlignet med kjennetegn mens de gikk i grunnskolen
- ulike sluttergrupper og sluttermønstre og forhold som påvirker bortvalg av videregående opplæring
- underveiskompetanse; hvordan har det gått med elevene etter ett år i videregående

6.1 Vandrings- og sluttermønster gjennom tre semestre

I det Østlandskullet ungdommer som dette prosjektet følger kan vi oppsummere følgende når det gjelder vandring og bortvalg

- 1.2 prosent søkte ikke om plass i videregående opplæring da de gikk i tiende klasse
- Noen av disse begynte likevel, mens noen av de som søkte om plass aldri begynte, slik at totalt var det om lag 2 prosent av kullet som ikke begynte i videregående opplæring høsten etter at de forlot grunnskolen.
- I løpet av første skoleår sluttet ytterligere 3 prosent, slik at ved slutten av første skoleår var 5 prosent av de som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2003, helt utenfor utdanning.
- En nesten like stor gruppe ungdommer, 4 prosent, var elever i privat videregående skole eller på skole i utlandet.
- Ni av ti (90.9 prosent) av kullet var ved slutten av første skoleår elev ved en fylkeskommunal videregående skole.
- Ni av ti ungdommer (89.9 prosent) **går rett frem**. De har gått ut av grunnskolen, over i videregående skole, og er der fortsatt ved slutten av tredje semester.
- Én av førti ungdommer (2.6 prosent) sluttet i løpet av første skoleår, men **ga skolen en ny sjanse** ved første mulighet og begynte igjen høsten 2003.
- Én av førti ungdommer (2.6 prosent) fant ut at **dette er ikke noe for meg**, sluttet i løpet av første skoleår, og kom ikke igjen
- Én av tjue ungdommer (5.1 prosent) fant noe seinere ut at **dette er ikke noe for meg**, sluttet etter første skoleår og før fjerde semester startet (fire av fem av disse sluttet i løpet av sommerferien).
- Ved slutten av tredje semester, årsskiftet 2003/2004, var i alt 7.6 prosent av ungdommene helt utenfor utdanning.
- Samtidig var 4.3 prosent elever ved en privat videregående skole eller skole i utlandet, og 88.1 prosent av kullet var i fylkeskommunal videregående opplæring.
- Omfanget på bortvalget varierer mellom de sju fylkene i undersøkelsen. Østfold hadde lavest andel (5.7 prosent) av tiendeklassingene fra våren 2002 utenfor videregående opplæring tre semestre etter at dette kullet startet i videregående opplæring. Også Oslo (6.3 prosent) og Telemark (6.6 prosent) har nesten like lave andeler utenfor. Vestfold har noe høyere andel (7.3 prosent), og høyest andeler utenfor finner vi i Buskerud (8.2 prosent), Akershus (8.8 prosent) og Hedmark (9.2).

- Bortvalget varierer også mellom de ulike studieretningene, og er lavest innenfor studieretningene MD-ID-MK-AF,²⁵ varierende mellom 1.9 og 5.3 prosent mellom fylkene. Det er noe høyere innenfor retningene EL-KP-TR-SA-BY-FO, varierende mellom 6 og 8.2 prosent mellom fylkene. Høyest er bortvalget innenfor retningene HS-HN-NA-TB-ME, varierende fra 9.5 til 15.5 prosent mellom fylkene.

6.2 Hvilke forhold har betydning for om ungdom velger å bli eller å slutte i videregående opplæring?

Etter først å ha kartlagt omfanget på bortvalget, har vi også undersøkt hvilke forhold som har betydning for at noen ungdommer fra tiendeklassekullet på Østlandet fra våren 2002 velger å bli eller å slutte i videregående opplæring.

Vi fant at sannsynligheten for at ungdommene fortsatt skulle være under utdanning ved inngangen til sitt fjerde semester i videregående opplæring i januar 2004, var størst for ungdom som bar disse kjennetegnene:

- De kommer fra trygge hjemmeforhold hvor foreldrene bor sammen, hvor mor (og sannsynligvis også far) har utdanning på videregående nivå eller høyere.
- De har gode forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper, lærdom og ferdigheter, og har følgelig oppnådd gode grunnskolekarakterer.
- De har funnet seg til rette i grunnskolen og har oppført seg rimelig bra, med unntak av noen få som til tross for svært alvorlig avvikende atferd har forblitt elever, sannsynligvis fordi de har fått svært tett oppfølging.
- De har vist god arbeidsinnsats, gjort lekser og hatt lite fravær.
- De har kommet inn på førsteønske, har høye utdanningsambisjoner og har valgt retning ut fra interesse og ikke ut fra muligheter for senere jobb og lønn.
- De var i større grad elever i Østfold enn i Akershus, Hedmark og Buskerud.
- De gikk i større grad på studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, idrettsfag, medier og kommunikasjon, elektrofag, byggfag, trearbeidsfag og salg og service enn på mekaniske fag.

²⁵ For en forklaring av forkortelsene, se fotnote 4

Vi har sett at ungdom slutter i videregående opplæring til ulike tidspunkter, og har undersøkt om det er noen forskjell på tidligsluttere (sluttet i løpet av første skoleår) og overgangssluttere (sluttet etter første skoleår eller i løpet av tredje semester). Analysene viser at det er sannsynlig at ungdom blir overgangssluttere fremfor tidligsluttere

- dersom eleven kom inn på sitt førsteønske ved søkning til grunnkurs
- jo bedre karakterer eleven hadde fra grunnskolen
- jo lavere fravær eleven hadde hatt i tiende klasse
- dersom elevens mor hadde utdanning på videregående nivå eller høyere
- når eleven er plikttoppfyllende
- dersom eleven tilhører majoritetsungdommen og ikke innvandrere og etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn

Dette er rimelige funn i tråd med hva vi kunne forvente. Majoritetsungdom, de som har kommet inn på sitt førsteønske, de som fikser skolen best faglig og sosialt, de som har vært lite borte i grunnskolen holder ut lengre enn de som ikke har disse kjennetegnene. De føler seg sannsynligvis mer fortrolig med skolen, og det er trolig en barriere som må brytes for at de skal forlate utdanningssystemet.

6.3 Ungdommenes prestasjoner første år i videregående opplæring

Vi har sett på hvordan ungdommene i undersøkelsen har gjort det etter første år i videregående opplæring, og vi har funnet at

- tre av fire (76.3 prosent) har fullført og bestått grunnkurs et år etter avsluttet grunnskole
- én av ti (9.7 prosent) har fullført første skoleår, men uten å bestå pga stryk i ett eller flere fag
- én av 20 (4.9 prosent) har fullført første skoleår, men uten å bestå pga manglende karakter i et eller flere fag
- én av 20 (5 prosent) valgte bort videregående opplæring i løpet av første skoleår
- én av 25 (4.1 prosent) gikk i privat videregående skole eller skole i utlandet
- det er fylkesvise forskjeller i andel fullført og bestått ett år etter avsluttet grunnskole; 76.1 – 78.4 prosent hadde fullført og bestått i Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark og Buskerud, mens det gjaldt henholdsvis 70.9 og 73.6 pro-

sent i Vestfold og Telemark. Disse forskjellene utjevnes noe av ulik andel elever i privat videregående skole eller skole i utlandet.

- det er variasjon i andel fullført og bestått studieretninger imellom, slik:
 - MK, MD og AF²⁶ hvor om lag ni av ti har fullført og bestått
 - ID og FO hvor om lag åtte av ti har fullført og bestått
 - BY, EL, NA, SA og HS; om lag tre av fire har fullført og bestått
 - BY, HN og ME hvor om lag to av tre har fullført og bestått.

Vi har også funnet at 8.6 prosent av elevene som gikk i tiende klasse skoleåret 2001/2002 og som skoleåret 2003/2004 går i vkI, har med seg ett eller flere stryk over fra grunnkurs. Dette tilsvarer 6.6 prosent av alle elever på Østlandet som gikk i tiende klasse skoleåret 2001/2002. Tre av ti blant disse elevene har med seg stryk i to fag eller mer. De dominerende strykfagene er matematikk, studieretningsfag og naturfag.

Det er vår vurdering at dette må representere en betydelig utfordring for videregående skole og for den enkelte elev som har med seg stryk fra grunnkurs til vkI. For å fullføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse kreves det at eleven består i alle fag. Å sørge for at alle som mangler karakter i et eller flere fag fra grunnkurs, eller har med seg stryk i et eller flere fag over i videregående kurs I, skal få sin studie- eller yrkeskompetanse, vil være et krevende arbeid som fordrer en ekstra innsats fra videregående opplærings side, men ikke minst fra den enkelte elev.

Vi har også studert ungdommenes karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs. Har de oppnådd bedre eller dårlige karakterer etter at de begynte i videregående opplæring? Vi har funnet at

- Elevgrupper med de beste gjennomsnittlige karakterene fra grunnskolen (og med de beste gjennomsnittlige karakterene på grunnkurset – AF-MD-ID-MK) har hatt den største negative karakterutviklingen.
- Elevgrupper med middels gjennomsnittlige karakterer fra grunnskolen (og med gjennomsnittlige grunnkurskarakterer på et middels nivå – FO-EL-SA-HS-HN) har relativt liten karakterutvikling fra tiende klasse til grunnskolen.
- Elevgrupper med de svakeste gjennomsnittlige karakterene fra grunnskolen (og med de svakeste gjennomsnittlige karakterene på grunnkurset- BY-ME) har hatt den største positive karakterutviklingen.

26 For en forklaring, se fotnote 4

Vi mener at hovedforklaringen på dette ligger i at vi har å gjøre med tre ulike systemer hvor det stilles ulike krav til elevene. For det første ungdomsskolen, som er relativ teoritung, og der det for de fleste er nødvendig med stor innsats og hardt arbeid for å oppnå gode karakterer, og mange opplever nok fag de ikke liker og ikke mestrer, men tvert om syns er vanskelige og uinteressante.

Når elevene kommer over i videregående skole vil de – avhengig av om de begynner på en yrkesfaglig eller en studieforberedende retning - møte to ulike verdener med hensyn til fagsammensetning og krav for å oppnå gitte karakterer. Kravene til gitte karakterer er ikke de samme på studieforberedende og yrkesfaglige retninger. For de som begynner på en yrkesfaglig studieretning, kan kravene på den nye skolen oppleves som lettere å innfri enn de var i tiende klasse. Det er færre timer i teorifagene matematikk, norsk, engelsk, og naturfag, og en elev som har hatt 4 i norsk i tiende klasse vil lettere oppnå en 5'er i 2-timersfaget norsk på en yrkesfaglig studieretning enn i 5-timersfaget norsk på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag. I tillegg har elevene på de yrkesfaglige retningene rundt 20 timer studieretningsfag. Dette er fag de sannsynligvis er mer interessert i og motivert for enn en del av fagene de hadde på ungdomsskolen. Resultatet kan være økt innsats og gode karakterer i studieretningsfagene.

For elever som begynner på en studieforberedende retning (AF, MD eller ID) kan nok overgangen fortone seg annerledes. Her vil elevene møte en rekke teoritunge fag og kravene for å oppnå de gode karakterene er høye. Dette kan bidra til den negative gjennomsnittlige karakterutviklingen.

Vi vet også at en del av de som går på studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, ikke går der fordi det var det de aller helst ville. To mekanismer er i funksjon. For det første er det flere elever som har hatt andre grunnkurs som sitt primærvalg som havner på denne studieretningen fordi de ikke kommer inn der de helst ville. For det andre påvirkes en del unge av sine foresatte til å velge denne studieretningen, og dette gjelder også noen som ut fra sine forutsetninger burde valgt noe annet. Begge disse mekanismene gjør at en del ungdommer som ikke burde møtt de faglige utfordringene studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag representerer, likevel gjør det. Dette er også et fenomen som kan bidra til en negativ karakterutvikling ved overgangen fra grunnskolens tiende klasse til grunnkurs i videregående skole.

6.4 Hvilke forhold har betydning for om ungdommene består grunnkurs?

Vi har også undersøkt hvilke forhold som har betydning for om elever som gikk ut av tiende klasse våren 2002 har fullført og bestått grunnkurs i videregående opplæring et år etter, våren 2003.

Analysene identifiserer tre typer forhold med betydning: Bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler.

Analysen av bakgrunnsvariablenes betydning viser at de som består grunnkurset bærer flere kjennetegn som viser at de er 'på parti med skolen'. De er skoleflinke, de har foreldre med høy utdanning, de har lært at utdanning er viktig og de har trygge oppvekstvilkår med nære og grensesettende voksne. De som består i mindre grad er en ungdomsgruppe som i mindre grad er fortrolige med skolens verdier og krav: ungdom med ikke-vestlig bakgrunn, og her stiller innvandrerne dårligere enn etterkommerne.

Vi vil særlig fremheve den meget sterke positive effekten av karakterer fra grunnskolen, den sterke positive effekten av det å bo sammen med begge foreldre som 15-åring og den sterke negative effekten av det å være innvandrer fra et ikke-vestlig land, på sannsynligheten for å bestå grunnkurs.

Den andre gruppen variabler med betydning for å bestå grunnkurs, var tiendeklassevariablene. Når vi gjennomførte en analyse som inkluderte bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler, fant vi en rekke forhold knyttet til ungdommene mens de gikk i tiende klasse som hadde effekt i tillegg til at bakgrunnsvariablene opprettholdt sin effekt. I hovedsak viser analysen at elever som føler seg knyttet til og identifiserer seg med skolen (trivsel, være matematisk-teoretisk anlagt, å ha mål og ambisjoner med utdanningen) har større sannsynlighet for å bestå grunnkurset enn elever som har en svakere tilknytning og ikke identifiserer seg med skolen i samme grad (høyt fravær, spesialundervisning, være språklig anlagt, være venneorientert).

Vi vil særlig fremheve den meget sterke negative effekten av fravær i tiende klasse på sannsynligheten for å bestå grunnkurs.

Den tredje gruppen variabler med betydning for sannsynligheten for å bestå grunnkurs, er grunnkursvariabler, dvs. forhold og kjennetegn knyttet til elevene mens de gikk i sitt første år i videregående opplæring. Når disse variablene ble introduserte i analysen, fant vi at de fleste bakgrunnsvariablene fortsatt hadde direkte effekt, mens effekten av de fleste tiendeklassevariablene ikke klarte å motstå 'angrepet' fra grunnkursvariablene. I stedet fant vi en rekke grunnkursvariabler som hadde effekt, og det som var særlig interessant var at grunnkursvariable med effekt erstattet tilsvarende tiendeklassevariable. For eksempel

ser vi at effekten av å være matematisk-teoretisk anlagt på grunnkurset erstatter effekten av å være matematisk-teoretisk anlagt i tiende klasse når grunnkursvariablene inkluderes i analysen. Det kan se ut som om noen skolerelaterte forhold har gjennomgående effekt, forhold som vi klarer å identifisere når vi spør ungdommene på ulike tidspunkter i skolekarrieren.

Grunnkursforhold som har positiv effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs er stort sett forhold som kan forstås som uttrykk for at elevene identifiserer seg med skolen. Dette gjelder elever som er teoretisk/matematisk anlagt, elever som selv mener å jobbe godt i alle fag, elever som jobber godt bare foran prøver, elever som opplever skolen som en faglig og sosial arena og elever som er pliktoppfyllende.

Grunnkursforhold med negativ effekt i forhold til sjansen for å bestå grunnkurs kan ofte tolkes som uttrykk for at elevene ikke identifiserer seg med skolen. Dette gjelder elever som har vært fast utplassert deler av skoletida, elever som sier at de synes videregående er for vanskelig, elever som sier om sin egen arbeidsinnsats at den er jevnt over dårlig og elever som gir uttrykk for å være praktisk anlagt.

Det gjelder også elever med stort fravær i grunnkursets første semester og elever som går i spesialklasser på grunnkurs. Det er interessant å merke seg et fravær i grunnskolen og det å ha hatt spesialundervisning i grunnskolen, også har negativ effekt på sjansen for å bestå grunnkurset. Dette er to av få tiendeklasseforhold som fortsatt har effekt etter at grunnkursvariablene er inkludert i analysene. Dette kan tyde på at disse to forhold, fravær og spesialundervisning, er forhold som har en slags additiv negativ direkte effekt på sannsynligheten for å bestå grunnkurs.

Videre ser vi en del forhold knyttet til ambisjoner og mål som har betydning. Elever som har høye utdanningsambisjoner, både innenfor videregående opplæring spesielt og innenfor utdanningssystemet generelt, samt de som har valgt retning i videregående med tanke på fremtidig jobb, har høyere sjanser for å bestå enn andre. Det å ha valgt retning fordi den har et godt rykte eller fordi man skal prøve seg på nytt etter feilvalg, har sammenheng med redusert sannsynlighet for å bestå grunnkurset.

6.5 Om ballasten hjemmefra og å ta faresignaler på alvor

Vi har altså sett at i kullet med 16-åringene som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002 hadde én av fem ikke bestått grunnkurs et år etter, og 7.6 prosent var utenfor utdanning 1½ år etter.

To spørsmål er nærliggende å stille: For det første om det er for mange som stryker og for mange som slutter, og for det andre hva som kan gjøres dersom man ønsker at færre skal stryke og at færre skal slutte?

Svaret på det første spørsmålet er ja og nei. Når vi vet hvilken betydning det har for senere posisjon på arbeidsmarkedet å ha en utdanning som er avsluttet med en formell kompetanse, så er det viktig at så mange som mulig klarer å fullføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse, at de har et vitnemål eller at fagbrev å vise frem.

Samtidig vet vi at ikke alle har forutsetninger for å klare en hel utdanning med bestått i alle fag. Derfor har vi kompetanseformen kompetanse på lavere nivå. For mange av de som har fullført med noen stryk eller som mangler noen fag, er kompetanse på lavere nivå en reell mulighet. Blant 16-åringene som begynte i videregående opplæring i 1994 oppnådde 80 prosent studie- og/eller yrkeskompetanse etter seks år, de øvrige 20 prosent oppnådde kompetanse på lavere nivå, og halvparten av disse, altså 10 prosent, sluttet før de hadde vært i videregående opplæring i tre år (Markussen og Aamodt 2003). Analyser fra SSB (Stølen 2001) og ECON (Larsen og Hompeland 1999) har vist at det er stort behov for arbeidskraft med kompetanse på lavere nivå i mange år fremover. For arbeidslivet og for samfunnet som helhet er det derfor ikke nødvendig at alle fullfører videregående opplæring og at alle oppnår studie- eller yrkeskompetanse. Men for den enkelte vil det være av stor verdi å ha fullført en utdanning. Det kan ha betydning for hvilken jobb og hvor høy lønn man får. Ut fra enkeltindividets ståsted bør det derfor være et mål at flest mulig bringes gjennom videregående opplæring med bestått i alle fag.

Spørsmålet om det er for mange som er registrert som sluttet etter tre semestre, må sees i sammenheng med at vi har sett at halvparten av de som sluttet første skoleår (2002/2003) kom tilbake til videregående skole igjen skoleåret etter. Altså kan ikke dette tallet på sluttet oppfattes som det endelige. Dette, at noen slutter, for så å vende tilbake igjen, er mulighet som er innebygd i strukturen for videregående opplæring. Det er vår vurdering at dette må sees på som et pluss ved norsk videregående opplæring at elevene har mulighet til omvalg og ventear. Ut fra vissheten om at det alltid vil være noen som velger feil, bør det alltid være noen som slutter. Det betyr at de stopper opp, tenker seg om og gjør et

nytt, og forhåpentligvis for dem, bedre valg. I tillegg er det noen elever som snur ryggen til skolen ut fra styrke, dvs. at de velger noe annet fordi de har muligheten til det. Videregående opplæring er ikke obligatorisk, derfor kan en ikke forvente 100 prosent oppslutning.

Men ikke alle slutter av slike grunner. Noen slutter fordi de, som vi har sett, ikke finner seg til rette på skolen. Mange av disse har ikke noe annet å gå til en ledighet. Disse bør man absolutt forsøke å holde i skolen og hjelpe frem mot en kompetanse, gjerne med stryk og manglende fag, noe som da betyr at de oppnår kompetanse på lavere nivå.

Svaret på spørsmålet om det er for mange som stryker og slutter, er altså at man må forvente en viss andel stryk og en viss andel sluttere. Det bør være en oppgave for den videregående skolen å redusere disse andelene, spesielt viktig bør det være å hjelpe de som flykter fra skolen fordi de ikke synes at det som skjer der er viktig for dem.

Så over til spørsmålet om hva som kan gjøres for å redusere antall sluttere og strykere. For å svare på dette, velger vi å ta utgangspunkt i det vi har funnet ut om hvilke forhold som påvirker henholdsvis det å bestå grunnkurs og det å forbli innenfor videregående opplæring.

Det som fremstår som svært tydelig i våre analyser er den meget store betydning elevenes bakgrunn har; hvilke forhold har de vokst opp under og hvilke påvirkninger har de blitt utsatt for i familien. Vi har funnet at det å vokse opp med begge foreldrene til stede, at foreldrene har høyere utdanning og at de er opptatt av utdanning er forhold som i stor grad øker sjansen for at elevene forblir innenfor utdanningssystemet og også for at de gjør det bra.

Tiendeklassekarakterenes positive effekt på prestasjonene i videregående opplæring og det å ikke velge bort videregående, er meget stor (ingen andre forhold har så stor betydning). Karakterene i tiende klasse er selvsagt et mål på hvordan ungdommene har gjort det i tiende klasse, men vi vet at det er meget sterke sammenhenger mellom prestasjoner på et trinn i utdanningssystemet og det neste. Vi kan derfor også forstå karakterene som et uttrykk for og en indikator på elevenes forutsetninger for å tilegne seg kunnskap. Både elevenes forutsetninger for å tilegne seg kunnskap og resultatet av kunnskapstilegnelsen (målt med karakterer) er i stor grad påvirket av foreldrenes egen utdanning og utdanningsorientering.

I tillegg til den store betydningen av elevenes bakgrunn, er det også noen forhold knyttet til elevene innenfor utdanningssystemet som har betydning både på prestasjoner og bortvalg. Forhold med betydning er stort sett knyttet til elevens egne handlinger som elev (atfred, fravær, lekser osv) eller elevens vurdering

av seg selv (matematisk/teoretisk anlagt, eleven trives, begrunnelser for valg av retning osv). Vi har ikke i særlig grad klart å identifisere forhold knyttet til selve undervisningssituasjonen som har betydning verken for bortvalg eller prestasjoner.

Forhold som indikerer at ungdommene ikke finner seg til rette faglig eller sosialt i skolen påvirker sannsynligheten for at ungdommene slutter. Det tydeligste funnet blant de skolerelaterte variablene er at stort fravær øker sannsynlighet både for dårligere prestasjoner og for at neste steg er totalt fravær. Stort fravær må kunne forstås som et uttrykk for at ungdommene ikke finner seg til rette i skolen. Det er et klart signal om at her vil jeg ikke være.

På bakgrunn av denne kunnskapen; hva kan gjøres?

Vi mener at en strategi hvor man forsøker både å kompensere for manglende forutsetninger knyttet til bakgrunnsforhold (foreldre, prestasjoner, ambisjoner), og å forsøke å sette i verk noen tiltak i forhold til elever der man ser at varsellampene blinker. Ikke alle varsellamper er like lette å se, men når elevene har stort fravær er det et tydelig signal om at her må noe gjøres for at ikke neste steg skal være bortvalg. Også andre tegn på at elevene ikke mestrer skolen faglig og sosialt bør lærere og skole klare å fange opp for så å iverksette tiltak som gjør at elevene blir.

Vi har funnet at elever med svært alvorlig avvikende atferd slutter i mindre grad enn andre, og har forklart det med at de får ekstra oppfølging og oppmerksomhet. Her har man tatt et faresignal på alvor og sannsynligvis satt i verk noen tiltak. Slik burde man også ta andre faresignaler på alvor.

Litteratur

- Engelstad, F. og Ødegård, G. (red.) (2003) Ungdom, makt og mening. Oslo: Gyldendal akademisk forlag.
- Larsen, Knut Arild og Andreas Hompeland (1999), Trender i arbeidslivet Oslo: Econ senter for analyse
- Lov 17.06.98 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa (Opplæringslova)
- Markussen, Eifred, (2000) Særskilt tilrettelagt opplæring i videregående - hjelper det? Om segregering, inkludering og kompetanseoppnåelse i det første Reform 94-kullet. Fafo-rapport-341. Oslo.
- Markussen, Eifred (2003) Valg og bortvalg. Om valg av studieretning i og bortvalg av videregående opplæring blant 16-åringer i 2002. Første delrapport i prosjektet Bortvalg og kompetanse. NIFU skriftserie 5/2003.
- Markussen, Eifred og Per O. Aamodt (2003), Gjennomstrømning i utdanningssystemet. I Utdanning 2003 – ressurser, rekruttering og resultater. Statistiske analyser 60. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger
- PEDLEX Norsk Skoleinformasjon. Din videregående opplæring 2004-2005
- Statens lånekasse for utdanning (2003): Norske elever og studenter i utlandet. Oslo: Statens lånekasse for utdanning
- Stølen Nils M. (2001) Tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft. Økonomiske analyser 6/2001. SSB, p.52-58
- Tysse, Tone I. og Nico Keilmann (1997), Flyktninger forblir, nordboere reiser. I Samfunnsspeilet nr 4 1997. SSB

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Antall deltakende elever fra hvert av fylkene.....	9
Tabell 3.1	Andel jenter som har søkt til gutte-, jente- og 50-50-fag til skoleåret 2003/2004 i sju fylker. N=9798	61
Tabell 3.2	Gjennomsnittlig skår på noen indeksvariable knyttet til skolesituasjonen på grunnkurs. N=7689	66
Tabell 3.3	Vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs i forhold til søknningen til 2. år. Gjennomsnittlig skår. (* p=.000). N=7689	67
Tabell 3.4	Sammenheng mellom ulike mål på elevenes vurdering av skolesituasjonen på grunnkurs. Pearson's r. p=.000. N=7689.....	67
Tabell 3.5	Gjennomsnittlig fraværspersent første semester grunnkurs 2003/2004, etter søkt studieretning mars 2003. (p=.000, eta=.20). N= 7689	71
Tabell 3.6	Trivsel i klassen og studieretning elevene gikk på i juni 2003 (p=.000, eta=.10). Gjennomsnitt. Skala 1-5. N=7689	77
Tabell 3.7	Gjennomsnittlig skår på indeksvariablene knyttet til adferd, 2002 og 2003. Skala 0-4.	78
Tabell 3.8	Hvorfor har du søkt videregående opplæring? N=7689. Prosent.	81
Tabell 3.9	Hvorfor har elevene søkt videregående skole 2. år? Fordeling på ulike skår på samlevariabel for motivasjon. 1=Svært lite motivert for å fortsette, ytre krefter har presset eleven inn. 5=Svært motivert for å fortsette, søkt ut fra nytte- og lystprinsipp. N=7689.....	83
Tabell 3.10	Gjennomsnittlig motivasjonsskår avhengig av standpunktkarakterer fra grunnkurs. p=.000, eta=.26 N=7689.	84
Tabell 3.11	Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til ungdommenes tanker om hvor mye utdanning de tror de kommer til å ta.	85
Tabell 3.12	Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til hva ungdommene helst ville gjort påfølgende skoleår dersom de fikk velge fritt.	85
Tabell 3.13	Motivasjon for å søke videregående opplæring 2. år og gjennomsnittlige standpunktskarakterer fra grunnkurs, sett i forhold til tanker om fullføring av videregående opplæring.....	86
Tabell 3.14	Andeler som har fått ulike former for rådgivning i sju fylker. N=7689. Prosent.	88
Tabell 3.15	Rådgiverindeks. Gjennomsnittlig skår i de sju fylkene, 2002 og 2003.	90
Tabell 3.16	Ungdommenes vurdering av rådgivningen i videregående. Prosent innenfor hvert utsagn. N=7689.....	91
Tabell 3.17	Rådgiverindeks. Fordeling. Prosent 2002 og 2003.	91
Tabell 4.1	Hva gjør ungdom som er utenfor utdanning? Prosent. N=742.	107
Tabell 4.2	Besvarte bortvalgsskjemaer i ulike bortvalgsgupper. Horisontal prosentuering. N=742	108

Tabell 4.3	Bakgrunnsvariable i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.....	111
Tabell 4.4	Bakgrunnsvariabler med signifikant direkte effekt på det å fortsatt være elev i videregående opplæring 1.januar 2004. Ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Logistisk regresjon. N= 9798.....	112
Tabell 4.5	Tiendeklassevariabler i logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel 'elevstatus per 1.januar 2004'.....	113
Tabell 4.6	Uavhengige bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å fortsatt være elev i videregående opplæring 1.januar 2004 blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Logistisk regresjon. N= 9798.....	117
Tabell 4.7	Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å være andre-semester-slutter i forhold til å være første-semester-slutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Logistisk regresjon. N= 477.....	122
Tabell 4.8	Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å være overgangsslutter i forhold til å være tidligsslutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Også tidligsluttere som vendte tilbake til videregående opplæring høsten 2003 er inkludert. Logistisk regresjon. N= 942.....	123
Tabell 4.9	Uavhengige variabler med signifikant direkte effekt på fem prosent nivå på det å være overgangsslutter i forhold til å være tidligsslutter i videregående opplæring blant ungdom som gikk ut av tiende klasse våren 2002. Tidligsluttere som vendte tilbake til videregående opplæring høsten 2003 er ikke inkludert. Logistisk regresjon. N= 696.	124
Tabell 5.1	Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse. N=9798. Prosent.	127
Tabell 5.2	Fullført og bestått blant jenter og gutter. N=9798	132
Tabell 5.3	Gjennomsnittlig karakter fra ulike studieretninger i sju fylker våren 2003 for elever som har bestått grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole. N=7428	135
Tabell 5.4	Gjennomsnittlig karakter fra tiende klasse i grunnskolen for elever som har bestått grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole. Gruppert etter bestått grunnkurs og skolefylke. N= 7428	136
Tabell 5.5	Karaktersnitt fra grunnskolen for ulike elevgrupper i forhold til fullført og bestått-situasjonen et år etter avsluttet grunnskole. N=9798.....	137
Tabell 5.6	Karakterutviklingen for elever som har bestått et grunnkurs våren 2003 et år etter at de gikk ut av grunnskolen. Variasjon mellom studieretninger og fylker. 11 av 15 studieretninger. (KP, TR, TB og NA utelatt pga lav N) N=7148.	140
Tabell 5.7	Standpunkt karakterer og eksamens karakterer i noen fag våren 2002 ...	143
Tabell 5.8	Antall strykfag blant elever som har strøket i et eller flere fag på grunnkurs ett år etter avsluttet grunnskole. N=949.....	145
Tabell 5.9	Hvilke fag har elevene strøket i? N=949	146

Tabell 5.10	Stryk i enkeltfag og i kombinasjoner av fag. Prosent. N=949.....	147
Tabell 5.11	Stryk fag på ulike studieretninger. Elever som har stryk i et eller flere fag på grunnkurs, men som likevel befinner seg på vkl i andre skoleår. Vertikal prosentuering. N=643.	148
Tabell 5.12	Bakgrunnsvariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=9340	151
Tabell 5.13	Bakgrunnsvariabler og tiendeklassevariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=9340	153
Tabell 5.14	Grunnkursvariabler i logistisk regresjonsanalyse.	155
Tabell 5.15	Bakgrunnsvariabler, tiendeklassevariabler og grunnkursvariabler med signifikant direkte effekt på det å bestå et grunnkurs i videregående opplæring et år etter avsluttet grunnskole. Tiendeklassekullet 2001/2002 i sju fylker på Østlandet. Logistisk regresjon. N=7622.....	159
Tabell 5.16	En sammenligning av analysene i tabellene 5.12, 5.13 og 5.15. Signifikante variabler i de tre analysene	161

Figuroversikt

Figur 1.1	Bortvalg og kompetanse, prosjekt og analysemodell	11
Figur 2.1	Fra søkning til skoleåret 2002/2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798	16
Figur 2.2	Fra søkning i mars 2002 til situasjonen i juni 2003. Prosent av N=9798. 17	
Figur 2.3	Søkning til fylkeskommunal videregående opplæring i 2002 og 2003. Søkernes førsteønske fordelt på studieretninger . Prosent. N 2002=9826, N 2003=9798.....	19
Figur 2.4	Søkning til fylkeskommunal videregående opplæring høsten 2003. Søkernes førsteønske fordelt på nivå. Prosent. N=9798.....	21
Figur 2.5	Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag. De mest søkte kursene mars 2003. N= 3704	22
Figur 2.6	Studieretning for medier og kommunikasjon. Kurs søkt mars 2003. N= 344	22
Figur 2.7	Studieretning for idrettsfag. Kurs søkt mars 2003. N= 350	23
Figur 2.8	Studieretning for helse- og sosialfag. Kurs søkt mars 2003. N= 735	24
Figur 2.9	Studieretning for musikk, dans, drama. Kurs søkt mars 2003. N= 306	24
Figur 2.10	Studieretning for elektrofag. Kurs søkt mars 2003. N=620	25
Figur 2.11	Studieretning for mekaniske fag; De mest søkte kursene mars 2003. N= 478	26
Figur 2.12	Studieretning for hotell- og næringsmiddelfag; Kurs søkt mars 2003. N=390	27
Figur 2.13	Studieretning for naturbruk; Kurs søkt mars 2003. N=161	28
Figur 2.14	Studieretning for tekniske byggfag; Kurs søkt mars 2003. N=155.....	28
Figur 2.15	Studieretning for byggfag; Kurs søkt mars 2003. N=563	29
Figur 2.16	Studieretning for trearbeidsfag; Kurs søkt mars 2003. N=27	30
Figur 2.17	Studieretning for salg og service; Kurs søkt mars 2003. N=332.....	30
Figur 2.18	Studieretning for kjemi- og prosessfag; Kurs søkt mars 2003. N=43	31
Figur 2.19	Studieretning for formgivningsfag; Kurs søkt mars 2003. N=818.....	31
Figur 2.20	Status våren 2003 og søkning til andre år i videregående. Prosent av N=9798.	32
Figur 2.21	Fra søkning i mars 2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798.	34
Figur 2.22	Fra situasjonen i juni 2003 til situasjonen i januar 2004. Prosent av N=9798.	37
Figur 2.23	Østfold: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1196	39
Figur 2.24	Akershus: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=2602	41
Figur 2.25	Oslo: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1656	43

Figur 2.26	Hedmark: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=984	45
Figur 2.27	Buskerud: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=1238	47
Figur 2.28	Vestfold: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N= 1312	49
Figur 2.29	Telemark: Elevenes vandring fra juni 2003 til januar 2004. Prosent av N=810	51
Figur 3.1	Karaktergjennomsnitt fra grunnskole og fra grunnkurs, kjønn og valg av studieretning 2003/2004. Oppgitt gjennomsnitt gjelder stand- punkt karakter fra grunnkurs 2002/2003. N=8645	55
Figur 3.2	Valg av studieretning 2. år, utdanningsambisjoner, gjennom- snittlige grunnskolekarakterer og grunnkurskarakterer. N=7689	57
Figur 3.3	Utdanningsambisjoner og valg av studieretning, søkning mars 2002 og mars 2003. N 2002=9826, N=2003=7689	58
Figur 3.4	Søkning til ulike studieretninger blant gutter og jenter, 2. år. N=9798	59
Figur 3.5	Søkt studieretning 2. år, elevenes gjennomsnittlige grunnskole- karakterer og standpunkt karakterer fra grunnkurs, og foreldres gjennomsnittlige utdanningsnivå (skala utdanningsnivå 0-4). N=9798 (N=8645 for variabelen grunnkurskarakterer)	62
Figur 3.6	Elevenes familiesituasjon 2002 (N=9826) og 2003 (N=7689). Prosent oppgitt for 2003	63
Figur 3.7	Familiesituasjon og søkning til ulike studieretninger 2. år. N=7689	64
Figur 3.8	Prosentandeler som bruker ulike arbeidsformer svært eller ganske ofte, tiendeklasse og grunnkurs. Oppgitt andel fra grunnkurs 2002/2003. N=9798	69
Figur 3.9	Fravær på grunnkurs videregående opplæring, første semester 2003/2004, sju fylker. N=7689	71
Figur 3.10	Tid brukt på lekser i tiendeklasse (N=9826) og grunnkurs (N=7689). Prosent oppgitt for grunnkurs skoleåret 2002/2003	72
Figur 3.11	Gjennomsnittlig tid elevene brukte på lekser pr studieretning søkt i tiendeklasse (N=9826) og studieretning de gikk på i juni 2003 (N=7689). (Skala 0-9)	73
Figur 3.12	Tid brukt på lekser per fylke. Prosent. N=7689	75
Figur 3.13	Trivsel i skolen og klassen, tiendeklasse (N=9826) og grunnkurs (N=7689)	76
Figur 3.14	Adferd hos jenter og gutter, tiendeklasse og grunnkurs. Gjennomsnittlig skår på indeksvariabler for adferd og adferdsavvik. (N 2002= 9826, N 2003= 7689)	79
Figur 3.15	Sammenheng mellom ulike fritids-elevtyper og valg av retning andre år i videregående opplæring, skoleåret 2003/2004. N=7689	81
Figur 3.16	Fra hvilke kilder fikk ungdommene vite mest om andre år i videregående opplæring. Summen overstiger 100 prosent, ettersom	

	en kunne oppgi de to kildene der en fikk vite mest om andre år i videregående opplæring. N=7689.	88
Figur 4.1	Rett ut, ut og inn eller tvers gjennom. Ulike bortvalgsgupper blant ungdomsskolekullet fra våren 2002. Bortvalgs- og returnmønster i perioden mars 2002 til januar 2004. N=9798	94
Figur 4.2	Bortvalgsgupper i de sju fylkene	95
Figur 4.3	Gutters og jenters fordeling på ulike bortvalgsgupper. N=9798 p=.026 (kvikvadrartest)	98
Figur 4.4	Ulike grupper elever med minoritetsbakgrunns fordeling på ulike bortvalgsgupper. N=979.....	99
Figur 4.5	Ulike grupper elever med ulik familiesituasjons fordeling på ulike bortvalgsgupper. N=979.....	100
Figur 4.6	Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen for ulike bortvalgsgupper. Samlet for sju fylker (søyler) og separat for hvert av de sju fylkene (linjer). N=9798 p=.000, eta=.28	101
Figur 4.7	Gjennomsnittlig fravær 1.semester i tiende klasse for ulike bortvalgsgupper. Samlet for sju fylker (søyler) og separat for hvert av de sju fylkene (linjer). N=9798.....	103
Figur 4.8	Andeler som ikke lenger var elev i videregående skole ved slutten av tredje semester. Beregnet med utgangspunkt i den studieretning elevene hadde tilknytning til ved oppstart i videregående opplæring høsten 2003. N=974.....	104
Figur 4.9	Andel av tiendeklasseelevne fra våren 2002 som var utenfor all utdanning 1.januar 2004. N=9140.....	105
Figur 4.10	Ungdommenes egne begrunnelser for hvorfor de sluttet i videregående opplæring. Separat for viktigste, nest-viktigste og tredjeviktigste grunn. Prosent beregnet av antall elever som har besvart spørsmål om bortvalg. N=424	109
Figur 5.1	Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse i ulike fylker. Prosent innen hvert fylke p=.000 (kvikvadaratatest).....	128
Figur 5.2	Fullført og bestått grunnkurs ett år etter avsluttet tiende klasse i ulike studieretninger. Prosent innen hver studieretning. N=9340 p=.000 (kvikvadaratatest).....	130
Figur 5.3	Sammenhengen mellom gjennomsnittlig grunnskolekarakter blant elevene på de ulike studieretningene og andelen som har bestått innenfor hver enkelt studieretning. N=9340 pkar=.000, eta=.62, pstudret=.000 (kji-kvadrattest).....	131
Figur 5.4	Sammenheng med familiesituasjon ved 15 års alder og om elevene har fullført og bestått grunnkurset. N=9798 p=.000 (kvikvadaratatest) .	133
Figur 5.5	Karakterutvikling for 11 studieretninger i sju fylker. N=7148.....	139
Figur 5.6	Karakterutvikling fra tiende klasse til grunnkurs for ulike studieretninger, gruppert. N=7148	141